

Vzor citovania: HAZUCHA, B. Autorské právo a kultúrna diverzita. In: ADAMOVÁ, Z. (ed.) *Nové technológie, internet a duševné vlastníctvo 2*. Vydalo vydavateľstvo Typi Universitatis Tyrnaviensis, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a Vedy, vydavateľstva SAV v Bratislave, 2015, 183 s.

Recenzenti:

doc. JUDr. Daniela Gregušová, CSc.
JUDr. Petr Prchal

Zuzana Adamová (ed.)

**NOVÉ TECHNOLOGIE,
INTERNET
A DUŠEVNÉ VLASTNÍCTVO
2**

TRNAVA 2015

Publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons 4.0, Attribution-NonCommercial-NoDerivatives. Dielo je možné opakovane používať za predpokladu uvedenia mien autorov a len na nekomerčné účely, pričom nie je možné z diela ani z jeho jednotlivých častí vyhotoviť odvodené dielo formou spracovania alebo iných zmien.

Dielo vyšlo s finančnou podporou Ministerstva školstva SR a je publikované v rámci projektu VEGA č. 1/0783/13 *Duševné vlastníctvo a podpora kultúry, vzdelania, vedy a priemyslu v poznatkovo orientovanej spoločnosti.*

© Zuzana Adamová (ed.), 2015
© Tomáš Abelovský, Zuzana Adamová, Richard Bednárík, Michal Černý,
Branislav Hazucha, Anton Škrekó, 2015

ISBN 978-80-8082-933-9

OBSAH

Predhovor	7
Branislav Hazucha Autorské právo a kultúrna diverzita	9
Richard Bednárík Otvorené vzdelávanie a otvorené vzdelávacie zdroje	43
Tomáš Abelovský Teritorialita autorského práva alebo autorskoprávne premietanie na ceste z Hodonína do Holíča	82
Anton Škreko Technické zariadenia a náhrada odmeny za vyhotovenie rozmnoženiny diela pre súkromnú potrebu	94
Zuzana Adamová Kolektívna správa práv podľa nového autorského zákona	106
Michal Černý Úvaha nad možnosťou ochrany služieb alebo nehmotných vecí pomocí zemepisných označení alebo označení pôvodu	147
Summary	177

PREDHOVOR

Zborník článkov *Nové technológie, internet a duševné vlastníctvo 2* je ďalším z výstupov realizovaných v rámci projektu VEGA *Duševné vlastníctvo a podpora kultúry, vzdelania, vedy a priemyslu v poznatkovo orientovanej spoločnosti*. Výber článkov a ich tém aj tentokrát potvrdzuje, že teória i prax duševného vlastníctva prináša množstvo podnetov a nových výziev, ktoré sú spojené najmä s legislatívnymi a technologickými zmenami.

Úvodné články Branislava Hazuchu a Richarda Bednáríka predstavujú ich pohľady na to, ako sa dá podporiť kultúra a vzdelanie a čo naopak vývoj v týchto oblastiach brzdí. V prvom článku sa pozornosť venuje kultúrnej diverzite s osobitným zreteľom na témy ako povinné kvóty, kultúrna produkcia, či vplyv koncentrácie a konkurencie v komerčnej produkcii na rôznorodosť ponuky kultúrnych tovarov a služieb na trhu. Predstavené budú úvahy ako možno stimulovať ľudskú tvorivú duševnú činnosť a akú rolu by malo zohrávať autorské právo medzi ďalšími nástrojmi kultúrnej politiky. V druhom článku sa zase rozoberie problematika otvoreného vzdelávania a otvorených vzdelávacích zdrojov v kontexte otázky, ako možno prostredníctvom vyváženej práva duševného vlastníctva podporiť vzdelávanie na Slovensku i v širšom teritoriálnom rozsahu. V článku sú nielen pomenované všeobecné dôvody, možnosti, riziká a výzvy využívania takýchto zdrojov, ale predstavujú sa aj konkrétne príklady otvorených vzdelávacích zdrojov, ktoré sú využiteľné v praxi. Celá problematika je vsadená do autorskoprávného rozmeru s potenciálnymi presahmi prepojenia sektoru kultúry so vzdelávaním, ako je to napríklad v prípade projektu *European*. Autori druhej skupiny článkov sa venujú osobitným témam autorského práva, konkrétne teritorialite autorského práva, príslušnosti súdov a rozhodnému právu (aj) z pohľadu nových výziev kyberpriestoru (Tomáš Abelovský), náhradám odmien vyberaným za vyhotovenie

rozmnoženiny pre súkromné účely a možným výnimkám v kontexte nového autorského zákona (Anton Škreko) a problematike kolektívnej správy s dôrazom na význam tohto inštitútu na podporu kultúry (Zuzana Adamová). Záverečný článok je venovaný problematike práv priemyselného vlastníctva, konkrétne označeniam pôvodu výrobkov a zemepisných označení, ktorého autorom je náš český kolega Michal Černý. V článku sa zaoberá národnou, európskou aj medzinárodnou právnou úpravou v tejto oblasti a otvára otázku budúcnosti zemepisných označení a označení pôvodu, a to aj v kontexte univerzálneho systému ochrany v rámci EÚ.

V mene celého riešiteľského kolektívu projektu VEGA ako aj ostatných autorov verím, že táto publikácia si nájde svojich čitateľov zaujímajúcich sa o problematiku duševného vlastníctva nielen z radov právnikov, ale aj odborníkov v oblasti kreatívneho priemyslu, vzdelávania či priemyslu. Oceníme akúkoľvek spätnú väzbu. Zároveň ďakujeme Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu SR nielen za formálnu podporu projektu, ale najmä za podporu myšlienok, ktoré považujeme v súvislosti s podporou kultúry, vzdelania, vedy a priemyslu za dôležité.

Zuzana Adamová

Bratislava október 2015

AUTORSKÉ PRÁVO A KULTÚRNA DIVERZITA

JUDr. Branislav Hazucha, LL.D.*

V súčasnosti sa veľa hovorí a píše o vzťahu medzi autorskoprávnou ochranou a literárnou, umeleckou a vedeckou činnosťou.¹ V rôznych diskusiách zaznievajú vyjadrenia o tom, že autorské právo stimuluje literárnu, umeleckú a vedeckú tvorivú činnosť.² Iné zase namietajú, že nemá žiadny vzťah s ňou, alebo dokonca bráni v novej tvorivej činnosti a distribúcii jej výsledkov medzi širokou verejnosťou.³ Ďalším problémom objavujúcim sa bežne v rozpravách je, či v prípade existencie nejakého vzťahu medzi nimi má autorskoprávna ochrana pozitívny alebo negatívny vplyv na rozmanitosť výsledkov ľudskej duševnej tvorivej činnosti.

* JUDr. Branislav Hazucha, LL.D. pôsobí ako docent na Právnickej fakulte Hokkaidskej univerzity v Sappore (Japonsko). Je tiež členom Výskumného ústavu informačného práva a politiky na Hokkaidskej univerzite. Autor ďakuje editorke tohto zborníka za hodnotné pripomienky k príspevku.

¹ Použitie slovných spojení „literárna, umelecká a vedecká činnosť“ a „literárne, umelecké a vedecké diela“ vychádza z použitia obdobnej terminológie v Bernskom dohovore o ochrane literárnych a umeleckých diel z 9.9.1886, v znení neskorších zmien (vyhláška č. 133/1980 Zb.).

² Pozri napr. LANDES, W.M., POSNER, R.A. *The Economic Structure of Intellectual Property Law*. Cambridge, MA: Belknap Press of Harvard University Press, 2003, s. 13 – 14. LEMLEY, M.A. Ex Ante Versus Ex Post Justifications for Intellectual Property. In: *University of Chicago Law Review*, 2004, roč. LXXI, s. 129, 131.

³ Pozri napr. KU, R.S.R. The Creative Destruction of Copyright: Napster and the New Economics of Digital Technology. In: *University of Chicago Law Review*, 2002, roč. LXIX, s. 263. NADEL, M.S. How Current Copyright Law Discourages Creative Output: The Overlooked Impact of Marketing. In: *Berkeley Technology Law Journal*, 2004, roč. XIX, s. 785. KU, R.S.R., SUN, J., FAN, Y. Do Copyright Law Promote Creativity? An Empirical Analysis of Copyright's Bounty. In: *Vanderbilt Law Review*, 2009, roč. LXII, s. 1669.

Otázky a diskusie tohto druhu možno nájsť nielen v odbornej literatúre,⁴ ale aj v štúdiách vypracovaných na základe požiadaviek národných alebo medzinárodných vládnych, ako aj mimovládnych inštitúcií,⁵ počas prípravy nových všeobecne záväzných právnych predpisov,⁶ dokonca aj v dennej tlači a diskusiách so samotnými spisovateľmi, spevákmi, hercami a inými umelcami, ale aj medzi spotrebiteľmi výsledkov ich tvorivej duševnej činnosti.

⁴ Pozri napr. YOO, C.S. Copyright and Product Differentiation. In: *New York University Law Review*, 2004, roč. LXXIX, s. 212. CURTIS, J.S. Culture and the Digital Copyright Chimera: Assessing the International Regulatory System of the Music Industry in Relation to Cultural Diversity. In: *International Journal of Cultural Property*, 2006, roč. XIII, s. 59. MACMILLAN, F. The UNESCO Convention as a New Incentive to Protect Cultural Diversity. In: SCHNEIDER, H., VAN DEN BOSSCHE, P. (eds). *Protection of Cultural Diversity from a European and International Perspective*. Antverpy: Intersentia, 2008, s. 163. WAGER, H. Copyright and the Promotion of Cultural Diversity. In: SCHNEIDER a VAN DEN BOSSCHE. Dielo cit. v pozn. č. 4, s. 193. SHUR-OFRY, M. Copyright, Complexity, and Cultural Diversity: A Skeptic's View. In: PAGER, S.A., CANDEUB, A. (eds). *Transnational Culture in the Internet Age*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2012, s. 203. HAZUCHA, B. Intellectual Property and Cultural Diversity: Two Views on the Relationship between Market and Culture. In: KONO, T., VAN UYTSEL, S. (eds). *The UNESCO Convention on the Diversity of Cultural Expressions: A Tale of Fragmentation of International Law*. Antverpy: Intersentia, 2012, s. 291. PE-SSACH, G. Deconstructing Disintermediation: A Skeptical Copyright Perspective. In: *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*, 2013, roč. XXXI, s. 833. HAZUCHA, B. Cultural Diversity and Intellectual Property Rights: Friends or Foes? In: HANANIA, L. (ed). *Cultural Diversity in International Law: The Effectiveness of the UNESCO Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*. Abingdon: Routledge, 2014, s. 107.

⁵ Pozri napr. RAJAN, M.T.S. The Implications of International Copyright Law for Cultural Diversity Policies. In: BENNETT, T. (ed). *Differing Diversities: Transversal Study on the Theme of Cultural Policy and Cultural Diversity*. Štrasburg: Council of Europe Publishing, 2001, s. 135. ERNST & YOUNG. Creating Growth: Measuring Cultural and Creative Markets in the EU. [online]. 2014 [http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Measuring_cultural_and_creative_markets_in_the_EU/\\$FILE/Creating-Growth.pdf](http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Measuring_cultural_and_creative_markets_in_the_EU/$FILE/Creating-Growth.pdf) [cit. 12.9.2015].

⁶ Pozri napr. EUROPEAN PARLIAMENT. Copyright Reform: Promote Cultural Diversity and Ensure Access to It, Say MEPs. Press Service [online]. 9.7.2015. <http://www.europarl.europa.eu/news/en/news-room/content/20150703IPR73903/html/Copyright-reform-promote-cultural-diversity-and-ensure-access-to-it-say-MEPs> [cit. 12.9.2015].

Jednou z hlavných tém v oblasti autorskoprávnej ochrany je problém s neoprávneným vymieňaním si rozmnoženín autorských diel používateľmi internetu na rôznych digitálnych komunikačných sieťach.⁷ Mnohí predstavitelia populárnej hudby a ich hudobné vydavateľstvá sa pravidelne sťažujú na prepád v predajnosti hudobných nahrávok.⁸ Ako jeho hlavný dôvod sa bežne uvádza masívne vymieňanie predmetov chránených autorským právom na internete miliónmi internetových užívateľov.⁹ Často sa v tejto súvislosti uvádza, že ak ich tvorcovia nebudú schopní získať dostatočný zdroj príjmov na pokrytie nákladov svojej tvorby, ako aj každodenného živobytia, dôjde k podstatnému poklesu tvorby nových literárnych, umeleckých a vedeckých diel. Takže v dlhodobom horizonte nemusia byť situáciou na internete negatívne postihnutí len držiteľia autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom, ale aj samotní koneční spotrebiteľia výtvorov ich duševnej tvorivej činnosti.¹⁰ Z toho dôvodu možno v mnohých krajinách pozorovať snahy zvýšiť pravdepodobnosť odhalenia porušovania autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom jednotlivými internetovými používateľmi a sprísniť postih za takúto protiprávnu činnosť.¹¹

⁷ Pozri napr. ORAM, A. (ed). *Peer-to-Peer: Harnessing the Power of Disruptive Technologies*. Sebastopol, CA: O'Reilly, 2001. GIBLIN, R. *Code Wars: 10 Years of P2P Software Litigation*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2011.

⁸ Pozri napr. MEŇHERT, M. Miro Jaroš: „Slováci musia všetko komentovať a kritizovať“. *Hudba.sk* [online]. 9.7.2015. <http://hudba.zoznam.sk/rozhovory/12-07-2012-miro-jaros-slovaci-musia-vsetko-komentovat-a-kritizovat/> [cit. 12.9.2015].

⁹ Pozri napr. LIEBOWITZ, S.J. File-Sharing: Creative Destruction or just Plain Destruction. In: *Journal of Law and Economics*, 2006, roč. XLIX, s. 1. LIEBOWITZ, S.J. How Much of the Decline in Sound Recording Sales Is Due to File-Sharing? In: *Journal of Cultural Economics*, 2014, roč. XXXVIII, s. 1.

¹⁰ Pozri napr. LIEBOWITZ, S.J., WATT, R. How to Best Ensure Remuneration for Creators in the Market for Music? Copyright and its Alternatives. In: *Journal of Economic Surveys*, 2006, roč. XX, s. 513.

¹¹ Pozri napr. STROWEL, A. Internet Piracy as a Wake-up Call for Copyright Law Makers: Is the “Graduated Response” a Good Reply? In: *The WIPO Journal*, 2009, roč. LXII, s. 75. YU, P.K. The Graduated Response. In: *Florida Law Review*, 2010, roč. I, s. 1373. GIBLIN, R. Evaluating Graduated Response. In: *Columbia Journal of Law & the Arts*, 2014, roč. XXXVII, s. 147.

Ďalší problém týkajúci sa kultúrnej rôznorodosti súvisí s ochranou a podporou domácej pôvodnej tvorby. V krajinách, ktoré sú čistými dovozcami kultúrnych tovarov a služieb, sa opakovane objavujú požiadavky na zvýšenie ochrany domácej kultúrnej produkcie pred záplavou zahraničnej, predovšetkým americkej produkcie.¹² V rámci nášho územia sa v súčasnosti vášnivo diskutuje ohľadne sťažností popredných, ako aj začínajúcich predstaviteľov populárnej hudby na to, že domácej tvorbe sa nedostáva dostatočný priestor vo vysielaní súkromných rádiových staníc, a že rádiá nehrajú hudbu, o ktorú majú poslucháči záujem, t. j. domácu produkciu.¹³ Ako spôsob nápravy vzniknutej žalostnej situácie sa bežne prezentuje zavedenie alebo zvýšenie kvót vymedzených pre domácu tvorbu vo vysielaní.¹⁴ Na druhej strane ich oponenti namietajú, že by sme mali nechať na trhu a poslucháčoch, aby rozhodli, aká hudba sa bude vysielat' v éteri na komerčnej báze.¹⁵

¹² Pozri napr. VOON, T. *Cultural Products and the World Trade Organization*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, s. 43 – 60. COWEN, T. French Kiss-Off: How Protectionism Has Hurt French Films. In: *Reason* [online]. 1998. <http://www.reason.com/news/show/30691.html> [cit. 12.9.2015].

¹³ Pozri napr. ŠIMONÁKOVÁ, M. Prečo sa v rádiách nehra' slovenská hudba. In: *Pravda* [online]. 16.4.2015. <http://kultura.pravda.sk/hudba/clanok/352126-precosasa-v-radiach-nehra-slovenska-hudba/> [cit. 12.9.2015]. MIKUŠOVIČ, D. Nehrajú hudbu, ale tvoria audiosmog, pustil sa do rádií hudobník Šeban. In: *Denník N* [online]. 26.5.2015. <https://dennikn.sk/143069/nehraju-hudbu-ale-tvorია-audiosmog-pustil-sa-radii-hudobnik-seban/> [cit. 12.9.2015].

¹⁴ Pozri § 28b zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 308/2000 Z.z. zo 14.9.2000 o vysielaní a retransmisii a o zmene zákona č. 195/2000 Z.z. o telekomunikáciách v znení neskorších predpisov. Pozri tiež napr. MIKUŠOVIČ, D., REHÁK, O. Rádiá majú hrať štvrtinu slovenskej hudby, Expres sa chce brániť. In: *Denník N* [online]. 14.4.2015. <https://dennikn.sk/99967/radia-mali-povinne-hrat-stvrtinu-slovenskej-hudby/?ref=in> [cit. 12.9.2015]. POLÁŠ, M. Kvóty v rádiách sú realita. Koho sa nemusia týkať, nikto nevie. In: *Trend* [online]. 19.10.2015. <http://medialne.etrend.sk/radia/kvoty-v-radiach-su-realita-koho-sa-nemusia-tykat-nikto-nevie.html> [cit. 27.10.2015]. GRABER, C.B. Audio-Visual Policy: The Stumbling Block of Trade Liberalisation. In: GERADIN, D., LUFF, D. (eds). *The WTO and Global Convergence in Telecommunications and Audio-Visual Services*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004, s. 165, 173 – 197.

¹⁵ Pozri napr. MAGDOVÁ, M., GONDA, R. Ostrý konflikt Haberu a Kollára: Boháč ho zotrel jednou vetou! In: *Nový čas* [online]. 9.9.2015. <http://www.cas.sk/>

V nedávnej minulosti obdobná situácia bola aj v televíznom vysielaní, keď v deväťdesiatych rokoch minulého storočia v ňom dominovala zahraničná tvorba, čo viedlo k zavedeniu kvót pre vysielanie európskej nezávislej tvorby.¹⁶ Dnes sme svedkami veľkej diváckej popularity domácich pôvodných televíznych seriálov v hlavnom večernom televíznom vysielaní, či už ide o seriály Panelák, Divoké kone alebo Búrlivé víno. Tu sa vynára otázka, či vďaka táto pozitívna zmena zavedeniu kvót na vysielanie domácej produkcie alebo súvisí s niečím úplne iným, napr. so zvýšením kvality domácej pôvodnej tvorby a používaním námetov, ktoré sú kultúrne blízke domácej diváckej obci a obľúbené medzi ňou.

Ďalším z mnohých príkladov sporných otázok ohľadne vzťahu medzi autorskoprávnou ochranou a kultúrnou rozmanitosťou môže byť súčasná diskusia týkajúca sa revízie úpravy autorského práva na úrovni Európskej únie.¹⁷ Jedným z hlavných dôvodov kritiky súčasného stavu ochrany a aplikácie autorského práva na európskej úrovni je, že licencie na používanie predmetov chránených autorským právom alebo právami súvisiacimi s autorským právom sú udeľované pre územia jednotlivých členských štátov Európskej únie, a len zriedka pre celé jej územie.

Ak náhodou má niekto na území Slovenskej republiky záujem o pozeranie anglického spoplatneného satelitného vysielania, zostane dosť nepríjemne zarazený zistením, že nie je možné si legálnou cestou zabezpečiť dekodér na dané televízne vysielanie, ak dotýčný nemá adresu na Britských ostrovoch. Jedným z dôvodov, ktoré sú použité na

[nok/329433/ostry-konflikt-haberu-a-kollara-bohac-ho-zotrel-jednou-vetou.html](http://www.topky.sk/cl/100313/1497829/Spor-Haberu-s-Kollarovym-radiom--Sajfa-to-spevakovi-riadne-natre!) [cit. 12.9.2015]. TOPKY.SK. Spor Haberu s Kollárovým rádiom: Sajfa to spevakovi riadne natrel! [online]. 12.9.2015 <http://www.topky.sk/cl/100313/1497829/Spor-Haberu-s-Kollarovym-radiom--Sajfa-to-spevakovi-riadne-natre!> [cit. 12.9.2015].

¹⁶ Pozri napr. §§ 25 a 27a zákona č. 308/2000 Z. z. Pozri tiež smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2010/13/EÚ z 10.3.2010 o koordinácii niektorých ustanovení upravených zákonom, iným právnym predpisom alebo správnym opatrením v členských štátoch týkajúcich sa poskytovania audiovizuálnych mediálnych služieb (smernica o audiovizuálnych mediálnych službách) (kodifikované znenie) (Ú. v. EÚ L 95/1, 15.4.2010).

¹⁷ Pozri napr. EUROPEAN PARLIAMENT. Dielo cit. v pozn. č. 6.

odôvodnenie tejto situácie, je, že poskytovateľ satelitného televízneho vysielania má licenciu len na vysielanie na Britských ostrovoch a nie pre celú Európu, čo by podstatne zvýšilo licenčné poplatky.

Tiež nie všetky televízne voľne vysielané programy sú prístupné cez internet mimo územia štátu, v rámci ktorého príslušná televízna stanica pôsobí.¹⁸ Britská televízna spoločnosť BBC napríklad odporúča záujemcom o pozeranie jej televíznych programov mimo územia Britských ostrovov, aby si stiahli dané televízne programy na počítač z jej internetovej služby na území Veľkej Británie pred cestou do zahraničia.¹⁹ Hlavným dôvodom týchto obmedzení je, že televízne stanice nemajú potrebné licencie od držiteľov autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom mimo územie svojej bežnej pôsobnosti.

Hoci je možné pokračovať vo vymenovávaní ďalších a ďalších problémov, ktoré ovplyvňujú kultúrnu tvorbu, prístup k nej alebo kultúrnu rôznorodosť a zároveň sa týkajú priamo alebo nepriamo aplikácie autorského práva v praxi, na účely načrtnutia hlavných črt týchto problémov pre potreby tohto príspevku ďalší výpočet nie je potrebný. Príspevok sa bude snažiť priniesť nový pohľad na to, aký je vlastne skutočný vzťah medzi autorskoprávnou ochranou výsledkov literárnej, umeleckej a vedeckej činnosti a samotnou kultúrnou tvorbou a jej rôznorodosťou. Jeho hlavným cieľom je poukázať na skutočnosť, že tieto problémy sú často spôsobené inými faktormi, ako sa na prvý pohľad môže zdať a čo často rezonuje v laických, ale mnohokrát aj v odborných diskusiách.

Príspevok je rozdelený na štyri kapitoly. Prvá kapitola načrtáva protichodné pohľady a názory na vzťah medzi autorskoprávnou ochranou a kultúrnou rozmanitosťou, ktoré boli a stále sú bežne prezentované na medzinárodnej, ale aj národnej, úrovni v súvislosti s ochranou a podporou kultúrnej rozmanitosti a liberalizáciou medzinárodného obchodu v oblasti kultúrnych tovarov a služieb. Na jednej strane sa často pre-

¹⁸ Pozri napr. BBC. Frequently Asked Questions: Accessing BBC Audio and Video Overseas. [online]. <https://www.google.com/search?q=divaci&ie=utf-8&oe=utf-8#q=BBC%2C+online%2C+travel+abroad> [cit. 12.9.2015].

¹⁹ Pozri napr. BBC. iPlayer Help: Can I watch downloaded BBC iPlayer. [online]. http://iplayerhelp.external.bbc.co.uk/tv/watch_outside_uk [cit. 12.9.2015].

zentuje, že trh ako taký, ktorý je založený na ochrane výlučných práv držiteľov autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom, je dostatočná záruka rôznorodosti ponuky kultúrnych tovarov a služieb na trhu. Na druhej strane kritici dnešnej, nie chvályhodnej, situácie s kultúrnou rozmanitosťou poukazujú na skutočnosť, že dnešný trh je zdeformovaný, a preto zlyháva a treba do neho zasahovať tak, aby sa odstránili existujúce deformácie trhu.

S cieľom lepšie pochopiť možný pozitívny vplyv autorskoprávnej ochrany na kultúrnu diverzitu, druhá kapitola skúma, či autorské právo ako také môže principiálne slúžiť ako nástroj ochrany a podpory kultúrnej rozmanitosti. Analýza sa sústreďuje na niektoré hlavné inštitúty a doktríny autorského práva.

Jedna z dominantných kritik súčasnej situácie v oblasti komerčnej produkcie z pohľadu kultúrnej diverzity poukazuje na skutočnosť, že kultúrna produkcia a jej distribúcia je veľmi koncentrovaná horizontálne, ako aj vertikálne, nielen na národnej, ale aj regionálnej a globálnej úrovni. Tretia kapitola tak analyzuje vplyv koncentrácie a konkurencie v komerčnej produkcii na rôznorodosť ponuky kultúrnych tovarov a služieb na trhu, a do akej miery je súčasná situácia spôsobená stupňom autorskoprávnej ochrany.

Štvrtá kapitola sa zaoberá problematikou, či sa potenciálny, pozitívny vplyv autorského práva prejavuje aj v praxi prostredníctvom stimuľovania ľudskej tvorivej duševnej činnosti a akú rolu by malo zohrávať autorské právo medzi ďalšími nástrojmi kultúrnej politiky. Na záver tento príspevok predkladá niekoľko odporúčaní pre formuláciu kultúrnej politiky zameranej na podporu a ochranu kultúrnej rozmanitosti.

1. Vzťah autorského práva a kultúrnej rozmanitosti

O vzťahu medzi autorskoprávnou ochranou a kultúrnou rôznorodosťou sa intenzívne diskutovalo počas prípravy Dohovoru o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov z roku 2005,²⁰ jeho ope-

²⁰ Oznámenie MZV SR č. 68/2007 Z. z. (ďalej len Dohovor o kultúrnej diverzite).

račných smerníc,²¹ ako aj počas jeho implementácie v jednotlivých zmluvných štátoch.²² Jedným z dôvodov vypracovania dohovoru bol pocitovaný zánik kultúrnej diverzity, ktorý bol spôsobený globalizáciou a liberalizáciou medzinárodného obchodu v rámci Svetovej obchodnej organizácie (WTO).²³

Mnohé krajiny boli zaplavené zahraničnou tvorbou a ich domáci tvorcovia pocitovali výrazné ťažkosti jej konkurovať svojou vlastnou pôvodnou tvorbou.²⁴ Dobrým príkladom je vyššie spomenutá záplava zahraničných televíznych programov na našom území v deväťdesiatych rokoch minulého storočia alebo pretrvávajúce sťažnosti zástupcov slovenskej populárnej hudby, že nemajú dostatočný priestor vo vysielaní domácich rozhlasových staníc. Tieto problémy nie sú špecifické len pre naše územie, ale obdobné problémy a diskusie o hľadani ich riešení možno nájsť v rôznych krajinách.²⁵ Jedným z najhlasnejších oponentov globalizácie a liberalizácie medzinárodného obchodu v oblasti kultúrnych tovarov a služieb je Francúzsko, ktoré tiež prijalo viaceré právne úpravy na ochranu francúzskej pôvodnej tvorby.²⁶

Avšak tieto problémy nie sú ničím novým a ich začiatky siahajú až

²¹ Pozri Organizácie Spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO). Operational Guidelines. [online]. <http://en.unesco.org/creativity/convention/what-is/guidelines> [cit. 12.9.2015].

²² Pozri UNESCO. Quadriennial Periodic Reports. [online]. <https://en.unesco.org/creativity/monitoring-reporting/periodic-reports> [cit. 12.9.2015]. UNESCO, Projects. [online]. <https://en.unesco.org/creativity/ifcd/project-funded> [cit. 12.9.2015].

²³ Pozri UNESCO. Všeobecná deklarácia UNESCO o kultúrnej rozmanitosti. [online]. 2001 http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/diversity/pdf/declaration_cultural_diversity_sk.pdf [cit. 12.9.2015]. Pozri tiež napr. SMIERŠ, J. *Arts under Pressure: Promoting Cultural Diversity in the Age of Globalization*. Londýn: Zed Books, 2003.

²⁴ Pozri napr. MCANANY, E.G., WILKINSON, K. T. (eds). *Mass Media and Free Trade: NAFTA and the Cultural Industries*. Austin, TX: University of Texas Press, 1996. GRANTHAM, B. 'Some Big Bourgeois Brothel': *Contexts for France's Cultural Wars with Hollywood*. Luton: University of Luton Press, 2000, s. 98 – 100. HOSKINS, C., MCFADYEN, S., FINN, A. *Global Television and Film: An Introduction to the Economics of the Business*. Oxford: Oxford University Press, 1997, s. 37 – 50.

²⁵ Pozri napr. GRANTHAM. Dielo cit. v pozn. č. 24.

²⁶ *Ib.*, s. 50 – 53 a 114 – 116. COWEN. Dielo cit. v pozn. č. 12.

do prvej polovice minulého storočia.²⁷ Po druhej svetovej vojne došlo k uznaniu potreby ochrany domácej kultúrnej tvorby voči zahraničnej na medzinárodnej úrovni vo Všeobecnej dohode o clách a obchode z roku 1947,²⁸ ktorá obsahuje osobitné ustanovenia o kinematografických filmoch v článku IV. Podstatou tohto ustanovenia bola potreba ochrany európskeho filmového priemyslu, ktorý bol zničený počas druhej svetovej vojny, pred záplavou hollywoodskej produkcie. Toto ustanovenie umožňuje zmluvným stranám prijať kvóty na premietanie domácej filmovej tvorby v kinách.²⁹

Diskusie o ochrane domácej tvorby nabrali znovu na intenzite hlavne vo Francúzsku s nastupujúcou liberalizáciou koncom sedemdesiatych a počas osemdesiatych rokov minulého storočia. Tieto rozpravy sa týkali tzv. kultúrnej výnimky (fr. „l'exception culturelle“),³⁰ ktorej zástancovia namietali, že audiovizuálne tovary a služby nie sú klasické typy komerčných tovarov a služieb a obchodovanie s nimi by malo byť osobitne upravené vzhľadom na potrebu zachovania a ochrany domácej tvorby a kultúry. Celá diskusia týkajúca sa kultúrnej výnimky vyústila do veľmi obmedzenej liberalizácie medzinárodného obchodu s audiovizuálnymi službami v rámci Všeobecnej dohody o obchode so službami z roku 1994,³¹ ktorá je súčasťou dohôd uzavretých počas Uruguajského kola mnohostranných obchodných rokovaní a je neoddeliteľnou súčasťou jeho Záverečného dokumentu.

Dôležitosť ochrany kultúrnej rôznorodosti bola znovu zdôraznená na pôde Organizácie Spojených národov pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO) v UNESCO Všeobecnej deklarácii o kultúrnej rozmani-

²⁷ Pozri napr. GRANTHAM. Dielo cit. v pozn. č. 24, s. 46 – 53.

²⁸ Vládna vyhláška č. 59/1948 Zb. z 8.4.1948, ktorou sa uvádza v dočasnú platnosť Všeobecná dohoda o clách a obchode zo dňa 30. októbra 1947.

²⁹ Pozri napr. GRANTHAM. Dielo cit. v pozn. č. 24, s. 91 – 93.

³⁰ Pozri napr. SHAO, W.M. Is There No Business Like Show Business? Free Trade and Cultural Protectionism. In: *Yale Journal of International Law*, 1995, roč. XX, s. 105. DONALDSON, J.D. “Television without Frontiers”: The Continuing Tension Between Liberal Free Trade and European Cultural Integrity. In: *Fordham International Law Journal*, 1996, roč. XX, s. 90.

³¹ Oznámenie MZV SR č. 152/2000 Z. z. o uzavretí Dohody o založení Svetovej obchodnej organizácie (príloha 1B).

tosti z roku 2001,³² ktorá sa v článku 8 zaoberá kultúrnymi tovarmi a službami. Tento článok sa snaží zosúladiť tri protichodné aspekty, ktoré dominujú celej diskusii o potrebe osobitnej úpravy obchodu s kultúrnymi tovarmi a službami z dôvodu ochrany kultúrnej diverzity. Ustanovenie začína poukázaním na ekonomické a technické zmeny, ktorým čelia moderné spoločnosti a „ktoré otvárajú veľké perspektívy pre tvorbu a inováciu“. Následne pokračuje zdôrazním troch aspektov. Po prvé, ide o potrebu „venovať osobitnú pozornosť rozmanitosti tvorivej ponuky“. Po druhé, tvorbu nových kultúrnych tovarov a služieb je treba stimulovať prostredníctvom náležitej ochrany autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom. Táto myšlienka je zdôraznená poukazovaním na nutnosť správneho zohľadňovania práv autorov a umelcov. No a na záver článok zdôrazňuje špecifickosť „kultúrnych tovarov a služieb, ktoré sa, ako nositelia identity, nedajú považovať za bežný tovar alebo spotrebné predmety“.

Tieto tri aspekty následne rezonovali počas prípravy samotného Dohovoru o ochrane a podpore rozmanitosti kultúrnych prejavov. Na jednej strane boli Spojené štáty americké, ktoré zastávali pozíciu, že dohovor by sa mal sústrediť na posilnenie ochrany práv k duševnému vlastníctvu. Prejavilo sa to aj v predbežných návrhoch znenia dohovoru.³³ Na druhej strane bola skupina štátov okolo Francúzska, ktoré presadzovali názor, že trhový prístup k ochrane a podpore kultúrnej diverzity nie je postačujúci a treba zasahovať do súčasného zdeformovaného trhu s kultúrnymi tovarmi a službami s cieľom ochrániť a podporiť domácu kultúrnu tvorbu voči záplave zahraničnej produkcie.³⁴

Výsledkom rokovaní je konečný text samotného dohovoru neobsahujúci žiadne záväzné ustanovenie, ktoré by priamo použilo akékoľvek slovné spojenie týkajúce sa ochrany práv duševného vlastníctva.

³² Pozri UNESCO. Dielo cit. v pozn. č. 23.

³³ Pozri UNESCO. Preliminary Draft of a Convention on the Protection of the Diversity of Cultural Contents and Artistic Expressions. CPL/CPD/2004/CONF-201/2, júl 2014.

³⁴ Pozri napr. BRUNER, C. M. Culture, Sovereignty, and Hollywood: UNESCO and the Future of Trade in Cultural Products. In: *New York University Journal of International Law and Politics*, 2008, roč. XL, s. 351.

Len preambula dohovoru deklaruje, že zmluvné štáty uznávajú „význam práv duševného vlastníctva pre podporu osôb, ktoré sa zúčastňujú na kultúrnej tvorivosti“.³⁵ Avšak v tejto súvislosti treba upozorniť na článok 20, ktorý v prvom odseku ustanovuje princípy vzájomnej podpory, doplnkovosti a nepodriadenosti medzi dohovorom a inými medzinárodnými zmluvami. Tým sa dohovor snaží zdôrazniť, že by sa mal používať pri výklade iných medzinárodných dohovorov, ktorých uplatňovanie môže negatívne ovplyvniť kultúrnu rozmanitosť.³⁶

Zároveň druhý odsek toho istého článku dodáva, že dohovor nezasahuje do práv a povinností zmluvných strán vyplývajúcich z iných medzinárodných zmlúv.³⁷ Takže vlastne neguje ustanovenia prvého odseku, a tak môže významne limitovať jeho praktický význam. No len prax ukáže, ktoré interpretačné pravidlo preváži a aký bude vzťah dohovoru s inými medzinárodnými zmluvami, predovšetkým tými zameranými na liberalizáciu medzinárodného obchodu s kultúrnymi tovarmi a službami.

Tu tiež treba podotknúť, že Spojené štáty americké ako najvýznamnejší vývozca kultúrnych tovarov a služieb nepristúpili k samotnému dohovoru a tiež ich postoj k medzinárodnej organizácii UNESCO je dlhodobo veľmi napätý.³⁸ V prípade ich budúceho obchodného sporu s niektorou inou členskou krajinou Svetovej obchodnej organizácie v súvislosti s ochranou jej domácej kultúrnej tvorby pred zahraničnou produkciou bude preto pre ňu ťažké domáhať sa uplatnenia dohovoru, keďže dohovor nie je záväzný pre Spojené štáty americké.

Pre implementáciu dohovoru boli prijaté operačné smernice³⁹ v zmysle jeho článku 22 ods. 4 písm. c), ktoré na rozdiel od dohovoru výslovne uznávajú rolu ochrany práv duševného vlastníctva pri ochrane a podpore kultúrnej rozmanitosti. Avšak v duchu celého dohovoru smernice vidia rolu ochrany práv duševného vlastníctva nie ako hlav-

³⁵ Preambula Dohovoru o kultúrnej diverzite.

³⁶ Článok 20 ods. 1 Dohovoru o kultúrnej diverzite.

³⁷ Článok 20 ods. 2 Dohovoru o kultúrnej diverzite.

³⁸ Pozri napr. BRUNER. Dielo cit. v pozn. č. 34, s. 398 – 403.

³⁹ Operačné smernice: Opatrenia na podporu a ochranu kultúrnych prejavov. Ženeva: UNESCO, 2009.

ného (alebo dokonca jediného) opatrenia určeného na podporu kultúrnych prejavov podľa článku 7 dohovoru, ale len ako jedného z viacerých možných opatrení, ktoré môžu zmluvné strany prijať s cieľom vytvoriť prostredie na povzbudzovanie kultúrnej tvorby a jej distribúcie. Takže operačné smernice ponechávajú v zmysle článku 5 ods. 1 dohovoru na jednotlivých zmluvných stranách, aké opatrenia príjmu a ako ich vzájomne skombinujú.⁴⁰

Otázky súvisiace s ochranou práv duševného vlastníctva sa tiež často objavujú pri implementácii samotného dohovoru v jednotlivých zmluvných štátoch, ako aj prostredníctvom projektov na ochranu a podporu kultúrnej diverzity financovaných Medzinárodným fondom pre kultúrnu rozmanitosť.⁴¹ Tri hlavné aspekty sa pravidelne objavujú v tejto súvislosti. Po prvé, ide o samotné poskytnutie právnej ochrany právam duševného vlastníctva.⁴² S tým súvisia aj rôzne vzdelávacie programy pre umelcov, aby vedeli, aké práva majú a ako ich môžu využiť.⁴³ Po druhé, náležitá ochrana práv duševného vlastníctva si vyžaduje jej uvádzanie do praxe. Viaceré zmluvné štáty preto prijali programy boja proti pirátstvu duševného vlastníctva.⁴⁴ A po tretie, viaceré štáty tiež riešia problémy, ktoré im spôsobuje autorské právo pri ich snahách o zvýšenie a zjednodušenie prístupu verejnosti k určitým celospoločensky významným literárnym a umeleckým dielam prostredníctvom vytvorenia online databáz takýchto kultúrnych výtvorov.⁴⁵

Je preto úplne zjavné, že existujú rôzne a často až protichodné názory na úlohu autorského práva pri ochrane a podpore kultúrnej rôznorodosti. Preto sa treba bližšie pozrieť na to, či autorské právo môže

⁴⁰ Pozri operačné smernice, s. 2 – 3.

⁴¹ Článok 18 Dohovoru o kultúrnej diverzite.

⁴² Pozri napr. národné správy Dánska, Európskej únie, Grécka, Namíbie, Ománu a Slovenska.

⁴³ Pozri napr. národnú správu Brazílie a projekt podporený z Medzinárodného fondu pre kultúrnu rozmanitosť v Nigere.

⁴⁴ Pozri napr. národné správy Francúzska a Fínska, ako aj projekty podporené z Medzinárodného fondu pre kultúrnu rozmanitosť v Tunisku a Benine.

⁴⁵ Pozri napr. národné správy Dánska, Európskej únie a Slovinska.

mať aspoň teoreticky nejaký pozitívny vplyv na tvorbu rôznorodých výtvorov ľudskej duševnej tvorivej práce.

2. Autorské právo ako nástroj na ochranu kultúrnej rozmanitosti

Autorské právo má viacero inštitútov, ktoré podporujú rôznorodosť autorskej tvorby. Niektorými z nich sa zaoberala editorka tohto zborníka v jeho predchádzajúcom zväzku.⁴⁶ Niekoľko podrobných štúdií bolo tiež publikovaných v zahraničnej odbornej tlači.⁴⁷ Vzhľadom na limitáciu rozsahu tohto príspevku nie je možné urobiť podrobnú analýzu všetkých existujúcich inštitútov autorského práva z hľadiska ich potenciálnych účinkov na stimuláciu rôznorodosti kultúrnej tvorby. Zároveň je však nevyhnutné spomenúť aspoň zopár z tých základných.

Fundamentálnym princípom autorskoprávnej ochrany, ktorý je vyjadrený tzv. dichotómiou myšlienky a jej vyjadrenia (angl. „idea-expression dichotomy“),⁴⁸ je, že sa právna ochrana poskytuje vyjadreniam myšlienok a nie samotným myšlienkam. V medzinárodnom práve je tento princíp obsiahnutý, okrem iného, v článku 9 ods. 2 Dohody o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva z roku 1994⁴⁹ a v článku 2 Zmluvy Svetovej organizácie duševného vlastníctva o autorskom práve (WCT) z roku 1996.⁵⁰ V novom slovenskom Autorskom

⁴⁶ Pozri napr. ADAMOVÁ, Z. Podpora kultúry, vzdelania, vedy a priemyslu prostredníctvom autorského práva. In: ADAMOVÁ, Z. (ed). *Nové technológie, internet a duševné vlastníctvo*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2014, s. 64.

⁴⁷ Pozri napr. WAGER. Dielo cit. v pozn. č. 4.

⁴⁸ Pozri napr. GOLDSTEIN, P., HUGENHOLTZ, P. B. *International Copyright: Principles, Law, and Practice*. 2. vyd. Oxford: Oxford University Press, 2010, s. 216 – 217.

⁴⁹ Oznámenie MZV SR č. 152/2000 Z. z. (príloha 1C) („Ochrana autorských práv sa bude vzťahovať na vyjadrenie, a nie na myšlienky, postupy, metódy činnosti alebo matematické pojmy ako také.“).

⁵⁰ Oznámenie MZV SR č. 189/2006 Z. z. o uzavretí Zmluvy WIPO o autorskom práve (WCT) („Autorskoprávna ochrana sa vzťahuje na vyjadrenia a nie na myšlienky, spôsoby, pracovné postupy alebo matematické koncepty ako také.“).

zákone⁵¹ ho možno nájsť v ustanovení § 5 písm. a), ktoré vymedzuje, čo sa nepovažuje za predmet autorského práva.⁵²

Na základe tejto doktríny autorské právo chráni len vyjadrenia myšlienok a nie samotné myšlienky, ktoré sú vo verejnej doméne,⁵³ a hoci kto iný ich môže použiť vo svojej tvorbe, len musia byť inak vyjadrené. Napríklad, hoci má Joanne K. Rowlingová autorské práva k románom o čarodejníckom učňovi Harrym Potterovi, ktokoľvek iný môže prísť s vlastným príbehom o nejakom učňovi alebo študentke v škole čarodejníctva. Preto je tiež ťažké namietat, že Rowlingová nejako zasiahla do autorských práv Jilla Murphyho k románom o Najhoršej čarodejnici (angl. „The Worst Witch“) Mildred Hubble v škole pre mladé čarodejnice alebo do práv autorského kolektívu československej rozprávkovej komédie *Dívka na košťeti*, ktorej hlavná hrdinka tiež študovala za čarodejnicu.

Čiže samotné myšlienky obsiahnuté v autorských dielach sú voľné a len ich špecifické, pôvodné a tvorivé vyjadrenie vo forme literárneho, umeleckého alebo vedeckého diela je chránené autorským právom.⁵⁴ Tým autorské právo nebráni variáciám na určitú tému. Je celkom bežné v hollywoodskom filmovom priemysle, že v rovnakom období prídu na trh viaceré štúdiá s filmami s obdobným námetom, napríklad s rozprávkou o drakovi alebo s akčným filmom o gigantickej opici, krokodílovi alebo inej bytosti.

Rozmanitosť kultúrnej produkcie je tiež ovplyvnená rozsahom autorskoprávnej ochrany. Výstižne to vyjadril v jednom z odôvodnení

⁵¹ Zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 185/2015 Z. z. z 1.7.2015 Autorský zákon (ďalej len NAZ alebo nový slovenský Autorský zákon).

⁵² § 5 písm. a) NAZ („Za predmet autorského práva sa nepovažuje a) myšlienka, spôsob, systém, metóda, koncept, princíp, objav alebo informácia, ktorá bola vyjadrená, opísaná, vysvetlená, znázornená alebo zahrnutá do diela...“).

⁵³ Pozri napr. SAMUELSON, P. Enriching Discourse on Public Domains. In: *Duke Law Journal*, 2006, roč. LV, s. 783. BOYLE, J. *The Public Domain: Enclosing the Commons of the Mind*. New Haven, CT: Yale University Press, 2008, 315 s.

⁵⁴ Pozri napr. § 3 ods. 1 NAZ (musí byť „jedinečným výsledkom tvorivej duševnej činnosti autora vnímateľným zmyslami“); a článok 2 ods. 1 a 8 Bernského dohovoru (musí byť výtvorom „z literárnej, vedeckej a umeleckej oblasti bez ohľadu na spôsob alebo formu ich vyjadrenia“, no nemôže ísť o „denné správy ani ...rozličné skutočnosti, ktoré majú povahu iba tlačových informácií“).

svojich rozsudkov americký sudca Learned Hand.⁵⁵ Výsledné autorské dielo chránené autorským právom, ktoré je vyjadrením nejakých myšlienok a kombináciou rôznych vyjadrovacích prostriedkov, je možné postupne abstrahovať, až sa dostaneme ku hlavnej idei diela. Celý problém spočíva v tom, do akého stupňa abstrakcie je autorskoprávna ochrana poskytnutá a kde začínajú voľné, nechránené myšlienky, žánery a ďalšie výrazové prostriedky, ktoré sú vo verejnej doméne. Čím vyššie na stupni abstrakcie je autorskoprávna ochrana poskytnutá, tým viac sú tretie osoby obmedzené vo svojej tvorivej duševnej činnosti. Naopak, čím nižšie na stupni abstrakcie sa autorskoprávna ochrana ešte poskytuje, tým viac ďalší tvorcovia môžu pracovať s variáciami na danú tému a môžu používať rovnaké alebo obdobné výrazové prostriedky. Príkladom môže byť poviedka *Premena* od Franza Kafku, ktorá sa zaoberá metamorfózou hlavného hrdinu na hmyz. Tému premeny človeka na hmyz použil v poviedke aj britský spisovateľ George Langelaan, ktorá bola voľnou predlohou veľmi úspešného amerického vedecko-fantastického hororu *Mucha* z roku 1958 a jeho nového filmového spracovania z roku 1986. Samotné spracovanie všetkých štyroch diel sa podstatne odlišuje, no na určitom stupni abstrakcie možno nájsť určité rovnaké alebo obdobné myšlienky a výrazové prostriedky.

S touto témou tiež súvisia požiadavky na získanie autorskoprávnej ochrany. Slovenské autorské právo, tak ako bývalé československé autorské právo, vyžaduje jedinečnosť diela.⁵⁶ Otázne je, ako striktné treba túto požiadavku vykladať.⁵⁷ Čím striktnejšie, tým menej diel bude spĺňať požiadavky autorskoprávnej ochrany.

⁵⁵ Rozsudok Odvolacieho súdu pre druhý obvod (Court of Appeals for the Second Circuit) z 10.11.1930 vo veci *Nichols proti Universal Pictures Corp.*, 45 F.2d 119, 121.

⁵⁶ Pozri § 3 ods. 1 NAZ.

⁵⁷ Pozri napr. uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky z 30.9.2014 vo veci II. ÚS 647/2014-22 sťažnosti obchodnej spoločnosti RINGIER AXEL SPRINGER Slovakia, a. s., § 33 a 34. Pozri tiež napr. LAZÍKOVÁ, J. *Autorský zákon: Komentár*. Bratislava: Wolters Kluwer, 2013, s. 52 – 53. CHALOUPKOVÁ, H., HOLÝ, P. *Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským (autorský zákon) a předpisy související: Komentář*. 3. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 4. TELEČEK, I., TŮMA, P. *Autorský zákon: Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 19 – 21.

No vo väčšine autorských práv rozvinutých krajín pristupujú súdy k požiadavkám na autorskoprávnu ochranu veľmi zhovievavo a akákoľvek drobná zmena malej hodnoty (nem. „kleine Münze“)⁵⁸ alebo prejav tvorivého ducha (fr. „les oeuvres de l'esprit“)⁵⁹ je postačujúca na to, aby nové autorské dielo nadobudlo autorskoprávnu ochranu. Stačí, aby bolo nové dielo pôvodné, t. j. nesmie byť otrockou kópiou iného predchádzajúceho diela, a tvorivé, t. j. nesmie byť výsledkom nejakej rutinnej alebo inej mechanickej činnosti a minimálna miera tvorivosti je postačujúca na získanie autorskoprávnej ochrany.

Problematické je tiež, do akej miery koncept jedinečnosti diela umožňuje vytvorenie rovnakého alebo podobného diela rôznymi tvorcami nezávisle od seba. Hoci je veľká pravdepodobnosť, že neskôr vytvorené dielo by už nebolo jedinečné v zmysle slovenského autorského práva,⁶⁰ stále môže ísť o pôvodné a tvorivé dielo v iných jurisdikciách, keďže nedošlo k žiadnemu kopírovaniu, pretože obe diela boli vytvorené nezávisle od seba.⁶¹

Kultúrna rozmanitosť nie je len o rôznorodosti výsledkov literárnej, umeleckej a vedeckej činnosti, ale aj o prístupe širokej verejnosti k nim. Ak verejnosť nemá prístup k rozmanitým kultúrnym tovarom a službám, ťažko je hovoriť o reálnej kultúrnej diverzite. Jedným z významných a často kritizovaných aspektov autorského práva je, že môže za určitých okolností obmedziť prístup k informáciám alebo kultúrnym artefaktom a brániť tvorivej činnosti. Existujú držitelia autorských práv, ktorí používajú svoje práva na zabránenie prístupu verejnosti k predmetom chráneným ich autorskými právami či už z odôvodnených dôvodov, alebo nie. Príkladom môže byť nahrávka atentátu na prezidenta Spojených štátov amerických Johna F. Kennedyho v Dallase z 22. novembra 1963.⁶² Scientologická

⁵⁸ Pozri napr. GOLDSTEIN, HUGENHOLTZ. Dielo cit. v pozn. č. 48, s. 190 – 191.

⁵⁹ Pozri článok L112-1 francúzskeho zákonníka duševného vlastníctva. Pozri tiež napr. GOLDSTEIN, HUGENHOLTZ. Dielo cit. v pozn. č. 48, s. 191.

⁶⁰ Pozri napr. LAZÍKOVÁ. Dielo cit. v pozn. č. 57, s. 52 – 53. TELEČ, TŮMA. Dielo cit. v pozn. č. 57, s. 22 – 23.

⁶¹ Pozri napr. LANDES, POSNER. Dielo cit. v pozn. č. 2, s. 85 – 91.

⁶² Pozri rozsudok Obvodného súdu Spojených štátov pre južný obvod New Yorku

cirkev tiež bežne používa svoje autorské práva na zabránenie zverejnenia niektorých svojich interných dokumentov, ktoré sú rozšírované len medzi jej členmi.⁶³ Autorské práva k dielu Adolfa Hitlera *Mein Kampf* patria Slobodnému štátu Bavarsko do roku 2016, ktorý môže prostredníctvom výkonu svojich autorských práv brániť publikovaniu tohto diela, hoci v Nemecku, ako aj v mnohých iných európskych krajinách existujú aj iné spôsoby obmedzenia šírenia nacistickej propagandy.⁶⁴

Ďalším často kritizovaným aspektom autorského práva z hľadiska kultúrnej diverzity je, že určité formy tvorivých činností, ako sú mixovanie alebo koláž vytvorená z iných autorských diel, môžu zasiahnuť do výhradných práv autorov v rozpore s autorským právom.⁶⁵ Keďže držitelia autorských práv sa môžu domáhať zákazu takýchto činností, autorské právo sa môže použiť na obmedzenie určitých foriem tvorivých činností. Jednotlivé národné úpravy sa výrazne odlišujú v rozsahu výnimiek a obmedzení autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom v tomto ohľade.⁶⁶ Stačí sa len pozrieť na nový

(US District Court for the Southern District of New York) z 24.9.1968 vo veci *Time Inc. proti Bernard Geis Assocs.*, 293 F. Supp. 130, 144.

⁶³ Pozri napr. rozsudok Obvodného súdu Spojených štátov pre východný obvod Virgínie (US District Court for the Eastern District of Virginia) z 29.11.1995 vo veci *Religious Technology Center proti Lerma a i.*, 908 F. Supp. 1353; rozsudok Obvodného súdu Spojených štátov pre obvod Colorada (US District Court for the District of Colorado) z 15.9.1995 vo veci *Religious Technology Center proti F.A.C.T.Net, Inc.*, 901 F. Supp. 1519; rozsudok Obvodného súdu Spojených štátov pre severný obvod Kalifornie (US District Court for the Northern District of California) z 22.9.1995 vo veci *Religious Technology Center proti Netcom On-line Communication Services, Inc.*, 923 F. Supp. 1231.

⁶⁴ Pozri napr. SMITH, D. G. *Putting Hitler Back on the Shelf: Should Germany Republish 'Mein Kampf'?* In: *Spiegel* [online]. 17.7.2007 <http://www.spiegel.de/international/germany/putting-hitler-back-on-the-shelves-should-germany-republish-mein-kampf-a-494891.html> [cit. 12.9.2015].

⁶⁵ Pozri napr. LESSIG, L. *Remix: Making Art and Commerce Thrive in the Hybrid Economy*. Londýn: Bloomsbury, 2008, 327 s. TUSHNET, R. *Scary Monsters: Hybrids, Mashups, and Other Illegitimate Children*. In: *Notre Dame Law Review*, 2011, roč. LXXXVI, s. 2133.

⁶⁶ Pozri napr. GOLDSTEIN, HUGENHOLTZ. Dielo cit. v pozn. č. 48, s. 359 – 394.

slovenský Autorský zákon a porovnať ho s predchádzajúcimi právnymi úpravami.⁶⁷

V tejto súvislosti sa v poslednom čase právne posudzovali vo viacerých jurisdikciách z hľadiska porušovania autorských práv niektoré formy avantgardného umenia založeného na apropriácii a ideovej recyklácii.⁶⁸ No obdobným právnym problémom čelí už aj široká verejnosť pri svojich každodenných aktivitách. Tu treba podotknúť, že digitálne technológie podstatne rozšírili okruh osôb, ktoré môžu tvoriť rôzne audiovizuálne mixáže a koláže, a následne ich môžu sprístupniť širokej verejnosti po celom svete prostredníctvom webových stránok, ako sú YouTube alebo rôzne sociálne siete, či už ide o Facebook, Mixi alebo inú sociálnu sieť.⁶⁹

Pri posudzovaní takýchto tvorivých činností zohrávajú významnú úlohu výnimky a obmedzenia autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom. Hoci Súdny dvor Európskej únie dospel vo viacerých svojich rozsudkoch k záveru, že výnimky a obmedzenia autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom by sa mali vykladať veľmi limitovane,⁷⁰ mnohí poprední svetoví odborníci v oblasti ochrany

⁶⁷ Pozri napr. zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 618/2003 Z. z. zo 4. 12. 2003 o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) v znení neskorších predpisov; zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 383/1997 Z. z. z 5.12.1997 Autorský zákon a zákon, ktorým sa mení a dopĺňa Colný zákon v znení neskorších predpisov; zákon Národného zhromaždenia Československej socialistickej republiky č. 35/1965 Zb. z 25.3.1965 o literárnych, vedeckých a umeleckých dielach (autorský zákon) v znení neskorších predpisov.

⁶⁸ Pozri napr. rozsudok Odvolacie súdu pre druhý obvod z 25.4.2013 vo veci Cariou proti Prince, 714 F.3d 694. Pozri tiež napr. SAINT-AMOUR, P. K. (ed). *Modernism & Copyright*. Oxford: Oxford University Press, 2011, 381 s. MCLEOD, K., KUENZLI, R. (eds). *Cutting Across Media: Appropriation Art, Interventionist Collage, and Copyright Law*. Durham, NC: Duke University Press, 2011, 361 s.

⁶⁹ Pozri napr. LESSIG, Dielo cit. v pozn. č. 65. HALBERT, D. Mass Culture and the Culture of the Masses: A Manifesto for User-Generated Rights. In: *Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology*, 2009, roč. XI, s. 921. WONG, M. W. S. "Transformative" User-Generated Content in Copyright Law: Infringing Derivative Works or Fair Use? In: *Vanderbilt Journal of Entertainment and Technology*, 2009, roč. XI, s. 1075.

⁷⁰ Pozri napr. rozsudok Súdneho dvora EÚ (štvrtá komora) z 10.4.2014 vo veci

autorského práva zastávajú názor, že jednotlivé národné právne úpravy by mali prijať flexibilný prístup k výnimkám a obmedzeniam, aby sa zamedzilo negatívnemu vplyvu autorskoprávnej ochrany na určité formy tvorivej činnosti, ktoré sú celospoločensky považované za prínos pre kultúru a tvorbu.⁷¹ Takže uvidíme, do akej miery budú príslušné národné zákonodarné a súdne inštitúcie v krajinách Európskej únie ochotné flexibilne vykladať tzv. trojkrokový test (angl. „three-step test“) stanovený medzinárodným právom na posúdenie oprávneného rozsahu výnimiek a obmedzení.⁷² Tu si tiež treba uvedomiť skutočnosť, do akej miery naša spoločnosť chce stimulovať danú tvorivú činnosť alebo obmedzovať ju v prospech iných tvorivých činností.

Z uvedeného vyplýva, že autorské právo môže v princípe do určitej miery v závislosti od stupňa autorskoprávnej ochrany stimulovať rôznorodosť ľudskej tvorivej duševnej činnosti. Otázne však je, či si autorské právo aj plní túto úlohu v praxi. Nasledujúca analýza sa preto

C-435/12 ACI Adam BV a i. proti Stichting de Thuiskopie a Stichting Onderhandeligen Thuiskopie vergoeding, § 23; rozsudok Súdneho dvora EÚ (štvrtá komora) z 5.3.2015 vo veci C-463/12 Copydan Båndkopi proti Nokia Danmark A/S, § 87.

- ⁷¹ Pozri napr. GEIGER, C., GERVAIS, D., SENFTLEBEN, M. The Three-Step Test Revisited: How to Use the Test's Flexibility in National Copyright Law. In: *American University International Law Review*, 2014, roč. XXIX, s. 581. GEIGER, C., HILTY, R., GRIFFITHS, J., SUTHERSANEN, U. Declaration: A Balanced Interpretation of the "Three-Step Test" in Copyright Law. In: *JIPITEC*, 2010, roč. I, s. 119. Pozri tiež ADAMOVIČ, Z. Autorské právo de lege ferenda. In: *Právny obzor*, 2013, roč. XCVI, s. 459.
- ⁷² Pozri článok 9 ods. 2 Bernského dohovoru („Zákonodarstvom štátov Únie sa vyhradzuje možnosť dovoliť rozmnožovanie týchto diel v určitých osobitných prípadoch, ak také rozmnoženie nenarušuje normálne využívanie diela a nespôsobuje neospravedliteľnú ujmu oprávneným záujmom autora.“); článok 13 Dohody o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva; článok 10 WCT; článok 16 Zmluvy WIPO o výkonoch a zvukových záznamoch (WPPT) (Oznámenie MZV SR č. 177/2006 Z. z.); a článok 5 ods. 5 smernice Európskeho parlamentu a Rady 2001/29/ES z 22.5.2001 o zosúladení niektorých aspektov autorských práv a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti (Ú. v. EÚ L 167/10, 22.6.2001). Pozri tiež napr. SENFTLEBEN, M. R. F. *Copyright, Limitations and the Three-Step Test: An Analysis of the Three-Step Test in International and EC Copyright Law*. Haag: Kluwer Law International, 2004, 340 s.

bližšie zameria na dopady autorského práva na každodenný život jednotlivcov, ako aj spoločnosti.

3. Vplyv koncentrácie a konkurencie v kultúrnej produkcii na rôznorodosť ponuky na trhu

Na skúmanie ochrany a podpory rozmanitosti kultúrnej tvorby v praxi je potrebné zodpovedať, či autorské právo má nejaký účinok na rôznorodosť kultúrnej produkcie prístupnej verejnosti. A ak má, či je tento účinok pozitívny, alebo negatívny. Je veľmi ťažké priamo odpovedať na tieto otázky, pretože nie je jednoduché nastaviť štúdiu tak, aby vzťah medzi autorskoprávnou ochranou a kultúrnou diverzitou mohol byť priamo zmeraný. Avšak existujú viaceré empirické štúdiá, ktoré analyzujú dáta z trhu s určitými predmetmi chránenými autorským právom za nejaké dlhodobé časové obdobie a skúmajú zmeny v ich rôznorodosť.⁷³

Jednou z nich je štúdiá Petra J. Alexandra, v ktorej skúmal rôznorodosť produktov na trhu s hudobnými nahrávkami v Spojených štátoch amerických medzi rokmi 1955 a 1988.⁷⁴ Alexander použil na meranie rôznorodosť hudobných nahrávok entropiu, ktorá umožňuje identifikovať podobnosť alebo rozdielnosť jednotlivých hudobných diel v závislosti od charakteristiky príslušnej hudobnej kompozície.⁷⁵ To mu

⁷³ Pozri napr. PETERSON, R. A., BERGER, D. G. Cycles in Symbol Production: The Case of Popular Music. In: *American Sociological Review*, 1975, roč. XL, s. 158. ALEXANDER, P. J. Entropy and Popular Culture: Product Diversity in the Popular Music Recording Industry. In: *American Sociological Review*, 1996, roč. LXI, s. 171. DOWD, T.J. Concentration and Diversity Revisited: Production Logics and the U.S. Mainstream Recording Market, 1940 – 1990. In: *Social Forces*, 2004, roč. LXXXII, s. 1411. ASLAMA, M. Does Market-Entry Regulation Matter? Competition in Television Broadcasting and Programme Diversity in Finland, 1993 – 2002. In: *International Communication Gazette*, 2004, roč. LXVI, s. 113.

⁷⁴ ALEXANDER, P. J. Product Variety and Market Structure: A New Measure and a Simple Test. In: *Journal of Economic Behavior & Organization*, 1997, roč. XXXII, s. 207.

⁷⁵ *Ib.*, s. 208. ALEXANDER. Dielo cit. v pozn. č. 73, s. 171 – 173.

umožnilo skúmať, ako sa rôznorodosť hudobných nahrávok na trhu menila v danom časovom období. V rámci daného obdobia tak pozoroval, že v šesťdesiatych rokoch minulého storočia bola najväčšia rôznorodosť ponuky na trhu a že predchádzajúce aj nasledujúce obdobia sa vyznačovali jej nižším stupňom.⁷⁶

Následne sa Alexander sústredil na to, do akej miery táto rôznorodosť súvisí so stavom hospodárskej súťaže na danom trhu. Intuícia by naznačovala, že existencia viacerých konkurentov na trhu bude viesť k väčšej rôznorodosťi ponuky a naopak, t. j. koncentrácia trhu bude viesť k nižšej diverzite v ponuke.⁷⁷ Táto hypotéza vychádza z toho, že dominantní výrobcovia sa zvyčajne snažia obmedziť rôznorodosť ich ponuky, aby tak znížili výrobné náklady a zvýšili profitabilitu ich celkovej výroby.⁷⁸ To vedie k sústredeniu sa na produkciu, ktorá spĺňa požiadavky hlavného prúdu spotrebiteľov a k obmedzeniu výroby, ktorá je určená pre vybrané marginálne cieľové skupiny spotrebiteľov.⁷⁹ Výsledkom je väčšinou pokles ponuky nekonvenčnej tvorby, čo tiež potvrdzuje kritiku určitých skupín spotrebiteľov, ktorí pociťujú nedostatok výberu na trhu, pretože ponúkané produkty alebo služby nenaplňajú ich osobné požiadavky, ktoré sa výrazne odlišujú od požiadaviek spotrebiteľov patriacich do hlavného prúdu.

No v skutočnosti obdobie skúmané Alexandrom nezodpovedalo tejto hypotéze, resp. zodpovedalo jej len čiastočne. Obdobie od šesťdesiatych rokov bolo čiastočne v súlade s týmto predpokladom, t. j. vyznačovalo sa zvyšovaním koncentrácie na trhu a zároveň poklesom rôznorodosťi ponuky.⁸⁰ Takže v tejto časti jeho štúdia viac-

⁷⁶ Pozri ALEXANDER. Dielo cit. v pozn. č. 74, s. 213. ALEXANDER. Dielo cit. v pozn. č. 73, s. 173 – 174.

⁷⁷ Pozri napr. PETERSON, BERGER. Dielo cit. v pozn. č. 73. CURTIS. Dielo cit. v pozn. č. 4. MACMILLAN. Dielo cit. v pozn. č. 4. PESSACH, G. Copyright Law as a Silencing Restriction on Noninfringing Materials: Unveiling the Scope of Copyright's Diversity Externalities. In: *Southern California Law Review*, 2003, roč. LXXVI, s. 1067.

⁷⁸ Pozri napr. PESSACH. Dielo cit. v pozn. č. 77.

⁷⁹ Ib.

⁸⁰ Pozri ALEXANDER. Dielo cit. v pozn. č. 73, s. 173.

-menej potvrdila štandardnú hypotézu. Problémom však bolo vysvetlenie stavu rôznorodosti produkcie v období pred polovicou šesťdesiatych rokov. Toto obdobie sa vyznačovalo existenciou silnej konkurencie medzi veľkým množstvom malých nezávislých hudobných vydavateľstiev.⁸¹ No dáta týkajúce sa rôznorodosti ponuky na trhu odporovali predpokladu vysokej diverzity v ponuke. Ba naopak, v tomto období bola podstatne nižšia v porovnaní s jej stavom v priebehu šesťdesiatych rokov napriek veľmi nízkej koncentrácii trhu.⁸² Zároveň s rastúcou koncentraciou v šesťdesiatych rokoch, ktoré boli obdobím čiastočnej koncentrácie trhu s existenciou viacerých malých nezávislých hudobných vydavateľstiev, došlo k zvýšeniu rôznorodosti ponuky na trhu.⁸³

Alexander preto prišiel k záveru, že optimálne prostredie pre rôznorodosť ponuky je vtedy, keď je časť trhu sústredená na produkciu pre hlavný prúd spotrebiteľov, avšak zároveň je na trhu dostatok miesta pre nezávislých výrobcov, ktorí sa môžu sústrediť na pokrytie dopytu po nekonvenčných produktoch. Výsledky Alexandrovej štúdie boli potvrdené ďalšou štúdiou Timothyho Jona Dowda, ktorá skúmala roky 1940 až 1990.⁸⁴ Hoci Dowd použil jednoduchší spôsob určovania rôznorodosti ponuky na trhu,⁸⁵ dospel k záverom obdobným Alexandrovej štúdii.

Dowd sa tiež snažil vysvetliť, prečo pokles rôznorodosti ponuky na trhu s jeho rastúcou koncentraciou je nižší ako v prípade dekoncentrácie trhu. Dowd zdôvodnil tento fenomén poukázaním na skutočnosť, že hoci je v poslednom čase trh čoraz koncentrovanejší, medzi zopár hlavných hráčov, ktorí preberajú kontrolu aj nad množstvom nezávislých výrobcov, produkcia mnohých nahrávok sa uskutočňuje prostredníctvom nezávislých producentov alebo nahrávacích štúdií.⁸⁶ Veľa nahrávok je tak pripravených v spolupráci s nezávislými profesionálmi

⁸¹ Ib.

⁸² Ib.

⁸³ Ib.

⁸⁴ Pozri DOWD. Dielo cit. v pozn. č. 73.

⁸⁵ Ib., s. 1433.

⁸⁶ Ib., s. 1443 a 1445 – 1446.

v danom odbore, ktorých si vyberajú jednotliví interpreti, ich manažéri alebo hudobné vydavateľstva. Následne takéto nahrávky distribuujú príslušné dominantné hudobné vydavateľstva.

Veľmi obdobná situácia existuje aj v prípade filmovej produkcie v Spojených štátoch amerických, kde existuje veľké množstvo nezávislých producentov.⁸⁷ Mnoho populárnych hercov samostatne produkuje vlastné filmy. Na trhu tiež pôsobia profesionálni producenti, ktorí sa špecializujú len na produkciu filmov. Takúto nezávislú produkciu následne distribuuje niektoré z veľkých hollywoodskych štúdií, ktoré sa hlavne špecializujú na distribúciu filmov, hoci tiež majú svoju vlastnú produkciu filmov.

Pozorovania oboch štúdií možno interpretovať tak, že v prípade dekoncentrovaného trhu je silná konkurencia medzi veľkým množstvom malých nezávislých producentov, ktorí sa väčšinou sústreďujú na stredný prúd spotrebiteľov. To môže vysvetliť pozorovania oboch štúdií, že v prípade veľmi kompetitívneho a dekoncentrovaného trhu rôznorodosť ponuky na ňom bola nižšia ako v prípade mierne koncentrovaného trhu. Dôvod spočíva v tom, že jednotliví konkurenti majú veľmi obdobné súťažné podmienky a žiadny z nich nebenefituje z úspor získaných veľkosťou a rozsahom ich produkcie (angl. „economies of scale and scope“).

S koncentráciou trhu však zopár dominantných producentov získava možnosť profitovať z takýchto úspor ich výrobnej a distribučnej činnosti. Keďže najvhodnejším trhom pre dominantných producentov je hlavný prúd, dominantní producenti sa sústreďujú na uspokojenie tohto spektra spotrebiteľov. Na druhej strane drobní a strední nezávislí producenti nemôžu konkurovať dominantným producentom v hlavnom prúde, a preto zameriavajú svoju pozornosť na okrajové oblasti trhu a snažia sa uspokojiť spotrebiteľov, ktorých požiadavky sa odlišujú od požiadaviek hlavného prúdu. Toto vlastne vysvetľuje anomáliu, ktorú pozorovali Alexander a Dowd, že v prípade mierne koncentro-

⁸⁷ Pozri napr. FRUMES, H.M. *Surviving Titanic: Independent Production in an Increasingly Centralized Film Industry*. In: *Loyola of Los Angeles Entertainment Law Journal*, 1999, roč. XIX, s. 523.

vaného trhu bola vyššia rôznorodosť ponuky na trhu ako v prípade nekoncentrovaného trhu.

S ďalšou koncentráciou trhu dominantní producenti často buď vstupujú aj do profitabilnejších okrajových oblastí trhu, alebo preberajú kontrolu nad úspešnými nezávislými hudobnými vydavateľstvami. Postupne však nezriedka dochádza k reorganizácii produkcie prevzatých nezávislých vydavateľstiev alebo k odchodu zvyšných nezávislých producentov z trhu, keďže je pre nich ťažké konkurovať dominantným hráčom. To vysvetľuje pokles rôznorodosti ponuky na trhu s ďalšou jeho koncentráciou.

Tieto negatívne vplyvy koncentrácie na rôznorodosť ponuky trhu môžu byť čiastočne oslabené dekoncentráciou samotnej kultúrnej produkcie. Dominantné vydavateľstvá alebo štúdiá môžu preniesť časť výrobného procesu na nezávislých producentov, t. j. nahrávanie zvukových záznamov alebo nakrúcanie filmov nezávislými producentmi s tým, že distribúcia sa uskutoční cez niektoré z hlavných nahrávacích alebo filmových štúdií. Existencia nezávislých producentov alebo iných profesionálov na trhu však úzko súvisí s rozvojom danej kultúrnej produkcie na príslušnom území. Čím viac je určitá oblasť kultúrnej produkcie rozvinutá na danom území, tým je väčšia pravdepodobnosť, že sa niektorí poprední profesionáli osamostatnia a budú poskytovať svoje služby na trhu samostatne buď pre jednotlivých umelcov, alebo pre dominantné vydavateľstvá alebo štúdiá.

Tu treba podotknúť, že organizácia trhu na našom území je trochu iná ako na globálnom trhu, hoci náš domáci trh je výrazne ovplyvnený situáciou na globálnom trhu. Nie je preto vôbec prekvapením, že na slovenskom trhu pôsobia hlavné hudobné vydavateľstvá a majú svoje zastúpenie vedúce filmové štúdiá. Zároveň je tiež možné badať existenciu pôsobenia rôznych nezávislých producentov či už hudobných nahrávok, celovečerných filmov alebo televíznych programov s tým, že samotná distribúcia sa uskutočňuje cez nejakú väčšiu etablovanú spoločnosť.

Na záver tak možno zhrnúť, že optimálne prostredie pre rôznorodosť kultúrnych tovarov a služieb poskytovaných na trhu verejnosti je vtedy, keď je časť trhu rozdelená medzi niekoľko dominantných producentov, no stále je dostatok priestoru pre existenciu a pôsobe-

nie nezávislých producentov a ďalších profesionálov v ich príslušných oblastiach. Obdobné pozorovania boli urobené aj na trhoch s inými kultúrnymi tovarmi a službami.

Z uvedeného vyplýva, že znižovanie kultúrnej rozmanitosti úzko súvisí s organizáciou trhu a produkcie kultúrnych tovarov a služieb. Nieкто však môže namietat, že za koncentráciu trhu a produkcie môže potreba určitých hráčov na trhu koncentrovat výkon a správu autorských práv.⁸⁸ Ťažko namietat užšie prepojenie medzi autorskoprávnou ochranou a situáciou na trhu. No málokto v súčasnosti tvrdí, že treba zmenit vlastnícke právo, pretože môže viesť ku koncentrácii výrobných prostriedkov v rukách úzkej skupiny podnikateľov, a tak k dominantnému postaveniu určitých výrobcov na trhu. Úlohou ochrany hospodárskej súťaže na trhu sa zaoberá samostatná právna úprava.⁸⁹ Z hľadiska kultúrnej produkcie možno len podotknúť, že príslušné zodpovedné orgány by mali pristupovať ku koncentrácii v oblasti kultúrnej produkcie a jej distribúcie veľmi opatrne a mali by vziať do úvahy nielen priame hospodárske aspekty, ale aj vplyv posudzovaných koncentrací na rôznorodosť kultúrnej produkcie a jej distribúciu. Preto sa treba bližšie pozrieť na vzťah medzi autorskoprávnou ochranou a kultúrnou tvorbou.

4. Autorské právo, tvorba a kultúrna politika

Ludia tvoria z rôznych dôvodov. Niektorí tvoria preto, aby si zarobili na živobytie.⁹⁰ Ako Samuel Johnson, anglický básnik, esejista a literárny kritik 18. storočia, raz veľavravne poznamenal, že „[n]ikto

⁸⁸ Pozri napr. MACMILLAN. Dielo cit. v pozn. č. 4, s. 170. CURTIS. Dielo cit. v pozn. č. 4, s. 79. PESSACH. Dielo cit. v pozn. č. 77, s. 1103 – 1104.

⁸⁹ Pozri napr. zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 136/2001 Z. z. z 27.2.2001 o ochrane hospodárskej súťaže a o zmene a doplnení zákona Slovenskej národnej rady č. 347/1990 Zb. o organizácii ministerstiev a ostatných ústredných orgánov štátnej správy Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov; nariadenie Rady (ES) č. 139/2004 z 20.1.2004 o kontrole koncentrací medzi podnikmi (Nariadenie ES o fúziách) (Ú. v. EÚ L 24/1, 29.1.2004).

⁹⁰ Pozri napr. LANDES, POSNER. Dielo cit. v pozn. č. 2, s. 38.

okrem hlupáka nikdy nepísal, ak nie pre peniaze“.⁹¹ Napriek jeho sarkazmu existujú mnohí autori a iní umelci, ktorí tvoria preto, lebo chcú uspokojiť svoje literárne, umelecké alebo vedecké ambície, chcú sa stať slávnymi alebo sa chcú podeliť so svojou tvorbou s verejnosťou.⁹² Hoci je možné pokračovať s výpočtom rôznych dôvodov, pre ktoré ľudia tvoria nové literárne, umelecké a vedecké diela, na účely tohto príspevku nie je potrebné ďalej pokračovať. Stačí len poznamenať, že ide nielen o ekonomické dôvody, ale aj rôzne iné, napríklad psychologické, spoločenské alebo kultúrne.

Hoci mnoho ľudí tvorí pre iné ako ekonomické dôvody, stále je veľa autorov a iných umelcov, ktorí si potrebujú zabezpečiť nejaký zdroj príjmov nielen pre svoju tvorbu, ale aj svoje živobytie. V minulosti mnoho autorov hľadalo patrónov medzi zámožnými dobrodincami spomedzi šľachty.⁹³ Napríklad hudobný skladateľ Joseph Haydn pôsobil ako kapelník u kniežaťa Esterháziho. Hoci sa jeho záväzky kapelníka voči Esterháziomcom v neskoršom období podstatne zredukovali, naďalej ho finančne podporovali. To mu umožnilo viac cestovať a tvoriť pre širokú verejnosť. Taktiež Bedřich Smetana v mladosti pôsobil ako domáci učiteľ hudby detí kniežaťa Leopolda Thuna, ktorého rodina Smetanu podporovala aj neskôr. V prípade Alfonsa Muchu bol knieža Eduard Khuen-Belassi tak ohromený jeho ranými dielami, že súhlasil so sponzorovaním jeho štúdií na umeleckých akadémiách v Mníchove a Paríži.

No v prípade patrónstva treba podotknúť, že autori nie sú úplne voľní vo svojej tvorbe. Často si patróni vyberajú umelcov podľa svojho vlastného umeleckého vkusu. Patróni tiež môžu významne ovplyvniť tvorbu umelcov.⁹⁴ Napríklad Haydn počas svojho pôsobenia u Ester-

⁹¹ Pozri BOSWELL, J. *Boswell's Life of Johnson*. („No man but a blockhead ever wrote, except for money.“).

⁹² Pozri napr. LANDES, POSNER. Dielo cit. v pozn. č. 2, s. 48.

⁹³ Pozri napr. NETANEL, N.W. Copyright and a Democratic Civil Society. In *Yale Law Journal*, 1996, roč. CVI, s. 283, 353.

⁹⁴ *Ib.*, s. 353 a 358. BENKLER, Y. Through the Looking Glass: Alice and the Constitutional Foundations of the Public Domain. In: *Law & Contemporary Problems*, 2003, roč. LXVI, s. 173, 183.

háziocov vytvoril mnoho diel, ktoré boli napísané pre barytónové triá, pretože jeho patrón mal v tom čase záujem o hranie na tomto nezvyčajnom sláčikovom hudobnom nástroji z rodiny viol – barytón. Zároveň tiež treba podotknúť, že Haydn dosť duševne trpel, keď sa pre svoje povinnosti voči Esterháziom dlhodobo zdržiaval na ich vidieckom sídle Esterháza.

Autorské právo sa preto často považuje za určitú formu oslobodenia autorov a iných umelcov od súkromných patrónov. Predaj originálov alebo kópií ich literárnych, umeleckých a vedeckých diel chránených autorským právom im umožňuje aspoň teoreticky získať na trhu zdroj príjmov pre svoju tvorbu alebo zabezpečenie živobytia. Autorské právo ich chráni pred neoprávneným používaním ich diel tretími osobami bez ich súhlasu. Týmto autorské právo rieši tzv. problém čierneho pasažiera (angl. „free rider problem“).⁹⁵

Podstatou tohto problému je, že zverejnenie výsledkov ľudskej duševnej činnosti spôsobuje problém, ktorému čelia tzv. verejné statky (angl. „public goods“).⁹⁶ Ak sa zverejní literárne, umelecké alebo vedecké dielo, je veľmi ťažké obmedziť prístup k nemu tým, ktorí nie sú ochotní zaplatiť za prístup k nemu.⁹⁷ Zároveň používanie diela jednou osobou nebráni jeho používaniu niekým iným v rovnakom čase, ale na rôznych miestach. Ak napríklad jedna osoba číta tento príspevok, niekto iný ho môže tiež čítať v rovnakom čase niekde úplne inde bez toho, aby došlo k obmedzeniu prístupu prvej osoby k tomuto príspevku.

Charakteristika verejných statkov, ktorá platí aj pre výtvary ľudskej duševnej činnosti, preto spôsobuje, že čierni pasažieri, t. j. osoby, ktoré nie sú ochotné platiť za prístup k takýmto výsledkom, môžu negatívne ovplyvniť ochotu ďalších dobrovoľne platiť za prístup k nim. Tým je ekonomicky odôvodnená potreba právneho obmedzenia prístupu k určitým typom výsledkov ľudskej duševnej činnosti a ich používania.

⁹⁵ Pozri napr. LEMLEY, M. A. Property, Intellectual Property, and Free Riding. In: *Texas Law Review*, 2005, roč. LXXXIII, s. 1031.

⁹⁶ Pozri napr. DEMSETZ, H. The Private Production of Public Goods. In: *The Journal of Law & Economics*, 1970, roč. XIII, s. 293.

⁹⁷ Pozri napr. LANDES, POSNER. Dielo cit. v pozn. č. 2, s. 14 a 24.

V skutočnosti však nie sú všetci autori a iní umelci schopní zabezpečiť si dostatočný alebo aspoň nejaký zdroj príjmov z používania ich autorských diel alebo iných predmetov chránených právami súvisiacimi s autorským právom. Mnoho umelcov žije z iného zdroja príjmov, či už ako učitelia danej tvorivej činnosti alebo pôsobia v úplne inom odvetví a umelecká tvorba je len ich záľubou vo voľnom čase.⁹⁸ Len veľké hviezdy sú schopné vyžiť z predaja ich kníh, hudobných, audiovizuálnych alebo iných nosičov predmetov chránených autorským právom, alebo z legálneho sťahovania ich kópií z internetu.⁹⁹ Veľkým zdrojom príjmov hudobníkov v oblasti populárnej hudby je napríklad živé koncertovanie, či už na verejných koncertoch alebo na súkromných oslavách a večierkoch. Túto skutočnosť potvrdili dokonca také hviezdy slovenskej populárnej hudby ako speváci Pavol Habera¹⁰⁰ alebo Peter Dudák zo skupiny Hex.¹⁰¹ No zároveň si treba tiež uvedomiť, že nie všetci hudobníci si môžu dovoliť venovať sa len populárnej hudbe a tvorbe, ale musia si nájsť aj iný zdroj svojich príjmov. Obdobná situácia je aj v prípade filmových alebo seriálových hercov, ktorí nie vždy pôsobia na voľnej nohe, ale popri účinkovaní vo filmových alebo seriálových projektoch majú aj stále zamestnanie niekde v divadlách alebo iných inštitúciách.

Preto mnohí kritizujú autorské právo a pochybujú o jeho odôvodnenosti. Namietajú, že z autorského práva majú prospech len veľké nahrávacie a filmové štúdiá, televízne stanice a iné spoločnosti pôsobiace

⁹⁸ Pozri napr. THROSBY, D. *The Economics of Cultural Policy*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010, s. 80 – 82.

⁹⁹ Pozri napr. PITT, I. L. *Economic Analysis of Music Copyright: Income, Media and Performances*. New York, NY: Springer, 2010, s. 121 – 133. THROSBY. Dielo cit. v pozn. č. 98, s. 80 – 81. SCHULZE, G. G. Superstars. In: TOWSE, R. (ed). *A Handbook of Cultural Economics*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2003, s. 431.

¹⁰⁰ Pozri napr. SUDOR, K. Paľo Habera: Ja už rádiá nepotrebujem. In: *Denník N* [online]. 28.8.2015. <https://dennikn.sk/222806/palo-habera-ja-uz-radia-nepotrebujem/> [cit. 12.9.2015].

¹⁰¹ Pozri napr. SUDOR, K. Ďuďo z Hexu: Irituje ma, že nespievam dobre. In: *Sme* [online]. 21.7.2009. <http://kultura.sme.sk/c/4941643/dudo-z-hexu-irituje-ma-ze-nespievam-dobre.html> [cit. 12.9.2015].

v zábavnom priemysle.¹⁰² Niektorí preto dokonca navrhujú, aby sa autorské právo nahradilo nejakou formou cien alebo podpôr z verejných zdrojov.¹⁰³ No tento prístup čelí viacerým problémom pri jeho realizácii. Po prvé, verejné fondy sú vo väčšine krajín veľmi limitované. Je pochybné, do akej miery by boli schopné zabezpečiť finančné prostriedky na pokrytie všetkých potrieb kultúrnej tvorby v rámci daného územia. Po druhé, v prípade verejných fondov je vždy problém s možnosťou korupcie, klientelizmu, preferovania určitých skupín umelcov pred inými a zneužívania verejných prostriedkov na osobné alebo politické účely.¹⁰⁴ To prináša potrebu ďalších verejných výdavkov na vytvorenie a činnosť systému kontroly nad hospodárením s takými verejnými prostriedkami. Nakoniec je veľmi ťažké hodnotiť, ktoré výtvary a ich tvorcovia si vyžadujú finančnú podporu. Je tiež nejasné, či tvorba vybratá určitou komisiou by mala úspech aj medzi širšou verejnosťou na komerčnej báze. Nie je ľahké vybrať, čo bude mať úspech medzi spotrebiteľmi a čo nie.

Z tohto hľadiska je trh veľmi dobrým ukazovateľom vkusu, záujmov a preferencií konečných používateľov. Film, televízny seriál, román alebo hudobná nahrávka, ktorá je úspešná na trhu, spĺňa tiež požiadavky určitej skupiny spotrebiteľov na danú literárnu, umeleckú alebo vedeckú tvorbu. Avšak investori potrebujú ochranu svojich investícií do kultúrnej tvorby pred konkurenciou, ktorá by chcela uvádzať na trhu kópie ich diel bez poskytnutia primeranej odmeny pôvodným tvorcom alebo držiteľom autorských práv a súvisiacich s autorským právom. Problémom s trhom literárnych, umeleckých a vedeckých diel je, že je ťažké vopred odhadnúť, ktorý výtvar bude úspešný na ňom. V kuloároch sa často uvádza, že len jedna hudobná nahrávka z desiatich je zisková. Keďže pôvodný investor musí znášať náklady na

¹⁰² Pozri napr. KU, R. S. R. Promoting Diverse Cultural Expression: Lessons from the U.S. Copyright Wars. In: *Asian Journal for WTO & International Health Law and Policy*, 2007, roč. II, s. 369.

¹⁰³ Pozri napr. LIEBOWITZ, WATT. Dielo cit. v pozn. č. 10, s. 525 – 537. TOWSE, R. Copyright and Artists: A View from Cultural Economics. In: *Journal of Economic Surveys*, 2006, roč. XX, s. 567, 568 – 572.

¹⁰⁴ Pozri napr. BENKLER. Dielo cit. v pozn. č. 94, s. 183.

výrobu všetkých nahrávok, či už ide o ziskovú alebo stratovú, bolo by pre neho veľmi ťažké súťažiť s tými, ktorí by si počkali na to, či daná nahrávka je komerčne úspešná a následne sa sústredili na produkciu nahrávok, ktoré sa osvedčili na trhu. Tým sa podstatne znižujú náklady imitujúcich výrobcov oproti pôvodným. Preto tu vstupuje autorské právo, ktoré poskytuje ochranu autorským právam a právam súvisiacim s autorským právom voči takýmto praktikám.

Hoci možno namietat', že autorské právo nie je schopné zabezpečiť dostatočný zdroj finančných príjmov pre mnoho individuálnych autorov a umelcov, zabezpečuje existenciu sprostredkovateľov medzi tvorcami a konečnými konzumentmi. Týmto spôsobom sa zabezpečuje dostatok finančných prostriedkov na podporu produkcie kultúrnych služieb a tovarov na komerčnej báze. No tento režim nie je schopný zabezpečiť dostatok produkcie vo všetkých oblastiach kultúrneho života, predovšetkým v oblastiach mimo hlavný prúd. Tu je prakticky priestor na vstup určitej podpory, či už zo súkromných zdrojov vo forme patrónstva alebo z verejných zdrojov vo forme cien a inej podpory. Autorské právo preto treba považovať za dôležitú súčasť kultúrnej politiky v oblasti podpory produkcie kultúrnych tovarov a služieb, avšak zároveň nemôže ísť o jediný nástroj v tejto oblasti. Musí byť vhodne doplnený ďalšími formami ochrany a podpory kultúrnej diverzity.

V poslednom čase sa často hovorí o potrebe kvót na vysielanie domácej pôvodnej hudobnej tvorby v rozhlasovom vysielaní. Podstatou tohto problému je, že zahraničná produkcia sa mnohokrát predáva na určitých zahraničných trhoch pod výrobné ceny a domáca kultúrna tvorba je z tohto hľadiska vo výrazne znevýhodnenej pozícii. Príkladom sú americké televízne seriály, ktoré sa exportujú, len keď sú úspešné na domácom trhu počas viacerých sezón a náklady na ich výrobu sa prakticky už vrátili ich tvorcom na domácom trhu. Potom pri ich vývoze do iných krajín môžu byť ponúknuté za nižšie ceny,¹⁰⁵ pri ktorých by tvorcovia v krajine dovozu neboli schopní vyrobiť televízny seriál rovnakej kvality a s rovnakým rozpočtom. Keďže ich domáci trh

¹⁰⁵ Pozri napr. HOSKINS, MCFADYEN, FINN. Dielo cit. v pozn. č. 24, s. 37 – 50 a 68 – 80.

je zaplavený lacnou zahraničnou produkciou, domáci tvorcovia nie sú schopní za normálnych podmienok konkurovať zahraničnej tvorbe. Takže určitý regulačný zásah kvôli odstráneniu tejto deformácie trhu je nevyhnutný.

No zároveň by regulácia nemala vytvoriť prostredie, kde domáci tvorcovia nie sú vystavení žiadnej konkurencii a netvorí pre trh, ale len preto, aby získali štátne subvencie alebo podporu. V takom prípade, hoci by regulácia v krátkodobom horizonte zvýšila percento hranej domácej kultúrnej tvorby v rádiách, televízii alebo iných médiách, mala by podstatný negatívny vplyv na samotnú produkciu a jej kvalitu. Tu si treba uvedomiť skutočnosť, že kvóty vždy deformujú trh s chránenými kultúrnymi tovarmi alebo službami. Pri nesprávnom nastavení kvót môže dôjsť k tomu, že chránení domáci tvorcovia nie sú vystavení dostatočnej konkurencii, a tak ešte viac stratia konkurencieschopnosť so zahraničnou kultúrnou produkciou.

Ak sa vytvorí takáto situácia, regulácia nie je prospešná domácej kultúrnej tvorbe, ale jej v skutočnosti len škodí v dlhodobom horizonte. Dobrým príkladom bol systém kvót v Južnej Kórei, ktorý umožňoval dovoz zahraničných filmov len cez domáce distribučné spoločnosti.¹⁰⁶ Ak chcela domáca spoločnosť doviesť jeden zahraničný film, musela vyrobiť štyri domáce. To viedlo k tomu, že sa masívne produkovali domáce filmy nízkej kvality alebo kultúrnej a umeleckej hodnoty len preto, aby ich výrobca mohol doviesť zahraničné kasové trháky a zarobiť na nich. Takže celý systém stimuloval domácu produkciu, ktorá však nebola konkurencieschopná zahranične.¹⁰⁷

Výrazná zmena na poli domácej filmovej a televíznej produkcie v Južnej Kórei nastala až s liberalizáciou jej audiovizuálneho trhu. Konkurencia na trhu zvýšila kvalitu domácej tvorby a jej následný komerčný úspech nielen na domácom trhu, ale aj na zahraničných trhoch na Ďalekom východe, či už ide o japonský, čínsky alebo taiwanský trh.¹⁰⁸

¹⁰⁶ Pozri napr. YECIES, B. M. Parleying Culture against Trade: Hollywood's Affairs with Korea's Screen Quotas. In: *Korea Observer*, 2007, roč. XXXVIII, s. 1 a nasl.

¹⁰⁷ Ib.

¹⁰⁸ Pozri napr. LEE, S. Y., KIM, E., JUN, S. H. On the Exportability of Korean Movies.

Aj v prípade kvót, subvencií a osobitných daní z filmov vo Francúzsku možno nájsť viacero prípadov, kde prílišná regulácia a zásahy do trhového mechanizmu prinášajú absurdné situácie, ktoré penalizujú pôvodnú tvorbu vysokej kultúrnej alebo umeleckej kvality na úkor čistej komercie. V niektorých prípadoch filmy, ktoré boli výslovne francúzskou produkciou, nezískali žiadne subvencie, hoci boli neskôr veľmi úspešné komerčne a považované za vysoko kvalitné pôvodné filmové produkcie ocenené na filmových festivaloch.¹⁰⁹ Naopak, subvencie získali filmy, ktoré sa tvorili ako veľkoprodukcia cieľená na konkurenciu americkým kasovým trhákom, hrali v nich zahraniční herci a nakrúcali sa mimo Francúzska.¹¹⁰

Okrem subvencií má francúzsky režim systém odvodov, keď komerčne úspešné filmové produkcie prakticky participujú na podpore komerčne neúspešných diel.¹¹¹ Je preto otáznе, či takýto režim na rozdiel od podporovania kvality domácej kultúrnej produkcie nemá presne opačný účinok. Obdobné diskusie sa tiež vedú na Slovensku v súvislosti s činnosťou Literárneho fondu a Audiovizuálneho fondu.¹¹²

Takže hoci v určitých prípadoch je regulačný zásah na trhu s kultúrnymi tovarmi alebo službami potrebný, nesmie sa zabúdať, že tento zásah by mal smerovať k odstráneniu existujúcich deformácií trhu a nemal by vytvoriť nové a možno podstatne závažnejšie deformácie,

In: *Review of Development Economics*, 2009, roč. XIII, s. 28. PAGER, S. A. Beyond Culture vs. Commerce: Decentralizing Cultural Protection to Promote Diversity Through Trade. In: *Northwestern Journal of International Law and Business*, 2011, roč. XXXI, s. 63, 98 – 108.

¹⁰⁹ Pozri napr. LICHFIELD, J. One of These Films Is Officially French: But It's Not the One in French, Shot in France, by a Frenchman. In: *Independent* [online]. 12.8.2012. <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/one-of-these-films-is-officially-french-but-its-not-the-one-in-french-shot-in-france-by-a-frenchman-23255.html> [cit. 12.9.2015].

¹¹⁰ Ib.

¹¹¹ Pozri napr. COWEN. Dielo cit. v pozn. č. 12.

¹¹² Pozri napr. TRŠKO, M. Literárny fond dáva peniaze aj svojim. In *Sme* [online]. 13.5.2012. <http://www.sme.sk/c/6374446/literarny-fond-dava-peniaze-aj-svojim.html> [cit. 12.9.2015].

ktoré môže významne negatívne ovplyvniť kvalitu domácej produkcie, a tak znížiť jej konkurencieschopnosť na trhu.

5. Záver

Je ťažké spochybňovať, že autorskoprávna ochrana zohráva dôležitú úlohu v produkcii významnej časti kultúrnych tovarov a služieb a v ich prístupnosti širokej verejnosti. No autorskoprávna ochrana nie je a ani by nemala byť jediným nástrojom kultúrnej politiky, ale by mala účinne spolupracovať s jej ďalšími nástrojmi. No pod týmito ďalšími nástrojmi kultúrnej politiky nemám na mysli predovšetkým kvóty pre určitú kultúrnu produkciu. Kvóty a subvencie z verejných zdrojov zohrávajú dôležitú úlohu v odstraňovaní deformácií na trhu s kultúrnymi tovarmi a službami. Zároveň však treba s nimi nakladať veľmi opatrne preto, že môžu významne deformovať trh a konkurencieschopnosť chránenej kultúrnej produkcie. Ochranné mechanizmy domácej tvorby tak môžu spôsobiť viac ujmy ako osohu pre chránenú kultúrnu produkciu, ktorá nemusí byť vystavená dostatočným konkurenčným tlakom vďaka nesprávnemu nastaveniu ochranných regulačných mechanizmov. Do činnosti trhových mechanizmov tak možno zasahovať len v nevyhnutných prípadoch tzv. zlyhania trhu.

Tento príspevok tiež poukázal, že nie autorskoprávna ochrana ako taká, ale koncentrácia trhu a kultúrnej produkcie má negatívny vplyv na rozmanitosť ponuky kultúrnych tovarov a služieb na trhu. Kritika autorskoprávnej ochrany ako príčiny zníženia kultúrnej rôznorodosti je preto neodôvodnená. Zároveň však treba podotknúť, že kompetentné orgány zodpovedné za dohľad nad hospodárskou súťažou by mali pri posudzovaní horizontálnych a vertikálnych koncentrácií v oblasti produkcie a distribúcie kultúrnych tovarov a služieb brať do úvahy nielen čisto ekonomické dôvody, ale aj možné negatívne vplyvy posudzovaných koncentrácií na diverzitu kultúrnej produkcie.

Optimálnym riešením ochrany a podpory kultúrnej rozmanitosti je preto kombinácia čisto trhových mechanizmov založených na ochrane autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom s podporou

kultúrnej tvorby z verejných, ako aj súkromných zdrojov (prostredníctvom subvencií, kvôt a patrónstva). Akékoľvek zásahy do fungovania trhových mechanizmov by však mali byť zamerané len na odstraňovanie zlyhania trhu a mali by sa vyvarovať vytvárania nových deformácií trhu s kultúrnymi tovarmi a službami.

OTVORENÉ VZDELÁVANIE A OTVORENÉ VZDELÁVACIE ZDROJE

Mgr. Richard Bednárík*

Vývoj spoločnosti je nevyhnutným a potrebným smerovaním rozvoja. Na to, aby sa spoločnosť dokázala rozvíjať, či už po stránke sociálnej alebo hospodárskej, je potrebný značný rozvoj vzdelania a vedy ako nevyhnutného nástroja na dosahovanie iných cieľov. Ide o prepojené časti, kde vzdelanie dopĺňa vedu a je nevyhnutným predpokladom jej rozvoja a veda zásadne vplýva na vývoj a aktualizáciu vzdelávacieho procesu.

Vzdelanie je istá úroveň poznania, ku ktorej smeruje samotný vzdelávací proces. Práve vzdelávací proces možno považovať za primárny faktor formujúci budúce kontúry vývoja jednotlivcov. Je však potrebné, aby nielen vychádzal z histórie spoločnosti, ale sa aj zameriaval na jej budúce potreby s ohľadom aj na výzvy, ktoré prinášajú nové informačné a komunikačné technológie. Vzdelanie má smerovať k pochopeniu faktov, javov, resp. princípov potrebných pre realizáciu rôznych spoločenských aktivít. Primárne ide o spôsob preberania už existujúcich informácií, ktoré sa v rámci vzdelávacieho procesu majú žiakom, resp. študentom vysvetliť tak aby ich dokázali pri svojich ďalších činnostiach aplikovať a aby z nich dokázali vyvodzovať ďalšie závery. Pri klasickom vymedzení pojmu vzdelávací proces sa uvádzajú ako príklady základný, stredoškolský a vysokoškolský vzdelávací proces, ktoré sa rozvíjali počas dlhšieho obdobia a sú už pevnou a akceptovanou súčasťou spoločnosti.

* Mgr. Richard Bednárík je interným doktorandom na Trnavskej univerzite, Právnickej fakulte (Slovenská republika). Tento článok je publikovaný v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0783/13 Duševné vlastníctvo a podpora kultúry, vzdelania, vedy a priemyslu v poznatkovo orientovanej spoločnosti.

Pri širšom vymedzení pojmu vzdelávací proces sem možno zaradiť tiež individuálne vzdelávanie, či už za účelom zvyšovania kvalifikácie alebo zo záujmu o určitú problematiku. Ide o aktuálny a moderný spôsob získania nových poznatkov, kde je možné využiť výhody nových technológií, študovať v čase vyhovujúcom potrebám konkrétnej osoby a zamerať sa na praktické predmety využiteľné v praxi.

Za najpopulárnejšie možno v tejto oblasti považovať masové online kurzy¹ svetových univerzít prinášajúc odborné spracovanie témy zaujímavým spôsobom. V rámci uvedených portálov rôzne univerzity z celého sveta poskytujú zadarmo prístup k online kurzom s možnosťou získať certifikát po ich úspešnom absolvovaní. Význam online kurzov s pribúdajúcimi záujemcami, počtom vytvorených kurzov a záujmom univerzít neustále narastá, k čomu smeruje aj uvažovanie niektorých univerzít o uznávaní absolvovania kurzu v rámci kreditového systému počas štúdia.² Z hľadiska možnej interakcie potrebnej pri vzdelávacom procese je možné využiť rôzne formy od riešenie problémov v rámci diskusných blogov, ktoré sú zväčša zriaďované pri každom kurze až po možnosti využitia video hovoru, kde sa v skupinách môžu riešiť úlohy smerujúce k úspešnému absolvovaniu. Všetky uvedené aktivity smerujú k osvojovaniu si poznatkov smerujúc k získaniu určitej úrovne vzdelania.

Na druhej strane, veda by mala smerovať k vytváraniu nových poznatkov, informácií, ktoré sú výsledkom realizácie výskumných úloh. Ide teda o proces vytvárania niečoho nového, niečoho, čo síce vychádza zo vzdelania, ale malo by ho postupne rozširovať a rozvíjať.

Oblasť, ktoré majú dopad na kvalitu vzdelávacieho procesu a vedy je veľké množstvo. Od potreby zabezpečenia kvalitných učiteľov, resp. vedcov, cez potrebu zabezpečenia dostatočných finančných prostriedkov na realizáciu základných aktivít až po dostupnosť obsahu, ktorý

¹ *Bližšie* v časti Aktivity na Slovensku a v Čechách a príklady OER.

² Ešte väčšie ambície má projekt University of the People, ktorý ma za cieľ zabezpečiť fungujúcu online vzdelávaciu inštitúciu poskytujúcu plnohodnotné vzdelanie v rôznych programoch. Aktuálne sú poskytované programy Computer Science a Business Administration. *Bližšie* University of the People [online]. <http://uopeople.edu/> [cit. 14.5.2015].

môžu byť na vzdelávacie alebo vedecké účely potrebný. Dôležitým aspektom, ktorý nemožno obísť je riešenie problematiky práva duševného vlastníctva v rôznych štádiách. Tak pri vzdelávaní, ako aj pri vedeckom výskume možno identifikovať nasledujúce základné oblasti prepojenia s právom duševného vlastníctva, a to:

používanie cudzích predmetov ochrany pri vzdelávacom procese alebo pri vedeckom výskume;

- vytváranie nových predmetov ochrany potrebných na realizáciu vzdelávacieho procesu alebo ako výsledok realizácie výskumných úloh;
- umožnenie používania nových predmetov ochrany inými subjektmi, kde možno ako príklad spomenúť uzatváranie rôznych licenčných zmlúv, keď vzdelávacia inštitúcia plánuje vydanie vlastnej publikácie alebo v prípade komercializácie výsledkov výskumu a potreby prepojenia s praxou.

Každý vzdelávací proces alebo vedecký výskum potrebuje pri svojich aktivitách rôznorodý materiál. Na zabezpečenie kvalitného vzdelávania a výskumu nie je možné vychádzať iba z poznatkov, ktoré boli spracované interne v rámci inštitúcie, ale je potrebné obsiahnuť aj zdroje, ku ktorým práva patria iným subjektom. Z hľadiska práva teda ide o použitie „cudzích“ predmetov ochrany, čo je potrebné zohľadniť pri nastavovaní právnych vzťahov s cieľom dodržiavať všetky právne predpisy. Používanie vzdelávacieho materiálu môže veľmi ľahko naraziť na obmedzenia z dôvodu súvisiacej právnej ochrany. Aj na základe uvedeného je cieľom príspevku priblíženie problematiky otvoreného vzdelávania a otvorených vzdelávacích zdrojov (ďalej **OER**), ktoré do istej miery môžu prispieť k zlepšeniu a širšiemu využívaniu rôznych materiálov v rámci vzdelávacieho procesu.

1. Otvorený prístup vo vzdelávaní

Otvorené vzdelávanie z hľadiska obsahového vymedzenia zahŕňa množinu zdrojov, nástrojov a postupov smerujúcich k otvorenému

prístupu ku vzdelaniu a zlepšeniu efektivity pri realizovaní aktivít v danej oblasti. Otvorené vzdelávanie ako koncept, resp. smerovanie spája vedomosti ako základnú súčasť vzdelávacieho procesu s technológiami 21. storočia s cieľom vytvoriť fond voľne šírených vzdelávacích zdrojov. Uvedené by malo smerovať k postupnému rozvoju vzdelávacích procesov, ktoré sú spôsobilé vhodnejšie reagovať na meniace sa potreby študujúcich. Nové technológie so sebou priniesli možnosť jednoduchého a nízko nákladového spôsobu komunikácie a „šírenia“ dát, ktoré umožňuje interaktívnu komunikáciu bez straty kvality. Využívanie výlučne len printových zdrojov šírených tradičným spôsobom na základe klasického licencovania nie je z hľadiska potreby neustáleho zlepšovania kvality vzdelania dlhodobou udržateľné a je potrebná vyššia miera adaptácie smerom k inovatívnym možnostiam.

Obsah smerovania otvoreného vzdelávania je do veľkej miery tvorený zahraničnými aktivitami s cieľom vytvorenia OER. Ako už bolo v úvodnej časti identifikované, častým problémom v oblasti vzdelávania je nedostatok materiálu, ktorý by mohol byť využitý so zohľadnením moderných možností vzdelávacieho procesu.³ V žiadnom prípade však nemožno tvrdiť, že by OER malo význam iba v digitálnom prostredí. Množstvo výhod sa dá identifikovať aj v analógovom prostredí, ako napríklad možnosť voľnej tlače publikácií alebo vyhotovovanie

³ Dostupné nové technológie treba zohľadniť vo vzdelávacom procese z niekoľkých dôvodov. Jedným z nich je potreba prispôbenia spôsobu výučby prostrediu, v ktorom sa študenti nachádzajú mimo priestorov školy. V prípade nedostatočného inkorporovania technológie v rámci výučby sa ľahko môže stať, že nadobudnuté poznatky študenti nebudú vedieť aplikovať v úplne odlišnom prostredí. Tiež je potrebné, aby sa študenti zoznámili s najnovšími trendmi získavania poznatkov už na základnej a strednej škole a následne sa vedeli prispôbiť nevyhnutnému technologickému procesu. Zaujímavé spracovanie témy možno nájsť KLOPFER, E. *Using the technology of today, in the classroom today*. Massachusetts Institute of Technology, 2009, 23 s. [online]. http://education.mit.edu/papers/GamesSimsSocNets_EdArcade.pdf [cit. 14.5.2015] alebo CHAPMAN, D., MAHLCK, L. (edit.) *Adapting technology for school improvement: a global perspective*. Paríž: International Institute for Educational Planning, 2004, 307 s. [online]. <http://www.unesco.org/iiep/PDF/pubs/F165.pdf> [cit. 14.5.2015].

rozmnožením bez určenia špecifického rozsahu. Je to však práve digitálne prostredie, ktoré dalo OER nový význam a smerovanie.

Väčšina nových technológií je založená na istej úrovni vyhotovovania rozmnoženín, pričom väčšina používaného materiálu, či už ide o rôzne učebnice, texty, videá, je chránená prostredníctvom autorského práva⁴ ako autorské dielo. K autorskému dielu automaticky aktom jeho vytvorenia v podobe vnímateľnej zmyslami vznikajú v prospech autora osobnostné a majetkové práva.⁵ K majetkovým právam zaraďujeme okrem iného aj právo na vyhotovovanie rozmnoženiny a právo na sprístupňovanie verejnosti ako dva základné spôsoby použitia, ktoré majú v modernom vzdelávacom procese nevyhnutné miesto a význam. Tiež právo na spracovanie s cieľom upraviť materiál, aktualizovať poznatky a stav konkrétneho vzdelávacieho materiálu dopĺňa vymedzenie základných spôsobov použitia, ktoré sú často problémom širšej dostupnosti a pružnej aktualizácie zdrojov.

S úmyslom vyriešiť uvedené problémy rôzne záujmové skupiny, kde možno zaradiť od učiteľov, žiakov, rodičov aj rôzne organizácie tretieho sektora, zástupcov verejnej správy a v neposlednom rade aj individuálnych odborníkov s rozličným odborným zameraním, participovali na aktivitách smerujúcich k vytváraniu OER, zlepšeniu legislatívnej úrovne a ich súvisiacej podpore.

Základnou a úvodnou otázkou zostáva, čo vlastne OER sú a aké sú základné predpoklady zaradenia určitého vzdelávacieho materiálu do tejto kategórie. Krátkym exkurzom do histórie je potrebné spomenúť, že za rok smerujúci k zadefinovaniu OER možno považovať práve rok 2001. V tomto roku Massachusetts Institute of Technology v dosiaľ bezprecedentnom kroku oznámil sprístupnenie skoro všetkých svojich kurzov prostredníctvom internetu s možnosťou voľného prístupu.⁶ Postupne sa k danej iniciatíve pridávalo viacero organizácií a inštitúcií,

⁴ Zákon č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) v znení neskorších predpisov.

⁵ Pozri § 17 a § 18 autorského zákona.

⁶ *Bližšie k historickému prehľadu vývoja Massachusetts Institute of Technology v oblasti sprístupňovania kurzov [online].* <http://ocw.mit.edu/about/our-history/> [cit. 14.5.2015].

čo smerovalo k zorganizovaniu prvého globálneho OER fóra organizáciou UNESCO, kde bola prijatá prvá definícia tohto pojmu.⁷ Vychádzajúc z roku 2002 bolo za OER považované „*otvorené poskytovanie vzdelávacích zdrojov prostredníctvom informačných a komunikačných technológií na konzultácie, používanie a spracovanie komunitou používateľov na nekomerčné použitie*“.⁸

Celková oblasť prešla zásadnými zmenami a vývojom, pričom aktuálne používaných všeobecných definícií je hneď niekoľko. Napríklad, The William and Flora Hewlett Foundation považuje za OER „*výučbové, študijné a výskumné zdroje, ktoré sú súčasťou public domain alebo sprístupnené pod licenciou umožňujúcou voľné použitie a spracovanie. OER zahŕňajú ucelené kurzy, materiály využívané počas kurzov, moduly, učebnice, streamované videá, testy, software a iné nástroje, materiály a techniky smerujúce k podpore prístupu k poznaniu*“.⁹ OECD za OER považuje „*digitalizovaný materiál ponúkaný otvorene a slobodne pedagógom, študentom a samoštudentom na použitie a opakované použitie za účelom výučby, štúdia a výskumu*“.¹⁰ UNESCO pod OER rozumie „*vzdelávacie, študijné alebo výskumné materiály, ktoré sú súčasťou public domain alebo sprístupnené pod licenciou umožňujúcou použitie, spracovanie a distribúciu*“.¹¹ Pravdepodobne najširšiu definíciu OER používa Commonwealth of

⁷ Bližšie OECD. *Giving Knowledge for Free THE EMERGENCE OF OPEN EDUCATIONAL RESOURCES*. Francúzsko: OECD PUBLICATION, s. 30 [online]. <http://www.oecd.org/edu/ceeri/38654317.pdf> [cit. 19.5.2015].

⁸ Pre viac informácií k definovaniu pojmu a koncepcie OER *pozri* napr. HYLÉN, J. *Open Educational Resources: Opportunities and Challenges*. OECD's Centre for Educational Research and Innovation Paris, 2005, s. 1 [online]. <http://www.oecd.org/edu/ceeri/37351085.pdf> [cit. 10.5.2015].

⁹ Bližšie k vývoju, definícií a smerovaniu The William and Flora Hewlett Foundation [online]. <http://www.hewlett.org/programs/education/open-educational-resources> [cit. 10.7.2014].

¹⁰ Bližšie OECD. *Giving Knowledge for Free THE EMERGENCE OF OPEN EDUCATIONAL RESOURCES*. Francúzsko: OECD PUBLICATION, 2007, s. 30 [online]. <http://www.oecd.org/edu/ceeri/38654317.pdf> [cit. 10.5.2015].

¹¹ Stručné vymedzenie histórie a problematiky OER bližšie [online]. <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/access-to-knowledge/open-educational-resources/> [cit. 10.5.2015].

Learning, v zmysle ktorej sa za OER považuje „*materiál ponúkaný slobodne a otvorene na použitie a spracovanie pre účely výučby, štúdia, vývoja a výskumu*“. Aj napriek veľkému množstvu rôznych definícií je možné identifikovať základné prvky, ktoré sa vo väčšine definíciách opakujú, a to:

- slobodná a otvorená forma dostupnosti materiálu a
- možnosť (opakovaného) použitia a spracovania materiálu.

Integrálnou podmienkou prvého bodu, aj napriek absencií v niektorých definíciách, je riešenie právnej povahy a aktuálneho statusu materiálu. Slobodnú a otvorenú formu je možné dosiahnuť len prostredníctvom aplikácie vhodnej licenčnej politiky, ktorá umožní realizáciu prístupu v súlade s aktuálnym stavom právnej ochrany.

A hoci nejde o integrálnu a explicitnú súčasť definícií OER, je potrebné zdôrazniť tiež technologickú stránku, ktorá s možnosťou slobodného a otvoreného prístupu súvisí. V prípade zvolenia proprietárnej platformy a proprietárnych formátov, ktoré budú výrazne blokovať už možnosť samotného prístupu a spracovania do ľudske čitateľnej a pochopiteľnej formy, nemožno uvažovať o OER.

Možnosť použitia a následného spracovania (adaptácie) materiálu má taktiež značný súvis s autorskoprávnou ochranou, ktorá sa na daný materiál vzťahuje. Z hľadiska rôznych predmetov ochrany môžu nastať tri základné situácie, keď bude garantovaná možnosť ich použitia bez súhlasu autora, resp. iného nositeľa práv. V prípade ak:

- nepôjde o predmet ochrany chránený autorským právom, t. j. nespĺňa pojmové znaky autorského diela, prípadne je vylúčený z autorskoprávnej ochrany;
- uplynula doba ochrany, ktorá sa na predmet ochrany vzťahuje;
- sa na predmet ochrany aplikovala licencia, ktorá umožňuje voľný spôsob použitia diela bez potreby individualizovaného kontrakčného procesu.

S cieľom vytvoriť moderné vzdelávacie materiály nie je možné prvé dve podmienky považovať za postačujúce. Vzhľadom na výrazne obmedzujúci rozsah dostupných zdrojov je potrebné riešiť práve problém dostupnosti čo najaktuálnejšieho materiálu.

V istom rozsahu možno aplikovať tiež zákonnú výnimku aktuálne

upravenú v § 28 autorského zákona (ďalej **AZ**).¹² Obsahom výnimky je vymedzenie dovolených spôsobov použitia diel v prípade ak použitie nepresahuje rámec odôvodnený vyučovacími účelmi v škole a neuskutočňuje sa na získanie priameho alebo nepriameho majetkového prospechu. Problematickým aspektom výnimky je práve limitácia na priestor školy, čo v plnej miere nezohľadňuje potreby moderného vzdelávacieho procesu. Navyše nový autorský zákon (ďalej **NAZ**)¹³ vo svojom § 44 rozsah použitia diela na vyučovacie účely v súvislosti s možnosťou verejného rozširovania rozmnoženiny medzi žiakov zužuje. V zmysle § 44 NAZ možno zverejnené dielo použiť vyhotovením rozmnoženiny, verejným vykonaním alebo verejným prenosom na účel názornej ukážky pri výučbe alebo pri výskume v prípade ak nedochádza k priamemu alebo nepriamemu majetkovému prospechu. Aj na základe uvedeného možno konštatovať, že aktuálne európske a slovenské nastavenie výnimiek a obmedzení nie je riešením rozširovania otvoreného vzdelávania.

2. Medzinárodné aspekty vývoja a smerovania otvoreného vzdelávania

OER ako integrálna súčasť otvoreného vzdelávania prešli značným vývojom. Ako bolo naznačené vyššie, za prvotný impulz možno považovať rozhodnutie Massachusetts Institute of Technology o sprístupnení veľkej časti svojich kurzov na internete bez aplikácie obmedzujúcich opatrení brániacich širšiemu prístupu. Výsledkom bolo zvolanie prvého globálneho OER fóra z roku 2002, kde bola vytvorená aj úvodná definícia pojmu OER ako takého. Prirodzeným následkom uvedených aktivít bolo vytvorenie online platformy vo forme wiki v roku 2005 UNESCO s podporou Hewlett Foundation s cieľom umožniť jednoduchú formu komunikácie a šírenia najnovších trendov. Súčasťou snahy

¹² Zákon č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) v znení neskorších predpisov.

¹³ Zákon č. 185/2015 Z. z. autorský zákon.

bolo aj vytvorenie komunity odborníkov participujúcich na riešení rôznych krokov pri vytváraní a podpore OER.

V súvislosti s vývojom OER je potrebné tiež spomenúť *Deklaráciu o otvorenom vzdelávaní* z Cape Town (angl. Cape Town Open Education Declaration),¹⁴ ktorá bola výsledkom menšieho stretnutia v roku 2007. Podujatie sa konalo pod záštitou Open Society Institute a Shuttleworth Foundation a zúčastnili sa na ňom zástupcovia zo širokého spektra rôznych štátov. Vypracovanie deklarácie bolo vyjadrením stratégie a záväzku pokračovať v rozvoji danej oblasti a prispieť k vytvoreniu moderných vzdelávacích nástrojov a materiálov. Ako vyplýva z deklarácie, pozornosť sa venovala primárne trom oblastiam, a to participácii pedagógov a študentov, OER a otvorenej vzdelávacej politike (angl. open education policy).

Pedagógovia a študenti by mali vo väčšej miere participovať na OER hnutí a v rámci svojej účasti vytvárať, používať, prispôbovať a zlepšovať OER. Vytváranie a používanie OER by sa malo stať integrálnou súčasťou vzdelávania. Druhým bodom bola výzva na uvoľnenie existujúcich vzdelávacích zdrojov. Tie by sa mali šíriť prostredníctvom otvorených licencií, ktoré umožňujú rôzne spôsoby použitia rôznych autorských diel. Mali by sa používať formáty, ktoré zjednodušujú šírenie v rámci rôznych platforiem. Posledným bodom bola výzva k vládam, školským radám a univerzitám, aby sa zvýšila pozornosť venovaná OER a aby sa zabezpečilo adekvátne financovanie rozvoja oblasti. Akreditačné a iné schvaľovacie procesy v rámci národnej legislatívy by mali uprednostňovať OER. V rámci deklarácie boli teda obsiahnuté všetky oblasti OER, ktorých riešenie je potrebné na ich rozvoj a lepšiu integráciu v spoločnosti.

Ďalším krokom bolo prijatie *Dakarskej deklarácie o OER* v roku 2009,¹⁵ ale najmä vypracovanie a publikovanie dokumentu *Guidelines*

¹⁴ Celý text deklarácie z Cape Town je dostupný v českom jazyku [online]. <http://www.capetowndeclaration.org/translations/czech-translation> [cit. 10.5.2015].

¹⁵ *Pozri* COBO, Cristobal. Exploration of Open Educational Resources in Non-English Speaking Communities. 2013 [online]. <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/1493/2482> [cit. 10.5.2015].

on *Open Educational Resources in Higher Education* v roku 2011¹⁶ pod záštitou Commonwealth of Learning¹⁷ a UNESCO. Cieľom dokumentu je vysvetlenie problematiky OER, licenčných súvislostí pri používaní obsahu a potenciál OER vzhľadom na celosvetový vývoj. Dokument sa zameriava na jednotlivé záujmové skupiny spolu s vymedzením najdôležitejších bodov, ktoré by bolo potrebné zrealizovať.

Významným dokumentom, ktorý upravil smerovanie OER, je *Parížska OER deklarácia*¹⁸ z roku 2012. Deklarácia bola prijatá v rámci svetového OER kongresu v júni 2012 a išlo o prvý krok smerujúci k tvorbe dlhodobšej stratégie na podporu OER. K významným osobitne špecifikovaným aktivitám možno zaradiť jednak podporu povedomia o používaní OER s čím nepriamo súvisí aj potreba uľahčiť vytváranie prostredia na využívanie informačných a komunikačných technológií, ale aj posilnenie rozvoja stratégií k OER. Z hľadiska licenčnej politiky treba realizovať aktivity na zvýšenie porozumenia a používania rôznych druhov verejných licencií. S oblasťou licencií súvisí aj zvyšovanie podpory otvoreného licencovania vzdelávacích materiálov vytváraných z verejného rozpočtu (prostriedkov), kde možno odvodiť jasné spoločenské odôvodnenie prístupu. V prípade úspešnej realizácie vyššie uvedených aktivít možno postupne podporovať budovanie kapacít pre udržateľný rozvoj kvalitných výučbových materiálov a posilnenie strategických partnerstiev v OER, či už na štátnej alebo lokálnej úrovni. Rozsah využiteľnosti OER aj v rámci Európy často závisí od dostupnosti jazykových verzií. Preto aj v rámci *Parížskej OER deklarácie* bola vyjadrená potreba podporovať rozvoj a adaptáciu OER

¹⁶ Cieľom dokumentu je analýza možností využitia OER vo vyššom vzdelávaní, UNESCO: Guidelines on Open Educational Resources in Higher Education. Francúzsko: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2011, 27 s. [online]. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002136/213605e.pdf> [cit. 10.5.2015].

¹⁷ V rámci Commonwealth of Learning aktuálne pripravujú Strategický plán pre rozvoj OER oblasti, návrh strategického plánu [online]. http://www.col.org/SiteCollectionDocuments/StrategicPlan_2015-2021_DRAFT-FINAL.pdf [cit. 15.5.2015].

¹⁸ Celé znenie Parížskej OER deklarácie je [online]. http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/Events/Paris%20OER%20Declaration_01.pdf [cit. 10.5.2015].

v rôznych jazykoch a kultúrnych súvislostiach a podporovať výskum v oblasti OER. V neposlednom rade OER sa môžu v reálnych situáciách použiť iba v prípadoch, keď sa o nich používatelia dozvedia a vedia ich identifikovať. Na dosiahnutie uvedeného cieľa by sa preto mali podporovať aktivity uľahčujúce hľadanie, získavanie a šírenie OER.

V rámci výpočtu aktivít možno jasne pozorovať prepojenie základných oblastí potrebných pre úspešné vytvorenie a udržanie OER. K uvedenému možno zaradiť napr. vytvorenie efektívnych partnerstiev a stratégií, odborný vklad pedagógov a iných odborníkov z určitej oblasti, aplikácia a využitie licencií umožňujúcich voľný prístup a šírenie obsahu, ale aj zabezpečenie a dostupnosť primeranej technickej platformy.

Aj s cieľom, aby Parížska deklarácia nezostala iba na úrovni odporúčaní, boli spustené aktivity smerujúce k implementácii Parížskej deklarácie v roku 2013,¹⁹ ktorých primárnym obsahom je rozvoj národných stratégií (angl. policies) k OER a implementácia UNESCO ICT Competency Framework for Teachers (ICT CFT).²⁰

¹⁹ Pre viac informácií k smerovaniu projektu vrátane vymedzenia partnerov *pozri* [online]. 28.3.2013.

http://www.unesco.org/new/en/media-services/single-view/news/implementing_the_paris_oeer_declaration_launch_of_the_project/#.VWdJwEb3ZMc [cit. 10.5.2015].

²⁰ Benefity, ktoré priniesol rozvoj informačných a komunikačných technológií, možno pozorovať azda v každej oblasti spoločnosti. Získavanie informácií a poznatkov nebolo asi nikdy jednoduchšie ako v aktuálnom období. Aj napriek uvedenému sa však rôzne inštitúcie, a tým aj študenti, môžu dostať do situácie, kde všetky benefity nových technológií nedokážu úplne využiť na zlepšenia kvality ponúkaných služieb. Nedostatok financií na nákup novej výpočtovej techniky, problémy so zabezpečením prístupu na internet, dostatok materiálu v digitálnom formáte sú len niektoré z možných problémov. Ďalším z problémov je, či učitelia aktuálne dokážu využiť informačné a komunikačné technológie počas vzdelávacieho procesu. Práve k danému problému UNESCO vypracovalo pomôcku (manuál), ktorá má identifikovať najlepšie spôsoby, ako využiť technológie v triede a ako uvedené implementovať do praxe. *Bližšie* v HINE, P. (edit.) *UNESCO ICT Competency Framework for Teacher*. Francúzsko: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, 2011, 95 s. [online]. <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002134/213475e.pdf> [cit. 14.5.2015].

V oblasti OER participuje aj množstvo ďalších organizácií ako napr. Creative Commons,²¹ LIBER²² alebo menšie vzdelávacie inštitúcie snažiac sa prispieť k širšiemu rozvoju v rámci vlastnej expertízy. Ako jednu z posledných aktivít možno spomenúť prijatie Haagskej deklarácie,²³ ktorá je iniciatívou smerujúcou k riešeniu problémov pri získavaní poznatkov v digitálnom prostredí vrátane tzv. *data miningu*.²⁴

3. Aktuálna situácia v oblasti otvoreného vzdelávania na Slovensku

S cieľom adaptovať sa na medzinárodné prostredie a snahou o zlepšenie kvality vzdelania a dostupnosti vzdelávacieho materiálu je žiaduce zrealizovať na Slovensku niekoľko základných aktivít. Najaktuálnej-

²¹ Bližšie [online]. <http://creativecommons.org/> alebo <http://sk.creativecommons.org/> [cit. 14.5.2015].

²² The Association of European Research Libraries. Ide o najväčšiu sieť vedeckých knižníc s viac ako 400 členmi. Základné informácie o histórii a dôvodoch vzniku [online]. <http://libereurope.eu/history-of-liber/> [cit. 15.5.2015].

²³ Hague Declaration on Knowledge Discovery in the Digital Age. Dokument má za cieľ načrtnúť základné problémy a práva a technické slobody nevyhnutné pre výskumných pracovníkov v snahe o prístup k poznatkom, získavaní nových informácií a možnostiam spracovania dát na internete. Právo duševného vlastníctva nereguluje tok faktov, dát a myšlienok, a preto aj slobodnému spracovaniu dát by právo duševného vlastníctva nemalo brániť. V rámci dokumentu sa podporuje „právo na čítanie je právo na ťaženie (dát) (angl. „the right to read is the right to mine“). Možnosť data miningu môže mať výrazný vplyv aj na kvalitu a množstvo dostupných OER. Pri zabezpečení legálnej formy data miningu a následnom spracovaní dát je možné získať množstvo dosiaľ nezistených poznatkov. Bližšie k Hague Declaration on Knowledge Discovery in the Digital Age. [online]. <http://thehaguedeclaration.com/the-hague-declaration-on-knowledge-discovery-in-the-digital-age/> [cit. 15.5.2015].

²⁴ K vysvetleniu problematiky data miningu z technickej a obchodnej stránky pozri LAROSE, D., LAROSE, Ch. *Discovering Knowledge in Data: An Introduction to Data Mining. Second edition*. New Jersey: John Wiley & Sons, 2014, 336 s., ISBN 1118873572 alebo tiež BERRY, M., LINOFF, G. *Data Mining Techniques: For Marketing, Sales, and Customer Support*. New York: John Wiley & Sons, 1997, 444 s., ISBN:0471179809.

ším krokom v tejto oblasti bolo vypracovanie *Návrhu akčného plánu Iniciatívy pre otvorené vládnutie v Slovenskej republike na rok 2015* (ďalej akčný plán), osobitne časti venujúcej sa OER. K aktivitám, ktoré by bolo potrebné zrealizovať sú v návrhu zaradené:

1. Zmapovať existujúce elektronicky dostupné vzdelávacie zdroje na MŠVVaŠ SR a jeho priamo riadených organizáciách a identifikovať, ktoré je možné zverejniť pod otvorenou licenciou „Creative Commons uvedenie autora“.
2. Zmapovať existujúce repozitáre na MŠVVaŠ SR a jeho priamo riadených organizáciách.
3. Analyzovať proces obstarávania vzdelávacích zdrojov v primárnom a sekundárnom vzdelávaní a identifikovať možné prekážky ich zverejnenia pod otvorenou licenciou „Creative Commons uvedenie autora“.
4. Navrhnuť nový proces obstarávania učebníc a ďalších vzdelávacích zdrojov v primárnom a sekundárnom vzdelávaní, v ktorom bude možné zabezpečiť zverejnenie obstarávaných vzdelávacích zdrojov pod otvorenou licenciou.²⁵
5. Pilotne overiť proces obstarávania vzdelávacích zdrojov vrátane ich zverejnenia pod otvorenou licenciou.
6. Navrhnuť opatrenia a ich realizáciu na zvyšovanie povedomia učiteľov a ostatných pedagogických zamestnancov o OER.
7. Zapojiť sa do multilaterálnych snáh v Európe aj mimo nej, ktoré podporujú tvorbu, skvalitňovanie, šírenie a opakované použitie otvorených vzdelávacích zdrojov.

Cieľom prvej aktivity je samotná identifikácia už dostupných zdrojov v elektronickom formáte v pôsobnosti MŠVVaŠ SR, ktoré môžu poslúžiť ako základ pre postupný rozvoj OER. Rizikovým faktorom tohto bodu je práve posúdenie autorskoprávnej ochrany, ktorá sa na objekty

²⁵ Ako jeden z príkladov môže poslúžiť Ministerstvo práce USA (U. S. Department of Labor), ktorý pozmenil licenčnú politiku v rámci grantovej schémy. Ako podmienka účasti na skupine grantov bola stanovená povinnosť aplikácie licencie CC BY 4.0, ktorá umožní jednoduché šírenie a opakované použitie verejnosťou. *Bližšie GREEN, C. CC BY 4.0 required on U.S. Department of Labor \$150M grant*. 2014 [online]. <http://creativecommons.org/weblog/entry/42446> [cit. 10.5.2015].

môže, a vzhľadom na obdobie ich vytvorenia, aj bude vzťahovať. Rozhodnúť o aplikácii verejnej licencie, vo zvolenom prípade CC BY 4.0, je oprávnený buď samotný autor, alebo iný nositeľ autorských práv, napr. zamestnávateľ alebo vydavateľ, ktorý zväčša disponuje dostatočne širokou licenčnou zmluvou. V prípade, ak aj vzdelávacie zdroje boli vytvorené v rámci pôsobnosti MŠVVaŠ SR môže byť problémom rozsah autorských práv. Ak nebola spolu s vytvorením vzdelávacieho zdroja riešená aj licenčná zmluva s dostatočne širokými oprávneniami, je potrebné opätovne kontaktovať autora, resp. nositeľa práv.

V rámci druhej aktivity je potrebné preskúmať dostupné repozitáre MŠVVaŠ SR, ktoré možno považovať za verejne prístupné webové služby umožňujúce členom akademickej obce prístup k rôznemu obsahu. Identifikácia dostupných repozitárov pomôže možnosti ich využitia ako prvého miesta s dostatočným OER obsahom. Praktickou súvislosťou je potrebná analýza technických štandardov, ktoré sa v rámci repozitárov aplikujú tak, aby umožňovali používanie väčšieho obsahu v dostupných formátoch.

Dôležitým faktorom pri postupnom vytváraní a šírení OER na Slovensku je riešenie licenčnej politiky už v štádiu zadávania zákazky, grantu na vytvorenie vzdelávacích zdrojov. V prípade povinnosti aplikácie niektorej z dostupných druhov verejných licencií na výsledok zákazky, grantu možno docieľiť široké využitie materiálu v digitálnom prostredí, ktoré bude v súlade s autorským právom, pričom všetky subjekty budú informované o všetkých právach a povinnostiach hneď v úvodnej časti spolupráce. Na realizáciu uvedenej aktivity sú následne potrebné koncepčné zmeny pri realizovaní verejného obstarávania z hľadiska ďalšieho výkonu majetkových práv. Po overení procesu obstarávania je potrebné vyskúšať praktický spôsob realizácie a identifikovať benefity v rôznych oblastiach, od ekonomickej až po efektívnosť dostupných zdrojov vo vzdelávacom procese.

Výraznejším problémom, ktorý je možné riešiť hneď v úvodnej fáze, je informovanie o možnosti využiť OER v rámci vzdelávacích aktivít a zlepšenie šírenia aspoň základných informácií o autorskom práve v kontexte komerčných publikácií a zdrojov dostupných na internete. Verejné licencie ako Creative Commons sú „pro-užívateľsky“

orientované a v praxi nie je problém identifikovať rozsah oprávnení, ktoré môže konkrétny používateľ realizovať. Navyše v zahraničí bolo vypracovaných už niekoľko výborných publikácií vysvetľujúcich problematiku OER. Väčšina z nich je licencovaná pod otvorenými licenciami, teda nič nebráni ich prekladu a ďalšej distribúcií aj na našom území.

K úspešnému implementovaniu OER je potrebné, aby Slovenská republika bola súčasťou a aktívne sa zapájala do medzinárodného diania v tejto oblasti. K uvedenému môže poslúžiť participácia skupiny expertov na najdôležitejších medzinárodných podujatiach a postupné vytváranie partnerstiev.

V rámci akčného plánu ide o ambiciózne kroky jednak z obsahového hľadiska, ale aj časového zamerania. Ich realizácia je však nevyhnutná na zistenie aktuálneho stavu ako východiskového bodu na realizáciu praktických krokov na jeho zlepšenie. Druhým krokom je odstránenie prípadných nedostatkov a implementácia úprav pozitívne vplyvujúcich na rozvoj oblasti.

4. Dôvody a možnosti využívania OER

Základnou a pravdepodobne aj prvou otázkou, ktorú si väčšina subjektov zamýšľajúcich sa nad problematikou OER položí je, prečo prispieť alebo vôbec využívať takto sprístupnený obsah. Prečo je vhodné niečo publikovať pod verejnou licenciou alebo prečo aktívne riešiť problematiku obstarávania vzdelávacích materiálov? Ide o legitímne otázky, ktoré sa pokúsime aspoň čiastočne analyzovať.

Participujúce subjekty je možné vzhľadom na rôzne kritériá členiť do niekoľkých základných oblastí:

1. Ústredné orgány štátnej správy, resp. najvyššia rozhodovacia úroveň štátu;
2. Inštitucionálna úroveň v oblasti akademického systému;
3. Individuálne subjekty vytvárajúce OER obsah;
4. Používatelia.

Cieľom tejto časti je primárne poukázať na možné benefity, ktoré

by pre vyššie uvedené subjekty mohli byť zaujímavé. Prečo by ústredné orgány štátnej správy, resp. najvyššia rozhodovacia úroveň štátu mala mať záujem na využívaní OER? Ide o inštitúcie zodpovedné za celkový vývoj spoločnosti a smerovania štátu. Preto by v ich záujme malo byť vytvorenie čo najlepšieho rozvoja ich občanov s cieľom podporiť ich konkurencieschopnosť na európskom trhu. Zovšeobecnením rôznych faktorov by bolo možné k hlavným benefitom tejto skupiny zaradiť možnosť vytvorenia vzdelanostnej spoločnosti, ktorá bude mať široký prístup k vzdelaniu a informáciám²⁶ a znižovanie nákladov pri vytváraní vzdelávacích zdrojov kvôli širšiemu sprístupneniu materiálu a možnosti participácie širšej skupiny subjektov na prípadnej aktualizácii.²⁷ Nemožno obísť ani pridanú hodnotu pre verejnosť pri nakladaní s verejnými prostriedkami.

A hoci uvedené argumenty odôvodnenia používania OER nie sú taxatívnym výpočtom priamych alebo nepriamych výhod, ide o základné aspekty, ktoré by sa mali zohľadniť v rámci rozhodovacích procesov na rôznych úrovniach riadenia štátu. Z hľadiska využívania OER si treba uvedomiť, že na tejto úrovni ide o rozhodovanie o smerovaní OER, ale zväčša nie o samotné používanie za účelom, na ktorý boli vzdelávacie nástroj vytvorené.

Z hľadiska inštitucionálnej úrovne v oblasti akademického systému možno k dôvodom participácie a využívania OER priradiť rôzne oblasti. Jeden z argumentov, ktorý má pôvod v povahe vzdelávacieho procesu, poukazuje na fakt, že šírenie vzdelávacieho obsahu je vo svojej podstate dobrou vecou a v súlade so základnými tradíciami. Vzdelávacie inštitúcie by vzhľadom na povahu verejného financovania mali spoločnosti umožniť voľný prístup k materiálu, ktorý sa formou finančnej participácie vytvoril. Používanie OER v sebe navyše priná-

²⁶ Bližšie OECD. *Giving Knowledge for Free THE EMERGENCE OF OPEN EDUCATIONAL RESOURCES*. Francúzsko: OECD PUBLICATION, s. 60 – 61 [online]. <http://www.oecd.org/edu/ceri/38654317.pdf> [cit. 19.5.2015].

²⁷ K uvedenej veci pozri napr. WILEY, D., GREEN, C., SOARES, L. *Dramatically Bringing Down the Cost of Education with OER: How Open Education Resources Unlock the Door to Free Learning*. 2012 [online]. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED535639.pdf> [cit. 22.5.2015].

ša aj potenciál znižovania nákladov pri ďalšej úprave materiálu, keď v prípade uvoľnenia obsahu prostredníctvom otvorených licencií možno zapojiť širšiu verejnosť a odborníkov do postupného „zlepšovania“ a aktualizácie obsahu bez potreby realizácie dodatočného verejného obstarávania.²⁸ Aktivity súvisiace s využívaním OER môžu prispieť aj smerom k propagácii vzdelávacej inštitúcie. Sprístupňovanie kvalitného obsahu verejnosti môže slúžiť ako výborný marketingový ťah s cieľom šíriť dobré meno, získať dodatočného financovania prostredníctvom rôznych grantov a prilákať viac študentov na internú formu štúdia. Využívanie väčšieho množstva obsahu môže prispieť k zlepšeniu a zrýchleniu vývoja nových foriem vzdelávania. V niektorých prípadoch možno uvažovať aj o vytvorení nových obchodných modelov generovania dodatočných príjmov. Jednoduchá a široká dostupnosť kvalitných vzdelávacích kurzov s bezplatným prístupom mení spôsob tradičného spolufinancovania. V online prostredí je jednou z alternatív využitie reklám a vytvorenie dodatočných prémieových služieb (napr. proces overovania pri získaní certifikátu v rámci portálu Coursera a pod.)²⁹

Všetky uvedené kroky sa ale nezaobídu bez výraznej participácie jednotlivcov realizujúcich všetky parciálne aktivity. Individuálne dôvody zapojenia jednotlivcov, okrem plnenia pracovných povinností, môžu mať veľmi široký rozsah. Možno k nim zaradiť napríklad možnosť prístupu a využívania vzdelávacích nástrojov flexibilnejším spôsobom alebo možnosť úpravy a aktualizácie materiálu bez realizovania zdĺhavého administratívneho procesu. V niektorých prípadoch môžu

²⁸ K dôvodom využitia OER a možnostiam úspory finančných prostriedkov, aj napriek pôvodnej orientácii na odlišné právne prostredie, odporúčame PLOTKIN, H. *free to learn: An Open Educational Resources Policy Development Guidebook for Community College Governance Officials*. San Francisco: Creative Commons, 2010, 40 s. [online]. <https://wiki.creativecommons.org/images/6/67/FreetoLearn-Guide.pdf> [cit. 22.5.2015].

²⁹ Podrobnejšie spracovanie benefitov pre inštitucionálne prostredie a dôvody zapojenia sa do smerovania OER pozri HYLÉN, J. *Open Educational Resources: Opportunities and Challenges*. OECD's Centre for Educational Research and Innovation Paris, 2005, s. 5 – 6 [online]. <http://www.oecd.org/edu/ceri/37351085.pdf> [cit. 22.5.2015].

byť dôvodom aj obchodné aspekty³⁰ súvisiace s vytváraním prémiového obsahu ako nadstavba dostupných OER alebo vytváranie služieb spojených s dostupným obsahom. Dôvodom participácie býva aj propagácia konkrétnych odborníkov v prípade vytvorenia kvalitného materiálu.³¹

OER sa nevytvárajú iba pre potrebu vynaloženia finančných prostriedkov a investície času na ich vytvorenie, ale primárne pre potreby koncových používateľov, ktorými sú študenti, žiaci, prípadné osoby, ktoré si prehlbujú svoje vzdelanie a poznatky, či už prostredníctvom večerných škôl alebo využitím svojho voľného času. Ide o rôznorodú skupinu používateľov, kde možno k benefitom priradiť rôzne dôvody. Jednak je to často spomínaná jednoduchosť prístupu k vzdelávaciemu materiálu v čase a z miesta, ktoré vyhovujú konkrétnemu používateľovi, ale aj možnosť zoznámenia sa s novými spôsobmi prístupu k informáciám a postupné zvyšovanie kvalifikácie vzhľadom na potreby trhu práce.³² Prostredníctvom OER možno čiastočne riešiť aj rôzne aplikačné a praktické problémy, kde môžu poskytnúť možnosť širokej diskusie o rôznych problémoch, ktoré v rámci vzdelávacieho procesu môžu vzniknúť.

Uvedené zhrnutie je zovšeobecnením základných benefitov, ktoré spočívajú práve vo využívaní OER a ich integrácie v rámci vzdelávacieho procesu.

³⁰ Bližšie OECD. *Giving Knowledge for Free THE EMERGENCE OF OPEN EDUCATIONAL RESOURCES*. Francúzsko: OECD PUBLICATION, s. 66 [online]. <http://www.oecd.org/edu/ceeri/38654317.pdf> [cit. 19.5.2015].

³¹ Bližšie HYLÉN, J. *Open Educational Resources: Opportunities and Challenges*. OECD's Centre for Educational Research and Innovation Paris, 2005, s. 6 [online]. <http://www.oecd.org/edu/ceeri/37351085.pdf> [cit. 20.5.2015].

³² Výborným príkladom adaptácie na problémy trhového prostredia poskytuje portál Coursera v rámci online vzdelávacích kurzov, kde sú jednotlivé kurzy zaradené do vzájomných sekvencií s možnosťou získania špecializovaných certifikátov v istých oblastiach.

5. Riziká a výzvy využívania a ďalšieho rozvoja OER

Tak ako každé rozvíjajúce sa odvetvie aj OER pri širšom rozvoji, či už na Slovensku alebo vo svete, čelí niekoľkým výzvam. Aj vzhľadom na rôzne zahraničné prieskumy treba k základným výzvam zaradiť:

problematiku autorských práv v kontexte sprístupnenia vzdelávacieho materiálu verejnosti;³³

- kvalitatívna stránka dostupných vzdelávacích nástrojov;
- granularita OER a rozdielnosť v používaných formátoch;
- možnosť využitia pre ľudí s postihnutím;
- udržateľnosť projektov realizovaných v rámci OER;
- technické aspekty prístupu.

V širšom kontexte sem môžeme zaradiť tiež problém financovania akademického sektora v niektorých štátoch a s tým súvisiacu stratu motivácie realizovať aktivity aj nad rámec bežných požiadaviek pri klasických formách vzdelávania.³⁴ Ide o koncepčnú otázku nastavenia rozdeľovania verejného rozpočtu a mieru podpory akademického sek-

³³ Zaujímavá analýza sa uskutočnila vo Veľkej Británii. Cieľom bola identifikácia možností použitia vedeckých diel v kontexte autorskoprávnej úpravy a požiadaviek akademických pracovníkov. Analýza bola doplnená o praktický prieskum. *Bližšie* GADD, E., OPPENHEIM, C., PROBETS, S. *RoMEO Studies 2: How academics want to protect their open-access research papers*. Department of Information Science, Loughborough University, 2003 [online]. <http://www.lboro.ac.uk/microsites/infosci/romeo/RoMEO%20Studies%202.pdf> [cit. 12.5.2015].

³⁴ Problematika financovania projektov OER je pretrvávajúcim problémom financovania celého akademického sektora. Množstvo OER projektov vo svojej úvodnej fáze vzniklo z iniciatívy niekoľkých záujemcov participujúcich na dobrovoľníckej báze. Až v neskoršej fáze bolo možné získať dodatočné financovanie na rozvoj platformy. Rozdielom je niekoľko príkladov zo zahraničia, ako Massachusetts Institute of Technology, kde podpora vytvárania OER bola integrálnou súčasťou smerovania inštitúcie. K možnostiam získavania finančných prostriedkov v rámci OER *bližšie* YUAN, L., MACNEILL, S., KRAAN, W. *Open Educational Resources – Opportunities and Challenges for Higher Education*. 2008, s. 10 – 11 [online]. http://muele.mak.ac.ug/file.php/1/Student_Reading_Resource/oeer_briefing_paper.pdf [cit. 12.5.2015] alebo DOWNES, S. *Models for Sustainable Open Educational Resources*. 2006, 19 s. [online]. <http://www.oecd.org/edu/ceri/36781698.pdf> [cit. 12.5.2015].

tora, ktorá môže mať dopad na rozsah a kvalitu produkovaných zdrojov. Do istej miery môže byť vzhľadom na interné nastavenie a využívanie zdrojov komplikované aj používanie vzdelávacieho materiálu vytvoreného v inom štáte³⁵ alebo inou vzdelávacou inštitúciou.³⁶

Jednou z najviac sa opakujúcich výziev, ktorým OER čelia, sú práve autorské práva. Tie sa skutočne môžu stať výraznou prekážkou pri ich rozvoji a brzdu pri využívaní staršieho vzdelávacieho materiálu. V prípade využívania materiálu v pôvodnom analógovom formáte bola aspoň základná predstava o spôsobe fungovania autorského práva v praxi známa širšiemu okruhu odborníkov, ale aj bežných používateľov. Pri presune do digitálnej formy sa vyskytol problém pri posudzovaní spôsobov použitia chráneného obsahu na internete, pričom množstvo už vytvoreného materiálu je vzhľadom na nemožnosť výkonu majetkových práv blokovaná. Čiastočnými riešeniami uvedeného problému v praxi by mohla byť realizácia dvoch aktivít, a to:

rozvoj a podpora vzdelávacích aktivít v rámci akademického sektora a na školách k problematike autorského práva;

podpora (záväzok) aplikácie otvorených licencií na materiál vytváraný v rámci projektov financovaných z verejných prostriedkov.

Pri realizácii aktivít, pri ktorých je potrebná istá úroveň kvantity, sa často zabúda na potreby obsahovej stránky.³⁷ To isté platí aj v rámci

³⁵ Problémom širšieho využívania OER v priestore EÚ v komparácii s USA je do istej miery jazyková rôznorodosť členských štátov. Množstvo OER je lokalizovaných na národnej úrovni a v prípade ich využívania v inom členskom štáte je potrebné zabezpečiť preklad v prípade, ak zámerom ich využívania nie je výučba cudzích jazykov. Uvedené predstavuje zvýšené náklady a môže odradiť istú skupinu ľudí hľadajúcich okamžité využiteľné vzdelávacie zdroje.

³⁶ K problematike preberania zahraničného obsahu pozri MCCRACKEN, R. *Cultural responses to open licences and the accessibility and usability of open educational resources*. 2006, s. 5-6 [online]. <http://www.oecd.org/edu/ceri/36539322.pdf> [cit. 12.5.2015].

³⁷ Obdobný problém riešila a aktívne stále rieši aj Europeana, projekt zaoberajúci sa problematikou sprístupnenia kultúrneho dedičstva celej EÚ, kde sa zo začiatku primárne realizovali aktivity smerujúce k získaniu dostatočného množstva obsahu aj s cieľom splniť kvóty stanovené EÚ Komisiu. Aj napriek splneniu kvantitatívnej stránky realizácie, obsahová stránka pri väčšom množstve objektov a výrazne sťažovala ich využiteľnosť v praxi. Pri digitálnych kultúrnych objektoch sú naj-

OER. Cieľom aktivít by nemalo byť vytvorenie čo najväčšieho počtu dostupného materiálu v čo najkratšom čase, ale už v procese vytvárania je potrebné dbať na formu kontroly a odborné posúdenie obsahu. Ideálne je zamyslieť sa v úvodnom období aj nad celkovou koncepciou označovania a zapisovania metadát k jednotlivým vzdelávacím materiálom. V budúcnosti sa tak vytvorí prehľadný systém vyhľadávania slovenského OER obsahu a odstráni sa potreba realizácie následných komplikovaných krokov smerujúcich k vytvoreniu systému v metadátovom označovaní.

Z hľadiska predmetov, ktoré sú súčasťou OER, možno pozorovať výraznú mieru granularity, kde sú jednotlivé predmety zostavené z viacerých od seba nezávislých častí. Práve uvedená granularita má zásadný vplyv na problematiku licencovania. Problémom môže byť rozdielnosť licencií parciálnych častí, ktoré by mali byť súčasťou vytváraného vzdelávacieho materiálu s cieľom umožniť jeho širšie použitie aj v prostredí internetu. Prepojenie je tiež možné pozorovať pri vyhľadávaní obsahu, kde by sa použité objekty mali zohľadniť pri popisovaní metadát a OER. Používané technické formáty sú jedným z faktorov, ktorý môže podporiť širokú využiteľnosť zdrojov bez ohľadu na zvolenú platformu. Vhodne zvolený formát môže výrazne zjednodušiť spracovanie obsahu a jeho ďalší rozvoj.³⁸

Problematika udržateľnosti³⁹ jednotlivých, aj úspešných, projektov

významnejšie dva faktory, a to náhľadový obrázok zobrazujúci digitálnu verziu objektu a dostatočne vyplnené metadáta, ktoré objekt jednak popisujú po odbornej stránke, ale umožňujú ho vyhľadať v množine tisícok obdobných kultúrnych objektov. Europeana si tento problém uvedomuje, a preto aj Europeana Strategy 2015 – 2020 ako jeden zo svojich hlavných cieľov obsahuje zlepšenie kvalitatívneho stavu kultúrnych objektov. Europeana Strategy 2015 – 2020 [online]. http://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Publications/Europeana%20Strategy%202020.pdf [cit. 10.5.2015].

³⁸ K problematike granularity a technických formátov pozri ATKINS, D., BROWN, J., HAMMOND, A. *A Review of the Open Educational Resources (OER) Movement: Achievements, Challenges, and New Opportunities*. Report to The William and Flora Hewlett Foundation, 2007 s. 30-31 [online]. <http://www.hewlett.org/uploads/files/ReviewoftheOERMovement.pdf> [cit. 10.5.2015].

³⁹ K udržateľnosti pozri tiež ATKINS, D., BROWN, J., HAMMOND, A. *A Review of*

v OER oblasti je vecou financovania a nastavenia grantovej schémy. Je vytvorených množstvo spôsobov, ako sa pokúsiť o získanie podpory na realizáciu projektu, ale často nie je doriešená potreba udržateľnosti v prípade, ak je projekt naozaj úspešný a inštitúcia nemusí disponovať dostatočnými prostriedkami na zabezpečenie ďalšieho chodu. Možnou reakciou a čiastočným riešením by mohla byť revízia grantovej schémy a podpora financovania udržateľnosti úspešných projektov, prostredníctvom čoho by sa podarilo získať potrebné finančné prostriedky aj po ukončení úvodnej časti projektu. Riešením by mohla byť tiež tvorba aktivít smerujúcich k vytvoreniu obchodných modelov spojených s výberom poplatkov za prístup k prémiovým službám. V kontexte poslednej menovanej alternatívy by v praxi mohli vzniknúť problémy v súvislosti s výkladom a definovaním prémiových služieb, čoho negatívnym dopadom by mohlo byť spoplatnenie príliš veľkej časti projektu.

Pri vymedzení problematických aspektov využívania OER nemožno zabudnúť na technické požiadavky, ktoré súvisia s možnosťami ich plného využívania. Samozrejme, v prípade analógového prostredia nemožno hovoriť o výrazných požiadavkách na techniku, avšak toto prostredie ani nie je primárnym záujmom širšieho rozvoja OER. V prípade rôznych online vzdelávacích kurzov, animácií a pod. ide o obsah náročný na internetové pripojenie vzhľadom na množstvo prenášaných dát. K širšiemu využívaniu OER je preto potrebné kvalitné pripojenie k internetu⁴⁰ ako nevyhnutný predpoklad ich využitia na rôznych platformách.⁴¹ Aj napriek rozvoju prístupu na internet na

the Open Educational Resources (OER) Movement: Achievements, Challenges, and New Opportunities. Report to The William and Flora Hewlett Foundation, 2007 s. 24 – 25 [online]. <http://www.hewlett.org/uploads/files/ReviewoftheOERMovement.pdf> [cit. 10.5.2015].

⁴⁰ V zahraničí sa čoraz viac otvára otázka vymedzenia „práva na prístup na internet“ ako jedno zo základných ľudských práv. K danej veci pozri U.N. *Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue.* 2011, 23 s. [online]. http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session23/A.HRC.23.40_EN.pdf [cit. 10.5.2015].

⁴¹ Aktuálne asi najviac používanou platformou sú počítače vo forme stolovej verzie

Slovensku⁴² treba zapracovať na zabezpečení rovnomerného prístupu pre čo najviac regiónov.⁴³ Z hľadiska požiadaviek na samotné technické vybavenie je možné OER využívať aj na zariadeniach staršieho dátumu v prípade zvládnutia klasických požiadaviek na prístup na internete a prácu s obsahom.

6. Prepojenie sektoru kultúry so vzdelávaním

Využívanie informačných a komunikačných technológií nie je prioritou iba pre oblasť vzdelávania a s tým spojenú agendu OER. V rámci EÚ prebieha množstvo digitalizačných projektov s cieľom jednak ochrániť kultúrne dedičstvo v prípade jeho zničenia, ale aj so zámerom sprístupniť kultúrne dedičstvo širšej verejnosti v digitálnej podobe. Ako jednotné miesto sprístupňovania by mal na EÚ úrovni slúžiť portál Europeana⁴⁴ umožňujúci vyhľadávanie národného kultúrneho dedičstva bez nutnosti neustálej zmeny portálu.

V máji 2015 bolo publikované odporúčanie *Europeana for Education and Learning*,⁴⁵ ktoré je predstavením základnej vízie Europeany

alebo notebooku. Výrazný rozvoj a široké uplatnenie na školách má aj využitie OER na dotykových zariadeniach v podobe tabletov a menších mobilných zariadení. Postupne možno očakávať rozvoj platforiem ako virtuálna realita a pod., kde bude vzdelávací proces najviac podobný realite a praktickým skúsenostiam.

⁴² Vychádzajúc z realizovanej štúdie posudzujúcej mieru dostupnosti prístupu na internet, možno Slovensko považovať za štát s relatívne rozvinutými druhmi pripojení. *Bližšie* BOSTON CONSULTING GROUP. *Online šanca pre Slovensko*. 2012 [online]. 2012.

http://www.onlinesanca.sk/pdf/BCG_Slovakia_Online_Slovak_Sep_2012.pdf [cit. 10.5.2015].

⁴³ S potrebou riešiť možnosť pripojenia na internet v rôznych regiónoch sveta sa spoločnosti Google, Inc. a Facebook, Inc. snažia vytvoriť mobilný spôsob zabezpečenia prístupu formou balónov alebo dronov. Pri uvedených spoločnostiach nejde o spoločný projekt, ale o samostatný vývoj.

⁴⁴ Viac informácií k projektu Europeana pozri PURDAY, J. *Think culture: Europeana. eu from concept to construction*. The Electronic Library, Vol. 27, Iss: 6, s. 919 – 937.

⁴⁵ Celé znenie Europeana for Education and Learning [online]. 5.2015. http://pro.europeana.eu/files/Europeana_Professional/Publications/Europea-

v sektore vzdelávania. K základným oblastiam, na ktoré by bolo treba upriamiť pozornosť v zmysle odporúčania, patria:

- nastavenie európskeho dialógu medzi zástupcami členských štátov, funkcionármi EÚ, pamäťovými a fondovými inštitúciami a zástupcami v sektore vzdelávania;⁴⁶
- prioritizácia poskytovania obsahu vhodného na vzdelávanie a štúdium;⁴⁷
- podpora rozvoja digitálnych vzdelávacích zdrojov;⁴⁸
- podpora otvorených licencií, zlepšenie prístupu a podmienok používania, ktoré sú problémom v oblasti vzdelávania a štúdiá.

A hoci vyššie vymedzené odporúčanie neobsahuje v zásade nič nové pri celosvetovom smerovaní OER, ide o potrebné upriamenie pozornosti na danú oblasť a potrebný krok k politickému zapojeniu inštitúcií EÚ.

Faktom zostáva, že digitalizácia vo vysokom technickom štandarde má potenciál posunúť interaktívne formy vzdelávania na úplne novú úroveň. Aktuálne dostupné online kurzy môžu svoj obsah doplniť o veľké množstvo overeného a odborne spracovaného materiálu.⁴⁹ Ob-

na%20for%20Education%20and%20Learning%20Policy%20Recommendations.pdf [cit. 10.5.2015].

⁴⁶ Prikladom už prebiehajúceho dialógu je aktivita Europe for Citizens Programme, *bližšie* [online]. 2014. http://ec.europa.eu/citizenship/europe-for-citizens-programme/civil-dialogue/index_en.htm [cit. 10.5.2015].

⁴⁷ Uvedené je potrebné vnímať aj v kontexte Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society, kde je oblasť vzdelávania vymedzená ako jedna z oblastí, z ktorej spoločnosť môže benefitovať. Úplné znenie dohovoru [online]. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/199.htm> [cit. 10.5.2015].

⁴⁸ Pomerne veľkým priestorom v rámci nových digitálnych vzdelávacích zdrojov je rozvoj edukačných hier s využitím buď na počítačoch, tabletoch a mobilných zariadeniach alebo priamo prostredníctvom prístupu k webovým stránkam. MCCLARTY, K. et al. *A Literature Review of Gaming in Education Research Report*. 2012, 36 s. [online]. http://researchnetwork.pearson.com/wp-content/uploads/lit_review_of_gaming_in_education.pdf [cit. 17.5.2015].

⁴⁹ Potreba využitia technológií a vytvorenie inovatívnych foriem vzdelávania bola zdôraznená aj v rámci komunikácie EÚ Komisie Opening up Education: Innovati-

lasť literatúry môže byť doplnená o množstvo starších publikácií alebo v prípade doriešenia autorských práv aj o diela, ktoré nie je možné zakúpiť prostredníctvom tradičných distribučných kanálov (tzv. obchodne nedostupné diela). Na riešenie problému prístupu k obchodne nedostupným publikáciám bola na Slovensku prijatá novela autorského zákona,⁵⁰ ktorá vytvorila možnosť použitia obchodne nedostupných diel za podmienok špecifikovaných v AZ. Nový §12c AZ upravuje režim rozšírenej kolektívnej zmluvy ako právny základ fungovania systému, kde je používateľ oprávnený použiť diela na základe zmluvy uzavretej s príslušnou organizáciou kolektívnej správy, ktorá zastupuje významný počet autorov k danej kategórii diel. Zmluva môže upravovať tri spôsoby použitia, a to vyhotovenie rozmnoženiny, sprístupňovanie verejnosti a verejné rozširovanie. Ide o spôsoby použitia, ktoré sú potrebné na vytvorenie efektívneho online systému na prístup k obsahu (t. j. paušálny prístup), ale aj na vytvorenie modelu umožňujúceho sťahovanie chráneného obsahu (t. j. predaj).

V oblasti umeleckých odborov⁵¹ je možnosť vytvárania virtuálnych výstav s možnosťou získania množstva nových poznatkov. Oblasť histórie môže na sprístupnenom kultúrnom dedičstve priamo postaviť časť svojho študijného programu vychádzajúc z rôznorodosti dostupných objektov a pod. Skoro každý vzdelávací smer dokáže objaviť množinu informácií zaujímavých pre určitú problematiku danej oblasti.

Digitálne kultúrne dedičstvo sa môže stať základom vytvárania národných vzdelávacích materiálov a umožniť študentom na hodinách

ve teaching and learning for all through new Technologies and Open Educational Resources, [online]. 2013. <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52013DC0654> [cit. 17.5.2015].

⁵⁰ Zákon č. 283/2014 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) v znení neskorších predpisov.

⁵¹ Prepojenie vzdelávacieho procesu v umení a dizajne s kultúrnym dedičstvom pozri TURPEINEN, O. *Combining art and design education with cultural heritage*. 2002, 11 s. [online]. 2002. http://cumulushelsinki2012.org/cumulushelsinki2012.org/wp-content/uploads/2012/05/02_Combining-art-and-design-education-with-cultural-heritage.pdf [cit. 19.5.2015].

nový spôsob získavania poznatkov. Oblasťou, ktorú je potrebné doriešiť v prípade širšieho využívania na rôznych stupňoch škôl, je kategorizácia obsahu vzhľadom na vhodnosť pre jednotlivé vekové stupne detí a žiakov.

7. Aktivity na Slovensku a v Čechách a príklady OER

Aj napriek rôznym aktivitám Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR ako napr. eAktovka⁵² alebo Planéta vedomostí⁵³ nemožno tvrdiť, že rozvoj OER je na Slovensku na dostatočnej úrovni. Problémom zostáva, že aktuálne dostupné publikácie vo väčšine prípadov nemožno širšie sprístupniť vzhľadom na úplnú absenciu licenčnej zmluvy alebo nedostatočné dovoľené spôsoby použitia publikácií v existujúcich licenčných zmluvách.

Cieľom nasledujúcej časti je identifikovať a definovať základné platformy na Slovensku a Čechách, ktoré sú schopné obsiahnuť problematiku OER v prípade zmeny nastavenia niektorých faktorov.

eAktovka

Ide o slovenský portál sprístupňujúci učebnice v digitálnom formáte pre žiakov a študentov základných a stredných škôl. Portál pôvodne spravoval Ústav informácií a prognóz školstva, ktorý sa medzičasom zlúčil s Centrom vedecko-technických informácií SR, ako jednu z aktivít v rámci Rozvoja informatizácie regionálneho školstva a aktuálne sprístupňuje primárne publikácie obstarané v roku 2011. Problémom portálu zostáva neaktuálnosť dostupných informácií a potreba jeho postupného rozvoja tak po obsahovej, ako aj technologickej stránke. Najväčší problém však je, že uvedené publikácie fakticky nemožno považovať za skutočné OER. Aj napriek ich dostupnosti prostredníctvom

⁵² *Bližšie eAktovka*. [online]. <http://www.eaktovka.sk/> [cit. 19.5.2015].

⁵³ *Bližšie Planéta vedomostí*. [online]. <http://planetavedomosti.iedu.sk/> [cit. 19. 5. 2015].

portálu ich širšiemu využitiu totiž stále bránia autorské práva, kde by bolo potrebné individuálne doriešiť širší spôsob použitia publikácií. Ich využitie v rámci vzdelávacieho procesu, možnosť jednoduchého šírenia medzi učiteľmi, žiakmi a študentmi a hlavne možnosť ich pravidelnej aktualizácie zostáva otáznou. Výnimkou sú individuálne prípady, ktoré opakované použitie umožňujú prostredníctvom aplikácie verejných licencií.⁵⁴

Planéta vedomostí

Obdobne ako v prípade projektu eAktovka ide o portál vytvorený v rámci pôsobnosti MŠVVaŠ SR, ktorý bol navrhnutý pre školy, učiteľov a študentov. Ide o modernejšiu verziu sprístupňujúcu cez 30 000 vzdelávacích materiálov z matematiky, fyziky, chémie, biológie a prírodovedy rozdelenú do učiteľských a žiackych sekcií.

Za jeden z najväčších problémov používania zdrojov Planéty vedomostí v praxi z pohľadu práva duševného vlastníctva je absencia riešenia autorských práv k obsahu, kde nositeľom práv zostáva stále komerčný subjekt. Používatelia teda môžu obsah používať iba v rozsahu zákonných výnimiek upravených v AZ. V tomto prípade nejde o OER vzhľadom na nemožnosť flexibilného používania obsahu, ktorého súčasťou by malo byť jeho voľné šírenie a možné spracovanie. K ďalším problémom možno zaradiť nedostatočnú informovanosť o technických parametroch a formátoch použitých na prístupný vzdelávací materiál.

K bodom, ktoré by bolo potrebné riešiť s cieľom zlepšiť Planétu vedomostí možno zaradiť:

- riešenie problematiky autorských práv tak, aby bolo možné obsah slobodne šíriť a spracúvať;

⁵⁴ Ako príklad možno uviesť publikáciu ADAMOVÁ, Z., ŠKREKO, A. *Autorské právo v školách*. Bratislava: UIPŠ Bratislava, 2012, 105 s., ISBN 9788070985120, ktorá je sprístupnená pod licenciou Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 3.0 Unported (CC BY-NC-ND 3.0).

- vytvorenie platformy umožňujúcej komunikáciu záujemcov a odborníkov na problematiku OER;
- vytvorenie diskusnej platformy na hodnotenie dostupného materiálu;
- možnosť prispievania externými subjektmi;
- aplikácia štandardu pre označovanie OER v súlade so svetovým smerovaním s cieľom lepšieho vyhľadávania slovenských OER aj využitím zahraničných portálov;
- aplikácia zaužívaných formátov s možnosťou využiteľnosti OER na rôznych technických platformách.

Navrhnuté zmeny si vyžadujú pomerne výrazný zásah do aktuálnej verzie portálu a potrebu vytvorenia štandardov pre celú oblasť OER na Slovensku. Úspešnou realizáciou vyššie uvedených bodov by bolo možné vytvoriť komplexný portál a centralizovaný prístup jednak k obsahu, ale aj ku komunite rôznych odborníkov.

RVP Metodický Portál

Ide o českú iniciatívu smerom k vytvoreniu OER a portálu umožňujúcemu širšiu komunikáciu a interaktivitu. Cieľom portálu je podpora zavedenia nových vzdelávacích programov v školách a vytvorenie databázy vzdelávacieho materiálu. Pozitívne možno hodnotiť množstvo pestrého materiálu od audio/video obsahu a článkov až po e-learningové kurzy. Za pozitívum možno tiež považovať snahu o generovanie príjmu vo forme poskytnutia reklamného priestoru v rozumnom rozsahu, ktorý nebráni prístupu k materiálu.⁵⁵ Cieľovou skupinou sú primárne praktikujujúci riaditelia a učitelia škôl. Medzi partnerov portálu sa zaraďujú rôzne školy, organizácie v rámci pôsobnosti Ministerstva školstva, mládeže a telovýchovy ČR, neštátne neziskové organizácie a poskytovatelia vzdelávacích služieb. Z hľadiska zamerania sa teda portál neorientuje priamo na žiakov základných

⁵⁵ Reklamný priestor je poskytovaný v troch moduloch, a to DUM, články a titulka. Pre viac informácií k spôsobu poskytovania reklamného priestoru *pozri* [online]. 2015. <http://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=5867> [cit. 19.5.2015].

a stredných škôl. Za negatívum v rámci sprístupňovania obsahu portálom možno zaradiť problematiku autorských práv, kde nie je doriešené voľné šírenie a ďalšie spracovanie v prípade potreby adaptácie materiálu na odlišnú situáciu.

8. Príklady zahraničných otvorených zdrojov vzdelávania

Dlhodobým problémom v minulosti bola reálna nemožnosť prístupu ku množstvu zdrojov. Väčšina z nich bola zachytená v hmotných rozmnoženinách, ktoré sa nachádzali na rozličných miestach a v prípade záujmu o získanie informácií v nich obsiahnutých bolo potrebné zabezpečiť formu fyzického prístupu. Digitálne technológie odstraňujú v prípade dostupnosti zdrojov v digitálnom formáte problémové aspekty prístupu. Samozrejme, na úspešnú realizáciu je potrebné doriešiť autorskoprávne a iné právne súvislosti, ktoré sú s akýmkoľvek vzdelávacím materiálom vždy spojené.

Popri autorských právach však netreba zabúdať na jednu základnú vec, ktorú sme bližšie naznačili už pri výzvach, ktorým OER čelia. S postupným rozvojom celej oblasti OER sa zvyšuje počet dostupných zdrojov a je čoraz náročnejšie vyhľadať naozaj kvalitný obsah, ktorý sa môže v množine informácií stratiť. Aj preto sú veľmi dôležité rôzne vyhľadávacie nástroje a projekty zamerané na hodnotenie kvality vzdelávacích materiálov a ich správne označovanie s cieľom čo najširšie automatizovať procesy. Nižšie uvádzame niekoľko príkladov úspešných zahraničných platforiem.

Open Professionals Education Network

Open Professionals Education Network (OPEN) je platformou poskytujúcou rady a technickú pomoc všetkým subjektom zapojeným do grantovej schémy v rámci Trade Adjustment Assistance Community College & Career Training Ministerstva práce USA. Prevádzka OPEN je podporená prostredníctvom nadácie Billa a Melindy Gates. Okrem iného, OPEN spracoval jeden z najlepších návodov umožňujú-

cich efektívne vyhľadávanie a samotnú identifikáciu rôznych druhov OER.⁵⁶ Väčšina obsahu je sprístupnená prostredníctvom najotvorenejšej CC licencie CC BY 4.0, a tým je otvorená ďalšiemu šíreniu a spracovaniu.

Learning Resource Metadata Initiative

Väčšina informácií v aktuálnom období je vyhľadávaná v digitálnom prostredí. Aj keď nejde o jediný spôsob získania informácií, v mnohých prípadoch ide o prvú fázu (rešerš), ktorý smeruje aj k vyhľadaniu dostupných OER. Problémom však zostáva efektivita vyhľadávania týchto informácií vzhľadom na rôzne štandardy používané pri označovaní zdrojov. K riešeniu uvedeného problému má smerovať práve projekt Learning Resource Metadata Initiative s cieľom vytvoriť jednotnú metadátovú štruktúru a spôsob označovania.⁵⁷ Hlavnou výzvou zostáva problematika širšej implementácie štandardov.

College Open Textbooks

Je zoskupením množstva vzdelávacích neziskových a iných organizácií spolupracujúcim s viac ako 200 vzdelávacími inštitúciami s cieľom zvyšovať povedomie a implementáciu „otvorených“ učebníc v rámci rôznych úrovní vzdelávania. Uvedené zahŕňa poskytovanie školení pre inštruktorov využívajúcich otvorené zdroje, vzájomné hodnotenia otvorených učebníc⁵⁸ a mentoring on-line profesijných sietí, kto-

⁵⁶ OPEN. *Find OER* [online]. 2015. <https://open4us.org/find-oer/> [cit. 19.5.2015].

⁵⁷ Learning Resource Metadata Initiative v tejto oblasti vypracovali aj pomôcku pre vydavateľov, ktorá im má pomôcť pri správnom označovaní jednotlivých publikácií. Bližšie *The Smart Publisher's Guide to LRMI Tagging*. [online]. 2014. <http://www.lrmi.net/wp-content/uploads/2014/07/Smart-Publishers-Guide-FINAL-for-Web.pdf> [cit. 10.5.2015].

⁵⁸ Za mimoriadne pozitívne možno považovať aj zaužívané hodnotenie dostupných učebníc zo strany jednotlivých členov komunity. Na základe uvedeného je možné si zvoliť konkrétnu učebnicu, ktorá na základe názorov odborníkov najviac vyhovuje požiadavkám cieľovej skupiny. Bližšie [online]. <http://www.collegeopentextbooks.org/opentextbookcontent/thereviews> [cit. 10.5.2015].

ré podporujú autorov pri vytváraní otvorených zdrojov a poskytovaní ďalších služieb. Ku hlavným aktivitám celého projektu možno zaradiť:

- vypracovanie efektívnej kampane na zvýšenie povedomia o otvorených učebniciach medzi učiteľmi, študentmi a inými autormi, ako aj subjektmi na úrovni štátneho zákonodarstva;
- vytvorenie online platformy na komunikáciu rôznych odborných skupín s možnosťou využitia vypracovaného materiálu na podporu a rozšírenie využívania učebníc vo svojich komunitách;
- zvýšenie využívania otvorených učebníc v rôznych disciplínach s primárnym zameraním na matematiku;
- vytvorenie ľahko použiteľného centrálného úložiska pre rôzne nástroje, ktoré sa môžu používať v rámci komunit s cieľom podporovať propagáciu a otvorený prístup k učebniciam.

Khan Academy

Ide o jeden z najvyváženejších portálov ponúkajúcich materiál v širšom spektre odborných predmetov. Dominujúcim prvkom sú videá a rôzne návody, ktoré smerujú k vysvetleniu problematiky modernou a zábavnou cestou. Problematickejším aspektom je voľba licenčnej politiky, ktorú aktuálne Khan Academy aplikuje na obsah prístupný formou portálu. A hoci v niektorých prípadoch sa používa štandardizovaná verzia verejných licencií Creative Commons, nejde o všeobecné pravidlo, ale špecifikum konkrétneho materiálu. V prípade širšieho použitia obsahu vo forme napr. aj komerčných aktivít je potrebné podrobne si preštudovať podmienky použitia.⁵⁹

Curriki

Ide o online komunitnú platformu pre „šírenie“ OER materiálu a komunikáciu rôznych odborníkov. Silnou stránkou Curriki sú pomerne rozvinuté „skupiny“ vytvorené zaregistrovanými členmi, kde sa riešia konkrétne problémy užšej oblasti a veľké množstvo materiálu

⁵⁹ *Bližšie* [online]. <https://www.khanacademy.org/> [cit. 10.5.2015].

vo forme lekcí, príkladov a zadaní, ktoré sa dajú použiť pri vytváraní komplexného kurzu. Materiál je sprístupnený pod verejnou licenciou CC BY 4.0, ktorá neobmedzuje ďalšie spôsoby použitia ani v prípade realizovania komerčných aktivít.⁶⁰

Jorum

Ide o jeden z najväčších repozitárov Veľkej Británie na vyhľadávanie a šírenie materiálu potrebného na vyššie vzdelanie a na ďalšie vzdelávanie vyžadujúce rôzne zručnosti. Nastavenie licenčnej politiky je tradičné ako pri iných zahraničných OER. Na obsah samotného portálu je aplikovaná licencia CC BY-SA 4.0. Už samotné vzdelávacie materiály môžu využiť aj inú licenciu, ale pod podmienkou, že ide o licencie Creative Commons. Týmto krokom bolo možné vytvoriť široko využiteľnú platformu, kde majú používatelia ihneď dostupné informácie, akým spôsobom obsah použiť. Jorum zároveň ponúka priestor pre developerov a pre záujemcov, ktorí plánujú automatizáciu prepojenia.⁶¹

MIT OpenCourseWare

Za úspešnou realizáciou projektu stojí Massachusetts Institute of Technology, ktorý už v roku 1999 posudzoval možnosti internetu a potrebu adaptácie na odlišný spôsob prístupu a šírenia informácií. Klasické formy vzdelávacieho procesu síce zostanú potrebné aj naďalej, ale je potrebné v plnej miere využiť nové možnosti internetu. Preto už v roku 2001 rozhodli o sprístupnení svojich kurzov na internete.⁶² Z pôvodného čísla 50 kurzov v roku 2002 sa ich počet pravidelne

⁶⁰ *Bližšie* [online].<http://www.curriki.org/> [cit. 15.5.2015].

⁶¹ V rámci Jorum bol za metadátový štandard potrebný pre správne označovanie OER zvolený Dublin Core s doplnením niekoľkých údajov. Viac informácií k metadátovému štandardu Dublin Core [online]. 2015. <http://dublincore.org/> [cit. 15.5.2015].

⁶² Analýza úvodného spustenia kurzov Massachusetts Institute of Technology *pozri* HARDESTY, L. *Lessons learned from MIT's prototype course*. 2012 [online]. 16.7.2012. <http://newsoffice.mit.edu/2012/mitx-edx-first-course-recap-0716> [cit. 18.5.2015].

zvyšoval až na 500 kurzov v roku 2003 a 2250 kurzov v roku 2014. Je zjavné, že ide o obrovskú zbierku interaktívneho spracovania rôznorodého vzdelávacieho materiálu, ktorý je prístupný širokej verejnosti. Z hľadiska zvolenej licenčnej politiky sa na dostupné kurzy aplikuje licencia CC BY-NC-SA 4.0, ktorá bráni ich komerčnému využitiu bez dodatočného súhlasu nositeľa práv. Aj napriek tomuto obmedzeniu ide celosvetovo o jeden z najprepracovanejších zdrojov OER.

Coursera

Ide o online platformu založenú v roku 2012 s cieľom poskytovať online kurzy. Často zaužívaným pojmom v tejto oblasti je anglický termín MOOCs (massive open online courses),⁶³ ktorých cieľom je participácia veľkej skupiny študentov a používateľov. Prístup ku kurzom je založený na bezplatnom princípe s možnosťou úhrady menšieho poplatku za účelom získania overeného certifikátu pri úspešnom absolvovaní kurzu. Na overenie identity sa pri tomto druhu certifikátu používa dvojúrovňová autentifikácia osoby. V rámci licenčnej politiky celého portálu sa nevyužíva štandardizovaný set licencií, či už Creative Commons alebo iný druh, ale sú vypracované interné licenčné ustanovenia, ktorých štúdium je potrebné v prípade plánovaného použitia obsahu.

⁶³ Zaujímavá analýza k procesu vývoja MOOCs kurzov, ich dopadu na vývoj vzdelávacích nástrojov so zameraním na využívanie mobilných zariadení a sociálnych sietí dostupná v DEWAARD, I., ABAJIAN, S., GALLAGHER, M., HOGUE, R., KESKIN, N., KOUTROPOULOS, A., RODRIGUEZ, O. Using mLearning and MOOCs to Understand Chaos, Emergence, and Complexity in Education. In: *The International Review of Research in Open and Distributed Learning*, roč. 12, č. 7, 2011, [online]. <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/1046> [cit. 18.5.2015], prípadne ku kratšej analýze výhod a možnému vplyvu pozri MAZOUÉ, J. *The MOOC Model: Challenging Traditional Education* [online]. 28.1.2013. <http://www.educause.edu/ero/article/mooc-model-challenging-traditional-education> [cit. 18.5.2015].

edX

Je iniciatívou Harvardovej univerzity a Massachusetts Institute of Technology, ktorý vytvorili alternatívnu platformu k vyššie uvedenej Coursere v roku 2012.⁶⁴ Z hľadiska obsahu ide o obdobné zameranie na MOOCs kurzy dostupné širokej verejnosti.⁶⁵ Aktuálne je dostupných cez 500 kurzov. Rozdielom je výraznejšia orientácia portálu na nekomerčný sektor a využívania open-source software pri vytváraní portálu. Celý zdrojový kód je sprístupnený na internete s možnosťou vytvárať rôzne doplnkové služby a vylepšenia. Z hľadiska licenčnej politiky používa edX prevažne vlastné licenčné ustanovenie na sprístupnenie obsahu. Uvedené sa postupne mení a nedávno bola spustená možnosť aplikácie licencií Creative Commons na obsah, ktorý je súčasťou jednotlivých kurzov.⁶⁶

OpenupED

Posledný príklad, ktorý v rámci časti o online kurzoch bližšie analyzujeme, je portál OpenupED založený v apríli 2013. Ide o európsku odpoveď na zahraničný spôsob vytvárania masových online otvorených kurzov a ich význam pre online formu vzdelávania. Aktuálne je dostupných cez 120 online kurzov. Za jeden z úspechov možno pova-

⁶⁴ Bližšie k analýze spôsobu vzdelávania prostredníctvom MOOCs v rámci projektu edX BRESLOW, L. et al. *Studying Learning in the Worldwide Classroom Research into edX's First MOOC*. 2013, 13 s. [online]. 2013. <http://mooc.pku.edu.cn/source/resource/01.pdf> [cit. 13.5.2015].

⁶⁵ Zaujímavá analýza používateľského správania bola realizovaná v rámci kurzu 6.002x – Circuits and Electronics v oblastiach ako rozloženie času na realizáciu kurzu, realizácia jednotlivých úloh až po úspešné absolvovanie celého kurzu, *bližšie* SEATON, D. et al. *Who Does What in a Massive Open Online Course? Communications of the ACM*, 2013, 11 s. [online]. 9.2013. http://www.researchgate.net/publication/236973386_Who_Does_What_in_a_Massive_Open_Online_Course [cit. 11.5.2015].

⁶⁶ Bližšie GREEN, C. *edX makes it easy for authors to share under Creative Commons*. 2015 [online] 2.6.2015. <https://creativecommons.org/weblog/entry/45593> [cit. 10.5.2015].

zovať účasť Slovenskej technickej univerzity (STU) medzi partnermi celého projektu. Aktuálne je prostredníctvom OpenupED dostupný aj slovenský online kurz s názvom Pre university mathematics/Introduction to Engineering Mathematics.⁶⁷ Nevýhodou celého projektu je jazyková bariéra, keďže množstvo kurzov je lokalizovaných na národnú úroveň a nie je dostupný jednotný medzinárodný preklad umožňujúci širšie využitie v rámci celej EÚ.

Internet Archive

Ide o projekt obsahujúci veľký počet voľných kníh, filmov, softwaru, hudby a množstva iného materiálu s cieľom vytvoriť internetovú knižnicu poskytujúcej permanentný prístup k zdrojom v digitálnom formáte. Projekt bol spustený v roku 1996 v San Franciscu a postupne získaval a zhromažďoval dáta z rôznych zdrojov.⁶⁸ V prípade analógového prostredia slúžia klasické knižnice a archívy aj ako priestor uchováajúci históriu a vývoj spoločnosti, a teda všetky úspechy a neúspechy jednotlivých období. Internet Archive má rovnaký zámer aj v digitálnom prostredí.⁶⁹ Objekty vytvorené priamo v digitálnom formáte, tzv. born-digital objekty, môžu ľahko upadnúť do zabudnutia, čím sa odstráni časť digitálnej histórie a v prípade neskoršieho posudzovania historického obdobia môže byť kvôli absencii zdrojov skreslený obraz

⁶⁷ Základné informácie ku kurzu STU Pre university mathematics/Introduction to Engineering Mathematics [online]. 2015. <http://www.openuped.eu/courses/details/4/9-pre-university-mathematics-introduction-to-engineering-mathematics> [cit. 10.5.2015].

⁶⁸ Najčastejší argument, prečo sa projekt začal realizovať a v čom sú jeho najväčšie benefity, možno nájsť v komparácii s knižnicou v Alexandrii, ktorá v minulosti zhromažďovala svetové poznanie a v istom období väčšina jej zbierok vyhořela. Internet Archive chce ochrániť históriu vytváranú v digitálnom prostredí.

⁶⁹ Pri vytváraní digitálneho archívu, resp. knižnice majú význam tiež prebiehajúce digitalizačné projekty na vytvorenie digitálnej rozmnoženiny objektov, ktoré došiaľ existovali iba v niekoľkých fyzických rozmnoženinách. Aktuálnou je napr. spolupráca Internet Archive s Digital Public Library of America. Pre viac informácií pozri [online]. 30.3.2015. <https://blog.archive.org/2015/03/30/sharing-data-for-better-discovery-and-access/> [cit. 10.5.2015].

o udalostiach, ktoré sa stali. Vo svojej podstate ide o významný projekt, ktorý má široko spektrálny vplyv na celú oblasť uchovávanía informácií vrátane OER.⁷⁰ Z právneho hľadiska ide v prostredí USA o aplikáciu doktríny *fair use*, ktorá dovoľuje isté spôsoby použitia predmetov ochrany v prípade splnenia určených predpokladov. V prostredí EÚ je možnosť dovolených spôsobov použitia predmetov ochrany bez súhlasu dotknutých nositeľov práv založená na systéme výnimiek a obmedzení.⁷¹ V súvislosti s archivovaním dostupných webových stránok je problematická práve absencia výnimky alebo obmedzenia, ktoré by danú oblasť regulovalo. Smernica 2001/29/ES⁷² vo svojich ustanoveniach obsahuje iba limitovanú možnosť rozmnožovania, ktorá je navyše viazaná na zaradenie diel do zbierok inštitúcie. V rámci Slovenskej republiky možno spomenúť aktivity Univerzitetnej knižnice v Bratislave, ktorá rieši možnosť vytvorenia fungujúcej infraštruktúry na dlhodobú archiváciu webových stránok tak, aby aj v budúcnosti dokázala poskytovať používateľom relevantné informácie z požadovaného časového obdobia.⁷³ Do budúcnosti zostáva doriešiť ešte legislatívne aspekty spojené s realizáciou daných aktivít.⁷⁴

⁷⁰ Širšiemu využitiu prispela tiež modernizácia webovej stránky, ktorá zlepšila jednak kategorizácií objektov do rôznych skupín, jednak aj možnosť vyhľadávania konkrétnych zdrojov používateľmi. Konkrétne zmeny a diskusiu k dizajnu webovej stránky [online]. 12.2.2015.
<https://blog.archive.org/2015/02/12/whats-new-with-v2/> [cit. 19.5.2015].

⁷¹ *Bližšie* k problematike zavedenia doktríny *fair use* do EÚ práva napríklad SENFTLEBEN, M. The International Three-Step Test. A model Provision for EC Fair Use Legislation. *JIPITEC*. 2010, s. 67 – 82 [online].
<https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-1-2-2010/2605/JIPITEC%202%20-%20Senftleben-Three%20Step%20Test.pdf> [cit. 19.5.2015].

⁷² Smernica Európskeho parlamentu a rady 2001/29/ES z 22. mája 2001 o harmonizácii niektorých aspektov autorského práva a súvisiacich práv.

⁷³ Pre viac informácií k projektu Univerzitetnej knižnice v Bratislave *pozri* [online]. 2015 <http://www.webdepozit.sk/> [cit. 19.10.2015].

⁷⁴ Jednou z alternatív riešenia problematiky archivácie webových stránok a digitálneho obsahu je novelizácia verejnoprávných predpisov akým je napr. zákon č. 126/2015 Z. z. o knižniciach a o zmene a doplnení zákona č. 206/2009 Z. z. o múzeách a o galériách a o ochrane predmetov kultúrnej hodnoty a o zmene zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších

P2P University

Peer 2 Peer University (P2PU) je otvoreným vzdelávacím projektom, ktorý realizuje vzdelávací proces mimo klasického inštitucionálneho prostredia a dáva možnosť študujúcim ťažiť zo zmeny tradičného systému. P2PU vytvára model pre celoživotné vzdelávanie, ktorý je možné realizovať počas dlhšieho časového obdobia. S využitím internetu a vzdelávacích materiálov otvorene k dispozícii online, P2PU umožňuje realizovať kvalitné vzdelávanie dostupné pri nízkych vstupných nákladoch zo strany študujúcich. P2PU je interne rozčlenená na päť kvázi-fakúlt. Pre lepšiu ilustráciu obsahového zamerania ponecháme priamo anglické názvy fakúlt kde možno zaradiť Social Innovation, Mathematical Future, Webcraft, School of Education, School of Open,⁷⁵ a School of Data (novo spustená).

Mimoriadne pozitívne vzhľadom na zameranie na OER možno hodnotiť aktivity School of Education a School of Open. Obsahové zameranie prvej menovanej možno odvodiť už zo samotného názvu, kde ide o upriamanie pozornosti na zlepšenie vzdelávacieho procesu vysvetleného v rámci vytvorených kurzov. Obsahové zameranie School of Open na druhej strane smeruje k vysvetleniu problematiky otvoreného prístupu v rôznych sektoroch od vzdelávania, vedy až po sprístupnenie dát v rámci sektora kultúry (kultúrne dedičstvo a pod.). Kurzy sú budované do veľkej miery na komunitnom princípe, kde skúsenejší účastníci pomáhajú ostatným pochopiť a absolvovať určité problémové oblasti jednotlivých kurzov. V rámci P2PU sa však riešenie online kurzov snažia posunúť aj do úrovne mierne upraveného klasického vzdelávacieho procesu. V Chicagu pravidelne prebiehajú v knižnici skupinové kurzy, do

predpisov v znení zákona č. 38/2014 Z. z. alebo zákon č. 212/1997 Z. z. o povinných výtlačkoch periodických publikácií, neperiodických publikácií a rozmnoženín audiovizuálnych diel v znení neskorších predpisov.

⁷⁵ School of Open prešla v roku 2014 výrazným rozvojom od zmeny webovej stránky, vytvorenia komunitného blogu až po spustenie School of Open Africa s niekoľkými programami v štyroch štátoch. Prehľad hlavných zmien [online]. 22.12.2014. <http://creativecommons.org/weblog/entry/44594> [cit. 19.5.2015].

ktorých sa dá v stanovených termínoch prihlásiť a riešiť niektoré oblasti v skupinách.⁷⁶

9. Záver

Otvorené vzdelávanie a OER, ktoré sú jeho integrálnou súčasťou, môžu prispieť ku skvalitneniu a rozšíreniu dostupných materiálov s cieľom zvýšiť kvalitu vzdelávacieho procesu. Počas výučby, ale aj aktivít s ňou spojených, sa nevyhnutne používajú rôzne predmety ochrany, či už v podobe ilustrácií vo výučbe alebo priamo v podobe materiálu pravidelne používaného na vyučovacích hodinách.

Niektoré z použití pokrývajú výnimky a obmedzenia z autorskoprávnej ochrany vychádzajúc z ustanovení autorského zákona. Často však mnoho použití primárne spojených s vyhotovením rozmnožením alebo šírením prostredníctvom rôznych technológií smeruje k zásahu do autorských práv alebo práv súvisiacich s autorským právom. Keď sa pozrieme na zmenu, ktorú informačné a komunikačné technológie priniesli, možno konštatovať, že väčšina nových technológií je založená práve na istej úrovni vyhotovovania rozmnožení.

V kontexte vytvárania vzdelávacieho materiálu ide často o aktivity financované z verejného rozpočtu. Je preto legitímnym očakávaním verejnosti požiadavka jednoduchšieho prístupu k rôznym materiálom spôsobom, ktorý je v modernej forme komunikácie a šírenia informácií bežný. Participácia na vytváraní OER môže priniesť množstvo výhod jednak pre ústredné orgány štátnej správy, inštitúcie v oblasti akademického systému, individuálne subjekty vytvárajúce OER obsah, ale v konečnom dôsledku aj pre samotných používateľov. OER sú primárne vytvárané pre poslednú oblasť subjektov, ktorými sú používatelia. K výhodám možno zaradiť jednoduchosť prístupu k vzdelávaciemu materiálu v čase a z miesta, ktoré vyhovujú konkrétnemu používateľovi, ale aj možnosť zoznámenia sa s novými spôsobmi prístupu k infor-

⁷⁶ Viac informácií k aktivitám prebiehajúcim v Chicagu [online]. 2015. <https://chicago.p2pu.org/en/> [cit. 10.5.2015].

máciám a postupné zvyšovanie kvalifikácie vzhľadom na potreby trhu práce. Prostredníctvom OER možno navyše čiastočne riešiť aj rôzne aplikačné a praktické problémy, kde môžu poskytnúť priestor na širšiu diskusiu o rôznych problémoch, ktoré v rámci vzdelávacieho procesu môžu vzniknúť.

Tak ako každá oblasť aj OER so sebou prinášajú niektoré riziká a aplikačné problémy. Či už ide o problematiku autorských práv v kontexte sprístupnenia vzdelávacieho materiálu verejnosti alebo priamo kvalitatívnu stránku dostupných vzdelávacích nástrojov, ktorú je veľmi náročné dosiahnuť bez adekvátneho financovania. Problémom pri neustálom vývoji OER je tiež granularita a rozdielnosť v používaných formátoch, ktorá môže mať vplyv na širšie využívanie bez potreby konverzie.

Aj napriek týmto rizikám možno ale OER považovať za nástroj, ktorý pri nastavení rozumného smerovania dokáže odstrániť alebo aspoň znížiť úroveň niektorých problémov. Pedagógom dá navyše istú mieru voľnosti pri využívaní nových technológií a umožní im efektívnejšiu prácu priamo na vyučovacích hodinách, ale aj mimo nich.

Možnosť prístupu ku kvalitnému vzdelávaciemu materiálu je len jednou z podmienok na úpravu a zlepšenie vzdelávacieho procesu. Problémom je tiež nedostatok financií potrebných na získanie a motiváciu kvalitných pedagógov. V rámci personálneho obsadenia treba tiež myslieť na nevyhnutnosť neustáleho vzdelávania pedagógov, aby žiak dokázali odovzdať vedomosti v pre nich zrozumiteľnej forme reflektujúc spoločenské, ale aj technické zmeny. Vzdelávací proces sa musí postupne adaptovať na meniace sa prostredie a bude vyžadovaná koncepčná zmena, ktorá umožní jeho potrebnú zmenu a zlepšenie. Otvorené vzdelávanie a OER, ale môže poslúžiť ako jeden z úvodných krokov smerom k vytvoreniu a jednoduchému používaniu neustále sa aktualizujúcich materiálov.

TERITORIALITA AUTORSKÉHO PRÁVA ALEBO AUTORSKOPRÁVNE PREMIETANIE NA CESTE Z HODONÍNA DO HOLÍČA

Mgr. Tomáš Abelovský*

*„Neexistujú jasné hranice.
Iba neviditeľné zlúčená na pohľad.“¹*

Fenomén prekonávania teritoriality autorského práva má svoj pôvod v technológii, ktorá dozaista stojí za mnohými právnymi alebo filozofickými otázkami. Pomocou nej sa denne stávame svedkami alebo účastníkmi magického prekonávania hraníc, resp. podriadeniu sa odlišnej jurisdikcii. Na jednej strane môžeme vykonávať aktivity v pohybe a na miestach, s ktorými zákonodarca doposiaľ nepočítal. No na druhej strane naša migrácia a využívanie všadeprítomného internetu naráža na tradičné chápanie právneho priestoru a jurisdikcie. Tak ako premietanie filmu v linkovom autobuse na ceste z Hodonína do Holíča,² tak internet ako prostriedok na virtualizovanie každodenných

* Mgr. Tomáš Abelovský je externým doktorandom na Ústave práva a technológií, Právnickej fakulty Masarykovej univerzity v Brne (Česká republika). Autor ďakuje za názov témy a podnetnú diskusiu JUDr. Pavlovi Koukalovi, PhD., z Právnickej fakulty Masarykovej univerzity.

¹ STOJANOVIC, D. Circling: 1978 – 1987. (Krugovanje: 1978 – 1987). English translation. New Avenue Books 2012. S. 38. [online]. http://en.wikiquote.org/wiki/Dejan_Stojanovic [cit. 30.11.2015]. (Slovenský preklad autora).

² V anglickej literatúre a obchodnej sfére sa tu stretáme s pojmom „in-line coach screening“. Dopravný prevádzkovatelia pre pohodlie svojich cestujúcich uzatvárajú licenčné zmluvy s produkčnými alebo distribučnými spoločnosťami, ktoré ich oprávňujú premietat distribuované filmy v autobusovej linke. Z technologického hľadiska sú vo vyspelých krajinách montované prehrávací zariadenia, ktoré pristupujú k obsahu na vzdialené servery (streaming) prostredníctvom internetu počas jazdy linkového autobusu. Pozri Film Bank (Non-theatrical distribution company) [online]. http://www.filmbank.co.uk/which_licence.asp [cit. 30.11.2015].

činností³ umožňuje s „neznesiteľnou ľahkosťou“ prestúpenia pomedzi viaceré jurisdikcie a miesta kyberpriestoru. Navyše tieto prechody sú okamžite účinné a často s následkom v aktuálnom svete. Fyzickým hraniciam práva a ich demarkácii boli venované mnohé tučné spisy. Ale technológia posúva ich chápanie do nového svetla, najmä do potreby definovania nových princípov, ktoré budú užitočné pre ochranu práv digitálneho občana a jeho duševného vlastníctva. Otázkou ostáva, ako sa s týmto fenoménom vyrovná tradičné medzinárodné právo súkromné, resp. normy európskeho práva v prípade autorskoprávneho sporu?

Predložená úvaha sa sústreďí na otázky hmotného práva a právomoci súdu pre nároky plynúce z titulu porušenia autorského práva. Keďže prekračovanie hraníc je vlastné deteritorialite internetu, v úvahu budú načrtnuté východiská súčasnej európskej legislatívy a rozhodovacej praxe v prípade určenia autorskoprávneho nároku s cudzím prvkom v kyberpriestore.

1. Nedotknuteľná teritorialita

Volanie po jasnejšom určení jurisdikcie v otázkach porušovania autorského práva na internete je stále silnejšie. Podľa Svantenssona sú súčasné teoretické základy kolíznych noriem založené na medzinárodných princípoch, ktoré považujú mnohí právnici, normotvorcovia alebo politici za sväté. Avšak „reálny pokrok nemôže byť dosiahnutý bez toho, aby sme niektoré [z týchto princípov] neznesvätili“.⁴ Zdá sa, že inovácia súčasného stavu je nevyhnutná.

Zásady medzinárodnej ochrany duševného vlastníctva stoja na troch pilieroch: (1.) na zásade teritoriality, (2.) na zásade minimál-

³ LÉVY, P. *Becoming virtual: reality in the Digital Age*. New York, 1998, s. 16.

⁴ SVANTESSON, D. J. Retiring an 80 year-old to solve the Internet jurisdiction dilemma. [online]. <https://www.linkedin.com/pulse/retiring-80-year-old-solve-internet-jurisdiction-svantesson> [cit. 30.11.2015].

nych práv (*iura conventionis*) a (3.) na zásade asimilácie.⁵ O zásade teritoriality sa najviac diskutuje. Predstavuje pravidlo, podľa ktorého sa v prvom rade rešpektuje zvrchovanosť a suverenita daného štátu na základe štátnych územných hraníc. Podľa Adamovej „na území daného štátu platí pre oblasť ochrany duševného vlastníctva jeho domáci právny poriadok a aj cudzí štátni príslušníci v ňom môžu uplatňovať len také hmotné právo (nárok na ochranu), ktoré právny poriadok tohto štátu pozná a poskytuje na jeho ochranu procesné prostriedky“.⁶ Inak povedané, autorskoprávne vzťahy sa riadia právnym poriadkom štátu, na ktorého sa ochrana uplatňuje. Toto pravidlo vychádza zo samotnej podstaty predmetu autorského práva. Autorské dielo je svojou povahou kdekoľvek okamžite dostupné, požíva tzv. potenciálnu ubikvitu.⁷ Je potrebné dodať, že zásada teritoriality znamená aj to, že štát nemá právomoc zasahovať do autorskoprávnych vzťahov iného štátu (resp. vnútroštátne právo môže upravovať len tie vzťahy, ktoré sú na vnútroštátnom území).⁸ V odbornej literatúre sa stretáme s názorom, že na svete existuje vyše 150 teritoriálnych systémov autorského práva.⁹

V prípade porušenia autorského práva s cudzím prvkom (či už pôjde o spomenutý linkový autobus alebo nedovolené šírenie pirátskej kópie filmu na internete), je často veľmi ťažké určiť rozhodné právo

⁵ ŠTEFANKOVÁ, N., LYSINA, P. *Medzinárodné právo súkromné*. 1. vyd. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 318.

⁶ Ibidem Adamová, Z. Práva duševného vlastníctva. In: ŠTEFANKOVÁ, N., LYSINA, P. *Medzinárodné právo súkromné*. S. 319.

⁷ Potenciálna ubikvita predstavuje pojmový znak predmetu, ktorý je v nehmotnej podobe a ktorý sa vyznačuje schopnosťou byť všadeprítomný. Môže byť kedykoľvek a kdekoľvek vnímaný (napr. webová stránka s protiprávnym obsahom, pirátska kópia audiovizuálneho diela šírená sieťou P2P). Taktiež ho môže používať (prezerať) neobmedzený počet ľudí. Čo je zásadné, toto používanie nemusí ovplyvňovať jeho podstatu a funkciu.

⁸ Rozsudok Súdneho dvora EÚ zo 14.6.2005 vo veci C192/04 Lagardère Active Broadcast proti Sociétés pour la perception de la rémunération équitable (SPRE).

⁹ PEUKERT, A. Territoriality and Extraterritoriality in Intellectual Property Law. S. 2 [online]. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1592263 2011 [cit. 30.11.2015].

a príslušný súd pre nároky na náhradu škody. Navyše tieto dva aspekty sú pri ochrane práv poškodeného veľmi úzko prepojené.

Pri určení rozhodného hmotného práva v prípade internetu sa v odbornej literatúre stretávame s viacerými teóriami. Emisná teória upravuje, že určujúci je právny poriadok miesta, v ktorom sa nachádza fyzický server, teda odkiaľ sa predmet ochrany šíri ďalej (Čermák).¹⁰ Avšak na opačnom póle stojí komunikačná teória (Smejkal), ktorá sa prikláňa k miestu, kde dochádza k sprístupňovaniu internetového obsahu.¹¹

Podľa môjho názoru sú obe teórie pravdivé, ale niekedy ťažko uchopteľné. Pri prvej teórii treba uviesť, že v súčasnosti čelíme fenoménu delokalizácie dát. To znamená, že sa fyzicky jeden dátový súbor môže nachádzať na viacerých serveroch súčasne. Na každom z nich môže byť len časť tohto súboru (napr. zálohovanie na viacerých serveroch naraz). Navyše každý server môže byť fyzicky v odlišnej jurisdikcii (napr. jeden v USA, druhý vo Švajčiarsku a tretí v Mexiku). A až spojením vytvoria celistvý súbor. Je to bežný jav peertopeer spojení napr. v prípade šírenia a sťahovania dát prostredníctvom torrentov. Komunikačná teória hovorí, že za sprístupnenie verejnosti sa musí považovať akékoľvek územie akéhokoľvek štátu, kde je možné vnímať predmet ochrany. Táto teória sa preto môže „ľahko vymknúť spod kontroly“ a byť doslova zneužitá špekulatívnou žalobou.¹² Navyše v prípade softvéru šíreného pomocou internetu by totiž bolo potrebné vyhovieť právnym požiadavkám na verejný prenos všetkých štátov, kde je možné sa pripojiť k internetu.¹³

¹⁰ ČERMÁK, J. Vztah principu teritoriality a polohy serveru při určení rozhodného autorského práva na Internetu. [online]. <http://www.itpravo.cz/index.shtml?x=47573> [cit. 30.11.2015].

¹¹ Smejkal hovorí, že „z hľadiska prijemce (užívateľa) díla, prípadné porušenie práv tímto užívateľom rozhoduje teritoriálny princíp, nikoliv místo umístění serveru, což je dosti významná a často dle mého názoru mylná teorie“. Ibidem, pozn. č. 10.

¹² Príkladom môže byť tzv. „talianske torpédo“, keď sa úmyselne podávajú žaloby na extrémne pomalý taliansky súd pre zamedzenie určenia príslušnosti a zneužitia zásady *litis pendis*. Pozri GYARFAS, J. Talianske torpédo proti arbitráži a novela Nariadenia Brusel I. [online]. <http://www.lexforum.cz/303> [cit. 30.11.2015].

¹³ Zásada teritoriality. Root.cz. [online]. <http://www.root.cz/specially/licence/zasada-teritoriality/> [cit. 30.11.2015].

Zdá sa, že zásada teritoriality penetruje do každého procesu určenia rozhodného práva. Je však potrebné tento tradičný názor opustiť a nebať sa vidieť nové možnosti a nastavenia. Inšpiráciou môže byť odvážny návrh Svantessona, ktorý kritizuje zastarané princípy medzinárodného práva pochádzajúce z angloamerickej doktríny,¹⁴ ktoré sú neobratne aplikované na internetové prípady. Sama zásada teritoriality bola navrhnutá myslením 30. rokov 20. storočia.¹⁵ Avšak podľa Svantessona ide o sprostredkovateľský (proxy) princíp, ktorý svojou podstatou smeruje len k jadru – podstatným a základným fundamentom. Navrhuje flexibilnejšie a všeobecnejšie chápanie zásady, ktorá zvolí použiteľné právo.¹⁶ Dôraz by sa mal predovšetkým klásť na porozumenie technológií, vzťahu rozhodného práva a prejednávanej veci, legitimity záujmu použitia príslušného práva a v neposlednom rade musí existovať proporionalita medzi legitimitou záujmu a súbežnými záujmami iných právnych poriadkov. Európska únia už urobila veľa úkonov v identifikácii riešenia kolíznych situácií v práve duševného vlastníctva.¹⁷ V budúcnosti by práve možné riešenie v európskom priestore mohlo priniesť v prípade mimozmluvných záväzkov autorského práva

¹⁴ Tie majú vyše 80 rokov a pochádzajú z návrhu Harvardskej univerzity. Ide najmä o princípy, akými sú: „The territorial principle, the nationality principle, the protective principle, the universality principle, and The passive personality principle.“ Research Draft Convention on Jurisdiction with Respect to Crime. (1935) 29. AJIL Supp 433 at 445. Pozri ibidem SVANTESSON, D. J., pozn. č. 4.

¹⁵ „Eighty year old principles – principles of a different world – are governing us, and restricting our thinking, today. As an unsurprising consequence, the principles found in the Harvard Draft are no longer part of any solution, they have become a part of the problem.“ Pozri ibidem SVANTESSON, D. J. pozn. č. 4.

¹⁶ Ako vlastný návrh nových princípov uvádza tieto kolízne zásady: „Jurisdiction may only be exercised where: (1) there is a substantial connection between the matter and the state seeking to exercise jurisdiction; (2) the state seeking to exercise jurisdiction has a legitimate interest in the matter; and(3) the exercise of jurisdiction is reasonable given the proportionality between the state’s legitimate interests and other competing (state) interests.“ Pozri ibidem SVANTESSON, D. J., pozn. č. 4.

¹⁷ Final Report to the Study on Intellectual Property and the Conflict of Laws. [online]. http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/studies/etd1999b53000e16_en.pdf [cit. 30.11.2015].

aj inštitút „porušenia jednotného práva duševného vlastníctva Spoločenstva (EÚ)“ – t. j. jednotný autorskoprávny titul. Inšpiráciou tu môže byť návrh európskeho autorského zákonníka (Wittem project) vypracovaného neoficiálnou pracovnou skupinou.¹⁸

2. Nemecký import Bauhausu

K otázkam rozhodného hmotného práva sa vyjadril Súdny dvor Európskej únie (SDEÚ) vo veci prejudiciálnej otázky nemeckej trestnej veci Titusa A. J. Donnera.¹⁹ Donnera nemecký súd odsúdil za trestný čin nepovoleného verejného šírenia diela chráneného autorským právom. Donner podporoval v rokoch 2005 až 2008 šírenie napodobení bytových zariadení a nábytku v štýle Bauhaus v Nemecku, ktoré tam boli chránené autorským právom. Tieto napodobeniny pochádzali z Talianska, kde neboli v rokoch 2002 až 2007 chránené (podľa talianskej judikatúry nebola táto ochrana vymožitelná v prípade tých výrobcov, ktorí už počas určitého obdobia predmety rozmnožovali, resp. predávali). Tieto výrobky však v Taliansku ponúkala iná osoba, ktorej Donner poskytoval prepravu. Donnerova spoločnosť inkasovala od adresátov zásielok cenu tovaru a prepravné. K prevodu vlastníckeho práva došlo kúpnu zmluvou v Taliansku, avšak zmena dispozičného práva nastala v Nemecku (odovzdanie). Podľa nemeckého krajského súdu „preto k šíreniu v zmysle autorského práva nedošlo v Taliansku, ale v Nemecku, kde bolo vzhľadom na neexistenciu súhlasu nositeľov autorského práva zakázané“. Donner sa dovolal proti rozhodnutiu krajského súdu. Tento súd položil SDEÚ otázku, či „uplatnenie nemeckého trestného práva predstavuje v danej veci neodôvodnené obmedzenie voľného pohybu tovaru, ktorý je zaručený právom Únie?“

¹⁸ That European Copyright Code: spreading the word. [online]. <http://the1709blog.blogspot.sk/2011/08/that-european-copyright-code-spreading.html> alebo Veřejná konzultace k revizi pravidel autorského práva v EU. [online]. http://www.mkcr.cz/assets/autorske-pravo/Consultation-document_cesky_1.pdf [cit. 30.11.2015].

¹⁹ Rozsudok Súdneho dvora (štvrtá komora) z 21.6.2012 vo veci C-5/11 trestné konanie proti Titus Alexander Jochen Donner.

SDEÚ vo svojom rozhodnutí uviedol, že „verejné šírenie je charakterizované sériou operácií, ktoré postupujú prinajmenšom od uzatvorenia kúpnej zmluvy až k jej splneniu prostredníctvom dodania verejnosti“. SDEÚ nedal odpoveď priamo na otázku, podľa ktorého práva sa má posudzovať pojem vzniku „šírenia“, od ktorého sa odvíja autorskoprávna ochrana chránených diel, ale napriek tomu uviedol, že „obchodník je teda zodpovedný za akúkoľvek operáciu, ktorú uskutoční sám alebo na svoj účet, na základe ktorej dôjde k ‚verejnému šíreniu‘ v členskom štáte, kde je šírený tovar chránený autorským právom. Môže sa mu tiež pripísať zodpovednosť za každú operáciu rovnakej povahy uskutočnenú treťou osobou, keď sa uvedený obchodník osobitne zameral na verejnosť štátu určenia a nemohol o konaní tejto tretej osoby nevedieť“. Ďalej SDEÚ potvrdil, že uvedený obchodník sa skutočne zameral na verejnosť s bydliskom v členskom štáte, v ktorom bola uskutočnená operácia, pri ktorej došlo k „verejnému šíreniu“. A že nemohol o konaní predmetnej tretej osoby nevedieť. Okolností, ktoré viedli k sporu vo veci samej, také skutočnosti ako existencia internetovej stránky v nemeckom jazyku, obsah a spôsoby šírenia reklamných materiálov spoločnosti a jej spolupráca s obžalovaným, ktorý zaistuje dodávky určené pre Nemecko, môžu predstavovať konkrétne nepriame údaje o takejto cielej činnosti.

Ak zhrnieme prípad, súd aplikoval národné nemecké právo, podľa ktorého daný nábytok bol na teritóriu Nemeckej spolkovej republiky považovaný za falzum. Ďalej tu aplikoval čl. 8 nariadenia Rím II²⁰ a čl. 5 Bernského dohovoru,²¹ podľa ktorých sa kolízne normy riadia zásadou *lex loci protectionis*. Taktiež súd založil svoju interpretáciu pojmu „verejné šírenie“ na čl. 4 ods. 1 smernice o vymožitelnosti práv duševného vlastníctva.²² Za zmienku stojí argument generálneho advokáta, že čl. 8 ods. 3 nariadenia Rím II stanovuje, že strany si nemôžu zvoliť

²⁰ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 864/2007 z 11.7.2007 o rozhodnom práve pre mimozmluvné záväzky (RÍM II).

²¹ Bernský dohovor o ochrane literárnych a umeleckých diel z 9.9.1886.

²² Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/48/ES z 29.4.2004 o vymožitelnosti práv duševného vlastníctva.

uplatniteľné právo na mimozmluvné záväzky týkajúce sa práv duševného vlastníctva. Totiž ak by toto ustanovenie bolo dispozitívne, strany by mohli obchádzať autorskoprávnu ochranu.²³

Tento prípad otvoril viaceré otázky. Striktne potvrdil princíp teritoriality, a to hoci išlo o distančný spor, ktorý bol vyvolaný na území iného štátu. Otázka nemeckého práva bola o to zaujímavejšia, že talianska úprava liberovala nakladanie s chráneným autorským dielom v rozhodnom čase. Preto je možné stotožniť sa s názorom Šurkala, podľa ktorého „komplexicita určitých právnych problémov, ako je predmetný prípad, vyžaduje od súdov na všetkých úrovniach značnú dávku pokory“.²⁴ Totiž akákoľvek chyba v aplikácii rozhodného práva spôsobí, že konečné rozhodnutie bude spochybniteľné a vec bude znovu otvorená pred iným súdom na inom právnom základe, ktorý môže znamenať aj diametrálne odlišný konečný výsledok.

3. Príslušnosť súdu podľa doménového mena?

Pred ustálením rozhodného práva (*lex causae*) treba vždy určiť príslušnosť súdu daného prípadu. Práve civilná žaloba je zárukou ochrany práva autora alebo práv súvisiacich s autorským právom. Ak príde na neregistrované práva, akým je autorské právo, určenie miesta, kam podať žalobu, sa stáva jedným z najproblematickejších momentov. Zásada teritoriality je úzko previazaná s princípmi voľby súdu. Ako bude demonštrované na nasledujúcom prípade, zlá voľba súdu môže zneistiť tradičnú zásadu teritoriality.

Len nedávno došlo k dôležitej novele nariadenia Brusel I o právomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach.²⁵ Toto nariadenie je kľúčové pre stanovenie príslušnosti súdu

²³ Návrhy generálneho advokáta prednesené 22.3.2012 vo veci C-5/11.<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:62011CJ0005> [cit. 30.11.2015].

²⁴ ŠURKALA, J. Internet vo svetle konkurencie právnych poriadkov. [online]. <http://www.projustice.sk/teoria-prava/internet-vo-svetle-konkurencie-pravných-poriadkov> [cit. 30.11.2015].

²⁵ Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1215/2012 z 12.12.2012 o prá-

v rámci európskeho priestoru. V prípade nárokov z porušenia autorského práva je podstatný článok 7 bod 2 nariadenia, ktorý upravuje, že „žalovať osobu v inom členskom štáte vo veciach nárokov z mimozmluvnej zodpovednosti je možné na súdoch podľa miesta, kde došlo alebo by mohlo dôjsť ku skutočnosti, ktorá zakladá takýto nárok“.

Otázkou aplikácie tohto článku sa nedávno zaoberal SDEÚ vo veci *Pez Hejduk proti EnergieAgentur. NRW GmbH*.²⁶ V tomto spore pani Hejduk, fotografka s bydliskom v Rakúsku, zažalovala agentúru, ktorá zverejnila jej autorské fotografie bez jej súhlasu. Agentúra pochádzala z Nemecka, avšak žaloba bola podaná na rakúsky súd. Odôvodnenie voľby týchto súdov žalobkyňa oprela o už spomenutý článok nariadenia. Agentúra vzniesla námietku, že internetová stránka sa nezameriava na Rakúsko, čo odôvodnila používaním nemeckého vrcholového doménového mena s koncovkou (.de). Navyše tvrdila, že možnosť prehlľadania z tohto členského štátu nepostačuje na založenie právomoci uvedeného súdu. Vnútroštátny súd predložil prejudiciálnu otázku, a to či predmetný článok sa má vykladať v tom zmysle, že v prípade porušenia práv súvisiacich s autorskými právami, má tento súd právomoc rozhodovať o žalobe o zodpovednosti za publikovanie fotografií na stránke prístupnej v štáte tohto súdu.

Treba zdôrazniť, že posudzované nariadenie pozná niekoľko prípadov založenia osobitnej právomoci. Vyššie uvedený článok je iba výnimkou zo základnej zásady uvedenej v článku 2 ods. 1 nariadenia, ktorá priznáva právomoc súdom členského štátu, na ktorého území má žalovaný bydlisko.²⁷

Pre spor bola dôležité, že miesto, kde došlo alebo by mohlo dôjsť ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody, sa týka tak (1) miesta, kde vznikla škoda, ako aj (2) miesta, kde došlo k príčinnej udalosti, ktorá viedla k tejto škode. Preto je možné žalovať podľa výberu

vomoci a o uznávaní a výkone rozsudkov v občianskych a obchodných veciach (prepracované znenie).

²⁶ Rozsudok ESD z 22.1.2015 vo veci C441/13 *Pez Hajduk proti EnergieAgentur. NRW GmbH*.

²⁷ Pozri Rozsudok ESD z 5.6.2014 vo veci C360/12 *Coty Germany GmbH*, predtým *Coty Prestige Lancaster Group GmbH*, proti *First Note Perfumes NV*.

pred jedným zo súdov z týchto dvoch miest. Ako už v minulosti prejednikoval SDEÚ, toto pravidlo je založené na existencii tzv. osobitne úzkej väzby medzi sporom a súdmi miesta, kde došlo alebo by mohlo dôjsť k uvedenej skutočnosti.²⁸

Prípád je zaujímavý tým, ako segmentácia internetu prostredníctvom koncoviek vrcholových národných doménových mien zvädza k nesprávnemu ustáleniu jurisdikcie súdu. Agentúra zdôraznila, že jej webová stránka, na ktorej boli fotografie zverejnené a ktorá je prevádzkovaná na nemeckej doméne najvyššej úrovne (.de), sa nezameriava na Rakúsko, a že teda škoda v tomto členskom štáte nevznikla. Táto argumentácia je za daných skutkových okolností neudržateľná. Nie je možné stanoviť to, že škoda zverejnením webovej stránky na doméne vznikne len v štáte, ktorého koncovku táto doména používa. Používanie národných sufixov prišlo so zavedením internetu a v tom čase išlo o užitočnú pomôcku, ako katalogizovať internetové stránky podľa krajín. V súčasnosti, keď sme svedkami internetu veci²⁹ alebo veľkého množstva nových generických vrcholových domén (new gTLD), národné koncovky strácajú na význame. Budú vždy charakteristické pre národné inštitúcie, lokálne stránky atď., ale v žiadnom prípade nepredstavujú pravidlo a vonkoncom nie princíp na ustálenie príslušnosti súdu. Súd v predmetnej veci jednoznačne konštatoval, že „na účely určenia miesta vzniku škody v súvislosti so založením právomoci súdu nie je relevantné to, že internetová stránka dotknutá vo veci samej nie je zameraná na členský štát, v ktorom sa nachádza súd prejednávajúci spor“.³⁰

²⁸ Súdny dvor EÚ už viackrát v minulosti interpretoval tento článok nariadenia v prípade údajného zásahu spôsobeného prostredníctvom internetu, pričom vždy prísne aplikoval zásadu teritoriality ochrany autorského práva z hľadiska hmotného práva. Pozri rozsudky C-170/12 *Pinckney*, C509/09 a C161/10 *eDate Advertising* a *Martinez*, ako aj C-523/10 *Wintersteiger*.

²⁹ Internet vecí (anglicky Internet of Things) je názov pre prepojenie technologických zariadení s celosvetovou sieťou internet. Prepojenie zariadení by malo byť najmä bezdrôtové a malo by priniesť nové možnosti vzájomnej interakcie nielen medzi jednotlivými systémami, ale aj skupinami systémov a používateľov internetu.

³⁰ Pozri rozsudky vo veciach C585/08 a C144/09 *Pammer* a *Hotel Alpenhof*.

Súd vo vyššie uvedenej veci potvrdil kľúčový princíp založený na tzv. kritériu prístupnosti (accessibility criterion). Toto kritérium už v odlišnej veci kritizoval generálny advokát Jääskinen.³¹ Obdobné stanovisko predložil generálny advokát Villalón v prejednávanej veci pani Hejduk.³² Na účely tohto článku je možné stotožniť sa s tým, že „automatické uplatnenie rozsudku Pinckney na prípad, v ktorom je škoda delokalizovaná, je irelevantné“. Totiž riešenie tohto rozhodnutia (Pinckney)³³ zodpovedá prípadom, v ktorých sa porušenie autorských práv jasne prejaví na určitom území, aj keď použitým prostriedkom šírenia bude internet. Navyše „skutkové okolnosti – kvôli delokalizovanej povahe škody – nedovoľujú overiť škodu v súlade s bežnými dôkaznými prostriedkami“. Podľa Villalóna je „najlepším riešením vylúčiť možnosť podania žaloby na súdoch štátu, v ktorom vznikla škoda“ a pristúpiť k voľbe súdu, v ktorom došlo ku skutočnosti zakladajúcej nárok na náhradu škody.

Hoci súd vyslovil, že „za príčinnú udalosť je nutné považovať začatie technického procesu ukladania fotografií na uvedenej internetovej stránke“ (išlo o správanie majiteľa webu), stanovil, že „vznik škody a/alebo riziko vzniku tejto škody vyplýva z toho, že v členskom štáte súdu, ktorý vec prejednáva, sú prostredníctvom internetovej stránky prístupné fotografie“.³⁴ Treba dodať, že tento argument nie je uspo-

³¹ Návrhy generálneho advokáta Niilo Jääskinen prednesené 21.11.2013 vo veci C360/12 Coty Germany GmbH, predtým Coty Prestige Lancaster Group GmbH, proti First Note Perfumes NV.

³² Návrhy generálneho advokáta Pedra Cruz Villalóna prednesené 11.11.2014 vo veci C441/13 Pez Hejduk proti EnergieAgentur.NRW GmbH.

³³ Pozri rozsudok C-170/12 *Pinckney*.

³⁴ V závere Súdny dvor EÚ vyslovil, že predmetný článok sa má vykladať v tom zmysle, že „v prípade údajného porušenia autorských práv a s nimi súvisiacich práv zaručených členským štátom, v ktorom sa nachádza súd, ktorý vec prejednáva, má tento súd právomoc na základe miesta vzniku škody rozhodovať o žalobe o zodpovednosti za porušenie týchto práv elektronickým zverejnením chránených fotografií na internetovej stránke prístupnej v obvode tohto súdu. Tento súd má právomoc rozhodovať iba o škode spôsobenej na území členského štátu, v ktorom sa nachádza“. Pozri ibidem Rozsudok ESD z 22.1.2015 vo veci C 441/13 Pez Hajduk proti EnergieAgentur.NRW GmbH.

kojivý. Najmä s prihliadnutím na skutočnosti uvádzané generálnym advokátom, a to keď záruka spravodlivosti súdneho procesu a jeho predvídateľnosti pre obe strany sporu môže byť poznačená faktom, že tzv. úzka väzba sa evidentne stráca kvôli delokalizovanej povahe škody. Totiž skutkové okolnosti nedovoľujú overiť škodu v súlade (štandardne) s bežnými dôkaznými prostriedkami. Nasledujúce rozhodnutie by teoreticky mohlo znamenať, že bude priznaná vyššia alebo nižšia náhrada škody ako tá, ktorá skutočne vznikla. V konečnom dôsledku by došlo k prekročeniu územného kritéria, t. j. porušeniu tak ospevovanej zásady teritoriality autorského práva.

4. Kde leží Morava?

Ako bolo uvedené, prekročenie hraníc vyvoláva mnohé právne otázky s nejednotným výkladom. Či už ide o zásadu teritoriality alebo o kritérium sprístupnenia obsahu verejnosti, dôležitý je vždy sledovaný účel stanovenia rozhodného práva a príslušného fóra. Môžeme sa pýtať, či apel na aktualizáciu a hľadanie nápravy odborná verejnosť dostatočne proklamuje. Na jednej strane ide o komparatívne otázky medzi viacerými národnými úpravami autorského práva, no na druhej strane o otázky medzinárodného, resp. európskeho charakteru. Je však komplikované pre každú stranu sporu dosiahnuť harmóniu a zrozumiteľnosť tejto masy predpisov. Našťastie v našom príbehu šofér linkového autobusu na trase Praha – Brno – Hodonín – Holíč – Trnava s prehrávaným DVD posledného dielu Harryho Pottera sa usmieva. Túto trasu už absolvoval tisíckrát. Pozná hranice dvoch štátov lepšie ako ten, kto vytvoril vyššie citované normy, alebo ten, kto od stola povie, kde vlastne leží daná hranica práva. Možno si na záver už len povzdychnúť, keďže sa tá ľahkosť vedomia toho, keď prekračujeme rieku Moravu, preniesla aj do spôsobu určovania internetovej jurisdikcie.

TECHNICKÉ ZARIADENIA A NÁHRADA ODMENY ZA VYHOTOVENIE ROZMNOŽENINY DIELA NA SÚKROMNÚ POTREBU

Anton Škreko

Možnosť vyhotoviť rozmnoženinu zverejneného diela na výlučne súkromné účely bez akéhokoľvek ďalšieho komerčného využitia možno bez preháňania označiť za jednu zo základných *zákonných licencií*, teda jedno zo základných obmedzení výhradného majetkového práva autora.

Koncept výnimiek a obmedzení majetkových práv autora – teda možností použiť *legálne* dielo bez súhlasu autora – predstavuje dnes jeden z prvkov európskeho autorského práva. Právo Európskej únie obsahuje komplexný katalóg výnimiek a obmedzení, ktorý má nepochybne zásadný vplyv na šírenie kultúry vo verejnosti, pri ktorom však nedochádza ku komerčnému použitiu diel a plateniu licenčnej odmeny. Tieto výnimky a obmedzenia autorských majetkových práv sú významným nástrojom prístupu širokej verejnosti ku kultúre a kreatívnym obsahom z hľadiska verejného záujmu na výkone práv na prístup k informáciám a slobode prejavu, akcentujú účely vzdelávania, vedy, výskumu, ako aj sociálne a ďalšie účely v zásade vždy na princípe nekomerčného využitia chránených obsahov. Sem patrí i právo na vyhotovenie rozmnoženiny na súkromnú potrebu, ale aj použitie diel pri školských predstaveniach, v knižniciach či galériách, ako aj osobami so zdravotným postihnutím.

* JUDr. Anton Škreko, PhD., pôsobí ako odborný asistent na Ústave práva duševného vlastníctva Právnickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave. Článok je publikovaný v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0783/13 **Duševné vlastníctvo a podpora kultúry, vzdelania, vedy a priemyslu v poznatkovo orientovanej spoločnosti**.

1. Náhrada odmeny ako Spravodlivá kompenzácia

Obmedzenie výlučného majetkového práva autora udeľovať súhlas na použitie obsahov chránených autorským právom vyhotovovaním rozmnoženiny diela na súkromnú potrebu bez toho, aby sa týmto konaním sledoval akýkoľvek majetkový prospech, vychádza z článku 5 ods. 2 písm. b) smernice o autorskom práve v informačnej spoločnosti,¹ zabezpečuje dôležitú funkciu legálnej cirkulácie kultúrnych obsahov, ktorá je životne dôležitým faktorom pre rozvoj spoločnosti.²

Recitál 38 smernice upravuje, že *členské štáty musia mať možnosť poskytnúť výnimku alebo obmedzenie v súvislosti s právom rozmnožovania pre niektoré druhy rozmnožovania zvukového, vizuálneho a audio-vizuálneho materiálu na súkromné použitie, ktoré sú doplnené vhodnou kompenzáciou.*

V prvom rade treba ustáliť právny obsah spravodlivej kompenzácie vo vzťahu k inštitútu náhrady ujmy, ktorú má utrieť nositeľ práv pri zavedení a aplikácii obmedzenia práva na vyhotovenie rozmnoženín na súkromné účely, keď pri naplnení smernicou daných podmienok môže ktorákoľvek fyzická osoba vyhotoviť rozmnoženinu predmetu ochrany bez toho, aby získala osobitný súhlas od nositeľa práv. Vyššie uvedený recitál 38 smernice v druhej vete hovorí o „*systemoch odmeňovania ako kompenzácie za ujmu nositeľom práv*“ (angl. remuneration schemes to compensate).

Spravodlivá kompenzácia sa nám tak na prvý pohľad ponúka ako realizácia práva na náhradu škody, teda práva v zásade vznikajúceho

¹ Smernica 2001/29/ES Európskeho parlamentu a Rady z 22. mája 2001 o zosúladiení niektorých aspektov autorských práv a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti (Ú. v. ES L 167, s. 10; Mim. vyd. 17/001, s. 230), (ďalej len smernica).

² Článok 2 smernice upravuje výlučné právo na vyhotovovanie rozmnoženín, a to rozmnoženín priamych alebo nepriamych, dočasných alebo trvalých, ktoré sú vyhotovené akýmkoľvek spôsobom a akoukoľvek formou, vcelku alebo v časti pre autorov k ich dielam, pre výkonných umelcov k záznamom ich výkonov, pre výrobcov zvukových záznamov k ich zvukovým záznamom, pre výrobcov prvých záznamov filmov k originálu a k rozmnoženinám ich filmov, pre vysielajúce organizácie k záznamom ich vysielaní, či už sú tieto vysielania prenášané po drôte alebo vzduchom vrátane káblov alebo satelitu.

z porušenia záväzku alebo právnej povinnosti. Je však nepochybné, že vyhotovením rozmnoženiny na základe dodržania podmienok ustanovených v čl. 5 ods. 2 písm. b) v spojení s ods. 5 smernice (pri naplnení trojkrovového testu) nedochádza k porušeniu záväzku ani povinnosti. Predovšetkým nie je daný kauzálny nexus medzi potenciálnou škodou a škodovou udalosťou, naopak, realizuje sa právo na použitie diela dané *ex lege*. Z uvedeného vyplýva, že spravodlivá kompenzácia z právneho hľadiska nebude náhradou škody, ale odmenou, resp. určitým osobitným typom (autorskej) odmeny, ktorú možno označiť ako odmena *sui generis* alebo – podobne ako tento rozpor terminologicky vhodnejšie rieši zákonná úprava³ – ako *náhrada odmeny* (nie náhrada škody).

Ako teda vyplýva zo smernice

- a) uplatnenie obmedzenia výlučného majetkového práva autora udeľovať súhlas na vyhotovenie rozmnoženiny pre súkromné účely je zásadne podmienené zavedením práva na spravodlivú kompenzáciu, ktorá navyše musí byť aj skutočne vyberaná a vyplácaná,
- b) spravodlivá kompenzácia predstavuje v zásade osobitný typ odmeny *ex lege*, a napokon
- c) spravodlivú kompenzáciu možno z hľadiska trojkrovového testu považovať za naplnenie podmienky použitia predmetu ochrany tak, aby nedošlo k neodôvodnenému zásahu do práv a oprávnených záujmov nositeľa práv.⁴

³ Porovnaj § 24 ods. 4 zákona č. 618/2013 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) v znení neskorších predpisov a § 36 ods. 2 zákona č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon (ďalej len **zákon** alebo **NAZ**).

⁴ Porovnaj ŠKREKO, A. Použitie autorského diela pre súkromné účely vo svetle aktuálnej judikatúry Súdneho dvora Európskej únie. In: ADAMOVÁ, Z. (ed.) *Nové technológie, internet a duševné vlastníctvo*. Vydavateľstvo TYPI UNIVERSITATIS TYRNAVIENSIS, spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave a VEDY, vydavateľstva SAV, 2014. s 90 a n.

2. Vývoj na úrovni EÚ

V novembri 2011 zveril komisár Barnier⁵ úlohu Antóniovovi Vitorinovi viesť mediáciu vo vzťahu k problematike náhrad odmien za vyhotovenie rozmnoženín na súkromnú potrebu. Hlavným cieľom malo byť nájdenie riešenia, ktoré by tento systém zefektívnilo, pretože sa už dlhší čas ukazujú viaceré problémy tohto systému. Existujú tiež zásadné rozdiely v jednotlivých členských štátoch, čo spôsobuje problémy na vnútornom trhu. Rozdiely spočívajú najmä v tom, z akých nosičov a zariadení sa uhrádza náhrada odmeny a v prístupe k tomu, čo možno z technického hľadiska považovať za prístroj schopný vyhotovovať rozmnoženiny a byť predmetom, z ktorého treba platiť náhradu odmeny. Rozdiely sú tiež vo výške náhrad odmien, ako aj v tom, čo sa rozumie pod „súkromnou rozmnoženinou“. V januári 2013 Vitorino predložil správu,⁶ v ktorej sa venuje možným riešeniam uvedenej problematiky.

Vitorino vo svojej správe načrtnol viacero odporúčaní vo vzťahu k riešeniu zložitej problematiky, ktorá sa týka systému náhrad odmien. S cieľom podporiť vývoj nových a tvorivých podnikateľských modelov na jednotnom digitálnom trhu, v správe, v súlade s recitálom 35 smernice *in fine*, upozorňuje na situácie, keď rozmnoženiny vyhotovené konečnými používateľmi pre osobnú potrebu v rámci určitého použitia, na ktoré už raz používatelia majú licenciu od nositeľov práv, nespôsobia žiadnu takú ujmu, ktorá by vyžadovala zavedenie dodatočnej kompenzácie vo forme náhrady odmeny.⁷

⁵ Michel Barnier bol európskym komisárom pre vnútorný trh v rokoch 2010 až 2014.

⁶ Finálna verzia správy Vitorino, A. Recommendations resulting from the Mediation on Private Copying and Reprography levies. Brusel, 31.1.2013. [online] http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/levy_reform/130131_levies-vitorino-recommendations_en.pdf [cit. 24.11.2015].

⁷ *Porovnaj recitál 35 smernice, ktorý hovorí, že v niektorých prípadoch výnimiek alebo obmedzení musia byť nositelia práv primerane odškodnení, aby sa im dostatočne vynahradiť používanie ich chránených diel alebo iných predmetov ochrany. Keď sa stanovuje forma, podrobné úpravy a možná úroveň vhodnej kompenzácie, treba zohľadniť osobitné podmienky každého prípadu. Pri posudzovaní týchto podmienok je hodnotným kritériom možné poškodenie nositeľa práv vyplývajúce z daného aktu.*

S cieľom zjednodušiť fungovanie systému náhrad odmien a zabezpečiť voľný pohyb tovarov a služieb v rámci vnútorného trhu odporučil viacero ďalších opatrení. Náhrady odmien by mali byť pri cezhraničných transakciách vyberané v členskom štáte, v ktorom sídli konečný spotrebiteľ. Zodpovednosť za uhradenie náhrad odmien by sa malo presunúť z úrovne výrobcov a dovozcov na úroveň obchodníkov, ak sa zároveň zjednoduší systém taríf náhrad odmien a uloží sa výrobcovi a dovozcom povinnosť, aby informovali organizácie kolektívnej správy o svojich transakciách týkajúcich sa tovarov, za ktoré by sa mali uhradiť náhrady. Náhrady odmien by mali byť rozlíšiteľné (zjavné, viditeľné) pre konečných spotrebiteľov. Podľa Vitorina je potrebné zaistiť väčšiu súdržnosť vzhľadom na postup pri určovaní náhrad odmien najmä tým, že sa na úrovni EÚ jednotne zafinuje pojem *ujma* ako príslušná hodnota, ktorá sa pridáva k dodatočným rozmnoženinám vyhotovených spotrebiteľmi a určí sa procesný rámec, ktorý zníži mieru zložitosti, zabezpečí objektivitu a zaistí dodržiavanie prísnych časových limitov. Je potrebné zabezpečiť, aby nedochádzalo k dvojitému plateniu. Náhrady odmien by sa mali vzťahovať výlučne na predaj fyzickým osobám ako súkromným používateľom, čo vyplýva aj z judikatúry Súdneho dvora EÚ.⁸ Vitorino zdôrazňuje, že systém náhrad odmien bol zavedený predovšetkým kvôli offline prostrediu, lebo v ňom nositelia práv nemajú inú možnosť, ako si zabezpečiť náhradu za rozmnoženiny vyhotovené konečnými používateľmi. Podľa Vitorina nie je vhodná úplná harmonizácia na EÚ úrovni vrátane tovarov podliehajúcich náhradám odmien a aplikovaným tarífam. V rámci zjednodušenia systému by bolo však rozumné harmonizovať určité podstatné prvky týkajúce sa výpočtu náhrad odmien, ako aj zakotviť jednotne pojem „ujma“, ktorá

V prípadoch, keď nositelia práv už dostali platby nejakou inou formou, napríklad ako súčasť licenčného poplatku, nemusí byť potrebná žiadna osobitná alebo samostatná platba. Úroveň vhodnej kompenzácie by mala v plnej miere zohľadňovať stupeň používania technologických ochranných opatrení uvedených v tejto smernici. V niektorých situáciách, keď je ujma nositeľa práv minimálna, nemusí vzniknúť žiadna povinnosť platby.

⁸ Porovnaj napr. rozsudok Súdneho dvora EÚ z 21.10.2010 vo veci C-467/08 Padawan SL proti Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE).

sa má kompenzovať a určiť spoločný procesný rámec. Podľa Vitorina je potrebné zabezpečiť zlepšenie procesu určovania taríf a transparentnosť so zapojením relevantných subjektov. Tento proces by sa mal viesť pod záštitou nejakého národného orgánu. Vitorino je tiež presvedčený, že by sa mali aplikovať určité všeobecné minimálne štandardy vzhľadom na národné tradície v členských štátoch, princíp subsidiarity, pričom určité praktické modifikácie by sa mali ponechať na členské štáty.

Odporúčania formulované v správe Antónia Vitorina sa však doposiaľ nerealizovali v konkrétnych právnych aktoch EÚ.⁹ Napriek tejto skutočnosti však bolo potrebné na národnej úrovni, pri príprave nového autorského zákona v Slovenskej republike, uchopiť nastavenie náhrad odmien v prípade ich výšky, ako aj v prípade základu na ich výpočet a určenie subjektov povinných náhrady odmien platiť. Ďalej teda uvádzame analýzu zákona z uvedených aspektov.

3. Vyhotovenie rozmnoženiny na súkromnú potrebu

Podľa § 42 NAZ, ktorý upravuje vyhotovenie rozmnoženiny diela na súkromnú potrebu, *do autorského práva nezasahuje fyzická osoba, ktorá bez súhlasu autora použije dielo vyhotovením rozmnoženiny na svoju súkromnú potrebu na účel, ktorý nie je priamo ani nepriamo obchodný*. Ustanovenie § 36 ods. 2 NAZ hovorí, že za takéto použitie die-

⁹ Treba poukázať aj na ďalšie aktivity či iniciatívy v oblasti výnimiek a obmedzení. *Porovnaj* napr. aktivitu Výboru pre právne záležitosti EP (február 2014), a to vypracovanie Správy o náhradách odmien za vyhotovovanie rozmnoženín na súkromnú potrebu (*Report on private copying levies* (2013/2114(INI)), spravodajca: Françoise Castex), ktorá okrem iného zdôraznila potrebu revízie smernice, a to osobitne aj vzhľadom na vyhotovovanie rozmnoženín na súkromnú potrebu. [online] <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0114+0+DOC+XML+V0//EN> [cit. 24.11.2015].
Možno však očakávať, že predmetná problematika bude aktuálnou aj v nadchádzajúcom období, predovšetkým pri naplňaní cieľom Stratégie pre jednotný digitálny trh z mája 2015; *pozri* [online] <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1447773803386&uri=CELEX:52015DC0192> [cit. 24.11.2015].

la vzniká povinnosť zaplatiť autorovi náhradu odmeny zo základu na jej výpočet a vo výške podľa prílohy č. 2 zákona, ktorú je povinný zaplatiť výrobca, príjemca z členského štátu, dovozca z tretieho štátu alebo iná osoba, ktorá na účely predaja prvýkrát umiestni na trhu v Slovenskej republike, vrátane predaja cez internet, technické zariadenie umožňujúce dočasne alebo trvalo vyhotovenie rozmnoženiny diela, uloženie alebo uchovanie rozmnoženiny diela, alebo nenahratý nosič záznamu umožňujúci uloženie alebo uchovanie rozmnoženiny diela [ods. 3 písm. a)]. Uvedený subjekt možno označiť za platiteľa náhrady odmeny, ktorým však bude v zásade subjekt, ktorý nie je zároveň aj používateľom diela – náhradu odmeny platí iná osoba ako osoba, ktorá rozmnoženinu vyhotoví a následne užíva.

Zákon teda v § 42 ustanovuje obmedzenie výhradného majetkového práva autora na udelenie súhlasu na vyhotovenie rozmnoženiny jeho diela, ktoré možno analogicky so záväzkovým licenčno-právnym vzťahom, ktorým by autor dovoľoval nadobúdateľovi licencie použitie svojho diela spôsobom vyhotovenia rozmnoženiny, charakterizovať ako kvázi licenciu (zákonnú licenciu) na vyhotovenie rozmnoženiny diela, trvajúcu počas celej existencie majetkových práv autora, v rozsahu, ktorý nekoliduje s trojkrokovým testom (§ 34 ods. 1 NAZ),¹⁰ s odplatom (náhrada odmeny), ktorú však neplatí nadobúdateľ takejto kvázi licencie a s osobitným obmedzením v účele použitia vyhotovenej rozmnoženiny (súkromná potreba bez priameho ani nepriameho obchodného využitia).

Pri vyhotovení rozmnoženiny diela na súkromnú potrebu dochádza k použitiu diela v autorskoprávnom význame, teda k uplatneniu majetkového práva dielo použiť (*porovnaj* § 19 ods. 2 v spojení s ods. 4 písm. d) NAZ). Zákon v § 42 ďalej predpokladá, že takáto rozmnoženina bude použitá na súkromnú potrebu na účel, ktorý nie je priamo ani nepriamo obchodný. Keďže predmetné ustanovenie obsahuje dovoľ-

¹⁰ Podľa § 34 NAZ *nakladanie s dielom nesmie byť v rozpore s bežným využitím diela a nesmie neodôvodnene zasahovať do právom chránených záujmov autora*. Tým je spoločne s účelom ustanoveným v § 42 – súkromná potreba – determinovaný *inter alia* aj počet vyhotovených rozmnoženín v zmysle § 42 a ich využitie.

nie autorskoprávneho použitia diela iba vyhotovením rozmnoženiny (zákonné obmedzenie výlučného práva autora), ďalšie použitie takto vyhotovenej rozmnoženiny môže predstavovať výlučne *použitie* daného diela (predmetu ochrany) jeho vnímaním, nie teda napr. prevod vlastníckeho práva k tejto rozmnoženine, jej vypožičanie či uvádzanie daného diela na verejnosti a pod., ktoré by presahovalo uplatnenie súkromnej potreby, ktorá z hľadiska okruhu oprávnených subjektov neznamená výlučne osobu používateľa, ale napr. aj jemu blízke osoby.¹¹

Náhrada odmeny má byť *primeraná* zásahu (obmedzeniu) do výhradného práva autora¹² a *zohľadniť prospech*, ktorý získava skutočný používateľ, keďže náhrada odmeny nepredstavuje odmenu za použitie diela (nárok na zaplatenie ktorej vzniká záväzkom vyplývajúcim zo zmluvy), ale odmenu *sui generis*, na zaplatenie ktorej vzniká nárok zo zákona a ktorej podstata spočíva v kompenzácii autora (nositeľa práv) subjektom odlišným od skutočného používateľa (nadobúdateľa danej kvázi licencie).

Ako sme uviedli v úvode, primárnym účelom zákonných obmedzení výhradných majetkových práv autora je prístup širokej verejnosti ku kultúre a kreatívnym obsahom z hľadiska verejného záujmu na výkone práv na prístup k informáciám a slobode prejavu či z hľadiska napĺňania vzdelávacích, vedeckých, ako aj ďalších sociálnych účelov na princípe nekomerčného využitia takýchto chránených obsahov. Používateľ teda nesleduje cieľ vyhotovovania rozmnoženín *per se*, resp. účel ďalšieho používania týchto rozmnoženín, ale cieľ *uľahčenia použitia* diela či iného predmetu ochrany vo svojej súkromnej sfére.

Tak aj náhrada odmeny nie je odmenou za oprávnenie (licencia) na vyhotovenie rozmnoženiny, ale *náhradou skutočnej ujmy* autora na

¹¹ Porovnaj § 116 Občianskeho zákonníka.

¹² Porovnaj aj recitál 35 smernice, ktorý *inter alia* hovorí, že keď sa stanovuje forma, podrobné úpravy a možná úroveň vhodnej kompenzácie, treba zohľadniť osobitné podmienky každého prípadu. Pri posudzovaní týchto podmienok je hodnotným kritériom možné poškodenie nositeľa práv vyplývajúce z daného aktu. Úroveň vhodnej kompenzácie by mala v plnej miere zohľadňovať stupeň používania technologických ochranných opatrení uvedených v tejto smernici. V niektorých situáciách, keď je ujma nositeľa práv minimálna, nemusí vzniknúť žiadna povinnosť platby.

základe obmedzenia jeho práva *ex lege*, a teda náhradu odmeny nemožno stotožniť s licenčnou odmenou za získanie súhlasu na použitie diela, ktorý jeho nadobúdateľ môže, ale nemusí využiť. Naopak náhrada odmeny by mala reflektovať iba *skutočné* použitie diela, aj keď z hľadiska mechanizmu jej platenia v určitej miere abstrakcie. Zákonná úprava náhrady odmeny (kompenzácie autora), ktorej výpočet je v zásade postavený na hodnote technológií, ktoré vyhotovovanie rozmnoženín umožňujú, potom musí zohľadniť práve túto skutočnosť a vytvoriť predpoklad na uplatnenie situácie, keď napriek technologickej možnosti vyhotovenia rozmnoženiny, nedôjde nikdy (alebo len v minimálnej potenciálnej miere) ku skutočnému vyhotoveniu rozmnoženiny adresátom zákonnej licencie na vyhotovenie rozmnoženiny na súkromnú potrebu (konečným používateľom rozmnoženiny). Príkladom takéhoto zariadenia môže byť tzv. *smart televízor*, ktorý je technicky spôsobilý vyhotoviť iba takú rozmnoženinu, ktorá je použiteľná (možno ju prehrať) výlučne na tomto konkrétnom zariadení a nedá sa *preniesť* na iné technické zariadenie.

4. Základ na výpočet náhrady odmeny

Vychádzajúc z vyššie uvedeného, zákon ustanovuje všeobecný základ na výpočet náhrady odmeny pre technické zariadenia v § 36 ods. 3 písm. a), ktorým je dovozná alebo predajná cena technického zariadenia umožňujúceho uloženie alebo uchovanie rozmnoženiny diela. To znamená, že každé technické zariadenie, ktoré je spôsobilé z hľadiska technického uložiť, resp. uchovať rozmnoženinu diela, teda obsahuje akékoľvek pamäťové médium (napr. hard disk či inú vstavanú pamäť), ktoré je jeho neoddeliteľnou súčasťou, vstupuje vždy so svojou cenou do základu pre výpočet náhrady odmeny. Zákon v takomto vymedzení implicitne, popri spôsobilosti uložiť, resp. uchovať rozmnoženinu diela, predpokladá aj schopnosť (funkcionalitu) daného technického zariadenia vyhotoviť rozmnoženinu diela (ktorá sa následne uchová). Pri takomto technickom zariadení sa z povahy veci napĺňa predpoklad jeho využívania *inter alia* aj na aplikáciu zákonnej licencie na vyho-

tovenie rozmnoženiny na súkromnú potrebu, a preto je tu na mieste uplatnenie kompenzácie.

Zákon ďalej v prílohe č. 2 bod 1 písm. a) ustanovuje popri všeobecnom základe aj *osobitný základ na výpočet náhrady odmeny* pre také technické zariadenia, ktoré umožňujú vyhotovenie rozmnoženiny diela (technické zariadenie umožňujúce vyhotovenie rozmnoženiny diela na pevný disk, USB kľúč, pamäťovú kartu alebo na nosič záznamu, alebo iné technické zariadenie s takýmto účinkom alebo funkciou, ktorým je audio alebo audio-video rekordér, herná konzola, smart TV, mp3 alebo mp4 nahrávač, mobilný telefón, tablet, počítač, kamera, fotoaparát alebo iné technické zariadenie s takýmto účinkom), a to dovoznú alebo predajnú cenu takéhoto technického zariadenia. Nakoľko uplatnenie skutočného benefitu zákonnej licencie na vyhotovenie rozmnoženiny na súkromnú potrebu, ako sme ho popísali vyššie, pri takýchto zariadeniach možno oprávnené očakávať iba v ich spojení s nosičmi záznamu¹³ alebo inými technickými zariadeniami, je z hľadiska zaťaženia platbou náhrady odmeny vhodné diferencovať zariadenia z hľadiska *oprávneného očakávania skutočného vyhotovovania rozmnoženín diel*, teda situácie, keď dochádza ku skutočnej ujme autora a nárok na uplatnenie náhrady odmeny je legitímny. Takýmito zariadeniami by mali byť také technické zariadenia, ktoré umožňujú vyhotovenie rozmnoženiny diela na iné nezávislé technické zariadenie alebo nosič záznamu a zároveň aj umožňujúce použitie (užitie) tejto rozmnoženiny na inom nezávislom technickom zariadení (napr. smart televízory, ktoré vyhotovujú rozmnoženinu vo formáte prenositeľnom a prezerateľnom na inom televízore či počítači alebo herné konzoly s takouto funkciou a pod.). Pretože pri takýchto zariadeniach možno oprávnené očakávať ich skutočné využitie adresátom zákonnej licencie na vyhotovenie rozmnoženiny na súkromnú potrebu. Navyše takou-

¹³ Príloha č. 2 zákona ich v bode 1 písm. a) charakterizuje *ako nenahratý nosič záznamu umožňujúci uloženie alebo uchovanie rozmnoženiny diela, ktorým je CD nosič, DVD nosič, Blue-ray nosič, minidisk, magnetická páska alebo iný obdobný optický, magnetický alebo elektronický nosič, alebo USB kľúč, pamäťová karta, pevný disk, ktorý nie je zabudovaný v technickom zariadení.*

to diferenciáciou je naplnený aj predpoklad obsiahnutý v recitáli 35 smernice, podľa ktorého *by úroveň vhodnej kompenzácie mala v plnej miere zohľadňovať osobitné podmienky každého prípadu, ako aj stupeň používania technologických ochranných opatrení uvedených v smernici* (napr. znemožňujúcich alebo značne obmedzujúcich vyhotovovanie rozmnoženín, pozn. autora). Tak, *v niektorých situáciách, keď je ujma nositeľa práv minimálna, nemusí vzniknúť žiadna povinnosť platby.*

5. Záver

Na záver teda možno zhrnúť, že v rámci uplatnenia zákonom ustanovenej technicky neutrálnej definície technického zariadenia zaťaženého platbou náhrady odmeny je vhodné pri skutočnom určení výšky tejto kompenzácie vychádzať z dovoznnej alebo predajnej ceny takého technického zariadenia, ktoré

- a) umožňuje (z hľadiska svojej technologickej funkcionality) vyhotovenie rozmnoženiny diela a zároveň uloženie alebo uchovanie rozmnoženiny diela bez prepojenia na iné technické zariadenie alebo nosič záznamu (napr. smart televízor alebo herná konzola so zabudovaným pevným diskom) alebo
- b) umožňuje (z hľadiska svojej technologickej funkcionality) vyhotovenie rozmnoženiny diela na iné nezávislé technické zariadenie alebo nosič záznamu a zároveň umožňuje (z hľadiska svojej technologickej funkcionality) použitie (užitie) tejto rozmnoženiny na inom nezávislom technickom zariadení (napr. smart televízor bez zabudovaného pevného disku, ktorý je technicky schopný vyhotoviť rozmnoženinu napr. na USB kľúč alebo externý disk, pričom je táto rozmnoženina použiteľná na akomkoľvek inom technickom zariadení – napr. na inom televízore alebo počítači a pod., alebo set-top box, ktorý dokáže rozmnoženinu diela vyhotoviť na iné nezávislé technické zariadenie alebo nosič záznamu – ako USB kľúč alebo prepisovateľný DVD disk – a zároveň umožňuje použitie tejto rozmnoženiny na tomto inom nezávislom technickom zariadení ako televízor či počítač).

Jedinou výnimkou z technických zariadení podľa písmena a), v ktorom charakterizujeme technické zariadenia zaťažené náhradou odmeny z hľadiska ich technickej spôsobilosti vyhotoviť rozmnoženinu diela a zároveň uchovať túto rozmnoženinu bez prepojenia na iné technické zariadenie alebo nosič záznamu – teda v rámci vlastnej, vstavanej záznamovej kapacity, je set-top box. Dovozná alebo predajná cena set-top boxu bude predstavovať základ na výpočet náhrady odmeny výlučne vtedy, ak pôjde o set-top box, ktorý dokáže rozmnoženinu diela vyhotoviť a uložiť, na rozdiel od všetkých ostatných technických zariadení, iba na inom nezávislom technickom zariadení (technická spôsobilosť set-top boxu vyhotoviť rozmnoženinu na vstavanom, pevnom záznamovom zariadení sa teda neuplatní).¹⁴

¹⁴ Porovnaj prílohu č. 2 bod 1 písm. b) NAZ, podľa ktorej osoba podľa § 36 ods. 3 zaplatí náhradu odmeny za použitie diela podľa § 42 za set-top box umožňujúci vyhotovenie alebo uloženie rozmnoženiny diela na iné nezávislé technické zariadenie alebo nosič záznamu.

KOLEKTÍVNA SPRÁVA PRÁV POĎĽA NOVÉHO AUTORSKÉHO ZÁKONA

JUDr. Zuzana Adamová, PhD.*

Je neuveriteľné, že kolektívna správa práv existuje vo svete už viac ako dvesto rokov. Prvá organizácia kolektívnej správy¹ vznikla² dokonca skôr, ako bol v roku 1886 prijatý Bernský dohovor o ochrane literárnych a umeleckých diel.³ Hoci sa svet za ten čas, aj pod vplyvom nových digitálnych technológií, dramaticky zmenil, kolektívna správa práv funguje fakticky na rovnakých princípoch ako kedysi (samozrejme, v podstatne väčšom rozsahu). Na jednej strane to, samozrejme, môže znamenať, že ide o taký výborne zvolený nástroj správy práv, že nie je nutné ho nijako zásadne meniť. Na druhej strane, hoci to môže znieť paradoxne, viaceré štúdie poukazujú na to, že súčasná prax výkonu kolektívnej správy nenapĺňa očakávania žiadnej zo zúčastnených strán a kritika znie nielen od používateľov a širokej verejnosti, ale aj od autorov a iných nositeľov práv.⁴

* JUDr. Zuzana Adamová, PhD., je riaditeľkou Ústavu práva duševného vlastníctva a informačných technológií na Trnavskej univerzite, Právnickej fakulte. Tento článok je publikovaný v rámci riešenia projektu VEGA č. 1/0783/13 Duševné vlastníctvo a podpora kultúry, vzdelania, vedy a priemyslu v poznatkovo orientovanej spoločnosti. 1 *Ďalej aj OKS.*

² Kolektívna správa prostredníctvom organizácie kolektívnej správy sa prvýkrát uskutočnila vo Francúzsku v roku 1777 pre oblasť správy práv k dramatickým a literárnym dielam a v roku 1850 pre oblasť hudby. *Pozri FICSOR, M. Collective Management of Copyright and Related Rights.* WIPO, 2002, s. 18 - 19.

³ *Ďalej aj BD.*

⁴ *Pozri napr.* Pracovný dokument útvarov Komisie. Zhrnutie posúdenia vplyvu. Sprievodný dokument. Návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady o kolektívnom riadení autorských a s nimi súvisiacich práv, ako aj o multiteritoriálnom udeľovaní licencií na hudobné diela s cieľom ich online využívania na vnútornom trhu. 11.7.2012 [SWD(2012)205 final] [online] <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012SC0205&from=EN> [cit. 15.11.2015].

Napriek problémom, ktoré sa vyskytujú zrejme v každom štáte, v ktorom organizácie spravujúce práva autorov a iných nositeľov práv pôsobia, platí, že funkčný systém kolektívnej správy práv môže zohrávať významnú úlohu, ak ide o podporu kultúrnej diverzity.⁵ Tiež treba zdôrazniť, že ani nové technológie neprišli s alternatívou, ktorá by v plnom rozsahu nahradila organizácie kolektívnej správy.⁶ Keďže kolektívna správa práv sa považuje za významný pilier autorskoprávneho systému, je v záujme všetkých zúčastnených subjektov apelovať na jej funkčnosť, efektívnosť, transparentnosť, trvalú modernizáciu a dodržiavanie súťažných pravidiel. Uvedomujúc si tieto skutočnosti sa európske orgány rozhodli pre zásadný krok zlepšiť fungovanie kolektívnej správy práv v EÚ. V roku 2014 bola prijatá rozsiahla smernica,⁷ ktorá má viesť harmonizáciu do problematiky, ktorej hlavným znakom je *teritoriálna rôznorodosť*. Smernica si kladie za cieľ predovšetkým zlepšiť štandardy riadenia a transparentnosti organizácií kolektívnej správy, aby nositelia práv mohli účinnejšie kontrolovať tieto organizácie a prispieť k zefektívneniu ich spravovania, ako aj uľahčiť

GERVAIS, D. (ed.) *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2006. Na Slovensku na problémy kolektívnej správy práv v rámci projektu KOKSO poukázal European Information Society Institute (EISI), *pozri* Správa o fungovaní organizácií kolektívnej správy na Slovensku: 12 návrhov na reformu. [online] September 2014. <http://eisionline.org/index.php/sk/projekty-m/dusevne-vlastnictvo-m/kokso/79-sprava-kokso> [cit. 15.11.2015]. K reakcii Slovenského ochranného zväzu autorského pre práva k hudobným dielam (SOZA) na správu EISI *pozri* Čo je zlé na Správe EISI k fungovaniu kolektívnej správy na Slovensku. [online] 22.9.2014. http://www.lexforum.sk/509#_ftn1 [cit. 15.11.2015]. K reakcii EISI na reakciu SOZA *pozri* Reakcia na stanovisko SOZA k Správe EISI. [online] 23.9.2014. <http://www.eisionline.org/images/ReakciaSOZA.pdf> [cit. 15.11.2015].

⁵ GRABER, Ch. B. Collective Rights Management, Competition Policy and Cultural Diversity: EU Lawmaking at a Crossroads. *The WIPO Journal*, 2012, Vol. 4, 1, s. 35 – 43. [online] http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2214572 [cit. 15.11.2015].

⁶ V porovnaní napríklad so systémami digitálnej správy práv.

⁷ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2014/26/EÚ z 26.2.2014 o kolektívnej správe autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom a o poskytovaní multiteritoriálnych licencií na práva na hudobné diela na online využívanie na vnútornom trhu (ďalej len **smernica o kolektívnej správe** alebo **smernica**).

poskytovanie multiteritoriálnych licencií na práva autorov na hudobné diela organizáciami kolektívnej správy na účely poskytovania online služieb.

V nadväznosti na legislatívny zámer⁸ prijala Slovenská republika v tomto roku nový autorský zákon,⁹ ktorý transponuje smernicu o kolektívnej správe a od 1.1.2016 zrušuje platný autorský zákon (2003).¹⁰ Ako sa uvádza v legislatívnom zámere, „[K]olektívna správa práv sa musí vo všetkých odvetviach prispôbiť požiadavkám efektívnosti, presnosti, transparentnosti a spoľahlivosti služieb poskytovaných nositeľom práv a používateľom. Organizácie kolektívnej správy by mali prispôbovať metódy svojej činnosti v prospech tvorcov, poskytovateľov služieb, spotrebiteľov a európskeho hospodárstva ako celku, s cieľom zabezpečiť primerané poskytovanie služieb, ktoré využívajú diela alebo iné predmety ochrany chránené autorským právom a právami súvisiacimi s autorským právom na vnútornom trhu. Keďže organizácie kolektívnej správy poskytujú licencie na použitie predmetov ochrany v mene domácich aj zahraničných nositeľov práv, ich fungovanie má zásadný vplyv na využívanie týchto práv na celom vnútornom trhu. V súvislosti s fungovaním organizácií kolektívnej správy je potrebné klásť dôraz na ich transparentnosť, riadenie, zaobchádzanie s finančnými príjmami za použitie predmetov ochrany vybranými na účet nositeľov práv a zodpovednosť voči ich členom všeobecne. Je dôležité, aby sa organizácie kolektívnej správy prispôbili potrebám jednotného trhu.“

V prvej časti tohto článku stručne predstavíme právnu úpravu kolektívnej správy v EÚ. Predmetom druhej časti bude analýza vybraných ustanovení nového autorského zákona týkajúcich sa kolektívnej správy práv. Cieľom bude celkové posúdenie, ako sa naplnili plány vy-

⁸ Rokovanie vlády Slovenskej republiky. *Návrh legislatívneho zámeru autorského zákona*. 23.10.2013 (termín schválenia) [online]. <http://www.rokovania.sk/Rokovanie.aspx/BodRokovaniaDetail?idMaterial=22932> [cit. 15.11.2015].

⁹ Zákon č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon (ďalej len **NAZ** alebo **nový autorský zákon**).

¹⁰ Zákon č. 618/2003 Z. z. o autorskom práve a právach súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) v znení neskorších predpisov (ďalej len **AZ** alebo **platný AZ** alebo **platný autorský zákon**).

týčené v legislatívnom zámere, ako aj analýza obsahového spracovania niektorých transponovaných ustanovení. Hoci to nebol pôvodný plán, v konečnom dôsledku sa najväčšia pozornosť venuje inštitútu označovanému ako rozšírená licencia (*angl.* extended collective license). Ide o ustanovenie, ktoré bolo už skôr označené za najväčší problém nového autorského zákona,¹¹ a v tomto článku mu budeme venovať väčší priestor. Spomenuté sú však aj ďalšie inštitúty a ustanovenia upravené v novom autorskom zákone, ktoré sú z hľadiska kolektívnej správy práv významné.

1. Kolektívna správa práv v európskom práve

Regulácia kolektívnej správy v práve EÚ¹² bola donedávna minimálna a predchádzajúce smernice obsahujú len veľmi málo ustanovení, ktoré by sa jej priamo týkali.¹³ Smernica o nájomnom a výpožičnom práve napríklad ustanovuje, že primeraná odmena za nájomné právo *môže* byť vykonávaná kolektívne.¹⁴ Káblová a satelitná smernica upravuje, že právo na káblovú retransmisiu *môže* byť vykonávané *iba* prostredníctvom organizácie kolektívnej správy.¹⁵ Smernica o opätovnom

¹¹ ADAMOVIČ, Z. *18 najvýznamnejších zmien v novom autorskom zákone*. Lexforum. 20.5.2015 [online] <http://www.lexforum.cz/537> [cit. 15.9.2015].

¹² *Bližšie* GUIBAULT, L., van GOMPEL, S. *Collective Management in the European Union*. In: GERVAIS, D. *Collective Management of Copyright and Related Rights*. 2. vyd. Kluwer Law International, 2010, s. 3. [online]. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1984015 [cit. 15.11.2015].

¹³ Obdobne aj na medzinárodnej úrovni sa revidovaný Bernský dohovor o ochrane literárnych a umeleckých diel a Medzinárodný dohovor o ochrane výkonných umelcov, výrobcov zvukových záznamov a vysielajúcich organizácií (ďalej len **RD**) sotva dotýkajú kolektívnej správy práv, a to výnimkami podľa čl. 11bis ods. 2 a čl. 13 ods. 1 BD a čl. 12 RD, ktoré ustanovujú, že členské štáty môžu určiť podmienky, za ktorých budú určité práva vykonávané.

¹⁴ Článok 4 ods. 3 a 4 smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2006/115/ES z 12.12.2006 o nájomnom práve a výpožičnom práve a o určitých právach súvisiacich s autorskými právami v oblasti duševného vlastníctva.

¹⁵ Článok 9 ods. 1 smernice Rady č. 93/83/EHS z 27.9.1993 o koordinácii určitých pravidiel týkajúcich sa autorského práva a príbuzných práv pri satelitnom vysielaní.

predaji umeleckého diela zase ustanovuje fakultatívnu alebo obligatórnu kolektívnu správu práva na odmenu pri opätovnom predaji umeleckého diela.¹⁶ Smernica o autorskom práve v informačnej spoločnosti sa síce výslovne nezmieňuje o kolektívnej správe práv, avšak vyzýva na podporu kolektívnych licenčných zmlúv, keď vysielatelia v rámci služieb na požiadanie (*angl.* on-demand services) sprístupňujú svoje rozhlasové a televízne produkcie, ktoré obsahujú ako svoju integrálnu súčasť hudbu z komerčných zvukových záznamov.¹⁷ Táto smernica tiež apeluje, aby vo svetle požiadaviek vyplývajúcich z digitálneho prostredia bolo zabezpečené, že OKS dosiahnu vyššiu úroveň racionalizácie a transparentnosti v súlade s pravidlami súťaže.¹⁸ K zásadnejšej legislatívnej úprave nedošlo ani v rámci smernice o osirelých dielach,¹⁹ ktorá len v súvislosti s obchodne nedostupnými dielami (*angl.* out-of-commerce works) v recitáli 4 spomína dohody uzatvorené s organizáciami kolektívnej správy; inak sa však kolektívnej správy nijako netýka.²⁰

Hoci sa prostredníctvom Súdneho dvora EÚ²¹ a rozhodnutí Európskej komisie na základe právnych predpisov o hospodárskej súťa-

ní a káblovej retransmisii; ďalej len **káblová a satelitná smernica**. *Pozri* tiež čl. 1 ods. 4 uvedenej smernice, ktorý obsahuje samotnú definíciu pojmu „organizácia kolektívnej správy“.

¹⁶ Článok 6 ods. 2 smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2001/84/ES z 27.9.2001 o práve ďalšieho predaja v prospech autora pôvodného umeleckého diela. Smernica tiež vyžaduje väčšiu transparentnosť a efektívnosť vo vzťahu k aktivitám organizácií kolektívnej správy pri inkasovaní odmeny pri opätovnom predaji umeleckého diela (recitál 28 predmetnej smernice).

¹⁷ Recitál 26 smernice Európskeho parlamentu a Rady č. 2001/29/ES o zosúladiení niektorých aspektov autorských práv a s nimi súvisiacich práv v informačnej spoločnosti (ďalej len smernica o autorskom práve v informačnej spoločnosti).

¹⁸ Recitál 17 smernice o autorskom práve v informačnej spoločnosti. V zmysle recitálu 18 smernica o autorskom práve v informačnej spoločnosti platí bez toho, aby boli dotknuté tie ustanovenia v členských štátoch, ktoré sa týkajú spravovania práv, ako sú rozšírené kolektívne licencie [*angl.* extended collective licences].

¹⁹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2012/28/EÚ z 25.10.2012 o určitých povolených spôsoboch použitia osirelých diel (ďalej len smernica o osirelých dielach).

²⁰ Recitál 24 smernice o osirelých dielach.

²¹ *Ďalej* aj SDEÚ.

ži vyvinuli dôležité zásady týkajúce sa ich správy a transparentnosti,²² tieto zásady sa v EÚ neuplatňujú jednotne a správne. Ako vyplynulo z posúdenia vplyvu vypracovaného Európskou komisiu,²³ kontroly a rovnováhy vo fungovaní OKS sú nedostatočné, nositelia práv nie sú plne informovaní o činnostiach svojich organizácií a nemôžu nad nimi vykonávať zmysluplnú kontrolu, najmä pri výbere honorárov, nakladaní s nimi a ich rozdeľovaní. Preukázala sa aj slabá finančná správa, pričom autorské honoráre splatné nositeľom práv sa zhromažďujú s nedostatočným dohľadom a/alebo sa s nimi nenakladá správne.

Tvorba nástroja na reguláciu problematiky kolektívnej správy práv sa stala súčasťou agendy Európskej komisie minimálne od publikovania Zelenej knihy v roku 1995.²⁴ Legislatívnu iniciatívu týkajúcu sa harmonizácie kolektívnej správy práv v Európe privítali autori a iní nositelia práv, ako aj používatelia a zástupcovia biznis sektora. Napriek časovému sklzu,²⁵ ktorý sprevádzal prípravu tohto legislatívneho aktu, boli očakávania pomerne veľké, hoci bolo jasné, že pôjde o ná-

²² *Bližšie napr.* ADAMOVI, Z. Kolektívna správa autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom. In: ŠVIDROŇ, J., ADAMOVI, Z., ŠKREKO, A., NÁVRAT, M. *Právo duševného vlastníctva v informačnej spoločnosti a v systéme práva*. Bratislava: VEDA, 2009, s. 158 a nasl. KRÁLIČKOVÁ, B. *Súkromnoprávne aspekty protimonopolného práva*. Bratislava: VEDA, 2012, s. 96 – 102.

²³ Pracovný dokument útvarov Komisie. Zhrnutie posúdenia vplyvu. Sprievodný dokument. Návrh smernice Európskeho parlamentu a Rady o kolektívnom riadení autorských a s nimi súvisiacich práv, ako aj o multiteritoriálnom udeľovaní licencií na hudobné diela s cieľom ich online využívania na vnútornom trhu. 11.7.2012 [SWD(2012)205 final] [online] <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52012SC0205&from=EN> [cit. 15.11.2015].

²⁴ GUIBAULT, L., van GOMPEL, S. *Collective Management in the European Union*. In: GERVAIS, D. *Collective Management of Copyright and Related Rights*. 2. vyd. Kluwer Law International, 2010, s. 3. [online]. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1984015 [cit. 15.11.2015].

²⁵ Pôvodne sa text smernice očakával v roku 2010, avšak Európska komisia predložila jej návrh až v júli 2012 ako kľúčový bod Digitálnej Agendy pre Európu. *Pozri* Directive of the European Parliament and of the Council on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online uses in the internal market (COM(2012) 372 final) [online]. 11.7.2012. http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/docs/management/com-2012-3722_en.pdf [cit. 15.11.2015].

ročnú úlohu. Kolektívna správa práv sa totiž v jednotlivých štátoch EÚ vyznačuje značnou rôznorodosťou vo forme organizácií, vnútornej štruktúre, práve a povinnostiach upravených v národných poriadkoch či v miere a intenzite dohľadu nad ich výkonom. Aktuálne funguje v EÚ viac ako 250 organizácií²⁶ a napríklad len v Poľsku je 14 organizácií, ktoré získali oprávnenie na výkon kolektívnej správy práv.²⁷ Organizácie kolektívnej správy pôsobiace v EÚ vyberú ročne okolo 5 miliárd eur. Väčšina týchto príjmov je v rukách asi 70 OKS v EÚ, pričom príjem sa odvádza najmä z hudobnej tvorby (viac ako 80 percent v prípade autorských spoločností).²⁸

Výsledok legislatívnych prác vo forme návrhu smernice²⁹ však bol prijatý rozpačito, čo potvrdzujú viaceré negatívne odborné reakcie na čele so stanoviskom Inštitútu Maxa Plancka pre právo duševného vlastníctva a súťažné právo.³⁰ Osobitne sa napríklad kritizovalo, že nebola výslovne zakotvená kontrakčná povinnosť organizácií kolektívnej správy voči používateľom. Tá by sa mala vzťahovať nielen na povinnosť uzatvárať zmluvy s používateľmi, ale aj na prevzatie zastupovania

²⁶ Directive on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing – frequently asked questions [online]. 4.2.2014. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-79_en.htm [cit. 15.11.2015].

²⁷ Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego: Collective Management [online]. <http://www.copyright.gov.pl/pages/main-page/copyright-in-poland/collective-management.php> [cit. 15.11.2015].

²⁸ Directive on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing – frequently asked questions [online]. 4.2.2014. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-79_en.htm [cit. 15.11.2015].

²⁹ Návrh. Smernica Európskeho parlamentu a Rady o kolektívnej správe autorských práv a práv súvisiacich s autorským právom a o poskytovaní multiteritoriálnych licencií na práva na hudobné diela na online využívanie na vnútornom trhu. COM (2012)372.

³⁰ DREXL, J., NÉRISSON, S., TRUMPKE, F., HILTY, R. Comments of the Max Planck Institute for Intellectual Property and Competition Law on the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Collective Management of Copyright and Related Rights and Multi-Territorial Licensing of Rights in Musical Works for Online Uses in the Internal Market COM (2012)372. In: *Max Planck Institute for Intellectual Property & Competition Law Research Paper* [online]. 16.1.2013, č. 13-04. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2208971 [cit. 15.11.2015].

nositeľov práv. Táto povinnosť je zakotvená i v platnom slovenskom autorskom zákone (2003), ktorý upravuje, že organizácia kolektívnej správy je *povinná* riadne, s náležitou odbornou starostlivosťou a v rozsahu udeleného oprávnenia uzatvárať s používateľmi alebo s osobami oprávnenými obhajovať záujmy v nich združených používateľov, ktorí používajú predmety ochrany, alebo s osobami povinnými uhrádzať náhradu odmeny podľa tohto zákona za *primeraných a rovnakých podmienok zmluvy* [...].³¹ Podľa názoru inštitútu Maxa Plancka je nedostatkom aj to, že návrh smernice neupravoval kontraktačnú povinnosť voči nositeľom práv (povinnosť zastupovania) a nezobral do úvahy zákonné práva na odmenu (remuneračné práva) ani prípady povinnej kolektívnej správy práv. Kritike však boli podrobené i ďalšie nedostatky.

Európsky parlament začiatkom roka 2014 prijal smernicu, ktorej hlavným účelom je úprava fungovania organizácií kolektívnej správy v ich transparentnosti, správe a nakladaní s príjmami vybranými na účet nositeľov práv. Rozsah smernice je značne nadštandardný,³² čo je zjavné už z toho, že sa delí na hlavy, na kapitoly a až následne na jednotlivé články v počte 45, čomu predchádza 58 recitálov. Smernica zahŕňa viaceré oblasti výkonu kolektívnej správy v klasickej štruktúre:

- vzťahy OKS k nositeľom práv (a súvisiaca problematika spravovania príjmov),
- vzťahy s používateľmi,

³¹ Ustanovenie § 81 ods. 1 písm. h) AZ. V zmysle nového autorského zákona sa primerané a nediskriminačné podmienky vzťahujú aj na odmeny upravené v sadzobníku odmien príslušnej organizácie kolektívnej správy. Cf. § 169 ods. 1 NAZ.

³² Vzhľadom na rozsah smernice iniciovalo napríklad Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska aj verejnú konzultáciu. V tejto súvislosti príslušný Úrad duševného vlastníctva publikoval štúdiu o kolektívnej správe práv, ktorá je sumárom odpovedí respondentov v rámci konzultácie. Tiež sa v nej nastavuje navrhovaný prístup vlády, ako transponovať smernicu o kolektívnej správe. Pozri Intellectual Property Office, *Collective rights management in the Digital Single Market: Government response*. [online]. 20.7.2015. https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/446772/response-crm-directive.pdf [cit. 15.11.2015].

- vzťahy medzi organizáciami (spravovanie práv v mene iných organizácií kolektívnej správy),
- transparentnosť a podávanie správ.

Osobitne je v samostatnej hlave smernice upravená komplexná problematika poskytovania multiteritoriálnych licencií na online práva na hudobné diela organizáciami kolektívnej správy. Regulovaná je aj oblasť opatrení na presadzovanie, čím sa rozumejú postupy na podávanie sťažností, postupy alternatívneho riešenia sporov, výmena informácií a pod.

Smernica zavádza viaceré reformy do oblasti kolektívnej správy práv, pričom v niektorých prípadoch bola inšpiráciou národná prax, v iných prípadoch išlo o plne novátorský prístup, a to najmä v prekonaní princípu teritoriality zavedením cezhraničného poskytovania licencií na účely použitia na internete (online). Do smernice sa ďalej zakotvila možnosť vybrať si OKS v rámci celej EÚ bez ohľadu na štátnu príslušnosť a členský štát pobytu alebo sídla. Organizácia kolektívnej správy je v takomto prípade povinná spravovať takéto práva (povinnosť zastupovania), ak objektívne neodôvodnila odmietnutie správy (čl. 5 ods. 2 smernice). Takýmto objektívnym dôvodom môže byť napríklad skutočnosť, že OKS v danom odbore alebo vo vzťahu ku konkrétnemu predmetu ochrany kolektívnu správu nevykonáva. V tomto prípade však ide skôr len o potvrdenie záverov SDEÚ, ktorý už v roku 1982 vo veci *GVL* považoval opačný prístup za diskriminačný, keďže OKS nie je oprávnená odmietnuť prevzatie zastúpenia nositeľa práv z iného členského štátu EÚ.³³

Okrem slobodnej voľby organizácie ide aj o slobodnú voľbu rozsahu zastupovania v súvislosti s právami, kategóriami práv a druhmi diel.

³³ Nemecká organizácia kolektívnej správy *GVL* odmietala svojho času ochranu interpretov, ktorí nemali trvalý pobyt v Nemecku. SDEÚ však rozhodol, že organizácia v dominantnom postavení nie je oprávnená vylúčiť zastupovanie nositeľa práv z iného členského štátu. Na druhej strane by tiež nemala obmedzovať možnosť člena opustiť organizáciu pripojením sa k organizácii iného členského štátu. Rozhodnutie Európskeho súdneho dvora vo veci 7/82 *Gesellschaft zur Verwertung von Leistungsschutzrechten mbH* proti Komisia Európskych spoločenstiev [1983].

Slobodná voľba rozsahu je upravená v čl. 5 ods. 3 smernice³⁴ a zabezpečuje, aby boli nositelia práv, ktorých zastupuje OKS, zároveň oprávnení individuálne udeliť licenciu aj na nekomerčné účely. To umožňuje okrem iného aj paralelné využívanie verejných licencií (napr. Creative Commons) popri výkone práv prostredníctvom organizácie kolektívnej správy na komerčné účely.³⁵ Takéto snahy sa doteraz stretli s pozitívnym prístupom zo strany OKS len výnimočne v niektorých pilotných projektoch spolupráce s Creative Commons, pričom menovať možno holandskú organizáciu BUMA-STEMRA, dánsku KODA, švédsku STIM alebo francúzsky SACEM.³⁶ Okrem individuálneho udeľovania súhlasu na nekomerčné účely by samozrejmosťou malo byť aj rozdelenie repertoáru, ktorý bude OKS zastupovať, a tiež vyňatie práv, ktoré si bude nositeľ práv spravovať individuálne. Aj v tomto prípade možno nájsť paralelu v minulosti. Napríklad organizácia SACEM modifikovala svoje členské pravidlá a umožnila individuálnu správu konkrétnych práv po spore s hudobnou skupinou Daft Punk.³⁷ Vo vzťahu k rozsahu

³⁴ Cf. recitál 19 smernice o kolektívnej správe.

³⁵ Bližšie HORÁK, F. Veřejné licence a kolektivní správa práv. In: *Revue pro právo a technologie*. 2013, Roč. 4, 8, s. 96.

³⁶ Collecting Society Projects. In: *Wiki. Creative commons* [online]. 25.9.2013. https://wiki.creativecommons.org/Collecting_Society_Projects [cit. 15.11.2015]. Myška v súvislosti so spomenutými pilotnými projektmi upozorňuje, že pre nastavenie celého systému bola kľúčová definícia toho, čo sa rozumie nekomerčným použitím. Samotné licencie Creative Commons pod nekomerčným použitím rozumejú také použitie, ktorého „primárnym účelom nie je získanie priameho alebo nepriameho obchodného prospechu alebo iného peňažného plnenia“. Keďže táto relatívne vágna definícia vo väčšine pilotných projektov nepostačovala, v niektorých prípadoch boli vypracované detailnejšie kritériá. MYŠKA, M. *Veřejné licence*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2014, s. 141 – 142.

³⁷ V spore svetoznámej hudobnej skupiny Daft Punk žalujúcej francúzsku organizáciu kolektívnej správy SACEM dvaja hudobníci tvrdili, že došlo k porušeniu článku 82 Zmluvy o Európskych spoločenstvách (ďalej ZES), keďže sa im neumožnilo ponechať si niektoré svoje práva na individuálnu správu. Komisia zastávala názor, že SACEM zneužil svoje dominantné postavenie a že kvôli technologickým výhodám nebol zákaz individuálnej správy práv absolútne nevyhnutný a založený na objektívnych skutočnostiach. Z týchto dôvodov Komisia konštatovala, že došlo k porušeniu súťažných predpisov. No keďže SACEM modifikoval svoje členské pravidlá a umožnil individuálnu správu osobitných práv, Komisia ďalej

spravovaných práv zase SDEÚ vo veci C-127/73 *BRT/SABAM* rozhodol, že môže dôjsť k zneužívaniu dominantného postavenia zo strany OKS, ak vyžaduje od svojich členov také postúpenie práv, ktoré nie je nevyhnutné pre naplnenie jej poslania (prvok zneužitia postavenia) a na účinnú ochranu práv a záujmov ich členov.³⁸ V rozhodnutí *BRT* sa SDEÚ okrem iného vyjadril aj k obmedzovaniu slobody nositeľov práv stať sa členmi alebo opustiť organizáciu kolektívnej správy. V zmysle tohto rozhodnutia nemôže OKS odmietnuť členstvo bez objektívneho zdôvodnenia. Rovnako je neakceptovateľné povinné zastúpenie na dlhé obdobie po skončení členstva.

Základný princíp transparentnosti je zakotvený v čl. 13 ods. 1 smernice, v zmysle ktorého členské štáty EÚ zabezpečia, aby každá OKS pravidelne, dôsledne a presne rozdeľovala a vyplácala sumy náležiacie nositeľom práv. Prerozdeľovanie sa má uskutočniť najneskôr do deviatich mesiacov od skončenia finančného roka, v ktorom OKS príjem z práv vybrala.

Pri poskytovaní multiteritoriálnych licencií smernica vyžaduje, aby príslušná OKS najprv splnila určité kritériá a až potom bola oprávnená poskytovať takéto licencie. Okrem iného musí byť schopná presne určiť hudobné diela, ktoré je oprávnená zastupovať [čl. 24 ods. 2 písm. a) smernice]. Podľa čl. 30 smernice sa vyžaduje, aby OKS ponúkajúca multiteritoriálne licencie s ohľadom na svoj vlastný repertoár akceptovala požiadavku inej OKS poskytovať repertoár spoločnosti na multilicencovanie za rovnakých podmienok.

Smernica reguluje aj minimálne požiadavky súvisiace so štruktú-

nepokračovala v tejto otázke. Členovia organizácie SACEM sú teraz oprávnení uplatniť si čiastočné vyňatie prevedených práv, hoci na druhej strane, SACEM je oprávnený ponechať si možnosti na monitorovanie toho, ktorí autori si želajú spravovať určité práva individuálne, a prečo. Rozhodnutie Komisie z 12.8.2002 vo veci COMP/C2/37.219 *Banghalter & Homem Christo (Daft Punk) proti SACEM*. SG(2002)231176. *Bližšie* ADAMOVÁ, Z. Kolektívna správa práv v digitálnej dobe. In: *Duševné vlastníctvo*. 2008, roč. 12, 1, s. 31 – 35.

³⁸ Body 9 a 10 rozsudku Súdneho dvora EÚ z 27.3.1974 vo veci C-27/73 *Belgische Radio en Televisie a société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs* proti SV SABAM a NV Fonior.

rou správy OKS, konkrétne povinnosť OKS zabezpečiť dohľad nad správou, ustanovenia týkajúce sa hlasovania a právo dať splnomocnenie zástupcovi, aby vykonával svoje právo hlasovať na valnom zhromaždení.

Okrem organizácií kolektívnej správy [čl. 3 a) smernice] sa upravuje aj postavenie tzv. *nezávislého subjektu správy* [čl. 3 b) smernice]. Tým je každá organizácia oprávnená na základe zákona alebo postúpenia, licencie či inej zmluvnej dohody spravovať autorské práva alebo práva súvisiace s autorskými právami v mene viacerých nositeľov práv a v záujme spoločného prospechu týchto nositeľov práv ako svoj jediný alebo hlavný účel, ktorá nie je vo vlastníctve ani pod kontrolou nositeľov práv a má štruktúru na základe ziskovosti. Rozdiel medzi nezávislým subjektom správy a OKS je v tom, že kým OKS je vo vlastníctve alebo pod kontrolou svojich členov *a/alebo* má štruktúru na neziskovom základe, pri nezávislom subjekte správy musia byť splnené dve podmienky – subjekt *nesmie* byť vo vlastníctve ani pod kontrolou nositeľov práv a zároveň *musí* mať štruktúru na základe ziskovosti. Recitál 16 smernice upravuje, že audiovizuálni producenti, producenti nahrávok, vysielatelia a vydavatelia by sa nemali pokladať za nezávislé subjekty správy. Podobne to platí aj o manažéroch a agentoch autorov a výkonných umelcov, ktorí konajú ako sprostredkovatelia, keďže ani oni nespravujú práva v zmysle stanovovania sadzieb, poskytovania licencií alebo vyberania finančných prostriedkov od používateľov. Dnes je veľmi ťažké presne špecifikovať, koho vlastne možno považovať za nezávislý subjekt práva, keďže od klasickej OKS sa odlišuje fakticky len tým, že má štruktúru na základe ziskovosti (napríklad či by mohlo ísť o subjekty typu CELAS alebo PAECOL).³⁹ Podľa nášho názoru bolo

³⁹ Cf. bod 27 DREXL, J., NÉRISSON, S., TRUMPKE, F., HILTY, R. Comments of the Max Planck Institute for Intellectual Property and Competition Law on the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Collective Management of Copyright and Related Rights and Multi-Territorial Licensing of Rights in Musical Works for Online Uses in the Internal Market COM (2012)372. In: *Max Planck Institute for Intellectual Property & Competition Law Research Paper* [online]. 16.1.2013, č. 13-04. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2208971 [cit. 15.11.2015].

pôvodnou myšlienkou regulovať také subjekty, ako sú veľké produkčné domy, ktoré sú s využitím digitálnej správy práv už dnes samy schopné spravovať väčšinu práv „svojich“ umelcov. Recitál 16 smernice však túto alternatívu vylučuje.

Smernica však prináša množstvo ďalších nových úprav zameraných na najrôznejšie aspekty kolektívnej správy. Legislatívci sa rozhodne neriadili pravidlom „menej je viac“. Niektoré články smernice sú vskutku až otrockými reguláciami, ktoré v mnohých štátoch narazia na problematickú transpozíciu. Iné, zásadné veci zase v smernici absentujú.

2. Nový autorský zákon a kolektívna správa práv

Od januára 2016 nadobudne na Slovensku účinnosť nový autorský zákon č. 185/2015 Z. z. z dielne Ministerstva kultúry SR.⁴⁰ Hoci zákon nemožno označiť ako reformný, prináša niekoľko zmien,⁴¹ pričom značná časť sa týka práve kolektívnej správy práv. Slovenská republika transponovala smernicu o kolektívnej správe, čo do značnej miery ovplyvnilo novú úpravu tejto oblasti. Návrh nového autorského zákona bol predložený 22. decembra 2014 na medzirezortné pripomienkové konanie,⁴² avšak následne došlo k viacerým zásadným zmenám v texte

⁴⁰ Ďalej len MKSR.

⁴¹ Bližšie ADAMOVÁ, Z. 18 najvýznamnejších zmien v novom autorskom zákone. Lexforum. 20.5.2015 [online] <http://www.lexforum.cz/537> [cit. 15.9.2015]. Pozri tiež Ministerstvo kultúry SR, *Nový autorský zákon*. [online]. 22.9.2015 <http://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/media-audiovizia-a-autorske-pravo-/autorske-pravo/novy-autorsky-zakon--2c2.html> [cit. 15.9.2015]. Čarnogurský ULC Law Firm, *Nový autorský zákon*. Pro Bono, 2015, 7. [online] <http://www.ulclegal.com/sk/bulletin-pro-bono/ine/5375-novy-autorsky-zakon> [cit. 15.9.2015]. HULE | BACHMAYER-HEYDA | NORDBERG, *Zákon č. 185/2015 Z. z. Autorský zákon*. [online]. <http://www.hbn-legal.at/index.php/news-reader-sk/items/novy-autorsky-zakon.html> [cit. 15.9.2015].

⁴² Návrh nového autorského zákona v znení predloženom na medzirezortné pripomienkové konanie [online]. 22.12.2014 <https://lt.justice.gov.sk/Document/DocumentDetails.aspx?instEID=-1&matEID=7909&docEID=406865&docFormEID=-1&docTypeEID=1&langEID=1&tStamp=20141222101400860> [cit. 15.9.2015] (ďalej len **návrh NAZ do MPK**).

zákona. Tie sa podstatne dotýkali aj problematiky kolektívnej správy práv, pričom prepracovaná verzia návrhu zákona bola 27. marca 2015 predložená na schválenie Legislatívnou radou vlády SR.⁴³ Predmetom ďalšieho textu sú vybrané oblasti kolektívnej správy práv, ktoré možno považovať za osobitne významné z hľadiska právnej teórie aj praxe:

- postavenie zastupovaných nečlenov OKS,
- kontraktačná povinnosť voči nositeľom práv,
- kontraktačná povinnosť voči používateľom,
- hromadná licenčná zmluva uzatváraná OKS,
- rozšírená licencia,
- podmienky na udelenie oprávnenia na výkon kolektívnej správy práv,
- spoločná správa práv,
- výška odmeny v zmluvách uzatváraných OKS,
- sankcie voči OKS.

2.1 Postavenie zastupovaných nečlenov organizácie kolektívnej správy

Autorov a iných nositeľov práv by sme z hľadiska ich vzťahu k organizácii kolektívnej správy (vzťah dovnútra) mohli rozdeliť na tri kategórie:

- nezastupovaný,⁴⁴
- zastupovaný, ktorý *nie je* členom OKS a
- zastupovaný, ktorý *je* zároveň členom OKS.

⁴³ Návrh nového autorského zákona v znení predloženom na rokovanie vlády SR [online]. 27.3.2015 <https://lt.justice.gov.sk/Material/MaterialHome.aspx?instEID=-1&matEID=7909&langEID=1> [cit. 15.9.2015] (ďalej len **návrh NAZ na LRV**). Návrh zákona vláda schválila s menším zmenami 15.4.2015. K legislatívnemu procesu na úrovni Národnej rady Slovenskej republiky vrátane dôvodovej správy pozri [online]. <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=5446> [cit. 15.9.2015].

⁴⁴ Aj nezastupovaný nositeľ práv je v určitých prípadoch vo vzťahu k OKS. Na zreteli je potrebné mať prípady *povinnej* kolektívnej správy a prípady *rozšírenej* licencie, ktoré sú popísané v ďalšom texte.

V prípade zmluvného zastúpenia je teda potrebné rozlišovať, či je zastupovaný nositeľ práv zároveň aj členom OKS. To znamená byť členom občianskeho združenia (keďže na Slovensku všetky OKS pôsobia v rámci tejto právnej formy) a podieľať sa na fungovaní OKS vrátane súvisiacich právomocí, ako je napríklad právo rozhodovať o pravidlách rozúčtovacieho poriadku, o spôsobe udeľovania licencií, o sadzobníku, o vytváraní a rozpúšťaní rezervného fondu atď. Inými slovami, byť členom OKS znamená reálnu možnosť rozhodovať o fungovaní kolektívnej správy práv v rámci príslušnej organizácie. Samozrejme, toto právo je oklieštené tým, v akej štruktúre sa príslušný nositeľ práv nachádza, keďže napríklad kvôli konfliktu záujmov *môžu/musia* byť niektoré právomoci obmedzené.

Žiadny nositeľ práv nemôže byť nútený k členstvu v OKS, a preto je OKS povinná prevziať zastupovanie aj takého nositeľa práv, ktorý nechce byť jej členom. V praxi však nastávajú skôr opačné problémy, keď chce nositeľ práv participovať na fungovaní kolektívnej správy, ale nie je členom OKS. V mnohých prípadoch sa ním môže stať iba pri splnení náročných kritérií, ktoré fakticky úplne alebo do veľkej miery členstvo vylučujú. Ako praktický problém možno menovať situáciu, keď sa nositeľ práv domnieva, že prerozdelenie vybraných príjmov je diskriminačné k niektorej kategórii predmetov ochrany alebo k spôsobu použitia, no nemá reálnu možnosť domôcť sa zmeny. Sám v rámci podanej reklamácie môže riešiť, či je jeho *vlastné* vyúčtovanie v súlade s internými pravidlami OKS, ale nevie a nemôže participovať na výkone kolektívnej správy, najmä na zmene celkového systému. Niektoré OKS na Slovensku nerobia rozdiely medzi spomenutými dvoma kategóriami subjektov a fakticky každý zastupovaný nositeľ je aj členom organizácie. No napríklad SOZA má pomerne prísne podmienky pre členstvo a ten, kto ich nesplní, je evidovaný len ako *čakateľ* na členstvo bez možnosti participácie vo výkonných alebo dozorných orgánoch SOZA.⁴⁵

⁴⁵ Podľa čl. 5.4 stanov SOZA, [Č]lenom SOZA sa stáva čakateľ, ktorý si plní základné povinnosti vyplývajúce zo Stanov a zo zmluvy o zastupovaní a: a) ktorý je zastupovaný po dobu najmenej štyroch rokov a v jednom roku (ktoromkoľvek) dosiahli jeho

Smernica vo svojom recitáli 21 upravuje, že „[S] cieľom chrániť tých nositeľov práv, ktorých práva sú priamo zastupované organizáciou kolektívnej správy, ale ktorí nespĺňajú jej požiadavky na členstvo, je vhodné vyžadovať, aby sa určité ustanovenia smernice týkajúce sa členov, vzťahovali aj na takýchto nositeľov práv. Členské štáty by takisto mali mať možnosť poskytnúť takýmto nositeľom práv právo zúčastňovať sa na rozhodovacom procese organizácie kolektívnej správy.“ Smernica jasne rozdeľuje uvedené dve kategórie subjektov, čo vyplýva aj z názvu kapitoly I hlavy II *Zastupovanie nositeľov práv a členstvo a štruktúra organizácií kolektívnej správy*. Smernica však, s výnimkou čl. 7 smernice neupravuje, ktoré konkrétne právomoci by mali mať aj nečlenovia, pričom toto rozhodnutie ponecháva na členských štátoch.

Návrh nového autorského zákona vo verzii predloženej na MPK bral do úvahy túto požiadavku smernice. Na základe pripomienky organizácií kolektívnej správy však boli ustanovenia, ktorými sa priznávali niektoré práva týkajúce sa možnosti výkonu kolektívnej správy aj nečlenom, zrušené. Pôvodne sa napríklad upravovalo,⁴⁶ že valné zhromaždenie zvolá orgán riadenia z vlastného podnetu, na podnet orgánu vnútornej kontroly alebo najmenej piatich členov organizácie kolektívnej správy, alebo *pätnástich nositeľov práv zastupovaných podľa § 177, ktorí nemusia byť členmi organizácie kolektívnej správy*. Vo schválenom znení (resp. už vo verzii predloženej Legislatívnej rade vlády SR) sa

honoráre základnú sumu: – 670 eur v prípade autorov populárnej hudby a hudby špeciálnych funkcií, resp. – 335 eur v prípade autorov ostatných žánrov (ďalej len skrátené „základná suma“), alebo b) ktorého honoráre v priebehu dvoch po sebe nasledujúcich rokov dosiahli spolu dvojnásobok základnej sumy v bode a), alebo c) ktorého honoráre v priebehu troch po sebe nasledujúcich rokov dosiahli spolu trojnásobok základnej sumy v bode a), alebo d) je zastupovaný aspoň po dobu jedného roka a jeho honoráre dosiahli štvornásobok základnej sumy v bode a). Členom SOZA sa stane aj čakaťel z oblasti vážnej, dychovej, ľudovej a džezovej hudby ak: – v každom zo štyroch po sebe idúcich rokov má trvalé príjmy najmenej 85 eur alebo – v každom zo štyroch po sebe idúcich rokov má trvalé príjmy, ktoré aspoň v jednom roku presiahnu čiastku 170 eur. Podmienky vzniku a obnovenia členstva v SOZA : podľa čl. 5.4 Stanov SOZA [online]. 17.2.2010. http://soza.sk/fileadmin/documents/Podmienky_vzniku_a_obnovenia_clenstva_17_02_2010.pdf [cit. 15.11.2015].

⁴⁶ Ustanovenie § 173 ods. 2 návrhu NAZ do MPK.

toto ustanovenie nenachádza.⁴⁷ V návrhu nového autorského zákona vo verzii predloženej na MPK bolo ďalej ustanovenie,⁴⁸ podľa ktorého je členom valného zhromaždenia s hlasovacím právom každý člen organizácie kolektívnej správy a *každý nositeľ práv, ktorý je organizáciou kolektívnej správy zastupovaný podľa § 177*. Druhá polovica vety sa však v novom autorskom zákone (resp. už v návrhu predložennom na LRV) nenachádza.⁴⁹ Rovnako bolo úplne zrušené ustanovenie, ktoré riešilo uznášaniaschopnosť valného zhromaždenia OKS.⁵⁰ Vylúčenie nečlenov je badateľné aj pri internom dohľade, čo možno považovať za najväčší nedostatok. Pôvodne navrhované ustanovenie,⁵¹ že zloženie orgánu kontroly musí rešpektovať pomerné zastúpenie členov organizácie kolektívnej správy a nositeľov práv zastupovaných podľa § 177, bolo opätovne zrušené.⁵² V niektorých prípadoch by to však zásadne zmenilo zloženie orgánu dohľadu, keďže napríklad SOZA k 31. decembru 2014 zastupovala 2 317 autorov a vydavateľov, z toho bolo 836 členov a až 1 114 čakatelov.

Tieto úpravy v novom autorskom zákone hodnotíme pomerne negatívne, pretože považujeme za súčasť transparentnej a účelnej kolektívnej správy, aby aspoň v niektorých ohľadoch participovali na riadení, a najmä na dohľade, všetci zastupovaní nositelia práv, a nielen skupina členov organizácie. V ideálnej kolektívnej správe by dokonca dohľad mali byť oprávnení vykonávať aj nezastupovaní nositelia práv, ktorých práva vykonáva OKS zo zákona (napr. v rámci povinnej alebo rozšírenej kolektívnej správy). Títo nositelia práv však nemajú vôbec žiadnu možnosť vplývať na chod kolektívnej správy, i keď OKS spravujú značné množstvo finančných prostriedkov vybraných na účet týchto nezastupovaných nositeľov práv. V novom autorskom zákone sa však nevyužil ani priestor, ktorý výslovne odporúča smernica o kolektívnej správe (čl. 7 ods. 2 smernice).

⁴⁷ Cf. ustanovenie § 160 návrhu NAZ na LRV.

⁴⁸ Ustanovenie § 173 ods. 4 návrhu NAZ do MPK.

⁴⁹ Cf. § 160 ods. 4 návrhu NAZ na LRV.

⁵⁰ Ustanovenie § 173 ods. 6 návrhu NAZ do MPK.

⁵¹ Ustanovenie § 175 ods. 2 návrhu NAZ do MPK.

⁵² Cf. § 162 ods. 2 NAZ.

2.2 Kontrakčná povinnosť voči nositeľom práv

V platnom autorskom zákone (2003) sa povinnosť zastupovania týka ako zákonného zastupovania, tak aj zmluvného zastupovania. V prvom prípade ide o situáciu, keď je OKS povinná zastupovať každého nositeľa práv pri výkone jeho majetkových práv v rámci povinnej kolektívnej správy práv a na základe § 84 AZ (zastúpenie na základe zákona).⁵³ V druhom prípade ide o povinnosť prevzatia zastupovania, ak o to nositeľ práv požiada a preukáže, že bol jeho predmet ochrany použitý (zmluvné zastúpenie).⁵⁴

Povinnosť zmluvného zastupovania je však v čl. 5 ods. 2 smernice aj v novom autorskom zákone oklieštená. V zmysle § 164 ods. 1 NAZ je OKS povinná zastupovať za rovnakých podmienok a bez ohľadu na členstvo v OKS každého nositeľa práv pri výkone jeho majetkových práv v písomne dohodnutom rozsahu predmetov ochrany a v odbore kolektívnej správy práv v súlade s vydaným oprávnením, ak o to nositeľ práv požiada. *Organizácia kolektívnej správy môže odmietnuť zastupovanie nositeľa práv len na základe preukázaných objektívnych dôvodov, najmä ak by zastupovanie nositeľa práv bolo v rozpore s vydaným oprávnením alebo majetkové práva k predmetu zastúpenia nevznikli.* Druhá veta ustanovenia bola pridaná až po MPK a demonštratívny výpočet evokuje, že by mohlo ísť aj o iné prípady.

V rámci vzťahu medzi OKS a nositeľmi práv možno pripomenúť, že v tomto smere je určujúce najmä rozhodnutie Komisie, ktoré sa týka nemeckej organizácie GEMA. Rozhodnutie vo veci GEMA I⁵⁵ je významné minimálne z dvoch základných hľadísk. Po prvé stanovilo, že povinnosť, ktorou OKS vyžaduje od svojich členov previesť príliš široké kategórie práv, napr. výlučne previesť všetky ich súčasné a budúce práva s ohľadom na všetky kategórie práv celosvetovo, môže predstavovať zneužitie dominantného postavenia. Európska komisia v prípade GEMA I ďalej zdôraznila, že OKS nesmú diskriminovať jednotlivých

⁵³ Ustanovenie § 81 ods. 1 písm. a) AZ.

⁵⁴ Ustanovenie § 81 ods. 1 písm. b) AZ.

⁵⁵ Rozhodnutie komisie z 2.6.1971 vo veci 71/224/EEC GEMA I; OJ L 134 [1971].

nositeľov práv pri distribúcii príjmov. Komisia uviedla, že GEMA zneužila svoje dominantné postavenie, keď z príjmov vybraných z členstva ako celku vyplácala dodatočné odmeny len tým členom, ktorí boli riadnymi členmi počas najmenej troch rokov. Komisia tiež upravila, že OKS nemôžu odmietnuť prijať za členov príslušníkov iného členského štátu EÚ ani nemôžu ukladať diskriminačné podmienky týkajúce sa ich členských práv. Podľa Komisie takéto postupy musia byť automaticky považované za porušenie čl. 82 ZES, keďže sú v protiklade s princípom rovnakého zaobchádzania vyplývajúceho zo zákazu akejkoľvek diskriminácie na základe národnosti v článku 12 ZES. Navyše, odmietnutie akceptácie členstva príslušníkov iných členských štátov spadá priamo pod osobitný zákaz diskriminácie podľa európskeho súťažného práva, ako je to v čl. 82 písm. c) ZES.⁵⁶

Organizácia kolektívnej správy tak ani podľa nového autorského zákona nebude môcť odmietnuť prevzatie zastúpenia z dôvodov, ktoré sú subjektívneho charakteru, ako napríklad súdny spor vedený s nositeľom práv vo veci (ne)vyplatenia odmien, verejná kritika činnosti organizácie kolektívnej správy, či v prípade difamačných obvinení zo strany nositeľa práv voči konkrétnym pracovníkom OKS. V takomto prípade slúžia na ochranu iné inštitúty, a „sankcia“ vo forme neprevzatia zastúpenia by predstavovala porušenie ustanovení NAZ aj potenciálne porušenie súťažných pravidiel.

2.3 Kontrakčná povinnosť voči používateľom

Základnou črtou autorského práva a práv súvisiacich s autorským právom vo všeobecnosti je právo ich nositeľa povoliť alebo zakázať použitie predmetu, na ktorý sa tieto práva vzťahujú. Nositeľ práv má výlučné právo neudeliť súhlas na použitie diela alebo iného predmetu ochrany, ale iba za predpokladu, že spravuje svoje práva individuálne.

⁵⁶ GUIBAULT, L., GOMPEL, S. van. Collective Management in European Union. In: GERVAIS, D. ed. *Collective Management of Copyright and Related Rights*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2006, s. 121 – 122.

Len v takomto prípade sa môže slobodne rozhodnúť, či, a za akých finančných a iných podmienok, udelí používateľovi súhlas na použitie.⁵⁷ Takéto právo na odmietnutie udelenia súhlasu však v štátoch kontinentálnej Európy zaniká v momente, keď nositeľ prevedie svoje práva alebo keď udelí súhlas na spravovanie svojich práv organizácii kolektívnej správy (t. j. nechá sa zastúpiť). V okamihu, keď má OKS predmety ochrany vo svojom repertoári, je však povinná udeliť licenciu na používanie konkrétneho predmetu ochrany každému, kto sa zaviazal, že uhradí sadzbu za udelenie takéhoto súhlasu. V opačnom prípade by mohlo dôjsť nielen k narušeniu systému kolektívnej správy, ale aj ku konaniu v rozpore s pravidlami súťaže, pretože by organizácia mohla diskriminovať niektorého používateľa.

Platný autorský zákon (2003) je v medzinárodných odborných kruhoch považovaný za pozitívny vzor, ak ide o úpravu kontraktnej povinnosti organizácie kolektívnej správy. Tá je upravená v ustanovení § 81 ods. 1 písm. h) AZ, v zmysle ktorého je OKS povinná riadne, s náležitou odbornou starostlivosťou a v rozsahu udeleného oprávnenia uzatvárať s používateľmi alebo s osobami oprávnenými obhajovať záujmy v nich združených používateľov používajúcich predmety ochrany, alebo s osobami povinnými uhrádzať náhradu odmeny podľa tohto zákona za *primeraných a rovnakých podmienok zmluvy*.

Citované ustanovenie zakladá *kontraktnú povinnosť*,⁵⁸ pričom výkon tejto verejnoprávnej povinnosti sa uplatňuje v súkromnoprávnom vzťahu organizácie kolektívnej správy k používateľom predmetov ochrany. Zákonná povinnosť OKS uzatvárať licenčné zmluvy za sprá-

⁵⁷ COHEN JEHORAM, H. The Future of Copyright Collecting Societies. In: *E.I.P.R.*, 2001, s. 135.

⁵⁸ Kolektívna správa na jednej strane znamená pre nositeľa práv možnosť hospodársky efektívnejšieho výkonu práva, ale na druhej strane aj stratu možnosti jednotlivu vyberať nadobúdateľov oprávnenia použiť predmet ochrany. Existencia kolektívnej správy práv tak zlepšuje dostupnosť práv pre používateľa a zvyšuje jeho právnu istotu, ale zároveň znamená obavu zo zneužitia dominantného či monopolného postavenia kolektívnych správcov. KŘÍŽ, J., HOLCOVÁ, I., KORDAČ, J., KŘEŠŤANOVÁ, V. *Autorský zákon a předpisy související – komentář*. 2. aktual. vyd., Praha: Linde, 2005, s. 243.

vodlivých zmluvných podmienok je jedným z dôsledkov ich prevažne monopolnej (resp. dominantnej) pozície. Zakotvením takejto kontraktáčnej povinnosti sa do určitej miery dá zabrániť možnému zneužitiu dominantného postavenia organizácie kolektívnej správy.⁵⁹

Kontraktačná povinnosť ako povinnosť uzatvárať zmluvy bola upravená aj v návrhu NAZ⁶⁰, avšak po medzirezortnom pripomienkovom konaní bolo ustanovenie na návrh OKS vypustené. Nový autorský zákon tak upravuje len *povinnosť viesť rokovania o uzatvorení zmluvy*. V zmysle § 165 ods. 1 návrhu NAZ na LRV je OKS povinná v dobrej viere a za primeraných a nediskriminačných podmienok *viesť* s osobou, ktorá prejaví záujem o použitie predmetu ochrany, s osobou, ktorá je oprávnená na použitie predmetu ochrany bez povinnosti získať súhlas na použitie predmetu ochrany, alebo s osobou povinnou zaplatiť náhradu odmeny *rokovania o uzavretí zmluvy*.

Hoci všeobecnou aplikáciou protimonopolných pravidiel sa napriek tomu dospeje k záveru, že OKS je povinná uzatvárať s používateľom zmluvy, je škoda, že táto formulácia nebola v zákone zachovaná. Organizácia kolektívnej správy nie je oprávnená vyberať si, komu udelí licenciu, resp. s kým uzavrie inú zmluvu. Odmietnutie udelenia licencie by totiž spôsobilo, že používateľ by sa dostal do pozície neoprávneného používateľa, keďže by nebol inak schopný získať súhlas na použitie.

2.4 Hromadná licenčná zmluva uzatváraná organizáciou kolektívnej správy

V prípade hromadnej licenčnej zmluvy stojí na strane poskytovateľa licencie vždy OKS, ktorá touto zmluvou udeľuje nadobúdateľo-

⁵⁹ Zodpovedajúce ustanovenia o kontraktáčnej povinnosti existujú aj v iných autorskoprávných úpravách, napr. v Nemecku, Portugalsku, Španielsku, Maďarsku, Poľsku a v Slovinsku. Iba francúzska úprava neobsahuje takéto osobitné pravidlo; napriek tomu, všeobecná aplikácia príslušných protimonopolných pravidiel môže viesť k rovnakým výsledkom. DIETZ, A. Právna úprava kolektívnej správy autorského práva v Európe. In: *Duševné vlastníctvo*, 2004, roč. 8, 3, s. 9.

⁶⁰ Ustanovenie § 178 ods. 1 návrhu NAZ na MPK.

vi súhlas na použitie všetkých alebo niektorých predmetov ochrany, ku ktorým spravuje práva, dohodnutým spôsobom alebo spôsobmi, v dohodnutom rozsahu a na dohodnutý čas, pričom nadobúdateľ sa zaväzuje, ak nie je dohodnuté inak, uhradiť odmenu (§ 48 ods. 1 AZ). Hromadné licenčné zmluvy sa najčastejšie uzatvárajú pri rozhlasovom alebo televíznom vysielaní hudobných diel, pri verejnej produkcii napr. na diskotékach a koncertoch či pri prevádzkovaní tzv. jukeboxov. Hromadnosť vyjadruje množstvo predmetov ochrany, ku ktorým OKS vykonáva práva.

Okrem hromadnej licenčnej zmluvy (a kolektívnej licenčnej zmluvy) OKS udeľujú aj individuálne licenčné zmluvy, ak ide o použitie jednotlivých predmetov ochrany. Ako však vyplýva z praxe, niektoré OKS (napr. SOZA) udeľujú hromadné licencie v každom prípade, a to aj vtedy, keď chce používateľ použiť iba jedno dielo, ku ktorému táto OKS vykonáva práva.⁶¹ Aj v tomto prípade považujeme takýto postup z hľadiska súťažného práva za zneužitie dominantného postavenia. Na porovnanie možno poukázať na rozhodnutie SDEÚ, ktorý vo svojom rozsudku uviedol, že „odmietnutie zo strany vnútroštátnej organizácie kolektívnej správy autorských práv na hudobné diela poskytnúť používateľom reprodukovanej hudby prístup iba k zahraničnému repertoáru, ktorý zastupuje, nemá za cieľ ani jeho účinkom nie je obmedzenie hospodárskej súťaže na spoločnom trhu, ak prístup k časti chráneného repertoáru nemôže úplne zabezpečiť záujmy autorov, skladateľov a vydavateľov hudby bez toho, aby to viedlo k zvýšeniu nákladov na spravovanie zmlúv a na monitorovanie používania chránených hudobných diel“.⁶² Hoci sa môže zdať, že dané rozhodnutie s problémom nesúvisí, keďže v ňom ide o udelenie súhlasu na použitie zahraničného repertoáru, vo svojej podstate ide o rovnaký problém, t. j. za akých podmienok je OKS oprávnená vyžadovať uzavretie licenčnej zmluvy len na použitie celého repertoáru.

V návrhu nového AZ vo verzii do MPK sa nachádzalo aj ustanovenie, podľa ktorého OKS môže s nadobúdateľom uzavrieť hromadnú

⁶¹ Cf. Sadzobník SOZA [online]. <http://soza.sk/index.php?id=115> [cit. 15.11.2015].

⁶² Bod 33 rozsudku Súdneho dvora EÚ z 13.7.1989 vo veci C-395/87 Prokuratúra proti Jean-Louis Tournier.

licenčnú zmluvu, ktorou udeľuje organizácia nadobúdateľovi súhlas na použitie všetkých predmetov ochrany nositeľov práv zastupovaných podľa § 177, ku ktorým vykonáva správu majetkových práv, len v prípade, *ak je to nevyhnutné na dosiahnutie účelu riadneho výkonu kolektívnej správy práv*.⁶³ Vyznačená časť ustanovenia však bola v čase medzi MPK a LRV zrušená. Opätovne platí, čo bolo uvedené v súvislosti s kontraktačnou povinnosťou, a to, že aplikáciou protimonopolného práva možno dospieť k záveru, že OKS nemôže vyžadovať nevyhnutne len hromadné licencie, t. j. na repertoár, ktorý používateľ nepotrebuje. Upravenie tohto ustanovenia v texte nového autorského zákona by však bolo rozhodne pozitívom.

2.5 Rozšírená licencia

Úplne novým prvkom je *rozšírená hromadná licenčná zmluva*,⁶⁴ ktorá doteraz v našom právnom poriadku upravená nebola.⁶⁵ I keď sa v dôvodovej správe uvádza, že ide o nový zmluvný typ štandardne využívaný v krajinách EÚ, nejde o presnú informáciu. Tento inštitút sa využíva len v niektorých, prevažne škandinávskych štátoch, kde bol tento model začiatkom 60. rokov aj prvýkrát zavedený⁶⁶ (označovaný ako rozšírená kolektívna licencia⁶⁷ – *angl.* extended collective license/ECL). Nikde však nie je tak široko nastavený, ako je to upravené v novom autorskom zákone. Tiež treba zdôrazniť, že ide o osobitný inštitút

⁶³ Ustanovenie § 85 ods. 5 návrhu NAZ na MPK.

⁶⁴ Ustanovenie § 79 a 80 NAZ.

⁶⁵ Istou modifikáciou je ustanovenie § 84 AZ, ktoré je bližšie popísané v ďalšom texte.

⁶⁶ RIIS, T., SCHOVSBO, J. Extended Collective Licenses and the Nordic Experience – It 's a Hybrid but is it a Volvo or a Lemon? *Columbia Journal of Law and the Arts*. Vol. 33, Issue IV. [online]. 12.1.2010. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1535230 [cit. 15.11.2015].

⁶⁷ Slovenská úprava používa výraz kolektívna licenčná zmluva pre zmluvy, ktoré s organizáciou kolektívnej správy uzatvára právnická osoba združujúca používateľov. Cf. § 49 AZ a § 77 NAZ. Na účely tohto článku sa preto bude rozšírená hromadná licencia ďalej označovať ako rozšírená licencia.

a nie o samostatný zmluvný typ. Napriek tomu sú však ustanovenia § 79 a nasl. systematicky zaradené v šiestej hlave druhej časti upravujúcej autorské záväzkové právo ako nový typ hromadnej licenčnej zmluvy.

V zásade možno konštatovať, že rozšírená licencia stojí „niekde uprostred“ medzi dobrovoľnou a povinnou kolektívnou správou. Pri *dobrovoľnej* kolektívnej správe udeľuje OKS súhlas na použitie predmetov ochrany len zastupovaných nositeľov práv. Dobrovoľná kolektívna správa vychádza zo základného princípu, že nositeľ práv je oprávnený v prvom rade individuálne rozhodovať o použití svojho diela, resp. iného predmetu ochrany. To znamená, že je jeho výlučným právom, ak sa rozhodne potenciálnemu záujemcovi o licenciu súhlas na použitie neudelíť. Hoci, ako bolo uvedené vyššie, ak sa dá nositeľ práv zastúpiť OKS, svoje právo rozhodovať stráca a OKS je povinná udeliť licenciu každému, kto je ochotný zaplatiť odmenu stanovenú v sadzobníku organizácie.

Pri *povinnej* kolektívnej správe platí, že OKS udeľuje súhlas na použitie aj tých predmetov ochrany, ktorých nositeľov práv zmluvne nezastupuje. Povinnú kolektívnu správu pritom nemožno zo strany nositeľa práv vylúčiť. Ako príklad možno uviesť výber náhrad odmien, keď si nositeľ práv nemôže spravovať toto právo individuálne. Prípady kolektívnej správy sú taxatívne vymenované,⁶⁸ keďže ide o pomerne zásadný zásah do práv autora, resp. iného nositeľa práv, ktorý si nemôže svoje práva spravovať individuálne a faktická aj ekonomická realizácia práva je zverená organizáciám kolektívnej správy. Tieto prípady sú stanovené v medzinárodnom a európskom práve a štát ich nemôže ľubovoľne rozširovať na ďalšie situácie.

„Niekde uprostred“ týchto dvoch alternatív (t. j. medzi povinnou a dobrovoľnou kolektívnou správou) sa nachádza inštitút tzv. *rozšírených licencií*. Ten sa v našom právnom poriadku doteraz realizoval len na základe pomerne nejasného ustanovenia § 84 AZ, z ktorého bolo možné teleologickým výkladom dospieť k záveru, že sa aplikuje len vo vzťahu k tým remuneračným právam (t. j. k právam na odmenu), pri ktorých sa nerealizovala povinná kolektívna správa. V praxi teda išlo

⁶⁸ Ustanovenie § 78 ods. 3 AZ a § 146 NAZ.

len o prípad práva na primeranú odmenu pre výrobcov zvukovo-obrazových záznamov (§ 67 ods. 2 AZ) a tiež práva na odmenu za nájom (§ 18 ods. 7 AZ).

Rozšírenou licenciou sa rozumie prípad, keď sa licencia udeľovaná organizáciou kolektívnej správy *rozširuje* aj na tých nositeľov práv, ktorí ňou nie sú zastupovaní. Nositeľ práv však, na rozdiel od povinnej kolektívnej správy, môže túto rozšírenú licenciou *vylúčiť*. V konečnom dôsledku tak používateľ získa licenciou na „celý“ repertoár s výhradou tých predmetov ochrany, keď nositeľ práv vylúčil rozšírenú licenciou.

Treba zdôrazniť, že aj v tomto prípade ide o značný zásah do práv autorov a iných nositeľov, ktorí musia vo vzťahu k OKS aplikovať *opt-out* princíp, na rozdiel od klasického *opt-in* princípu, keď majú možnosť rozhodnúť sa, či sa dajú zastúpiť organizáciou kolektívnej správy a v akom rozsahu. Aj preto sa rozšírené licencie zavádzajú len vo výnimočných prípadoch a primárne najmä vo vzťahu k právam na odmenu. Základným pravidlom na zavedenie rozšírenej licencie v národnom práve, v prípade ak rozšírená licencia obmedzuje exkluzivitu a schopnosť nositeľa práv spoliehať sa na túto výlučnosť, je aplikácia *trojkrokového testu*.⁶⁹ To znamená, že rozšírená licencia ako obmedzenie autorského práva (resp. analogicky práva súvisiaceho s autorským právom) sa uplatní iba v osobitných prípadoch, použitie nesmie byť

⁶⁹ Trojkrovový test bol pôvodne formulovaný v súvislosti s právom na vyhotovovanie rozmnoženiny v zmysle čl. 9 ods. 2 BD. Na medzinárodnej úrovni bol neskôr zavedený aj do Dohody o obchodných aspektoch práv duševného vlastníctva (TRIPS) (čl. 13), Zmluvy WIPO o autorskom práve (WCT) (čl. 10) a v súvislosti s právami súvisiacimi s autorským právom aj do Zmluvy WIPO o umeleckých výkonoch a zvukových záznamoch (WPPT) (čl. 16 ods. 2). Na európskej úrovni je upravený najmä v čl. 5 ods. 5 smernice o autorskom práve v informačnej spoločnosti, avšak odkazy na trojkrovový test možno nájsť aj v ďalších smerniciach. Všeobecne *pozri bližšie* SENFTLEBEN, M.: *Copyright, limitations and the three-step test: An Analysis of the Three-Step Test in International and EC Copyright Law*. Hague: Kluwer Law International, 2004, 340 s. V súvislosti s rozšírenými licenciami *pozri bližšie* RIIS, T., SCHOVSBO, J. *Extended Collective Licenses and the Nordic Experience – It’s a Hybrid but is it a Volvo or a Lemon? Columbia Journal of Law and the Arts*. Vol. 33, Issue IV. [online]. 12.1.2010. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1535230 [cit. 15.11.2015]. V slovenskom práve je trojkrovový test upravený § 38 AZ a v § 34 NAZ.

v rozpore s bežným využitím diela a nesmie neodôvodnene zasahovať do právom chránených záujmov autora.

V novom autorskom zákone je však chápanie rozšírenej licencie značne extenzívne, pričom sa oproti platnej právnej úprave rozširujú nielen práva samotné, ale aj jednotlivé spôsoby použitia. Kým podľa platnej právnej úpravy išlo v zmysle § 84 AZ len o dve limitované situácie, v novom autorskom zákone je koncept odlišný. *Rozšírenú* hromadnú licenčnú zmluvu možno aplikovať na každé právo chránené autorským zákonom⁷⁰ a na všetky nasledujúce spôsoby použitia (§ 80 NAZ):

- technické vyhotovenie predmetu ochrany alebo verejný prenos predmetu ochrany v prevádzkarni alebo v inom priestore prostredníctvom technického zariadenia, to nezahŕňa vysielanie, retransmisiu a sprístupňovanie verejnosti,
- použitie obchodne nedostupného diela vyhotovením rozmnoženiny, sprístupňovaním verejnosti alebo verejným rozširovaním jeho rozmnoženiny prevodom vlastníckeho práva,
- živé predvedenie literárnych diel,
- vysielanie predmetov ochrany vrátane vysielania prostredníctvom satelitu,
- nájom alebo vypožičanie rozmnoženiny diela,
- sprístupňovanie rozmnoženiny predmetu ochrany verejnosti,
- retransmisiu predmetov ochrany okrem káblovej retransmisie.

Dôvodová správa k § 80 NAZ je pomerne stručná a navyše zavádzajúca. Uvádza sa v nej napríklad, že § 80 písm. d) vyplýva z čl. 3 ods. 2 káblovej a satelitnej smernice. Avšak, podľa predmetnej smernice je licencovanie formou rozšírenej licencie pre prípady družicového vysielania možné iba v prípade, keď sa satelitné vysielanie pre verejnosť uskutočňuje *súčasne* s pozemným vysielaním (t. j. terestriálne).⁷¹

Za najväčší problém (nielen uvedeného ustanovenia, ale celého nového autorského zákona)⁷² možno považovať zavedenie rozšírenej li-

⁷⁰ Cf. §§ 103, 114, 122, 128 a 140 NAZ.

⁷¹ Článok 3 ods. 2 káblovej a satelitnej smernice.

⁷² Na problém bolo prvýkrát poukázané v máji 2015, pozri ADAMOVIČ, Z. 18 naj-

cencie na *sprístupňovanie verejnosti*, teda na použitie autorských diel a iných predmetov ochrany na internete. V návrhu NAZ vo verzii do MPK išlo o užšie vymedzenie, ktoré sledovalo konkrétny účel. Pôvodne sa totiž navrhovalo zavedenie rozšírenej hromadnej licenčnej zmluvy len na sprístupňovanie digitálnej rozmnoženiny predmetu ochrany uloženého v knižnici, archíve, múzeu alebo výchovno-vzdelávacej inštitúcii verejnosti [§ 87 písm. f) návrhu NAZ do MPK]. V návrhu NAZ vo verzii na LRV sa však rozšírená licencia aplikovala na použitie na internete bez ďalších obmedzení (sprístupňovanie verejnosti). Dôvodová správa síce uvádza, že § 80 písm. f) „*zohľadňuje najmä situácie použitia zdigitalizovaných predmetov ochrany, ako napr. sprístupňovanie náhľadov obálok kníh verejnosti*“. To však v nijakom ohľade nekoresponduje s prijatým znením, ktoré sa netýka len osobitných prípadov a neodôvodnene zasahuje do výlučných práv ich nositeľov.

V prípade vypožičania možno rozšírenú licenciu vnímať ako nástroj reagujúci – vo verejnom záujme – na zrušenie povinnej kolektívnej správy tohto práva⁷³ či v prípade obchodne nedostupných diel o reflektovanie memoranda o porozumení podpísané pod záštitou Európskej komisie.⁷⁴ Nie je však zrejмый dôvod na aplikáciu rozšírenej licencie v prípade živého predvedenia literárnych diel (napr. verejné „čítačky“), ktorý možno považovať za ukážkový príklad toho, keď je možné presne individualizovať použité dielo a práva je možné vysporiadať prostredníctvom OKS alebo priamo s nositeľom práv. Keďže v takomto prípade bude dochádzať vždy len k použitiu jedného diela alebo malého počtu diel, je nežiaduce, aby používateľ nadobúdal licenciu na celý zastupovaný aj nezastupovaný repertoár.

Ďalší problém rozšírenej licencie spočíva v jej formálnej realizácii. Pre všetky vyššie uvedené prípady bude od 1. 1. 2016 platiť, že ak autor,

významnejších zmien v novom autorskom zákone. Lexforum. 20.5.2015 [online] <http://www.lexforum.cz/537> [cit. 15.9.2015].

⁷³ Cf. § 78 ods. 3 písm. e) AZ a § 146 NAZ.

⁷⁴ Memorandum o porozumení o kľúčových princípoch o digitalizovaní a sprístupňovaní obchodne nedostupných diel. Pozri Európska komisia, *Out-of-commerce works*. [online] http://ec.europa.eu/internal_market/copyright/out-of-commerce/index_en.htm [cit. 15.9.2015].

resp. iný nositeľ práv nebude chcieť, aby súhlas na použitie jeho diela alebo iného predmetu ochrany udeľovala OKS, musí tento postup vylúčiť. To sa bude realizovať tak, že autor alebo iný nositeľ práv bude musieť *písomne* oznámiť príslušnej OKS, že vylučuje svoje dielo, resp. iný predmet ochrany. Avšak napríklad z hľadiska aplikácie verejných licencií (napr. Creative Commons) je absurdné, aby sa aplikovala povinnosť *písomného informovania* OKS, keď je dielo zjavne šírené pod verejnou licenciou. Autor vtedy indikuje príslušnú verejnú licenciu zvolením vhodného piktogramu, ale to z hľadiska NAZ nepostačuje. Navyše keďže možno predpokladať, že k vylúčeniu bude dochádzať len zriedkavo, OKS bude môcť udeľovať licenciu na fakticky všetky autorské diela a iné predmety ochrany, a nositeľ práv sa o tom vôbec nemusí dozvedieť. Prípadne sa o tom dozvie v momente, keď začne s potenciálnym používateľom rokovania o uzavretí zmluvy a vtedy zistí, že používateľ už jeho dielo legálne používa na základe zmluvy s OKS. Zákon neupravuje ani žiadnu ochrannú lehotu pre prípady, keď OKS udelí rozšírenú licenciu a následne dôjde k vylúčeniu predmetu ochrany. Otázka je, aký to bude mať vplyv na platnosť už udelenej licencie a právnu istotu používateľa.

Ďalším dôležitým faktom je, že rozšírenú licenciu bude môcť udeľovať vždy len OKS s najväčším počtom zastupovaných nositeľov práv. Paradoxne, tým sa táto organizácia dostane do ešte silnejšieho súťažného postavenia oproti menším OKS, ktoré nezískajú právo uzatvárať rozšírené hromadné licenčné zmluvy, a tým aj možnosť adekvátne súťažiť. Ako vhodnejšie sa javí riešenie, aby kritériom boli najnižšie náklady na správu, teda aby licencie udeľovala tá OKS, ktorá je najefektívnejšia.

Keď ešte raz upriamime pozornosť na rozšírené licencie z pohľadu európskeho práva, je zrejmé, že nejde o štandardný prvok v európskom autorskom práve, čo potvrdzuje i fakt, že je zavedená len na jednom mieste (vyššie spomenutý čl. 3 ods. 2 káblovej a satelitnej smernice). Na druhej strane platí, že zavádzanie rozšírených licencií je v kompetencii členských štátov EÚ. To možno vyvodzovať z recitálu 18 smernice o autorskom práve v informačnej spoločnosti, ktorý upravuje, že táto smernica platí bez toho, aby boli porušené tie úpravy v členských

štátoch, ktoré sa týkajú správy práv, ako sú rozšírené kolektívne licencie. Zmienky o rozšírených licenciách v smerniciach však nemôžu byť vykladané tak, že to *en bloc* slúži povoľovaniu pravidiel o rozšírených licenciách. Ako uvádzajú Riis a Schovsbo,⁷⁵ rozšírená licencia predstavuje obmedzenie výkonu autorských práv, a preto je aj v tomto prípade potrebné aplikovať trojkrokový test. Ako sme už uviedli, obmedzenie autorského práva sa uplatní iba v osobitných prípadoch, použitie nesmie byť v rozpore s bežným využitím diela a nesmie neodôvodnene zasahovať do právom chránených záujmov autora.⁷⁶ V danom prípade však nejde o osobitné prípady, ale o obmedzenie samotného výlučného práva. Navyše by nebol splnený ani tretí krok trojkrovového testu, podľa ktorého použitie nesmie neodôvodnene zasahovať do právom chránených záujmov autora. Ak sú dôvodom rozšírenej licencie najmä situácie použitia zdigitalizovaných predmetov ochrany, ako aj napr. sprístupňovanie náhľadov obálok kníh verejnosti, je potrebné, aby to bolo v zákone upravené priamo.

Všeobecne možno konštatovať, že rozšírené licencie treba považovať za vhodný nástroj, ktorý však, aby slúžil, musí byť na legislatívnej úrovni dobre nastavený (týka sa nielen vhodnej voľby oblastí) a doplnený systémom ďalších opatrení a inštitútov. Pre porovnanie dávame do pozornosti úpravu nedávno zavedenú v Spojenom kráľovstve.⁷⁷ Tá

⁷⁵ RIIS, T., SCHOVSBO, J. Extended Collective Licenses and the Nordic Experience – It’s a Hybrid but is it a Volvo or a Lemon? *Columbia Journal of Law and the Arts*. Vol. 33, Issue IV. [online]. 12.1.2010. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1535230 [cit. 15.11.2015].

⁷⁶ EISi k danému ustanoveniu pripravilo na Ústavný súd SR návrh na posúdenie ústavnosti. Podľa názoru EISi ide z pohľadu slovenského práva o protiústavnú úpravu, keďže ustanovenie § 80 písm. f) nie je v súlade s ústavne garantovaným právom vlastníť majetok podľa čl. 20 ods. 1 Ústavy SR (uvedená úprava nevyhovuje druhému kroku testu proporcionality – kritériu nevyhnutnosti), ani nie je v súlade s právom na pokojné užívanie majetku podľa čl. 1 Dodatkového protokolu č. 1. EISi rovnako poukazuje na nesúlad tohto ustanovenia s trojkrokovým testom. *Pozri Najprávo*. EISi kritizuje nový autorský zákon. Pripravili vzorové podanie na Ústavný súd SR. 16.9.2015. [online] <http://www.najpravo.sk/clanky/eisi-kritizuje-novy-autorsky-zakon-pripravili-vzorove-podanie-na-ustavny-sud-sr.html> [cit. 15.11.2015].

⁷⁷ MENDIS, D., STOBO V. UK: *Extended Collective Licensing*. Kluwer Copyright

odkazuje práve na aplikáciu rozšírenej licencie na oblasť digitalizácie kultúrneho bohatstva. A keď napríklad organizácia WIPO v roku 1984 definovala rozšírené licencie vo vzťahu ku káblovému šíreniu, jednou z požiadaviek bolo rovnaké zaobchádzanie so zastupovanými a nezastupovanými nositeľmi práv.⁷⁸ Nový autorský zákon však v nijakom rozsahu nerieši otázku nezastupovaných nositeľov práv, ktorých predmety ochrany sú licencované bez ich súhlasu v rámci rozšírenej licencie. V rámci ich vzťahu k príslušnej organizácií kolektívnej správy nemajú žiadne práva okrem práva požadovať vyplatenie odmeny za udelenie licencie.

Celkovo sa na problematiku rozšírených licencií treba pozeráť aj z hľadiska medzinárodného práva. Treba si uvedomiť, že rozšírené licencie nie sú len modalitou správy autorského práva, ale že zásadne zasahujú do výlučného charakteru autorského práva.⁷⁹ Riis a Schovsbo zároveň uvádzajú dôležitú myšlienku, že rozšírené licencie nie sú také úspešné v nordických štátoch vďaka dizajnu pravidiel alebo obsahu dohôd, ale kvôli kontextu, v ktorom fungujú. Ak sa preto niekto rozhodne transplantovať tieto modely, mal by byť veľmi opatrný, aby zahrnul do dizajnu systémov nielen samotné pravidlá, ale aj širšie pozadie organizácií kolektívnej správy, kontroly súťažným právom atď.⁸⁰

Blog. [online] <http://kluwercopyrightblog.com/2014/12/03/uk-extended-collective-licensing/> [cit. 15.11.2015].

⁷⁸ KARNELL, G. Collective Administration of Authors' Rights. *Copyright*. WIPO, Február 1986, 2, s. 45 – 66. [online] http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/120/wipo_pub_120_1986_02.pdf [cit. 15.11.2015].

⁷⁹ Riis a Schovsbo napríklad uvažujú, či povinnosť realizovať formálny úkon vylúčenia kolektívnej správy, aby nositeľ práv mohol vykonávať svoje autorské právo možno považovať, že je v konflikte s čl. 5 BD. RIIS, T., SCHOVSBO, J. Extended Collective Licenses and the Nordic Experience – It's a Hybrid but is it a Volvo or a Lemon? *Columbia Journal of Law and the Arts*. Vol. 33, Issue IV, s. 12-14. [online]. 12.1.2010. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1535230 [cit. 15.11.2015].

⁸⁰ *Idem*, s. 25. Tiež Liu, W. Models for Collective Management of Copyright from an International Perspective: Potential Changes for Enhancing Performance. *Journal of Intellectual Property Rights*, Vol. 17, Január 2012, s. 49. [online] [http://nopr.niscair.res.in/bitstream/123456789/13410/1/JIPR%2017\(1\)%2046-54.pdf](http://nopr.niscair.res.in/bitstream/123456789/13410/1/JIPR%2017(1)%2046-54.pdf) [cit. 15.11.2015].

Tiež možno odkázať na dokument európskych inštitúcií o kreatívnom obsahu na európskom digitálnom jednotnom trhu, v ktorom sa vyslovuje uvádza, že zavádzanie takýchto praktík by malo zobrať do úvahy adekvátnu ochranu práv tvorcov a nemalo by bezdôvodne zasahovať do ich komerčných záujmov.⁸¹

2.7 Podmienky na udelenie oprávnenia na výkon kolektívnej správy práv

Nový autorský zákon zásadne sprísňuje podmienky na získanie oprávnenia na výkon kolektívnej správy. To sa na prvý pohľad môže javiť ako pozitívny krok, v dôsledku ktorého nebudú vznikať, resp. vstupovať na náš trh nové organizácie, ktoré by tu mohli vykonávať kolektívnu správu. Môže sa zdať, že takýto výsledok je v záujme používateľov, ktorí už aj v súčasnosti bojujú s problémom povinnosti platenia odmien viacerým organizáciám kolektívnej správy (ktorý by však v niektorých prípadoch mal byť eliminovaný z dôvodu rozšírených licencií – pozri vyššie, alebo spoločnej správy práv – pozri nižšie). Pri hlbšej analýze sa však ukáže, že tento výsledok nie je na prospech nositeľom práv ani používateľom a tento prístup skôr zamedzí modernizácií a súťažnému správaniu na trhu. Namiesto toho, aby sa vytvoril systém, v rámci ktorého sa budú preferovať najlacnejšie a najefektívnejšie organizácie (i keď môžu byť malé v počte zastupovaných nositeľov práv), posilňuje sa postavenie organizácií s dominantným, resp. aj monopolným postavením.

K zásadnej zmene došlo opätovne po ukončení medzirezortného pripomienkového konania. Návrh nového autorského zákona vo verzii predloženej do MPK totiž upravoval, že prílohou žiadosti o udelenie oprávnenia má byť o. i. písomný záväzok najmenej piatich zahranič-

⁸¹ Creative Content in a European Digital Single Market: Challenges for the Future. A Reflection Document of DG INFSO and DG MARKT. 22.10.2009, s. 14. [online] http://ec.europa.eu/archives/information_society/avpolicy/docs/other_actions/col_2009/reflection_paper.pdf [cit. 15.11.2015].

ných OKS, ktoré sú podľa práva iného štátu oprávnené na jeho území vykonávať kolektívnu správu práv vo vzťahu k rovnakému odboru kolektívnej správy práv, že budú so žiadateľom vzájomne zastupovať nositeľov práv na území, na ktorom vykonávajú kolektívnu správu práv, ak bude žiadateľovi udelené oprávnenie [§ 162 ods. 3 písm. d) návrhu NAZ vo verzii do MPK]. Vo verzii predloženej LRV a následne aj v novom autorskom zákone sú však podmienky udelenia oprávnenia výrazne sprísnené. Namiesto piatich organizácií je počet zvýšený na desať, čo môže byť alternatívne nahradené menným zoznamom najmenej 1 000 nositeľov práv z iných štátov alebo zoznamom najmenej 10 000 predmetov ochrany nositeľov práv z iných štátov [§ 148 ods. 3 písm. d) NAZ].⁸² Takto prísne nastavené podmienky fakticky vylučujú možnosť vzniku nových organizácií kolektívnej správy, ale zrejme ich nespĺňajú ani všetky na Slovensku v súčasnosti fungujúce OKS. Cieľom by malo byť vytvorenie súťažného prostredia na trhu s organizáciami kolektívnej správy, čo pri správnom nastavení ďalších podmienok bude pozitívne vplyvať na kvalitu kolektívnej správy.⁸³

V dôvodovej správe k NAZ sa uvádza, že „*uveďené podmienky sú zárukou potrebnej odbornosti žiadateľa o oprávnenie na výkon kolektívnej správy práv*“. Vzťah odbornosti k zahraničnému repertoáru však nemá fakticky žiadne prepojenie. Je len dôkazom toho, že OKS v prí-

⁸² EISI k danému ustanoveniu pripravilo na Ústavný súd SR návrh na posúdenie ústavnosti. Podľa názoru EISI ide z pohľadu slovenského práva o protiústavnú úpravu, keďže ustanovenie § 148 ods. 3 písm. d) NAZ nie je v súlade s ústavnou garantovaným právom slobodne podnikáť a právom vykonávať zárobkovú činnosť (čl. 35 ods. 1 Ústavy SR) a s ochranou a rozvojom hospodárskej súťaže (čl. 55 ods. 2 Ústavy SR). Pozri Najprávo. EISI kritizuje nový autorský zákon. Pripravili vzorové podanie na Ústavný súd SR. 16.9.2015. [online] <http://www.najpravo.sk/clanky/eisi-kritizuje-novy-autorsky-zakon-pripravili-vzorove-podanie-na-ustavny-sud-sr.html> [cit. 15.11.2015].

⁸³ Je nutné zdôrazniť najmä paralelné nastavenie ďalších kritérií, keďže neregulované a nekontrolované pôsobenie veľkého počtu organizácií kolektívnej správy by, samozrejme, malo skôr negatívny efekt (pozri napríklad pomerne neprehľadná situácia v Poľsku, kde aktuálne pôsobí 14 organizácií kolektívnej správy). Zdroj Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego: Collective Management [online]. <http://www.copyright.gov.pl/pages/main-page/copyright-in-poland/collective-management.php> [cit. 15.11.2015].

pade udelenia licencie udolí súhlas aj na použitie zahraničného repertoáru. To môže mať vplyv na výšku vyberanej odmeny, ale nemá to vplyv na odbornosť žiadateľa. Vzhľadom na princíp teritoriality OKS udeľujú licencie len pre územie, na ktorom pôsobia (výnimku predstavujú len multiteritoriálne licencie pre práva na hudobné diela na online využívanie na vnútornom trhu, ktoré zavádza smernica o kolektívnej správe). OKS teda vo svojej podstate vykonávajú svoje aktivity rovnako odborne bez ohľadu na to, či zastupujú aj zahraničných nositeľov práv alebo nie.

2.8 Spoločná správa práv

Nový autorský zákon zavádza aj inštitút označený ako *spoločná správa* (§ 174 NAZ). Podstata spoločnej správy spočíva v tom, že organizácie kolektívnej správy sú v určitých oblastiach oprávnené a v dvoch oblastiach dokonca povinné uzatvoriť dohodu o tom, že budú práva spravovať spoločne. Inými slovami, namiesto uzatvárania zmlúv so všetkými príslušnými OKS by mal používateľ uzatvárať len jednu zmluvu s poverenou OKS. Dohoda o spoločnej správe uzatvorená najmenej medzi dvomi tretinami OKS vykonávajúcich kolektívnu správu práv v príslušných odboroch kolektívnej správy práv, je podľa § 175 ods. 2 NAZ *záväzná aj pre ostatné takéto organizácie kolektívnej správy*.

Ustanovenie bolo prijaté najmä ako reakcia na početné sťažnosti podnikateľov na neúmerne administratívne zaťaženie a celkovú neprehľadnosť pri výbere odmien viacerými organizáciami kolektívnej správy v rámci rozličných odborov. V tejto súvislosti možno hovoriť o tzv. one-stop-shop, hoci len na národnej úrovni.

Nový autorský zákon teda rozlišuje fakultatívnu a obligatórnu spoločnú správu, pričom upriamime pozornosť osobitne na povinnú spoločnú správu, ktorá sa má realizovať v dvoch oblastiach, a to ak dochádza k použitiu predmetov ochrany technickým predvedením⁸⁴ alebo

⁸⁴ Oproti platnej právnej úprave nový autorský zákon odlišne kategorizuje spôsoby použitia pri použití diela na verejnosti – verejné vykonanie a verejný prenos. Podľa

verejným prenosom⁸⁵ v prevádzkarňach⁸⁶ prostredníctvom technického zariadenia. Ide teda o pomerne časté prípady najmä „púšťania“ hudby a filmov v rozličných prevádzkach, ako sú reštaurácie, diskotéky, rádio a TV v spoločných priestoroch, ale napríklad aj premietanie filmu.

Idea je v každom prípade dobrá, ale možno sa už teraz obávať, že realizácia bude v praxi náročnejšia. Prvý problém je, že zákon neupravuje situáciu, ak k uzavretiu dohody nedôjde. V prípade fakultatívnej spoločnej správy žiaden problém nevzniká, avšak v prípade obligatórnej spoločnej správy bude používateľ v pozícii, že nielenže nebude vedieť, komu má zaplatiť, ale fakticky ani nebude môcť zaplatiť, pretože žiadna z organizácií nebude oprávnená od neho vybrať peniaze. Tie totiž môže vybrať len za predpokladu, že je určená výška odmena, ktorá sa má zaplatiť a organizácia, ktorej sa má zaplatiť celá odmena. Aj keby si jednotlivé OKS upravili vo svojich sadzobníkoch vlastné výšky odmien, používateľ takouto odmenou nie je viazaný, lebo by tým došlo k porušeniu ustanovenia o spoločnej správe.

Problematickou aplikáciou môže byť aj formulácia, že ak je dohoda o spoločnej správe uzatvorená najmenej medzi dvoma tretinami or-

novej právnej úpravy (§ 26 NAZ) sa *verejné vykonanie* diela môže realizovať tromi spôsobmi, a to

- (klasicky) ako *živé* predvedenie diela,
- prenos *živého* predvedenia diela prostredníctvom technického zariadenia určenej verejnosti priamo prítomnej na mieste (podľa dôvodovej správy k NAZ ide napríklad o prípady, keď dochádza k zosilneniu zvuku naživo prezentovaného diela, prenosu obrazu živého výkonu v reálnom čase na veľkoplošnú obrazovku, alebo prenosu obrazu a zvuku zároveň, napr. do foyer opery),
- *technické* (neživé) predvedenie diela určené verejnosti priamo prítomnej na mieste (podľa dôvodovej správy k NAZ ide napríklad o kino, prehrávanie CD v prevádzkarni, diskdžokej) (*pozn. autora*, práve v tomto prípade sa zmenila kategorizácia, keďže prehrávanie CD v prevádzkarni, diskotéke a pod. je podľa platného AZ považované za verejný prenos).

⁸⁵ Verejným prenosom diela (§ 27 NAZ) je verejné šírenie diela akýmkoľvek technickými prostriedkami po drôte alebo bezdrôtovo tak, že toto dielo môžu vnímať osoby na miestach, kde by ho bez tohto prenosu vnímať nemohli.

⁸⁶ Podľa § 7 ods. 3 zákona č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník sa prevádzkarňou rozumie priestor, v ktorom sa uskutočňuje určitá podnikateľská činnosť.

organizácií kolektívnej správy vykonávajúcich kolektívnu správu práv v príslušných odboroch kolektívnej správy práv, *je záväzná aj pre ostatné takéto organizácie kolektívnej správy*. Hoci zákon principiálne upravuje, čo obsahuje dohoda o spoločnej správe, vytvára sa značne široký priestor na dohodnutie takých podmienok, ktoré môžu byť výrazne v neprospech ďalších organizácií kolektívnej správy. *Ad absurdum* si možno predstaviť najrozličnejšie ustanovenia takejto dohody. Bola by záväzná aj taká dohoda, v ktorej by si OZIS, Slovgram a SAPA dohodli takú metódu a kritériá rozdelenia príjmu, že by im patrilo 90 % všetkých príjmov?⁸⁷ Alebo dohoda, v ktorej by bolo uvedené, že iná organizácia, napr. LITA, môže k dohode pristúpiť, len ak zaplatí 100 000 eur?⁸⁸ Zámerne sú zvolené absurdné príklady, aby sa zdôraznilo, ako možno v praxi zneužiť toto pomerne vágne ustanovenie.

Prvá možná spoločná správa práv sa navyše nebude realizovať od januára 2016, keď nadobúda účinnosť nový autorský zákon, a to kvôli aplikácii prechodných ustanovení § 190 ods. 1 NAZ. Účastníkom dohody o spoločnej správe totiž môže byť iba organizácia kolektívnej správy, ktorej bolo udelené oprávnenie podľa nového autorského zákona. Nové oprávnenia sa však budú vydávať až po 10. apríli 2016, čo je termín na podanie žiadosti o vydanie nového oprávnenia. Čo však v prípade, ak sa oprávnenia nebudú vydávať naraz, ale postupne? Aký to bude mať vplyv na spoločnú správu? Ak by bolo oprávnenie udeľené najprv len jednej OKS, tak tá by bola nútená čakať na aspoň jednu ďalšiu organizáciu, s ktorou by mohla uzatvoriť dohodu, keďže sama by nemohla vykonávať kolektívnu správu v tejto oblasti. Takýchto a podobných otázok je už teraz dosť a prax zrejme prinesie aj ďalšie.

⁸⁷ Cf. ustanovenie § 174 ods. 2 písm. c) NAZ, podľa ktorého dohoda o spoločnej správe obsahuje „*metódu a kritériá rozdelenia príjmu z kolektívnej správy práv medzi účastníkov dohody o spoločnej správe*“.

⁸⁸ Cf. ustanovenie § 174 ods. 2 písm. d) NAZ, podľa ktorého dohoda o spoločnej správe obsahuje „*pravidlá pristúpenia ďalšej organizácie kolektívnej správy k dohode o spoločnej správe*“.

2.9 Výška odmeny v zmluvách uzatváraných organizáciou kolektívnej správy

Pravidlo o zákaze zneužitia dominantného postavenia organizáciami kolektívnej správy sa uplatňuje aj pri výške odmeny upravenej v sadzobníkoch OKS. Podľa judikatúry SDEÚ samotné *vyberanie autorských odmien* nemožno považovať za zneužívanie dominantného postavenia v zmysle čl. 82 Zmluvy ES.⁸⁹ Naopak, neprimeraná *výška autorskej odmeny* stanovená organizáciou kolektívnej správy, ktorá zaujíma dominantné postavenie na relevantnom trhu, sa môže považovať za uplatňovanie nerovných podmienok voči obchodným partnerom.⁹⁰ SDEÚ ako jeden z relevantných ukazovateľov neprimerane vysokej autorskej odmeny označil aj skutočnosť, že výška tejto odmeny sa značne líši od výšky obdobných autorských odmien vyberaných v iných členských štátoch.⁹¹

Pokiaľ ide o výšku odmeny za udelenie súhlasu na použitie diela alebo iného predmetu ochrany, hoci platný autorský zákon (2003) po formálnej aj obsahovej stránke inklinuje skôr k liberalizovaniu úpravy licenčnej zmluvy, neplatí to vo vzťahu k výške odmeny. Novelou z roku 2006 sa do autorského zákona zaviedlo všeobecné pravidlo, že pri uzatváraní licenčnej zmluvy *dohodnutá odmena musí zodpovedať spôsobu, rozsahu, účelu a času použitia diela* (§ 45 ods. 1 AZ). Sme presvedčení, že uvedené ustanovenie nemá svoje opodstatnenie vo všeobecnej časti o licenčnej zmluve, ktorej hlavnou zásadou je autonómia zmluvných strán. Naopak, svoje miesto by malo mať v časti o kolektívnej správe,

⁸⁹ Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 9.4.1987 vo veci C-402/85 G. Basset proti Société des auteurs, compositeurs et éditeurs de musique (SACEM).

⁹⁰ Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 13.7.1989 v spojených veciach 110/88, 241/88 a 242/88 François Lucazeau a iní proti Société des Auteurs, Compositeurs a Editeurs de Musique (SACEM) a iní.

⁹¹ Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 9.4.1987 vo veci C-402/85 G. Basset proti Société des auteurs, compositeurs et éditeurs de musique (SACEM). Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 13. 7. 1989 v spojených veciach 110/88, 241/88 a 242/88 François Lucazeau a iní proti Société des Auteurs, Compositeurs a Editeurs de Musique (SACEM) a iní. Rozsudok Súdneho dvora EÚ z 13.7.1989 vo veci C-395/87 Prokuratúra proti Jean-Louis Tournier.

ktoré sa okrem iného riadi aj súťažným právom.⁹² Pozitívne preto treba hodnotiť, že ak ide o činnosť OKS, nový autorský zákon upravuje, že [S]adzobník odmien obsahuje odmeny za obvyklé použitie predmetu ochrany alebo spôsob výpočtu výšky tejto odmeny vrátane kritérií použitých pri výpočte odmeny, zaručujúci primerané a nediskriminačné podmienky (§ 169 ods. 1) NAZ). Podľa § 169 ods. 2 NAZ, *Pri určení výšky odmien určených v sadzobníku odmien a v zmluvách podľa § 165 ods. 1 organizácia kolektívnej správy zohľadní rozsah, spôsob, účel a čas použitia predmetu ochrany. Organizácia kolektívnej správy ďalej zohľadní aj ekonomickú hodnotu použitia predmetov ochrany a ekonomickú hodnotu služby kolektívnej správy práv poskytnutej organizáciou kolektívnej správy.*

Takéto ustanovenia sú považované za „legitímne pravidlá stanovené štátom pre správanie súkromných subjektov, ak existuje markantne nerovné postavenie dvoch účastníkov trhu“.⁹³ Telec tvrdí, že ak by dominantný kolektívny správca priamo alebo nepriamo vynucoval od nadobúdateľa licencie neprimerané podmienky vo vzťahu k výške zmluvného sadzobníka licenčných odmien, navrhovanému ako *conditio sine qua non*, mohla by sa naplniť skutková podstata zneužívania dominantného postavenia a ujma spotrebiteľa. Prípadne by sa mohli uplatniť rozdielne podmienky pri zhodnom alebo porovnateľnom licenčnom plnení voči jednotlivým účastníkom trhu, ktorými sú títo účastníci hospodárskej súťaže znevýhodňovaní.⁹⁴

2.10 Sankcie voči organizáciám kolektívnej správy

Zásadné zmeny sa týkajú aj sankcií v oblasti kolektívnej správy práv. V platnom autorskom zákone (2003) sú upravené dva druhy sankcií,

⁹² Cf. § 7 ods. 6 zákona č. 383/1997 Z. z. o kolektívnej správe práv podľa autorského zákona a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁹³ HLADKÝ, J., KRATOCHVÍL, J. K prvním novele autorského zákona. In: *Právní rozhledy*, 2005, roč. 15, č. 5, s. 162.

⁹⁴ TELEC, I. *Přehled práva duševního vlastnictví 1. Lidskoprávní základy. Licenční smlouva*. Brno: Doplněk. 2002, s. 143.

a to pokuty a odňatie oprávnenia, pričom pokutu možno OKS uložiť v prípadoch, ak

- neposkytne MKSR pravdivé a úplné informácie alebo podklady a súčinnosť, resp. ich neposkytne v lehote určenej MKSR (§ 83 ods. 4 v spojitosti s § 83 ods. 3 AZ);
- OKS poruší niektorú z povinností podľa § 81 ods. 1 až 3 AZ;
- OKS alebo iná osoba vykonáva kolektívnu správu bez oprávnenia.

Aj nový autorský zákon upravuje ako možné sankcie pokuty a odňatie oprávnenia,⁹⁵ avšak v zásadne eliminovanej podobe, a to len:

- v prípade porušenia povinnosti OKS poskytnúť MKSR pravdivé a úplné informácie alebo podklady a súčinnosť (pokuta 500 eur, a to aj opakovane) a⁹⁶
- v prípade porušenia zákazu výkonu kolektívnej správy právnickou osobou so sídlom na území Slovenskej republiky bez oprávnenia (pokuta 30 000 eur).⁹⁷

Dôležité však je, že ak organizácia kolektívnej správy poruší akúkoľvek inú povinnosť v zmysle autorského zákona, žiadna peňažná sankcia sa *neuloží*. V prípade porušenia inej povinnosti OKS, ktorá podlieha dohľadu, je MK SR povinné *len upozorniť* OKS na porušenie a až v prípade, že nedôjde k náprave alebo v prípade ďalšieho porušenia (fakultatívne), *môže* odobrať oprávnenie. Absentuje tak ustanovenie, ktoré by zrkadlilo sankcie za porušenie § 81 ods. 1 až 3 AZ, napr. za porušenie povinnosti prevziať zastúpenie, zastupovať nositeľov práv za rovnakých podmienok, uzatvárať zmluvy za primeraných a rovnakých podmienok atď.

Je zrejmé, že v prípade odňatia oprávnenia ide skutočne o zásah *ultima ratio*.⁹⁸ Nazdávame sa, že najmä pri OKS v monopolnom po-

⁹⁵ Ustanovenie § 156 NAZ.

⁹⁶ Ustanovenie § 156 ods. 1 v spojitosti s § 155 ods. 3 NAZ.

⁹⁷ Ustanovenie § 156 ods. 2 v spojitosti s § 144 ods. 5 NAZ.

⁹⁸ Pozitívom je, že nový autorský zákon oproti platnej právnej úprave osobitne upravuje, že OKS, ktorej je odňaté oprávnenie, sa zároveň určí lehota, počas ktorej je táto OKS povinná vyrovnáť svoje záväzky tak, aby neboli ohrozené alebo porušené práva a oprávnené záujmy ňou zastupovaných nositeľov práv, používateľov a iných osôb. Cf. § 153 ods. 4 NAZ.

stavení je nutné docieľiť nápravu aj menej radikálnymi prostriedkami, ktoré ministerstvu zabezpečia väčšiu mieru operatívneho riešenia vzniknutého stavu a nebudú tak ostro zasahovať do postavenia zastupovaných aj nezastupovaných nositeľov práv. Peňažné sankcie ukladané OKS pritom možno považovať za veľmi vhodné, pretože zaťažujú rozpočet OKS a stávajú sa súčasťou „účelne“ vynaložených nákladov. Aby sa skutočne podarilo vytvoriť súťaž medzi OKS, tie by mali medzi sebou konkurovať okrem iného aj výškou týchto nákladov a mali by sa prirodzene usilovať, aby nedostávali pokuty. Výška účelne vynaložených nákladov za rok 2013 napríklad kulminovala pri jednotlivých OKS v rozpätí 8 % – 25 %⁹⁹ a za rok 2014 v rozpätí 7,64 % do 30,15%.¹⁰⁰ Preto by OKS mali viac bojovať o priazeň nositeľov práv aj tým, že budú riadne plniť svoje zákonné povinnosti a nebudú riskovať sankcie. Keďže sa však peňažné sankcie zrušili, motivácia OKS súťažiť a dodržiavať stanovené zákonné povinnosti sa môže znížiť.

2.11 Stručne k ďalším zmenám v oblasti kolektívnej správy

Kým najvýznamnejšie zmeny boli popísané v predchádzajúcom texte, stručne možno spomenúť aj ďalšie novinky. Tie sa týkajú napríklad zúženia prípadov povinne kolektívne spravovaných práv (§ 146 NAZ) s odkazom na limity stanovené medzinárodným a európskym právom, či zavedenia možnosti nositeľa práv vykonávať svoje práva na nekomerčné účely individuálne a paralelne na komerčné účely pros-

⁹⁹ Cf. Výročná správa za rok 2013 organizácie AGICOA (aplikuje sa aj na AGICOA Europe Slovensko) [online]. 2013 http://www.agicoa.org/english/about/annual_report_13_uk.pdf [cit. 15.11.2015]. Výročná správa za rok 2013 organizácie SOZA [online]. 2013. http://soza.sk/fileadmin/documents/Vyroчна_sprava_soza_2013.pdf [cit. 15.11.2015].

¹⁰⁰ Cf. Výročná správa za rok 2014 organizácie AGICOA (aplikuje sa aj na AGICOA Europe Slovensko) [online]. 2014 http://www.agicoa.org/english/about/annual_report_14_uk.pdf [cit. 15.11.2015]. Výročná správa za rok 2014 organizácie SOZA [online]. 2014. http://www.soza.sk/fileadmin/documents/Vyroчна_sprava_SOZA_2014.pdf [cit. 15.11.2015].

tredníctvom OKS (§ 164 ods. 4 NAZ). Ako nové možno označiť aj právo OKS zraziť z príjmov nositeľov práv príspevkov do fondu na podporu sociálnych, kultúrnych a vzdelávacích potrieb, a to aj bez osobitného súhlasu nositeľa práv (§ 170 ods. 4 NAZ). Podľa platnej právnej úpravy môže OKS strhávať iné čiastky okrem účelne vynaložených nákladov len s osobitným súhlasom nositeľa práv. Vychádza sa z toho, že Slovenská republika má zavedený špecifický systém podpory sociálnych a kultúrnych potrieb vo forme umeleckých fondov.¹⁰¹ Od 1. januára 2016 sa však rozdelenie úloh medzi OKS a umeleckými fondami mení, i keď nová právna úprava na túto duplicitu nijako nereflektuje.

Transpozíciou smernice o kolektívnej správe práv sa zavádza aj tzv. multiteritoriálna hromadná licenčná zmluva na online použitie hudobných diel. Takúto licenčnú zmluvu v zmysle § 81 NAZ uzatvára OKS, pričom sa

- týka hudobných diel,
- vzťahuje len na online použitie,
- vzťahuje na územie viac než jedného členského štátu,
- spôsobmi použitia sú vyhotovenie rozmnoženiny online a verejný prenos.

Kým doteraz bolo možné kvôli princípu teritoriality získať prostredníctvom OKS licenciu len na použitie v tom štáte, v ktorom OKS pôsobí (takže v prípade slovenských OKS len na územie Slovenska), v tomto jedinom prípade bude možné získať licenciu aj do zahraničia, čo sa však využije len vo vzťahu ku hudobným dielam používaným

¹⁰¹ V rámci slovenskej autorskoprávnej úpravy možno hovoriť o osobitnom kultúrnom modeli, ktorý sa realizuje cez umelecké fondy a nie cez organizácie kolektívnej správy. Ako vyplýva z platnej právnej úpravy, účelom kolektívnej správy práv je len kolektívne uplatňovanie, kolektívna ochrana majetkových práv a umožnenie uvedenia predmetu týchto práv na verejnosti (§ 78 ods. 1 AZ). Naopak, na podporu tvorivej literárnej, vedeckej a umeleckej činnosti sú zriadené umelecké fondy ako národnokultúrne verejnoprávne inštitúcie. Fondy majú plniť svoje poslanie najmä utváraním materiálnych podmienok na vznik nových diel a umeleckých výkonov, ako aj poskytovaním financií na podporu tvorivej činnosti. Vzájomné prepojenie umeleckých fondov a organizácií kolektívnej správy je zakotvené v ustanovení § 2 ods. 3 písm. c) zákona č. 13/1993 Z. z. v znení neskorších predpisov, podľa ktorého fondy môžu aj zriadiť organizáciu kolektívnej správy.

online. Kritika v tomto prípade smeruje skôr k textu európskej smernice, ktorá limitovala túto licenciu len na hudobné diela, pričom vo vzťahu k iným predmetom ochrany bude aj naďalej nutné postupovať klasicky a získať licenciu v každom štáte, kde sa používa, individuálne. Paradoxne, nový autorský zákon možno vykladať aj inak, keďže odkazuje na primeranú aplikáciu ustanovení šiestej hlavy aj na výkonného umelca (§ 104 NAZ), výrobcu zvukového záznamu (§ 114 NAZ), výrobcu audiovizuálneho záznamu (§ 122 NAZ), vysielateľa (§ 128 NAZ). V prípade tvorivej databázy zase odkazuje na aplikáciu celej 2. časti NAZ (§ 131 NAZ) a dokonca pri databáze *sui generis* výslovne odkazuje aj na ustanovenia § 65 – 82 NAZ. V tomto smere by bolo žiaduce formulovať odkazujúce ustanovenia presnejšie, aby došlo k správnej transpozícii smernice o kolektívnej správe práv, ktorá v čl. 3 písm. n) jasne upravuje, že online právami na hudobné diela sú práva *autora*.

3. Záver

Hoci návrh nového autorského zákona v podobe, v akej bol predložený na medzirezortné pripomienkové konanie, si vyžadoval značnú revíziu, časť o kolektívnej správe práv priniesla viaceré ustanovenia, ktoré by napomohli skvalitneniu kolektívnej správy na Slovensku, a to nielen na prospech nositeľov práv a používateľov. Neuskutočnil sa tak očakávaný „upgrade“ právnej úpravy, ale skôr „downgrade“. Vinu za tento stav však nesú určite aj európski zákonodarcovia, ktorí pripravili síce rozsiahly text smernice, avšak obsahovo s nedostatkami. V blízkej budúcnosti preto v tejto oblasti nemožno očakávať zásadnejšie zmeny. Faktormi, ktoré by mohli v blízkej budúcnosti zásadnejšie zmeniť fungovanie kolektívnej správy je buď tlak samotných nositeľov práv, alebo vznik efektívneho technického nástroja, ktorý by vytvoril alternatívny a funkčný model správy práv.

ÚVAHA NAD MOŽNOSTÍ OCHRANY SLUŽEB NEBO NEHMOTNÝCH VĚCÍ POMOCÍ ZEMĚPISNÝCH OZNAČENÍ NEBO OZNAČENÍ PŮVODU

Mgr. Michal Černý Ph.D.*

Označení původu a zeměpisná označení představují již zavedené kategorie nehmotných věcí – práv, která spadají do širšího okruhu průmyslových práv a takto pak do nehmotných statků, resp. do rámce nehmotných věcí podle nového Občanského zákoníku (České republiky). Obecně bývají vázány na hmotné věci, resp. bývají zapisovány (jejich názvy) v souvislosti s hmotnými věcmi. Tento příspěvek se zabývá poskytnutím přehledu režimů právních ochranných a rovněž úvahou nad možností zápisu označení původu či zeměpisného označení pro službu, případně také pro nehmotnou věc. Rovněž upozorňuje na některé odlišnosti, které v rámci stávajících systémů ochranných existují mezi předpisy upravujícími ochranné v rámci kategorií věcí, pro které lze již dnes podle stávajících právních předpisů zapsat označení původu nebo zeměpisné označení.

1. Vstupní úvahy

V současné době mají různé státy řešenou ochranu zeměpisných označení (a v některých případech i označení původu) na národní úrovni různě. Tento stav je především způsoben tím, že nejvíce států

* Mgr. Michal Černý, Ph.D., je odborným asistentem na Katedře soukromého práva a civilního procesu Univerzity Palackého v Olomouci, Právnické fakulty (Česká republika). Je také patentovým zástupcem (M+D). Příspěvek je publikován jako výstup z interního projektu Univerzity Palackého v Olomouci, Právnické fakulty, č. projektu SPP 210015020/16, jehož řešitelem je autor.

váže Dohoda TRIPS, podle které musí poskytnout ochranu zeměpisným označením (a proti nekalé soutěži). V základní úrovni závazků států to však předpokládá alespoň poskytnutí možnosti podat žalobu proti nekalé soutěži. Jen pro zeměpisná označení vín a lihovin jsou smluvní státy z Dohody TRIPS vázány k povinnosti úředního zásahu (většinou prostřednictvím institutů správního práva).

Také na národní úrovni řeší jednotlivé státy ochranu zeměpisných označení a označení původu různě. Některé (včetně např. České republiky, Slovenska, Francie, Itálie atd.) mají přijaty obecné právní předpisy, které zakládají zápisné systémy a poskytují pak po zápisu do rejstříku formální ochranu zapsaným označením, zpravidla na dobu neurčitou. Jiné státy nalézají řešení ad hoc prostřednictvím práva nekalé soutěže (Německo) či pomocí obdobných institutů, (Spojené království Velké Británie a Severního Irska) nebo pomocí zápisů a užívání certifikačních ochranných známek (např. Spojené království Velké Británie a Severního Irska nebo Spojené státy americké). Výjimkou nejsou ani případy, kdy k převažujícímu systému (často nekalosoutěžnímu) jsou nad jeho rámec v některých státech vydané zvláštní právní předpisy, které ad hoc chrání některá zvláštní označení (např. Německo – označení *Solingen*, Švýcarsko – označení *Swiss Made*).

K tomu pak přistupuje i to, že některé státy považují v soukromoprávním smyslu i nehmotné statky za věci v právním slova smyslu – např. Česká republika prostřednictvím ustanovení § 496 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., Občanského zákoníku.

Jiné státy, například Slovensko, pak naopak nehmotné statky za věci v právním slova smyslu nepovažují plně, nicméně pro některé znají v rámci právních předpisů výslovné úpravy, které pak umožňují širší či užší věcněprávní nakládání v soukromoprávním slova smyslu. Předmětem občanskoprávních vztahů totiž mohou být i práva nebo jiné majetkové hodnoty, pokud to jejich povaha připouští (srov. ustanovení § 118 zákona č. 40/1964 Sb., Občanského zákoníku).

Ohledně označení původu či zeměpisných označení se pak v otázce věcněprávního nakládání český a slovenský přístup nijak neodlišují, neboť předpisy platné a účinné v obou státech v zásadě přímo vylučují

věcně právní převody, kromě toho ani povaha těchto veřejných statků neumožňuje sama o sobě jeho převod.

Označení původu či zeměpisného označení může být ve většině států zapsáno jen ve vztahu k výrobku, pouze v několika málo státech i pro služby. Česká republika teoreticky patří mezi ně, neboť podle ustanovení § 2 písm. c) českého zákona č. 452/2001 Sb., o ochraně označení původu a zeměpisných označení a o změně zákona o ochraně spotřebitele (dále také „ZOPZO“) „se za zboží podle tohoto zákona považují i služby“. Naopak slovenský zákon č. 469/2003 Z. z., o označeniach pôvodu výrobkov a zeměpisných označeniach výrobkov a o zmene a doplnení niektorých zákonov neumožňuje zapsat označení původu ani zeměpisné označení pro službu, když tato označení se zapisují pouze pro výrobky. Výrobkem pak je „akákoľvek hnutelná vec vyrobená, vytážená alebo inak získaná bez ohľadu na stupeň jej spracovania, ktorá je určená spotrebiteľovi“.

Ač se právní předpisy odlišují, v českém národním rejstříku označení původu a zeměpisných označení dosud není zapsáno žádné označení původu ani zeměpisné označení pro službu, přestože tato možnost již více než 10 let existuje a v literatuře se objevují i ojedinělé příklady názvů, které by mohly aspirovat na tuto ochranu. V knize *Právo k průmyslovému vlastnictví* Horáček uvedl nejen zákonnou definici zeměpisného označení dle ZOPZO, ale dále také: „Pro účely uvedeného zákona se za zboží považuje i služba. Je tedy možné poskytnout ochranu nejenom výrobkům, ale i poskytovaným službám, jejichž vlastnosti jsou dány charakteristickými vlastnostmi území nebo oblasti (např. lázeňské služby v oblasti Karlových Varů).“¹ Ačkoliv zde Horáček přímo nerozvádí, které vlastnosti má na mysli (jakost, pověst, jiné vlastnosti), nelze přehlédnout od skutečnosti, že pověst lázní v Karlových Varech je významná a tradice lázeňství sahá do středověku.²

¹ HORÁČEK, R., ČADA, K., HAJN, P. *Právo průmyslového vlastnictví*. Praha: C. H. Beck, 2005, s. 376.

² V některých pramenech bývá uváděn rok 1521 a působení dr. Václava Payera. Např. v Anonymus. *Lázeňství a prameny*. [online] In <http://www.karlovy-vary.cz/cz/okarlovy-varech/lazenstvi-a-prameny> K věhlasu lázní měl přispět také dr. David Becher (zem.1792) In Anonymus: *Karlovy Vary*. [online] In https://cs.wikipedia.org/wiki/Karlovy_Vary#L.C3.A1ze.C5.88stv.C3.AD [obojí cit. 13.8.2015]

Tento příspěvek se zabývá nejen rozbořem a analýzou aktuálních pramenů práva označení (zeměpisných a původu), ale snaží se i o kritické zamyšlení nad otázkou možné ochrany označení služeb či označení nehmotných věcí.

2. Nadnárodní prameny práva – Lisabonská smlouva, unijní právo

Menšina států světa je vázána univerzální *Lisabonskou dohodou na ochranu označení původu a o jejich mezinárodním zápisu* – aktuálně 33 států.³ Ochrana prostřednictvím mezinárodního zápisu však může být poskytnuta pouze na podkladě platné ochrany ve státě původu (označení). Deset ze smluvních států zvláštní unie podle Lisabonské dohody (Bulharsko, Česká republika, Francie, Řecko, Maďarsko, Itálie, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko a Španělsko) však ve vzájemných vztazích může toto univerzální dohodu aplikovat pouze v omezené míře (na označení těch výrobků, pro které neexistuje výlučná unijní úprava), když limity jsou stanoveny rozhodnutím Soudního dvora C-478/07.

Kromě Lisabonské smlouvy mají státy často uzavřeny i dvoustranné smlouvy poskytující ochranu označením (původu a zeměpisným) z těchto smluvních států navzájem. Pokud jsou však takovými státy dvoustranné úmluvy oba členské státy EU, pak je možnost aplikace takové dvoustranné smlouvy opět omezena jen na ty výrobky, pro které neexistuje výlučná unijní úprava označení (původu či zeměpisných).

Členské státy EU pak ještě aplikují unijní právo, jehož součástí jsou čtyři nařízení, která upravují označení (původu a zeměpisná) pro čtyři skupiny výrobků. Ve všech případech se jedná o hmotné věci – potraviny a zemědělské výrobky, vína, lihoviny a aromatizované vinné nápoje. Pro ostatní skupiny výrobků unijní systém ochrany neexistuje. Rovněž tak neexistuje unijní systém ochrany označení služeb. Všechna

³ Zdroj [online]: http://www.wipo.int/treaties/en/ShowResults.jsp?lang=en&treaty_id=10 [cit. 13.8.2015].

unijní nařízení zakládají systémy na zápisném principu, jsou současně otevřené i pro zápisy označení z nečlenských zemí. Tímto jejich význam objektivně roste a jsou využívány, protože poskytují na Jednotném vnitřním trhu EU jednotnou a skutečně vykonatelnou ochranu zapsaného označení (práva).

Povaha těchto ochranných systémů je různá – v některých případech je výlučná, v jiných může být částečně doplněna na národní úrovni vlastní úpravou (právem členského státu). Rovněž zápisný proces se odlišuje. V případech výlučných úprav jsou zapojeny i členské státy EU.

Kromě toho je Evropská unie (a její členské státy) vázána také množstvím mezinárodních smluv, které upravují ochranu označení původu či zeměpisných označení se třetími zeměmi. Počet těchto zemí překračuje dvacet.⁴ Ochrana je poskytována v různém rozsahu a v různých režimech, v žádné z dohod však nepřekračuje věcný rámec produktů, které jsou vymezeny v unijních nařízeních. Samotné dohody jsou zpravidla selektivní, byť se postupem času může rozšiřovat okruh produktů, na jejichž označení je poskytována ochrana – takový vývoj je např. ve vztazích mezi EU a Švýcarskem. V následujícím textu je poskytnut základní výklad k věcnému vymezení produktů a chráněných označení, které na ně mohou být poskytnuty.

3. O ochraně označení podle práva EU – definiční znaky a základní podmínky

3.1 Potravin y a zemědělské výroby

Ochrana zeměpisných označení a označení původu pro *zemědělské výroby a potraviny* je aktuálně obsažena v nařízení Evropského parla-

⁴ Albánie, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Ekvádor, Gruzie, Guatemala, Honduras, Chile, Jihoafrická republika, Kanada, Kolumbie, Korejská republika, Kostarika, Lichtenštejnsko, Makedonie (bývalá jugoslávská republika Makedonie), Mexiko, Moldávie, Nikaragua, Panama, Peru, Salvador, Spojené státy americké, Srbsko, Švýcarsko, Ukrajina. V procesu sjednávání je např. dohoda mezi Evropskými společenstvími (a jejich členskými státy) a Kosovem.

mentu a Rady (EU) č. 1151/2012 o režimech jakosti zemědělských produktů a potravin. Toto nařízení zrušilo a nově upravilo jak problematiku definice a ochrany označení původu a zeměpisných označení, tak i definici a ochranu zaručených tradičních specialit. Toto nařízení 1151/2012 přirozeně zrušilo nařízení Rady (ES) č. 510/2006 (ze dne 20.3.2006) o ochraně zeměpisných označení a označení původu zemědělských produktů a potravin, a dále zrušilo také nařízení Rady (ES) č. 509/2006 o zemědělských produktech a potravinách, jež představují zaručené tradiční speciality. Nicméně právní institut zaručené tradiční speciality zůstal zachován, když nařízení 1151/2012 tento pojem i nadále definuje a v podstatě tedy došlo k zahrnutí celé problematiky ochranných práv na jakostní označení těchto výrobků do jednoho právního předpisu.

Nařízení 1151/2012 se použije na zemědělské produkty určené k lidské spotřebě uvedené v příloze I Smlouvy⁵ a další zemědělské produkty a potraviny uvedené v příloze I nařízení 1151/2012.^{6,7} Nařízení 1151/2012 se však nevztahuje⁸ na lihoviny (nařízení 110/2008), vína (nařízení 1308/2013), aromatizovaná vína (nařízení 251/2014), s výjimkou vinných octů.

⁵ Nařízení 1151/2012 se podle článku 38 SMLOUVY O FUNGOVÁNÍ EVROPSKÉ UNIE vztahuje na několik desítek druhů výrobků, nikoliv však na vína či lihoviny. Ty jsou pak upraveny v dalších nařízeních. Současně se však v rámci produktů zemědělské prvovýroby nařízení č. 1151/2012 vztahuje i na některé další výrobky, které nejsou přímo typickými potravinami (např. len a výrobky z něj, tabák apod.).

⁶ Pro označení původu a zeměpisná označení se podle přílohy I nařízení toto vztahuje na označení původu a zeměpisná označení těchto výrobků: *pivo, čokoláda a odvozené produkty, chléb, pečivo, cukrářské výrobky, cukrovinky, sušenky a ostatní pekařské zboží, nápoje vyrobené z rostlinných výtažků, těstoviny, sůl, přírodní gummy a pryskyřice, hořčičná pasta, seno, vonné silice, korek, košenila, květiny a okrasné rostliny, bavlna, vlna, proutí, třený len, kůže, kožešiny, peří.*

⁷ Pro zaručené tradiční speciality se nařízení 1151/2012 vztahuje na tyto výrobky: *hotová jídla, pivo, čokoláda a odvozené produkty, chléb, pečivo, cukrářské výrobky, cukrovinky, sušenky a ostatní pekařské zboží, nápoje vyrobené z rostlinných výtažků, těstoviny, sůl.*

⁸ V čl. 2 odst. 2 nařízení 1151/2012 je uvedeno „Toto nařízení se nevztahuje na lihoviny, aromatizovaná vína ani produkty z vinné révy podle definice v příloze XIIb nařízení (ES) č. 1234/2007, s výjimkou vinných octů.“ - v textu těla jsou uvedena aktuální platná nařízení, která tyto oblasti upravují.

Nařízení také rámcově definuje produkční fáze. Jednotlivými fázemi produkce výrobku (zemědělského produktu či potravin): produkce, zpracování nebo příprava (čl. 3 odst. 7 nařízení 1151/2012). Tato definice produkčních fází je důležitá z toho důvodu, že *pro uznání zeměpisného označení postačí*, je-li v konkrétní zeměpisné oblasti, na kterou je vázáno označení, uskutečňována aspoň jedna z těchto fází. Z praktického hlediska tak např. suroviny mohou pocházet i z jiné oblasti. Pro případ výroby konkrétních výrobků to ovšem záleží na specifikaci, která je vázána na konkrétní zeměpisné označení. Pro *označení původu jsou podmínky přísnější*, všechny produkční fáze (příprava, zpracování i výroba) musí proběhnout v rámci zeměpisné oblasti, na kterou je vázáno konkrétní označení původu. Zeměpisná oblast je opět vymezena ve specifikaci.

Označení původu se od zeměpisných označení ještě dále odlišují požadavky, které právní předpis klade na zvláštní vlastnosti výrobku, které lze přičíst vazbě na ono konkrétní zeměpisné území. Zatímco u označení původu to musí být v zásadě jakost výrobku, u zeměpisného označení lze jakost (což může být kritérium objektivní či objektivizovatelné) nahradit pověstí výrobku.

Označením původu podle čl. 5 odst. 1 nařízení 1151/2012 je „*název, který identifikuje produkt:*

- a) *pocházející z určitého místa či regionu nebo ve výjimečných případech z určité země;*
- b) *jehož jakost nebo vlastnosti jsou zásadně nebo výlučně dány konkrétním zeměpisným prostředím s jeho vlastními přírodními a lidskými činiteli a*
- c) *u něhož všechny fáze produkce probíhají ve vymezené zeměpisné oblasti.“*

Za označení původu se dále podle čl. 5 odst. 3 „*považují rovněž některé názvy, i když suroviny (jen živá zvířata, maso, mléko) pro dotyčné produkty pocházejí ze zeměpisné oblasti širší nebo jiné, než je vymezená zeměpisná oblast, pokud jsou splněny tyto podmínky:*

- a) *je vymezena oblast produkce surovin;*
- b) *existují zvláštní podmínky produkce surovin;*
- c) *existuje režim kontroly zajišťující dodržování podmínek uvedených v písmeni b) a*

d) *dotyčná označení původu byla uznána za označení původu v zemi původu před 1. květnem 2004.*“

Zeměpisným označením pak je podle čl. 5 odst. 2 nařízení 1151/2012 je „*název, který identifikuje produkt:*

- a) *pocházející z určitého místa, regionu nebo země;*
- b) *jehož danou jakost, pověst nebo jiné vlastnosti lze přičíst především jeho zeměpisnému původu a*
- c) *u něhož alespoň jedna z fází produkce probíhá ve vymezené zeměpisné oblasti.*“

Proces zápisu označení původu i zeměpisných označení zemědělských výrobku nebo potravin je v zásadě stejný. Má vnitrostátní fázi a fázi unijní (před Komisí). Členský stát může i nadále poskytnout přechodnou ochranu na dobu, než Komise konečně rozhodne ve věci samé. Zachována zůstala i specifikace produktu, jakož i veřejná dostupnost Jednotného dokumentu. Součástí specifikace jsou i nadále (čl. 7 odst. 1 písm. f) nařízení 1151/2012) údaje, které dokládají:

- pro označení původu povinně – „*souvislost mezi jakostí nebo vlastnostmi produktu a zeměpisným prostředím podle čl. 5 odst. 1*“ (alinea i)
- pro zeměpisná označení volitelně („tam, kde je to vhodné“) – „*souvislost mezi danou jakostí, pověstí či jinou vlastností produktu a zeměpisným původem podle čl. 5 odst. 2*“ (alinea ii).

Zachováno zůstalo i ověřování kvality (soulad výrobku se specifikací).

Označení původu se od zeměpisných označení i nadále odlišuje tím, že u označení původu:

1. existuje pevnější vazba mezi výrobkem a produkční oblastí – všechny fáze produkce (příprava, zpracování i produkce) musí probíhat na vymezeném území,
2. jakost či jiné vlastnosti výrobku jsou zásadně či výlučně dány jeho konkrétním zeměpisným prostředím (přírodní a/nebo lidské činitele).

Oproti tomu u zeměpisných označení:

1. vazba výrobku na produkční oblast je volnější, když ve vymezeném území musí probíhat alespoň jedna fáze produkce (příprava nebo zpracování nebo produkce),

2. některou vlastnost produktu lze přičíst především jeho zeměpisnému původu, přitom vlastností produktu může být jakost, *pověst*, nebo i jiná vlastnost.

K zápisu zeměpisného označení tak postačí splnění mírnějších kritérií, přitom *de iure* postačí prokázání existence pověsti produktu ve spojení s jeho zeměpisným původem. Spojení mezi výrobkem a produkční oblastí (vlivy) je volnější. Postačí výrobek v produkční oblasti jen vyrábět nebo zpracovávat nebo připravovat, vstupní suroviny z něj nemusí nezbytně nutně pocházet (v konkrétním případě to však závisí na specifikaci, která je součástí žádosti o zápis).

3.2 Vína

Aktuálně je definice a ochrana označení původu a zeměpisných označením vín upravena v nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1308/2013, kterým se stanoví společná organizace trhů se zemědělskými produkty a zrušují se nařízení Rady (EHS) č. 922/72, (EHS) č. 234/79, (ES) 1037/2001 a (ES) č. 1234/2007. Nařízení 1308/2013 se pro označení původu a zeměpisná označení věcně vztahuje pouze na výrobky uvedené v příloze VIII části II bodech 1, 3 až 6, 8, 9, 11, 15 a 16, tzn. pouze na některé výrobky z vinné révy. Jsou jimi: víno, likérové víno, šumivé víno, jakostní šumivé víno, jakostní aromatické šumivé víno, perlivé víno, perlivé víno dosycené oxidem uhličitým, částečně zkvašený hroznový mošt, víno ze zaschlých hroznů, víno z přežralých hroznů.⁹

⁹ Pozn. autora: Naopak z možnosti zápisu označení původu či zeměpisného označení (vín) jsou vyloučena označení pro tyto výrobky: *Mladé víno v procesu kvašení, šumivé víno dosycené oxidem uhličitým, hroznový mošt, částečně zkvašený hroznový mošt ze zaschlých vinných hroznů, zahuštěný hroznový mošt, rektifikovaný moštový koncentrát, vinný ocet*. Některé z těchto výrobků jsou však zahrnuty podle nařízení 1151/2012 mezi zemědělské výrobky a potraviny, a to podle přílohy I Smlouvy o fungování Evropské unie. Jedná se některé druhy hroznových moštů, víno z čerstvých hroznů a stolní ocet a jeho náhražky (bez rozlišení vstupní suroviny). U takových výrobků je tedy *de iure* možný zápis označení původu či zeměpisného označení podle nařízení 1151/2012.

Označením původu podle čl. 93 odst. 1 písm. a) nařízení 1308/2013 je „*název regionu, konkrétního místa nebo ve výjimečných a řádně odůvodněných případech země, který se používá k popisu výrobku uvedeného v čl. 92 odst. 1, jenž splňuje tyto požadavky:*

- i) jakost a vlastnosti výrobku jsou převážně nebo výlučně dány zvláštním zeměpisným prostředím zahrnujícím přírodní a lidské činitele,*
- ii) hrozny, ze kterých se daný výrobek vyrábí, pocházejí výlučně z této zeměpisné oblasti,*
- iii) výroba probíhá v této zeměpisné oblasti a*
- iv) výrobek se získává z odrůd druhu réva vinná (*Vitis vinifera L.*)“.*

Podle čl. 93 odst. 4 cit. nařízení musí pojem „výroba“ v případě označení původu zahrnovat veškeré dotyčné činnosti od sklizně hroznů až po dokončení procesu vinifikace, s výjimkou případných následných procesů. Následným procesem se může rozumět např. doplnění obalu o etiketu apod.¹⁰

Některé *tradičně užívané názvy* mohou představovat označení původu, pokud jsou kumulativně splněny tyto podmínky:

- tradičně užívaný název představuje víno,
- tradičně užívaný název odkazuje na zeměpisný název,
- tradičně užívaný název splňuje požadavky kladené na označení původu v článku 93 odst. 1 písm. a) body i) – iv),
- tradičně užívaný název byl podroben postupu udělování ochrany pro označení původu podle pododdílu upravujícího postup poskytování ochrany označením.

Zeměpisným označením pak je podle čl. 93 odst. 1 písm. b) nařízení 1308/2013 „*označení odkazující na region, konkrétní místo nebo ve výjimečných a řádně odůvodněných případech na zemi, které se používá k popisu výrobku uvedeného v čl. 92 odst. 1, jenž splňuje tyto požadavky:*

- i) má určitou jakost, pověst nebo jiné vlastnosti, jež lze přičíst tomuto zeměpisnému původu,*

¹⁰ Poznámka autora: samotné lahvování může být součástí procesu vinifikace, pokud víno určitého druhu zraje v lahvi (Champagne).

- ii) nejméně 85 % hroznů použitých na jeho výrobu pochází výlučně z této zeměpisné oblasti,
- iii) jeho výroba probíhá v této zeměpisné oblasti a
- iv) získává se z odrůd druhu réva vinná (*Vitis vinifera* L.) nebo z křížební révy vinné s jinými druhy rodu *Vitis*“.

Ve vztahu ke zbytkovým hroznům, které mohou být použity pro výrobu vína se zeměpisným označením, však platí také čl. 93 odst. 5, podle kterého tyto zbytkové hrozny z jiné oblasti (s použitím nejvýše 15 %) musí pocházet z totožného členského státu nebo třetí země, ve které se vymezená oblast (produkce vína se zeměpisným označením) nachází.

3.3 Lihoviny

Aktuálně jsou lihoviny upraveny v nařízení Rady (ES) č. 110/2008, o definici, popisu, obchodní úpravě, označování a ochraně zeměpisných názvů lihovin a o zrušení nařízení Rady (EHS) č. 1576/89, které upravuje zeměpisná označení (včetně tradičních zeměpisných označení), a dále tradiční jména a vyhrazené výrazy. I nadále nařízení vůbec neupravuje označení původu pro lihoviny. Byla také zřízena databáze E-spirit Drinks.¹¹ Primárním cílem nařízení je však definice různých druhů lihovin, a to ve vazbě na jejich vlastnosti. Tak např. rum musí splňovat vlastnosti uvedené v bodě 1 přílohy II cit. nařízení, z nich např. musí být vyroben výhradně ze šťávy z cukrové třtiny nebo melasy či sirupu vznikajícího při výrobě třtinového cukru.

Ochrana zeměpisných označení je normována v ustanoveních čl. 15 – 23 cit. nařízení. Zeměpisným označením se rozumí „*označení identifikující lihovinu jako pocházející z území určité země, určitého regionu nebo určitého místa na tomto území, jestliže lze určitou jakost, pověst nebo jiné vlastnosti takové lihoviny přičítat v podstatě jejímu ze-*

¹¹ Blíže viz. ČERNÝ, M. Tradiční názvy a označení zeměpisných údajů. In ČERNÝ, M. (ed.) *PDV/IPL-UPOL:OPDNY2012*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 108.

měpisnému původu.“ Zeměpisná označení pro lihoviny jsou i nadále uvedena přímo v dikci tohoto nařízení (příloha č. III). Aktuálně je uvedeno několik desítek zeměpisných označení (např. *Scotch Whisky*, *Cognac*, *Wachauer Marillerbrand*, *Bošácká slivovica*, *Spišská borovička*, *Demänovka bylinná horká*, *Karlovarská Hořká*, *Irish Whiskey*, *Ostpreußischer Bärenfang*,¹² *Königsberger Bärenfang*,¹³ *Domači Rum* apod.).

Lihoviny však podléhají také pravidlům pro popis, obchodní úpravu a označování, která jsou stanovena v jiných ustanoveních citovaného nařízení. Nařízení tímto způsobem stanoví právně normované požadavky na vlastnosti lihovin. Také pro lihoviny je stanoveno dodržování vlastností výrobků ve vazbě na zeměpisné označení, a to prostřednictvím institutu *technické dokumentace*, která obsahuje specifikace. Lihovina, která nese zeměpisné označení, pak musí podle čl. 15 odst. 4 cit. nařízení odpovídat specifikaci uvedené v technické dokumentaci (podle čl. 17 odst.1 cit. nařízení).

Systém je otevřený, lze podávat žádosti o zápis zeměpisného označení, a to z členských zemí i ze zemí třetích. Aktuálně je posuzována žádost o zápis zeměpisného označení *Tequila*.¹⁴

Vazba na produkční oblast je volnější, než v případě jiných druhů výrobků – vín, zemědělských výrobků a potravin. Vazba je obdobná jako u aromatizovaných vín (se zeměpisným označením). Není konkrétně stanoveno, kolik fází produkce musí probíhat ve vymezeném území, nejsou ani obecně stanoveny požadavky na původ surovin používaných pro výrobu lihoviny (se zeměpisným označením), nicméně nepřímo to může vyplývat z jiných ustanovení nařízení 110/2008, protože to upravuje mimo jiné také požadavky na vstupní suroviny a va-

¹² U lihoviny tohoto označení lze přičítat jakost či pověst jejímu zeměpisnému původu ve smyslu historickém, neboť se již nevyrábí na historickém území Východního Pruska. To je nyní součástí Ruské federace. Blíže k tomu ČERNÝ, M. Tradiční názvy a označení zeměpisných údajů. In: ČERNÝ, M. (ed.) *PDV/IPL-UPOL:OPD-NY2012*. Olomouc : Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 108.

¹³ Stejně jako u *Ostpreußischer Bärenfang*. *Idem*.

¹⁴ Tequila je rovněž v rámci Lisabonského rejstříku zapsána jako označení původu (č.zápisu 669, od 06.03.1978, zapsána pro Government of Mexico).

zbu na obchodní názvy lihovin (tedy např. možnost použití konkrétního výraz – „rum“ na lihovině).

Článek 6 odst. 1 nařízení 110/2008 výslovně povoluje členskému státu, aby zavedl nová zeměpisná označení pro lihoviny mající původ na jeho území. Podmínkou uplatňování těchto národních přísnějších režimů je pouze to, že pravidla budou zavedena v rámci politiky jakosti lihovin vyrobených na území členského státu, a dále že tato pravidla budou slučitelná s právem Evropské unie. Tím nařízením zřejmě upravuje nepřímou odkaz na svobodnou soutěž hospodářských subjektů se sídlem v EU, tedy volný pohyb zboží na jednotném vnitřním trhu. Ostatně podle čl. 6 odst. 2 nařízení 110/2008 nesmí členské státy zakázat ani omezit dovoz, prodej nebo spotřebu lihovin, které jsou v souladu s nařízením 110/2008.

3.4 Aromatizované vinné nápoje (dříve aromatizovaná vína a koktejly)

Aromatizované vinné výrobky jsou aktuálně upraveny v nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 251/2014 o definici, popisu, obchodní úpravě, označování a ochraně zeměpisných označení aromatizovaných vinných výrobků a o zrušení nařízení Rady (EHS) č. 1601/91.

Zeměpisné označení je definováno v čl. 2 odst. 3 citovaného nařízení, a to jako „*označení identifikující aromatizovaný vinný výrobek jako pocházející z oblasti, konkrétního místa nebo země, jestliže lze danou jakost, pověst nebo jinou vlastnost takového výrobku přičíst především jeho zeměpisnému původu*“. Označení původu není pro aromatizované vinné nápoje nařízením definováno.

Vazba zeměpisných označení na produkční oblast je volnější, než v případě jiných druhů výrobků – vín, zemědělských výrobků a potravin. Vazba je obdobná jako u lihovin (se zeměpisným označením). Není konkrétně stanoveno, kolik fází produkce musí probíhat ve vymezeném území, nejsou ani obecně stanoveny požadavky na původ surovin používaných pro výrobu aromatizovaného vína (se zeměpis-

ným označením). Vstupní surovinou je však výhradně víno (resp. výrobky získané z produktů v odvětví vína – srov. čl. 3 nařízení 251/2014, které odkazuje na dříve uvedené nařízení 1308/2013).

3.5 Dílčí rozdíly v systémech ochrany

Protože stávající nařízení upravují ochranu zeměpisných údajů pro různé komodity různě, vyplývají z interpretace provedené Soudním dvorem v rozhodnutí C-478/07 *Budějovický Budvar*¹⁵ tyto závěry:

Pro zemědělské výrobky a potraviny, jakož i pro vína, není možné v členském státě poskytnout jen na podkladě národního zápisu samostatně ochranu označení původu ani zeměpisnému označení, ochrana je vždy poskytnuta na podkladě unijního zápisu, na kterém se dotčený členský stát účastní.

Pro lihoviny, a dále pro aromatizované vinné výrobky upravují normy unijního práva pouze ochranu zeměpisných označení. Pro lihoviny je výslovně upravena možnost, aby národní právo zakotvilo i kategorii označení původu. Ke stejnému názoru došla dříve i Oravcová, když uvedla, že si přihlašovatel má sám zvážít, zda-li v případě zájmu o nadnárodní registraci chce postupovat cestou ochrany zeměpisného označení v rámci EU (tehdy Evropských společenství), nebo v rámci mezinárodního zápisu podle Lisabonské dohody. Oravcová upozorňovala zejména na to, že jde o různá zápisná kritéria označení původu a zeměpisných označení.¹⁶ K tomu lze dodat také to, že potenciální přihlašovatel (žadatel) by měl také zvážít možný ekonomický přínos ochranného označení – buď na Jednotném vnitřním trhu EU, nebo na trhu členských zemí Lisabonské dohody (ovšem s výjimkou zemí, které jsou současně členskými zeměmi EU). Osobně bych doporučil spíše usilovat o ochranu v rámci systému unijního.

¹⁵ Rozsudek Soudního dvora EU (velkého senátu) z 8.9.2009 ve věci C-478/07 *Budějovický Budvar, národní podnik proti Rudolf Ammersin GmbH*.

¹⁶ Volně dle ORAVCOVÁ, J. Ochrana liehovin v Euróskom spoločenstve. In: *Duševné vlastníctvo*, 2008 (XII), 2, s. 22.

Pro výrobky nespadající do některé z kategorií, pro které je ochrana označení původu a/nebo zeměpisných označení upravena právem Evropské unie, je věcí národní právní úpravy, zda-li vůbec, a dále za jakých podmínek, ochranu takovým označením poskytne. Jde jednak o to, zda je upravena ochrana na podkladě zápisného principu (zápisem do rejstříku) či nikoliv. Pokud právní řád členského státu má vlastní úpravu, pak je rovněž na něm (a není na úrovni EU dosud nijak harmonizován) okruh věcí či služeb, pro které může být označení původu a/nebo zeměpisné označení zapsáno. Do třetice pak platí i to, že na právu členského státu je pak i otázka definice označení původu či zeměpisného označení pro takové zbytkové výrobky, případně služby.

3.6 Shrnutí kritérií – požadavků na zápis zeměpisného označení (v různých unijních odvětvových úpravách)

Co se týče unijních úprav označení původu, kritéria pro zápis označení původu jsou v zásadě stejná v obou skupinách výrobků, u nichž je poskytována možnost formální ochrany – tzn. u zemědělských produktů a potravin a u vín. Pověst výrobku (ve vazbě na název označení) sama o sobě nestačí, je vyžadováno naplnění zvláštních jakostních kritérií. Kromě toho je pak vyžadováno splnění produkčních podmínek – pro označení původu v obou těchto kategoriích musí všechny fáze produkce probíhat ve vymezené zeměpisné oblasti.

Pro zeměpisná označení tato srovnatelnost kritérií zdaleka neplatí – pro vína je vyžadována užší vazba k produkčnímu regionu, než u zemědělských výrobků a potravin. Zatímco u zemědělských výrobků a potravin může při výrobě ve vymezeném území probíhat pouze jedna fáze (příprava, zpracování, nebo produkce) a surovina nemusí pocházet z vymezené oblasti (pokud to není součástí specifikace), tak pro vína se zeměpisným označením musí celá výroba probíhat ve vymezeném území (příprava i zpracování i produkce) a současně musí vstupní surovina pocházet z nejméně 85 % z vymezené oblasti (zeměpisného označení).

U všech regulovaných skupin výrobků (vína, zemědělské produkty

a potraviny, aromatizovaná vína, lihoviny) vazba na produkční oblast (zeměpisného původu) spočívá v jakosti, pověsti nebo jiné vlastnosti výrobku. U aromatizovaných vinných nápojů a u lihovin je relativně volná, když nejsou stanoveny požadavky na produkční fáze ve vymezeném území ani (přímo) stanoveny požadavky na původ vstupních surovin. Zatímco pro aromatizovaná vína lze vlastnost „přičíst především jeho zeměpisnému původu“, tak pro lihoviny vlastnost lze „přičítat v podstatě jejímu zeměpisnému původu“.

3.7 Význam pověsti/jakosti výrobku pro existenci označení

Pověst označení má v právu označení (původu a zeměpisných) svůj nepopiratelný význam. Sama existence pověsti výrobků ve spojení s jejich zeměpisným původem může být při splnění podmínek definice zeměpisného označení (zemědělských výrobků a potravin) právně významná pro poskytnutí ochrany zeměpisnému označení, tedy může rezultovat v zápis zeměpisného označení zemědělského výrobku a potraviny do rejstříku jako chráněného zeměpisného označení.

Ve vztahu k označení původu či zeměpisného označení a ochranné známky může být naopak *pověst ochranné známky* právně významná i z hlediska existence označení (původu či zeměpisného). Nařízení 1151/2012 dovoluje současnou koexistenci označení a ochranné známky při splnění zvláště stanovených podmínek. Při stanovení režimu koexistence zapsaného chráněného označení (původu či zeměpisného) s ochrannou známkou má právně relevantní význam pověst výrobku resp. pověst a známost označení. Pokud jsou pověsti zapsaného označení a pověst a známost kolizní známky nezávislé, a proto spotřebitel nemůže být uveden v omyl ohledně skutečného původu výrobku, může pověst rezultovat i v prodloužení režimu dočasné koexistence zapsaného chráněného označení a ochranné známky. Pokud je však pověst ochranné známky takové síly, že dosáhne až dobrého jména a zápis označení by vedl k nepoctivému těžení označení z této ochranné známky, pak musí být žádost o zápis označení zamítnuta. Procesně prokázaná pověst tak má materiální význam z hlediska zápisu označení do rejstříku.

4. Ochrana nehmotných věcí pomocí označení (zeměpisného či původu)?

Český ZOPZO vychází z univerzality – označení původu i zeměpisné označení může být zapsáno v zásadě pro jakoukoliv movitou věc (resp. druh movitých věcí), rovněž tak i pro službu. Z definice výrobku podle § 2 písm. c) ZOPZO jsou vyloučeny pouze věci nemovité. Tato definice nedoznala v souvislosti s rekonstrukcí českého soukromého práva žádné změny.

V zákoně č. 89/2012 Sb., (novém) Občanském zákoníku (dále jen „NOZ“), však došlo ke změnám definic věcí oproti dřívějšímu právnímu stavu (definice dle zákona č. 40/1964 Sb., Občanský zákoník). Ustanovení § 496 NOZ zná v zásadě dvě kategorie věcí - hmotné a nehmotné. Podle odst. 2 cit. ustanovení NOZ definuje „nehmotné věci“ jako „*práva, jejichž povaha to připouští, a jiné věci bez hmotné podstaty*“. Věci se nadále dělí na nemovité a movité, přičemž podle ustanovení § 498 odst. 1 NOZ jsou nemovitými věcmi „*pozemky a podzemní stavby se samostatným účelovým určením, jakož i věcná práva k nim, která za nemovité věci prohlásí zákon. Stanoví-li jiný právní předpis, že určitá věc není součástí pozemku, a nelze-li takovou věc přenést z místa na místo bez porušení její podstaty, je i tato věc nemovitá*“. Pro účely tohoto příspěvku je však důležitější ustanovení § 498 odst. 2 NOZ, podle kterého jsou movitými věcmi „*veškeré další věci*“, které jsou odlišné od nemovitostí, „*ať je jejich podstata hmotná nebo nehmotná*“.

Lze si jistě představit případy, kdy obecná veřejnost (zejména spotřebitelská) spojuje určité místo s výraznou pověstí věci. Koneckonců u věcí movitých hmotných právě na tomto spojení zeměpisného původu a pověsti může být založena zápisná způsobilost (názvu) zeměpisného označení. Pro označení původu tato vazba musí být objektivizovaná – je představována spojením zeměpisného místa s objektivizovatelnou zvláštní jakostí či jinými zvláštními vlastnostmi. Lze si však přestavit možné spojení zeměpisného původu a vlastností či pověsti u věci nehmotné? Podle mého názoru to ve výjimečných případech možné je. Dosud sice nebylo zapsáno (a proto není chráněno) žádné zeměpisné označení či označení původu pro nehmotnou věc,

v zásadě to ale nelze vyloučit. Osobně si dokáží představit hypotetické kandidáty – např. „barrandovské filmy“, „prostějovské módní návrhy“ apod.¹⁷ V podstatě by taková označení mohla souviset nejčastěji s autorskými díly. Není však vyloučeno ani to, že by typově mohla souviset i s dalšími předměty duševního vlastnictví – např. z oblasti průmyslového vlastnictví si lze představit průmyslové vzory (design).

U označení (zeměpisných či původu) nejde o ochranu konkrétního výrobku, ale o ochranu označení výrobků určitého druhu se zvláštní vlastností. Například u věcí hmotných o ochranu označení „Hořická trubičky“, nikoliv o výrobek konkrétního výrobce splňující vlastnosti dle specifikace. Obdobný princip lze přenést i na některé věci nehmotné. Aktuálně je možné setkat se např. se souslovím „german engineering“ – např. v rámci reklamních sdělení používají někteří němečtí výrobci automobilů.¹⁸

Koneckonců v právních předpisech EU k ochraně označení (původu či zeměpisných) se objevuje i „faktor know-how“ ve smyslu uznaného „know-how“, které je postaveno na roveň přírodním činitelům. V dřívějších předpisech (např. zákon č. 159/1973 Sb.) byl tento faktor nazýván „lidským činitelem“, zcela v duchu tehdejšího pojmání označení původu. Pro úplnost je nutno dodat, že byla také požadována zvláštní vlastnost (jakost, pověst) výrobku ve vazbě na určitou zeměpisnou oblast, přičemž ona zvláštní vlastnost výrobku byla dána právě oním činitelem přírodním, lidským nebo ve vzájemné kombinaci obou takových činitelů.

V současných unijních předpisech k ochraně označení se know-how explicitně objevuje v článku 5 odst. 4 poslední pododstavec naří-

¹⁷ Pozn. autora: Jde pouze o hypotetické příklady, které vychází výhradně z osobních zkušeností autora a nijak nepředikují žádnou kvalitu, jakost, pověst apod. ve vztahu k uvedeným příkladům.

¹⁸ Např. Volkswagen AG. Konečně lze na margo připomenout i připomínky „německého původu“ aut u více německých výrobců – ať již sousloví „Das Auto“, které používá na konci svých různých reklam opět automobilka Volkswagen (resp. i její importéři a prodejci) v různých zemích, nebo také např. sousloví „Opel. Wit Leben Autos“, které opět v originálním německém znění (a jazyce) používá automobilka Opel (resp. její importéři a prodejci) také v různých zemích.

zení EPaR 1151/2012. S tímto pojmem však pracuje také Evropská komise, která zpracovala obsáhlý materiál „*Zelená kniha Co nejlepší využití tradičního evropského know-how: možné rozšíření unijní ochrany zeměpisných označení na nezemědělské produkty*“ (k tomu srov. další kapitolu, zejména podkapitulu 5.1).

5. Budoucnost zeměpisných označení a označení původu?

V poslední době došlo k několika zajímavým změnám či posunům, které mohou do budoucna znamenat změnu definic a podmínek pro poskytnutí ochrany označením původu a/nebo zeměpisným označením. Jednak došlo k uzavření Ženevského aktu (k Lisabonské dohodě), na úrovni Evropské unie probíhá aktuálně hluboké a dlouhodobé zkoumání možností, jak do budoucna chránit „evropské know-how“ pomocí institutů označení původu či zeměpisného označení pomocí evropského práva (tedy potenciálního nařízení Evropské unie).

5.1 Univerzální systém ochrany v rámci Evropské unie?

V září 2013 v rámci společného projektu zpracovaly Evropský patentový úřad a Úřad pro harmonizaci na vnitřním trhu (OHIM) společnou studii ve spolupráci s Komisí s názvem *Intellectual property rights (IPR) intensive industries: contribution to economic performance and employment in the EU* (Odvětví, jež intenzivně využívají práva duševního vlastnictví: přínos k hospodářské výkonnosti a zaměstnanosti v EU).¹⁹ Tato studie se zabývala především ekonomickým významem a hospodářským dopadem využívání práv duševního vlastnictví, a to na podkladě „tvrdých ekonomických dat“.

Z výsledků studie vyplynulo, že např. průmyslová odvětví s intenzivním využíváním duševního vlastnictví vytváří více než 26 % zaměst-

¹⁹ Zdroj [online] http://ec.europa.eu/internal_market/intellectual-property/docs/joint-report-epo-ohim-final-version_en.pdf [cit. 6.12.2015].

nanosti v EU a 39 % hospodářské činnosti EU. V těchto odvětvích jsou také obecně vyšší mzdy (včetně prémie ve výši více než 40 %).²⁰ Přitom nejvíce pracovních míst vytváří soutěžitelé, kteří využívají ochranné známky (cca 45,5 mil pracovních míst, podíl 20,8 %), následují soutěžitelé využívající průmyslové vzory (cca 26,6 mil pracovních míst, podíl 12,2 %), následují soutěžitelé využívající patenty (cca 22,4 mil pracovních míst, podíl 10,3 %), pak soutěžitelé využívající autorská práva (cca 7 mil pracovních míst, podíl 3,2 %). Teprve na posledním místě (ovšem ze sledovaných práv duševního vlastnictví, resp. soutěžitelů je využívajících) jsou zeměpisná označení (OP i ZO) – cca 734 tisíc pracovních míst (podíl 0,2 %).

Na podkladě *Studie na ochranu zeměpisných označení nezemědělských výrobků na Vnitřním trhu (EU)* zpracovala Evropská komise dokument s názvem *Zelená kniha. Co nejlepší využití tradičního evropského know-how: možné rozšíření unijní ochrany zeměpisných označení na nezemědělské produkty*.²¹ Tento dokument byl v roce 2014 předložen k veřejné konzultaci, která končila v listopadu 2014. Následně proběhla v lednu 2015 konference v Bruselu (19.1.2015), přičemž souhrnným výstupem z veřejné konzultace a konference je publikovaná zpráva *Výsledek veřejné konzultace a veřejné konference ve věci Zelené knihy*.²²

Ze shora uvedeného pak vyplývá, že většina respondentů dává přednost vzniku nového ochranného systému, založeného právním předpisem Evropské unie. Právní úprava takového nového systému by měla být založena na zápisném principu. Ochranný systém by měl být

²⁰ Zdroj – odkazovaná studie. Také uvedeno ve stanovisku Evropského hospodářského a sociálního výboru. [online] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2015.251.01.0039.01.CES [cit. 6.12.2015].

²¹ Zdroj [online] http://ec.europa.eu/internal_market/indprop/docs/geo-indications/130322_geo-indications-non-agri-study_en.pdf [cit. 6.12.2015].

²² European Commission. Result of the public consultation (15 July – 28 October 2014) and public conference (19 January 2015, Brussels) on the Green Paper Making the most out of Europe's traditional know-how: a possible extension of geographical indication protection of the European Union to non-agricultural products (COM(2014) 469 final). [online] <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/10565/attachments/1/translations/en/renditions/native> [cit. 6.12.2015].

vylučný oproti stávajícím různým systémům, které jsou již nyní upraveny v právech členských států na národní úrovni.

Systém by měl obsahovat označení dvou stupňů, a to podle síly vazby výrobku s určitými vlastnosti (jakost, pověst, jiné vlastnosti) na produkční oblast – označení původu a zeměpisná označení. Není jasné, zda-li by síla vazby na produkční oblast měla být volnější (jako u zemědělských výrobků a potravin) nebo striktní (jako u vína). Jde o to, jak bude nastaven požadavek na produkční fáze produkce (příprava, zpracování, výroba) – jedna nebo všechny, a dále na původ vstupních surovin. Osobně se přikláním spíše k volnější vazbě (obdoba u potravin a zemědělských výrobků), než k vazbě silnější (vína). Terroir ve smyslu velmi silné vazby mezi zeměpisnou oblastí a vlastnostmi výrobku²³ má svůj význam pro vína, u jiných výrobků není vliv (přírodních) činitelů působících v oblasti tak silný. Proto není důvod pro uplatňování striktního požadavku – v případě zeměpisných označení. Koneckonců požadavky pro označení původu jsou stanoveny jako silné (striktní) v obou skupinách výrobků (potravin a zemědělské výrobky, vína), ve kterých je podle stávajících unitárních systémů poskytována ochrana pomocí institutu označení původu.

Nový unijní systém označení pro nezemědělské výrobky by neměl být již dále odvětvově členěn, nicméně měl by zachovat požadavky na výrobky nesoucí zapsané označení původu či zeměpisné označení – obdobně jako u stávajícího systému unijní ochrany pro označení zemědělských výrobků, stejně tak by kromě specifikace měl zachovat i kontrolní mechanismy. Zřejmě lze očekávat, že by takový systém měl obsahovat národní i unijní prvek. Národní prvek si lze představit v místě podání žádosti a jejím projednání v první fázi, dále si lze národní prvek představit ve výkonu veřejné moci při kontrole dodržování specifikace.

Měla by být také zachována silnější povaha práva ze zeměpisného označení či označení původu ve vztahu k ochranným známkám.

²³ Pozn. autora: Ganjee vysvětluje *Terroir* jako přičitatelnost esenciálních vlastností vína jeho zeměpisnému původu – např. GANJEE, D. *Relocating the Law of Geographical Indications*. Cambridge : Cambridge University Press, 2012, s. 231-235.

Lze očekávat obdobný model, jaký je již normován u označení pro zemědělské výrobky a potraviny.

V únoru 2015 pak Evropský hospodářský a sociální výbor, který Evropská komise požádala o stanovisko, přijal stanovisko, které bylo 31.7.2015 publikováno v Úředním věstníku Evropské unie (C 251/39). Toto *Stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru k zelené knize. Co nejlepší využití tradičního evropského know-how: možné rozšíření unijní ochrany zeměpisných označení na nezemědělské produkty (COM(2014) 469 final) (2015/C 251/08)* je veřejně dostupné²⁴ a výbor v něm Evropské komisi

- doporučil zavedení jednotného (EU) systému ochrany označení na nezemědělské výrobky.
- domnívá se, že je zapotřebí uplatit formální registrační postup, ochrany na neomezenou dobu, zavedený systém by měl obsahovat kontrolu.
- registrační postup by měl být transparentní a nezávislý.
- systém ochrany pro nezemědělské výrobky by měl obsahovat jak ochranu označení původu výrobků, tak i zeměpisných označení výrobků. Tyto dvě kategorie by měly umožnit flexibilní rozvoj a pokrytí všech výrobků, které je třeba chránit.
- vztah mezi navrhovaným jednotným systémem ochrany nezemědělských označení a ochrannými známkami navrhuje EHSV řešit obdobně, jako je tento vztah řešen mezi označeními pro zemědělské výrobky a ochrannými známkami.
- doporučil jak podporu dosud dobrovolných systémů ochrany označení, tak i povinné označování spotřebních výrobků z důvodu sledovatelnosti pohybu výrobků, transparentnosti a bezpečnosti.
- systém ochrany označení by měl vycházet ze stávajícího systému, který je v EU zaveden pro zemědělské výrobky a potraviny. Měl by také zaručit obdobnou míru ochrany a záruk, jaké obsahuje Dohoda TRIPS.
- měly by být podporováni ti soutěžitelé, kteří investují do odborné

²⁴ Stanovisko výboru [online] http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2015.251.01.0039.01.CES [cit. 6.12.2015].

přípravy v oblasti vysoce odborných dovedností, protože ti využijí zeměpisná označení a jiná práva duševního vlastnictví. Tito soutěžitelé by měli být podporováni v ochraně výrobků a know-how.

5.2 Neřešené otázky aneb na co se Zelená kniha neptá a neodpovídá...

Mimo okruh otázek pak zůstaly některé zásadní, na které se Zelená kniha neptala. Jde především o následující:

1. Jak chránit zeměpisná označení (pro nezemědělské výrobky), kterým je již podle právních řádů členských států poskytnuta ochrana?
2. V případě, že by byl zaveden systém založený na formálním zápisu – jak zajistit zápis těch označení, která jsou doposud chráněna jinými systémy ochrany (rozhodnutí ve věci nekalé soutěže, ochranné známky) v členských státech?
3. Bude případně nově zavedený systém pro „nezemědělské výrobky“, nebo pro všechny výrobky a služby, na které nelze poskytnout ochranu podle stávajících právních předpisů EU? Jinými slovy – budou přípustná označení (původu či zeměpisná) služeb? Ani právní úpravy těch členských států, které mají ochranu označení (původu či zeměpisných) obsaženou ve svých národních předpisech, přitom nejsou v tomto harmonizovány. A veřejnost harmonizaci této oblasti práva v zásadě odmítá (alespoň co do výsledků veřejné konzultace – Zelená kniha).
4. Nejasná vazba na definice věci podle národního práva. Zde je však pravděpodobné, že by nový systém obsahoval vlastní věcné vymezení okruhu věcí, pro které lze označení (původu či zeměpisné) zaplat.

Lze tedy očekávat zavedení nového unijního systému ochrany označení pro nezemědělské výrobky (případně i pro služby)? Pro výrobky se to jeví jako pravděpodobné ve střednědobém horizontu, pro služby patrně nikoliv. Ve vztahu k věcem však zůstává nejasné, zda-li by měly být zahrnuty i věci nehmotné.

5.3 Ženevský akt (k Lisabonské dohodě)

V rámci Lisabonské dohody probíhala po šest let²⁵ jednání Pracovní skupiny (expertů), jejichž cílem byla „revitalizace“ Lisabonské dohody. Následně v květnu 2015 proběhla desetidenní mezinárodní vědecká konference v Ženevě, jejíž účastníci 21.5.2015 uzavřeli text revidované verze Lisabonské dohody na ochranu označení původu a o jejich mezinárodním zápisu^{26, 27} – *Geneva Act of the Lisbon Agreement on Appellations of Origin and Geographical Indications*.²⁸ Současně byla sjednána i Nařízení (*Regulations under the Geneva Act of the Lisbon Agreement on Appellations of Origin and Geographical Indications*),²⁹ která mají povahu prováděcího předpisu.³⁰

Ženevský akt byl sjednán v jednom originálu v anglickém, arabském, čínském, francouzském, ruském a španělském jazyce. Všechna tato jazyková znění jsou autentická (čl. 33 ŽA).

Ani Ženevský akt ani Nařízení podle něj vydané dosud nevstoupily v platnost. Na diplomatické konferenci byla zastoupena Česká republi-

²⁵ Časový rámec je na stránkách Světové organizace duševního vlastnictví (WIPO) dostupný zde [online] <http://www.wipo.int/lisbon/en/review.html> [cit. 6.12.2015].

²⁶ Informace je dostupná [online] http://www.wipo.int/meetings/diplomatic_conferences/2015/en/ [cit. 6.12.2015].

²⁷ Blíže viz. [online] <https://www.ige.ch/en/detail-view/news/2269-verhandlungserfolg-bei-der-revision-des-lissaboner-abkommens-ueber-den-schutz-der.html> [cit. 6.12.2015].

²⁸ Webová stránka Světové organizace duševního vlastnictví s odkazy na text Ženevského aktu v různých jazycích je dostupná [online] <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=15625> [cit. 6.12.2015].

²⁹ Text dostupný [online] http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/treaties/en/lisbon/trt_lisbon_010en.pdf [cit. 6.12.2015].

³⁰ K Lisabonské dohodě bylo již dříve přijato (prováděcí) Nařízení (*Regulations under the Lisbon Agreement for the Protection of Appellations of Origin and their International Registration*) - toto je účinné od 1.1.2012. Text dostupný ze stránek [online] <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=12587> [cit. 6.12.2015]. Kromě nich byly přijaty a od 1.1.2010 se aplikují Administrativní instrukce pro žádosti podle Lisabonské dohody (*Administrative Instructions for the application of the Lisbon Agreement*) - text dostupný [online] <http://www.wipo.int/wipolex/en/details.jsp?id=12824> [cit. 6.12.2015].

ka³¹ i Slovenská republika.³² Tento Ženevský akt do Lisabonské dohody mění definici označení původu a doplňuje definici a ochranu zeměpisných označení.

Stávající definice označení původu podle Lisabonské dohody (ve Stockholmském znění) dosud zní:

„čl. 2

(1) ... označení původu zeměpisný název země, oblasti nebo místa sloužící k označení, odkud pochází výrobek, jehož jakost anebo znaky jsou dány výlučně nebo podstatně zeměpisným prostředím, čítaje v to činitele přírodní a činitele lidské.

(2) Zemí původu je ta země, jejíž jméno nebo jméno její krajiny nebo místa tvoří označení původu, které poskytlo výrobku jeho obecnou známost.^{33,34}

Definice označení původu podle Lisabonské smlouvy ve znění Ženevského aktu bude (podle čl. 2 odst.1 pod. i) Ženevského aktu):³⁵ „*any denomination protected in the Contracting Party of Origin consisting of or containing the name of a geographical area, or another denomination known as referring to such area, which serves to designate a good*

³¹ Delegaci předsedal Mgr. Ing. Josef Kratochvíl, předseda ÚPV ČR. Dalšími členy delegaci ČR byli: Kateřina Sequensová (vyslankyně, stále zastoupení v Ženevě), Světlana Kopecká (ředitelka mezinárodního odboru ÚPV), Daniel Míč (ministrský rada, stále zastoupení v Ženevě), Milan Beránek (zástupce ředitelky mezinárodního odboru ÚPV), Martin Točík (třetí sekretář, stále zastoupení v Ženevě).

³² Delegaci předsedal JUDr. Tomáš Klinka, ředitel právního, legislativního a mezinárodního odboru ÚPV SR. Dalšími členy delegace SR byli: Fedor Rosocha (vyslanec, stále zastoupení v Ženevě), Martin Kabáč (druhý sekretář, stále zastoupení v Ženevě).

³³ Podle vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 67/1975 Sb., ve znění vyhlášky ministra zahraničních věcí č. 79/1985 Sb.

³⁴ V anglickém znění Lisabonské smlouvy (podle WIPO) (1) ... „*appellation of origin*“ means the geographical denomination of a country, region, or locality, which serves to designate a product originating therein, the quality or characteristics of which are due exclusively or essentially to the geographical environment, including natural and human factors. (2) The country of origin is the country whose name, or the country in which is situated the region or locality whose name, constitutes the appellation of origin which has given the product its reputation.

³⁵ S podmínkou vstupu Ženevského aktu v účinnost.

as originating in that geographical area, where the quality or characteristics of the good are due exclusively or essentially to the geographical environment, including natural and human factors, and which has given the good its reputation; as well as“.

Tedy v překladu „*jakékoliv označení chráněné ve (smluvní) zemi původu, sestávající nebo obsahující název zeměpisné oblasti, nebo jiné označení, známé jako vztahující se k takovému území, které slouží k označení zboží jako pocházející z takové oblasti, jehož jakost nebo jiná vlastnost zboží je výlučně nebo podstatně dána jeho zeměpisným původem, včetně přírodních a lidských činitelů, a které poskytly zboží jeho pověst (obecnou známost)*“.

Jedná se o změnu především gramatickou. Zůstává zachována vazba mezi produkčním územím, jakostí či jinou vlastností výrobku (nesoucí označení), důvod zvláštních vlastností v činitelích přírodních či lidských ze zeměpisného území a v neposlední řadě i požadavek na pověst (obecnou známost) zboží (s tímto označením). Vymezení požadavků na podrobnější kvalitativní kritéria ani kontrola jejich dodržování nejsou předmětem úpravy Ženevského aktu. Produkční oblastí zůstává alternativně celé území smluvního státu (*entire state*), oblast (*region*), obec (*locality*) nebo místo (*place*) (čl. 2 odst. 2 Ženevského aktu). Definici produkční oblasti je společná pro označení původu i zeměpisná označení.

Zeměpisným označením podle Ženevského aktu po jeho vstupu v platnost: „*any indication protected in the Contracting Party of Origin consisting of or containing the name of a geographical area, or another indication known as referring to such area, which identifies a good as originating in that geographical area, where a given quality, reputation or other characteristic of the good is essentially attributable to its geographical origin.*“ (čl. 2 odst. 1 pod. ii) Ženevského aktu). Tedy v překladu „*jakékoliv označení chráněné ve (smluvní) zemi původu, které sestává nebo obsahuje jméno zeměpisného území, nebo jinou indikaci známou nebo referující k takovému území, které identifikuje zboží pocházející z tohoto zeměpisného území, jehož kvalita, pověst nebo jiné vlastnosti zboží lze připsat jeho zeměpisnému původu*“.³⁶

³⁶ Vlastní překlad autora.

Tato definice zeměpisného označení je v základu – tedy v síle vazby na produkční území, – přiměřená podobná definici, která je používána v systému ochrany v rámci EU (nařízení 1151/2012). Ve vymezeném území, ke kterému je dána vazba, musí být zboží spojeno – ať již je důsledkem tohoto spojení kvalita zboží, jeho pověst nebo jiné vlastnosti. Ženevský akt však nijak nereguluje produkční stádia výroby zboží (příprava, zpracování, výroba), ani původ surovin používaných k výrobě zboží. Protože však bude ochrana podle Lisabonské dohody ve znění Ženevského aktu poskytována v územích Lisabonské unie opět na základě domácí ochrany (v členském státě), mohou mít takové požadavky stanoveny jednotlivé členské státy. Což např. Česká republika v definici zeměpisného označení má. Lisabonský systém (po vstupu Ženevského aktu v účinnost) tak bude i nadále nadstavbou nad národními či regionálními systémy ochrany, včetně systémů EU.

Ženevský akt však přináší i další změny v systému ochrany označení původu a zeměpisných označení – např. společnou žádost v případě přeshraničních zeměpisných území (čl. 5 odst.4 ŽA). Kromě toho, že žádosti o mezinárodní zápis budou podávat i nadále „úřady smluvních států (*competent authorities*) států jménem uživatelů“ (čl. 5 odst. 2 ŽA), bude moci právní řád smluvního státu povolit podání žádosti přímo uživateli (*beneficiaries*), člověkem nebo právnickou osobou (čl. 5 odst.3 písm. a) ŽA). Toto povolení bude moci smluvní stát deklarovat při uložení své ratifikační listiny, při svém přistoupení nebo kdykoliv později. Je-li prohlášení učiněné po vstupu ŽA v platnost, pak ve vztahu k této smluvní straně nabývá účinku tři měsíce po dni, kdy generální ředitel obdržel prohlášení smluvní strany.

Lisabonský systém zůstane i nadále věčně univerzální (tzn. nebude omezen jen na zemědělské výrobky, potraviny, vína, aromatizovaná vína či lihoviny – jak je tomu u stávajících systémů ochrany v EU. Lisabonský systém bude nicméně i nadále poskytovat ochranu (označení původu a zeměpisných označení) jen na zboží (nikoliv na služby). Ženevský akt vstoupí v platnost tři měsíce poté, co pět smluvních států uloží listiny o ratifikaci Ženevského aktu nebo přistoupení k Ženev-

skému aktu (čl. 29 odst. 2 ŽA) u depozitáře – Generálního ředitele (čl. 34 ŽA). Dosud se tak nestalo.³⁷

6. Závěr

V oblasti produkce některých hmotných věcí – zemědělských výrobků a potravin, vína, lihovin a aromatizovaných vinných nápojů – jsou již dnes na úrovni EU zavedeny systémy ochrany jakosti, které poskytují ochranu zeměpisným označením a pro některé výrobky (zemědělské výrobky a potraviny, vína) také označením původu. V členských státech pak jsou zavedeny zvláštní systémy ochrany jiných výrobků, přičemž ne vždy se jedná o ochrany věcně-univerzální. Kromě toho ochrana na národní úrovni chrání označení podle principu teritoriality jen na území členského státu.

Česká republika i Slovenskou mají své obecné národní právní předpisy na ochranu označení původu a zeměpisných označení. Zatímco slovenský zákon umožňuje poskytnout ochranu pouze označením hmotných movitých věcí, český zákon umožňuje poskytnout ochranu na označení movitých věcí nebo označení služeb. Kromě toho český zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, používá širší definici věci – za movitou věc se považuje i věc nehmotná.

Již dnes známy některé „případy“, kdy by elektronické služby mohly aspirovat na ochranu prostřednictvím potenciálního označení – v případě, že by byl zaveden systém, který by poskytnutí takové ochrany na služby poskytoval. Osobně si dokáží představit např. „estonské internetové služby“, neboť tato země je vysoce známá velmi pokročilým stavem elektronizace veřejné správy, jakož i obchodní a občanskoprávní sféry. V roce 2015 dokonce začala nabízet možnost „elektronického občanství“ – přesněji e-rezidentury i státním občanům jiných států.³⁸ Vycházím přitom z toho, že základní podmínky pro zeměpisné označení takové

³⁷ Ke dni zpracování textu [rev.15.8.2015].

³⁸ Základní informace jsou dostupné [online] <http://vm.ee/en/estonian-e-residency-how-apply> [cit. 6.12.2015].

služby by potenciálně a v čistě teoretické rovině mohly být splněny. U zeměpisných označení jde totiž o vazbu zeměpisné oblasti (státu, regionu či místa) na službu a její vlastnosti, přičemž postačí prokázání pověsti (služby), není potřeba prokázání jakosti či jiných zvláštních vlastností.

České právo zde ohledně definice vychází v zásadě z unijního pojetí (pro potraviny a zemědělské výrobky), nad unijní rámec umožňuje ochranu označení služeb. Nicméně ochrana pomocí národního označení (českého) je poskytována na teritoriálním principu, je tedy vázána na území České republiky. Česká (národní) ochrana může být prostřednictvím zápisu do českého rejstříku označení původu a zeměpisných označení poskytnuta i označení zahraničnímu, v takovém případě je však podmíněná (a v zásadě závislá) na ochraně podle práva platného v zemi původu služby. Žadatel o zápis označení do rejstříku je totiž povinen podle ustanovení § 5 a ustanovení § 12 ZOPZO doložit doklad k osvědčení umístění provozovny v produkční oblasti, který může zahraniční žadatel nahradit dokladem o ochraně poskytnuté podle práva platného v zemi původu zboží (resp. zde služby). Tedy v podstatě podle estonského práva. Obdobně mohou mít zvláštní pověst např. „švýcarské bankovní služby“ atd.

V teoretické rovině je možné uvažovat i nad ochranou výjimečných označení nehmotných věcí – např. „barrandovské filmy“. U mnoha věcí je nehmotný prvek bezděčně přítomen – např. u lihovin jde o recepturu (složení), která je podstatným prvkem. Taková označení jsou přítom zapsána – jak na unijní úrovni (prostřednictvím institutu zeměpisného označení – z českých např. Karlovarská Hořká, ze slovenských např. Spišská borovička nebo Demänovka bylinná horká),³⁹ tak i na národní úrovni – z českých národních označení např. Prostějovská Starorežná, Slovácká Borovička, nebo konečně opět také Karlovarská Hořká. Jde však o ochranu označení typových hotových výrobků (hmotných věcí). Při jejich přípravě je nehmotná věc neoddelitelně přítomna (receptura – know-how prostřednictvím ochrany obchodního tajemství, není vyloučena ani autorsko-právní složka). Shora na-

³⁹ Srov. obsah databáze E-Spirit-Drinks [online] <http://ec.europa.eu/agriculture/spirits/index.cfm?event=searchIndication> [cit. 6.12.2015].

vrhované „barrandovské filmy“ nebo např. „zlínský film pro děti“ by takto byly při splnění zákonných podmínek rovněž zápisu schopné. Protože nehmotná věc potřebuje ke svému vyjádření v běžném světě hmotný nosič, prostřednictvím kterého je pak přítomna, lze případnou ochranu označení v mnoha případech zahrnout pod ochranu označení těchto hmotných nosičů.

Takový závěr si lze představit pro filmy, knihy a jiná „klasická autorská díla“. Pro programy počítačů by to však bylo stěží představitelné. Samotný hmotný prostředek (počítač, tablet, chytrý telefon, hodinky) je zde opět pouhým nosičem, počítačový program však může být provozován na různých těchto prostředcích a teoreticky i bez ohledu na použitý operační systém. Zda-li to tak bude či nikoliv, to je pak otázka na autory(-y) či producenta, zda-li se takto komerčně rozhodne a uzpůsobí svůj program tak, aby jej bylo možné provozovat na nejrozličnějších prostředcích a v rámci těch operačních systémů, kterou jsou k provozu takových hmotných věcí (počítače, tablety, telefony) nezbytně nutně potřeba. Program totiž v zásadě zůstává stejný a poskytuje zpravidla přiměřeně stejné funkce, byť dílčí odlišnosti mohou objektivně být dány (např. rozlišení displeje, úroveň detailů atd.). Jako příklad bych zde uvedl počítačovou hru „Angry Birds“ od finské společnosti Rovio, a dále její další varianty od téhož producenta. Tato hra má svou vlastní globální pověst, je možné ji provozovat na různých zařízeních různých operačních systémů. A právě u takového autorského díla si lze jen obtížně představit zprostředkovanou ochranu pomocí označení hmotného nosiče. Bylo by možné i dokázat existenci globální pověsti této hry. Je pouze otázkou, zda-li je tato pověst spojena u průměrného spotřebitele s určitým místem či zeměpisnou oblastí. Pokud by tak tomu bylo, v zásadě by byly splněny obecné požadavky, které jsou v právních předpisech (např. v českém ZOPZO) stanoveny jako podmínka pro zápis zeměpisného označení.

Na základě shora uvedeného mám za to, že je důvodné se těmito otázkami přinejmenším zabývat. Svět se stále vyvíjí, přičemž rozvoj duševního vlastnictví má pro tento vývoj zásadní význam. Proto má smysl uvažovat i nad tak revolučními otázkami, jako je možnost zápisu označení pro nehmotnou věc.

SUMMARY

ABELOVSKÝ, Tomáš

Copyright territoriality or copyrighted screening on a journey from Hodonin to Holic

The subject of this paper is the usage of copyrighted works in the extraterritorial context. The paper focus mainly on the question of determining the applicable law and the jurisdiction for claims arising from copyright infringements in the European area. It points out that any crossing of borders raises many legal issues with divergent interpretations. On the one hand, it brings comparative questions between the various national rules on copyright, but on the other, international or European issues are involved as well. Since the crossing of borders is characteristic for a deterritoriality of the internet, the paper outlines current European legislation and decision-making practice for the setting of a copyright claim with a foreign element in cyberspace. The reasoning appeals for an update to the current policy for determining the relevant facts in accordance to the technological progress.

ADAMOVIČ, Zuzana

Collective rights management according to the new Copyright Act

Collective management may be considered as an important factor for creative diversity and for the support of creativity. However this only applies in the case of well-functioning, modern, effective, and efficient organisations providing the collective administration (CMOs). The focus of this paper is on two topics. First part deals primarily with the directive on collective management of copyright and related rights and multi-territorial licensing of rights in musical works for online use in

the internal market that was adopted in 2014. The directive is analysed especially in the context of the up-to-date Slovak legislative development, namely the new Copyright Act. As per the new Copyright Act, the directive was transposed with effect from January 1, 2016. The focus of the second part is on selected topics of the collective management, viz. the following: The status of represented non-members of the CMO; contract duty of the CMO against right-holders and users mass license agreement; extended collective license; conditions for obtaining the authorization for new CMO; joint collective management; the amount of remuneration in the contracts concluded by the CMO; and sanctions against CMO. The paper compares especially the directive with the new copyright act and also with the version of the proposal submitted to the inter-resort consultation process and the version of the proposal submitted to the Government of the Slovak Republic.

BEDNÁRIK, Richard

Open Education and Open Educational Resources

Education might be considered as an integral part of every society. In this process, variety of subject-matters protected by copyright or rights related to copyright are being used. The aim of the open education is to connect the knowledge as a fundamental part of the educational process and 21st century technologies with the goal of creating free shared educational resources. Open educational resources, part of open education, allow certain methods of dissemination of materials for the purpose of wider and more efficient usage. Open education and open educational resources might become a tool that can partially solve a problem with a lack of material required in the educational process.

ČERNÝ, Michal

Reflection on the Possibilities of Protection of Services or Intangible Things Using Geographical Indications or Designations of Origin

Designations of Origin and Geographical Indications represent an already established categories of intangible things - rights that belong within a wider range of industrial rights and thus then to intangible assets, respectively. They can be considered as intangible things under the new Civil Code (of Czech Republic). They are recorded in special registers in connection with material things. This paper deals with the provision of legal protections review modes and also a reflection about the possibility registration of designation of origin or geographical indication for the service. It also deals with the hypothetical possibility of registration of geographical indication for an intangible thing. Last but not least is dealing with the question of intangible element (eg. the know-how, formulas etc.) which in many cases is present in material things for which they have been geographical indications (or appellations of origin registered). We often do not think on the intangible element but it is present Registration of geographical indications for tangible thing (support of intangible element) is precluded. On the contrary, some new intangible things (eg. a computer program), it can hardly imagine that it would ever be possible to consider the protection of the geographical indication registered for the carrier because the program itself is usually bigger and better reputation than its tangible support. It is quite evident in computer games that can have a global reputation. If such intangible thing was tied to a specific geographical location, it would be theoretically possible to provide protection for geographical indications on immaterial things. This applies only on condition that the legislation governing geographical indication will have factually universal application framework. The law on the protection of designations of origin and geographical indications (Czech Republic) has such nearly universal character because it excludes only immovable assets. Civil Code of the Czech Republic (Act no. 89/2012 Coll.) considers intangible things as movable things. Therefore, it ma-

kes sense to think of such a possibility as well. Finally - Czech law allows the designation of origin or geographical indication for service. The difference between the service and intangible things may consist in the fact that there is no directly visible result for service in the material world or in the virtual space. Intangible thing is manifested through its tangible medium in the outside world.

HAZUCHA, Branislav
Copyright Law and Cultural Diversity

In the last few decades, not only in Slovakia, but also in many other countries the complaints have grown that the diversity in the cultural goods and services available on the market is insufficient and many national markets are flooded by foreign, mainly American production. It is often stressed that in many areas of cultural production the market fails and therefore it is necessary to interfere into the operation of market mechanism through subventions and quotas for domestic production. As copyright law is closely linked to the operation of market mechanisms, it is habitually the target of critique for the current situation. Moreover, new information and communication technologies significantly reduce the costs of cultural production and distribution, but many of the new forms of cultural production and distribution crash on various restrictions imposed by copyright law. It is then doubtful, to what extent copyright law plays its role of the measure for the protection and promotion of cultural diversity or whether it has only the negative impact on the diversity of cultural production. This Paper attempts to shed new light on the relationship between copyright protection and cultural diversity. It points out that although copyright law can restrict certain forms of cultural production and distribution, it is still an important measure for protecting and promoting a significant portion of producing and distributing cultural goods and services. Therefore, copyright law is a vital instrument for the protection and promotion of cultural diversity, though it is not the only or

exclusive measure, but merely one of many. It is then upon individual countries, how they will combine diverse measures of cultural policy so that they create an optimal environment for thriving cultural production and its diversity.

ŠKREKO, Anton

Technical Devices and Compensation for the Private Copying

The legal concepts dealing with the enabling the general public to use the protected subject matters without the need to gain the consent of the author (the license) is immanent part of the copyright rules (exceptions and limitations). One of such a limitation is ruled in Art. 5(5) (b) of Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society. The directive provides the limitation to the reproduction right in respect of reproductions on any medium made by a natural person for private use and for ends that are neither directly nor indirectly commercial, on condition that the right-holders receive fair compensation. The article analyses the new Slovak copyright legislation (Copyright Act No. 185/2015 Coll.) from the perspective of the application of the “fair compensation”. Private copying levies system in the Slovak law is based on the concept where the price of the technical devices, which enable the copying or saving of the copies of the protected works, being the assessment base for the levy. The new Slovak Copyright Act rules the technically neutral definition of the technical device that shall be – through its price – encumbered with the levy. It means that every technical device that enables to create the copy of the protected work or save such a copy shall be encumbered with the levy. Nevertheless, the devices, that only enable to create the copy, shall be differentiated according the perspective of “true expectation” for making copies of the protected works. This implies the only situations when the real loss of the author that shall be compensated emanates. Then, as such a devices shall be recognised the devices enabling making the copy on the other

Summary

independent device or recording medium (CD, DVD or portable hard drive or flash drive etc.) and altogether enabling the use (“consume”) the copy through the other independent device.

Zuzana Adamová (ed.)

**NOVÉ TECHNOLOGIE,
INTERNET
A DUŠEVNÉ VLASTNÍCTVO**

2

Zodpovedný redaktor Jozef Molitor
Grafická úprava a zalomenie Jana Janíková
Obálka Marek Petržalka

Vydalo vydavateľstvo TYPUS UNIVERSITATIS TYRNAVENSIS,
spoločné pracovisko Trnavskej univerzity v Trnave
a VEDY, vydavateľstva Slovenskej akadémie vied, v roku 2015
ako 183. publikáciu.

Vytlačila VEDA, vydavateľstvo SAV.

ISBN 978-80-8082-933-9